BINDING SECT. OCT 3 1 1983

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

מערי

ראָמאַן

פון

שלום אַש

אַרויסגעגעבען פון „פאָרווערטס"
175 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק
1917

JUN
22
1982

Copyright 1917
by
SHOLEM ASH
(all rights reserved)

איך ווידמע דאָס בוך

„מ ע ר י"

מיינע פרוי און פריינד

מ אַ ט ע ל אַ ש

אין דאַנקבאַרקייט פאר לייד און גליק.

ד ע ר מ ח ב ר.

ערשטער טהייל

דאס ערשטע קאפּיטעל.

עס איז געווען דער יונגער הערבסט, וועלכער האָט מערי ראַזענצווייג אַזוי געשטימט.

דער יונגער הערבסט אויף דער קליין־רוסישער ערד.

זי איז געגאַנגען צווישען די געדיכטע קוסטען מיט ווילד גראַז בעוואַקסען, וועלכע זיינען פּייכט געווען. טראָפּענס וואסער זיינען געהאַנגען אויף די בלעטער, איהרע פיס זיינען נאַס געוואָרען און זי האָט ניט געקוקט דערויף. זי איז אַלץ טיעפער אריין צווישען די גרעזער, וואָס זיינען דאָרט געוואַקסען, ווי זי וואָלט געוואָלט צווישען זיי פערפאַלען ווערען. עס איז געווען אַ שטילער זונען־אונטערגאַנג, מיט בלאַהע זיידענע וואָלקען אויסגעמישט, וועלכע זענען נאָך איבערגע־בליבען אויפ'ן הימעל פון דעם נאָכמיטאָגדיגען רעגען. און זי איז פול געווען מיט די פרומע געזאַנגען, וואָס זי האָט געהערט.

פון דער קליינער פּויעריש־מאַלאָראָסישער קירך איז זי גע־גאַנגען, וואָס איז געווען ווייט אָבגעלעגען פון שטאָדט. זי האָט זיך צוגעהערט צום געזאַנג פון די מיידלעך און קינדער, וואָס האָבען ביי זייער בעטען געזונגען, און האָט געטראַכט וועגען דעם, ווי וועניג שעהנע רעליגיעזע צערעמאָניעס עס זיינען דאָ ביי אידען; ווי אָרים די אידישע שוהל איז, ווי ווייט זי איז פון איהר און ווי פרום, ווי מורא'דיג פרום איז די פּויערשע קירך.

זי האָט זיך דערמאָהנט, ווי אַ מיידעל האָט געקניהט פאַר'ן פּאָפּ און האָט זיך פאַר איהם מתודה געווען. פאַרוואָס איז ביי יודען ניטאָ אזא מנהג? — האָט זי געקלערט. און דאָ איז איהר ערשט גע־קומען אויף די געדאַנקען, אַז זי האָט אייגענטליך גאָר קיין רעליגיאָן נישט, אַז זי איז אויפגעוואַקסען אָהן אַ גאָט. ווי אונפערשטענדליך און פרעמד עס זיינען איהר די רעליגיעזע צערעמאָניעס פון איהרע עלטערען! קיינער האָט זיך נישט געמיהט איהר זיי געבען צו פערשטעהן, קיינער האָט נישט פערלאַנגט פון איהר, אַז זי זאָל זיי

אבהיטען. און זי האט מיט בענקשאפט און וועה געקוקט אויף די ארימע פויערשע מיידלעך, וואס זיינען איצט געגאנגען פון קירך אויף ביידע זייטען וועג אין זייערע ווייסע קליידער און די בלומען פון זייערע פעלדער אין די געבעט־ביכער ארייגעשטעקט.

ווארום עס איז געווען די צייט, ווען דאס אכטצעהן־יאהריגע מיידעל שעפט־אויף אין איהר נשמה אלע חוואליעס פון שטימונגען, וואס שוועבען אין דער לופט ארום.

און אכטצעהן יאהר איז מערי דאן אלט געווען, און א געשטאלט האט זי געהאט, מעהר צו א אינגעל געגליכען איידער צו א מיידעל. א פלאכע ברוסט האט זי געהאט, און אויגען, גרויסע און פייערדיגע, ווי מען געפינט עס ביי רבי'אימשע קינדער פון א חסיד'יש הויף. און די האר האבען זיך איהר געקרייזעלט אין לאקען און זיינען ווי פיאות אראבגעפאלען איבער איהר לענגליך געזיכט. און א שטערען האט זי געהאט א הויכען, א געוועלקטען און א מלכות'דיגען, און זי האט אויסגעזעהן איצט, צווישען די קוסטען ווילד גראז, וועלכע האבען זיך שוין געטונקעלט אין אבענד־דעמערונג, ווי א ווערבעלע א יונגס מיט הענגענדע לאנגע צווייגען האט זיך אויסגעריסען פון דער ערד און געהט צווישען די גרעזער איבער די פעלדער.

— „פאטער אונזער, אונזער טעגליך ברויט גיב אונז היינט" — האט געקלונגען דער אבגעהאקטער זאץ פון געבעט ביי איהר אין זכרון. ווי פראסט די ווערטער זיינען! — האט זי זיך געטראכט. א ארים פאלק, פויערים קומען אריין אין קירך, וואס שטעהט אין מיטען פעלד, און בעטען פאר זייערע תבואות. און זי האט פערנומען אין זיך דאס קירכען־געזאנג, די קינדער'ס ציטערנדיגע שטימען, די פארכט און דעם ערנסט פון דער תפילה. און א פרומער צוק איז דורכגעגאנגען דורך איהר ביינערדיג לייב, וואס איז קוים געווען איינגעהילט אין איהר שווארץ זיידענער בלוזע און אין איהר ווייכען טיולענעם טוך. און פלוצלונג האט זי זיך פערטראכט וועגען איהר מוטער.

איהרע געדאנקען זיינען איצט איבערגעטראגען געווארען אויף עפים אנדערש — וועגען דעם ערשטען קאפיטעל פון איהר ראמאן, וואס זי האט צו שרייבען, וועגען וועלכען זי האט געטראכט נאך זיינענדיג אין גימנאזיום אין דער גובערנסקער שטאדט. זי האט איהם אבגעלעגט אויף דער צייט, ווען זי וועט אהיים קומען צו דער מוטער

אויף וואַקאַציע. אָבער ביז איצט איז איהר נאָך אַלץ נישט אויסגע־קומען אָוועקצוזעצען זיך ביים טישעל.

זי איז טרויעריג געוואָרען און האָט זיך פּאַרווירפע געמאַכט: דער גאַנצער זומער איז אַוועק אין גאָרנישט!

יעדעס מאָל, ווען מערי איז ערנסט געוואָרען, האָט זי געטראַכט וועגען דעם ראָמאַן וואָס זי דאַרף שרייבען, און איהר פוילקייט האָט זי געבראַכט צו זעהר טרויעריגע געדאַנקען איבער איהר צוקונפט. און זי האָט אָנגעהויבען צו קלערען וועגען פּעטערבורג, וואוהין זי וויל פאָהרען צום ווינטער אויף די קורסען, און וועגען איהרע חבר'טעס, די פריילינס עהרליך, וועלכע וואוינען דאָרט.

נאָך היינט אויף דער נאַכט אַ בריעף שרייבען — האָט זי זיך געזאָגט. נאָר דאָס טונקעלקייט, וואָס האָט אָנגעהויבען צו חערשען אַרום איבער די פעלדער, און דאָס קירכען־געזאַנג, וואָס האָט נאָך געקלונגען אין איהרע אויערען און עס האָט זיך איהר געדאַכט, דאָס צו פערנעהמען איצט פון די אויסגעשפּרייטע פעלדער, פון די זומפּען און פון די נאַסע קוסטען, וואָס זיינען אַרום — האָט זי נישט געלאָזט זיך פערנעהמען מיט געדאַנקען וועגען פּראַקטישע זאַכען, ווי אַ בריעף צו די עהרליכ'ס. זי האָט זיך אריינגעלאָזט אין געדאַנק וועגען ראָמאַן. דאָס האָט געזאָלט זיין עפּיס אַ שרעקליכע געשיכטע פון אַ גרעפין, וואָס ליעגט אויפ'ן טויטען־בעט און בעשווערט איהר זוהן, אַז ער זאָל ווערען אַ קאַטוילישער גלח, און דער זוהן פערליעבט זיך אין אַ מיידעל. און די מלחמה ביי איהם צווישען דער מוטער'ס שבועה און דער ליעבע צו זיין אויסדערוועהלטער — דאָס האָט געזאָלט זיין עפּיס זעהר האַרצרייסענדעס.

וואָרום מערי האָט אין אַזעלכע מינוטען שטענדיג געטראַכט וועגען גרעפינס און גראַפען, אַלטע שלעסער־ריטער פון מיטעלאַלטער, וואָס קומען ביי־נאַכט אויף זייערע פערד אָנגעלאָפען, רויבען אַוועק זייערע כלות און אַנטלויפען מיט זיי. זי איז געוועזען ווי אין אַ חלום, און אַרום איהר האָט געוויממעלט די סביבה פון מיטעל־אַלטערישע שלעסער, נור צוליעב זייטיגע סבות לעבט זי פאַרלויפיג דאָ, אין דעם קליינעם שמוציגען אידישען שטעדטעל, ביי איהרע אידישע עלטערען. זי וועט זיך אָבער אַמאָל אויפחאַפּען אין אַ פריה־מאָרגען און וועט זיך געפינען אין איהר ריכטיגען מיליע...

זי האָט ביי זיך אָבגעמאַכט — אויף דער נאַכט, ווי זי וועט אַהיים קומען, אַוועקזעצען זיך און אָנשרייבען דאָס ערשטע קאַפּיטעל פון איהר ראָמאַן: „די גרעפין אויפ'ן טויטען־בעט“.

מיט דעם בעשלוס איז זי אין שטוב אַריין.

עס איז געווען שבת אויף דער נאַכט. די מוטער האָט נור ערשט וואָס געהאַט אַ ליכט אָנגעצונדען, איז געזעסען אין אַ ווינקעל און געזאָגט שטיל „גאָט פון אברהם“. די שטוב איז געווען אין טונקעל איינגעהילט. די נאַכט האָט מען נור דורך די פענסטער געזעהן. דער פאָטער האָט זיך אַרויף און אַראָב געדרעהט איבער'ן שטוב און געקרעכצט פון צייט צו צייט — עכטע יודישע קרעכצען.

זי האָט זיי נישט געזעהן, האָט זיך מיט זיי נישט געגריסט און איז אַריין צו זיך אין צימער אָהן ווערטער. זי האָט זעוואָלט די לאָמפּ אָנצינדען, נור דאָס טונקעלקייט פון שטוב איז איהר געפעלען, האָט זי זיך אויף איהר בעטעל אַוועקגעזעצט און געקוקט אין דער פינסטע־רער שטוב אַריין.

אין אַ ווײלע אַרום האָט זיך די טהיר געעפענט, און די מוטער איז אַריינגעקומען, ווי אַריינגעשליכט. זי איז פּאַמעליך צו צום בעט און האָט מיט ליעבע גערופען: „מרים־לעבען!“.

מערי האָט זיך נישט אָבגערופען.

די מוטער האָט די האַנד אויסגעשטרעקט, געטאַפּט איהר קאָפּ און האָט נים אָהן שרעק אויסגערופען:

— דו האָסט דאָך היץ!

דאָס מיידעל האָט נישט געענטפערט. איהר איז גוט געווען צו פיהלען אין דער טונקעל דער מוטער'ס האַנד אויף איהר קאָפּ. איהר שווייגען האָט די מוטער אָנגענומען פאַר אַ גוטען צייכען, און זי האָט ווייטער געוואַגט צו ריידען:

— זאָל איך אָנצינדען דאָס ליכט?

— ווי דו ווילסט.

די מוטער האָט דאָס ליכט אָנגעצונדען און זיך צוריקגעזעצט נעבען איהר בעט:

— ווי דו זעהסט אויס, טאָכטער, דו ביזט דאָך נאַס, וואו ביזטו געווען?

דאָס מיידעל האָט זיך פערקרימט: — מאַמע!

— טהו זיך אוים, דו וועסט זיך, חלילה, פערקיהלען. דאס מיידעל האט זיך ווידער פערקרימט: — מאמע!

— מרים־לעבען, ווי דו זעהסט אויס!

דאס מיידעל האט זיך אבגערופען:

— איך וויל זיין אליין.

די מוטער האט אבגעקרעכצט, געקושט די טאכטער אויפ'ן קאפ און איז אין דער צווייטער שטוב אריין.

דאס צווייטע קאפיטעל.

ווען מערי איז אליין געבליבען, האט זי זיך אויפגעזעצט, איבער־געטהאן זיך טרוקען און זיך אוועקגעזעצט נעבען איהר ווייסען טיש, ביי וועלכען זי פלעגט מאכען די לעקציעס פון גימנאזיום. זי האט ארויסגענומען דאס ראזע בריעף־פאפיר און געוואלט אנהויבען צו שרייבען דעם ראמאן.

אז זי האט געוואלט אנהויבען צו שרייבען — איז איהר דער גאנצער ראמאן ווי אוועקגעפלויגען; דאס מיליע פון די גרעפינס אויפ'ן טויטען־בעט איז אזוי וויים געווען פון איהר, אז זי האט נישט גע־וואוסט מיט וואס אנצוהויבען.

און דא ערשט האט זי דאך אלץ געהאט!

נאכ'ן ערשטען זאץ האט זי אוועקגעלעגט די פעדער. זי האט אנגעהויבען ארומשפאנען איבער דער שטוב ארויף און אראב. פון דער וואנד האט אראבגעקוקט צו איהר באטיטשעלי'ס א ווענעציאנע־רין, געציהרט דעם קאפ אין א פערל־הייבעל. זי האט זיך פערקוקט אויף דאס שמוק־שטיק און זי האט געזעהן ז י ך אין דעם געציהרט, און געטראכט צו נעהמען פון דער מוטער די אלטע פערל און זיך אויפ־נייהען אזא הייבעל.

נור דערווייל האט זיך פון דער צווייטער שטוב געהערט א בעלע־בען. עס איז ווער געקומען, מען רעדט הויך. זי האט געטראכט — דער פעטער לייזער איז דארט, און זי איז בייז געווארען, פארוואס די מענשען פון דעם וואכענדיגען לעבען וועקען זי אויף פון איהרע חלומות.

די מוטער האָט אָנגעקלאַפּט: מרים־לעבען, קום אריין, דער סאַמאָ־וואר שטעהט אויפ'ן טיש.

זי האָט געהאַט בדעה אריינצוגעהן צום טהיי. נור דערפאַר וואָס די מאַמע האָט אָנגעקלאַפּט, האָט זי נישט געוואָלט אריינגעהן.

זי האָט געפיהלט אַ בעדערפניש דער מוטער צו־להכעיס טהאָן, נישט פאר שלעכטסקייט, נור עפּעס צוליעב אַן'אומבעוואוסטען טעם.

דער מוטער'ס רופען האָט זי אָבער אָבגעריסען פון איהרע געדאַנ־קען און דאָס בעלעבען, וואָס האָט זיך געהערט פון דער צווייטער שטוב, האָט זי גע'חשק'ט אריינצוגעהן. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טהאָן. צום סוף האָט זי אויף זיך ארויפגעוואָרפען אַ טיכעל און איז אריין אין עס־צימער.

דאָס עס־צימער איז איצט געווען גוט בעלויכטען. די ברייטע לאָמפּ האָט געגאָסען ליכט איבער'ן טיש. דער טיש איז געווען געדעקט און דער סאַמאָוואר האָט הײמליך געמאַכט די שטוב. ביים טיש האָט זי געטראָפען, אויסער דעם פאָטער, דעם פעטער לייזער מיט זיין זוהן מישאַ.

זי האָט זיך בעגריסט מיט זיי.

— ווייסט, מרים, מישאַ פאָהרט דאָך קיין קיעוו אין אוניווערזי־טעט אריין.

— אזא יונגער און שוין אזוי פיעל לערנען — האָט די מוטער געזאָגט.

אין מערי'ן האָט זיך ערוועקט די נישט־לאַנג־געענדיגטע גימנאַ־זיסטקע. — האָט זי געפרעגט:

— קיין קיעוו? און איך האָב געמיינט, אַז דו וועסט פאָהרען קיין פּעטערבורג. צו וואָס בלייבען אין דער פּראָווינץ?

— איך האָב אָבגעשיקט די פּאַפּירען קיין פּעטערבורג אויך, נור איך רעכען, אַז אין קיעוו וועל איך גיכער אָנגענומען ווערען, — האָט מישאַ געענטפערט און איז רויט געוואָרען (ער האָט געהאַט די גע־וועהנהייט צו רויטלען זיך ביי דער קלענסטער געלעגענהייט).

— מען זאָגט, אין קיעוו זיינען זיי נישט אזוי שטרענג מיט דער פּראָצענט־נאָרמע — האָט ער אָנגעהויבען צו רעדען רוסיש, ווענדענדיג זיך צו מערי'ן.

— און איך פאהר קיין פעטערבורג — האט מערי געזאגט צו מישא'ן אויף רוסיש, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען. — מיר בענקט זיך נאך פיטער, — האט זי צוגעלעגט מיט'ן טאן פון די פּראָווינציעלע גימנאזיסטקעס, וועלכע רעדען שוין: „מיר, סטודענטען“.

— דאס איז א נייעס, — האט זיך דער פאטער געווענדט צום פעטער לייזער, — איך הער דאס צום ערשטען מאל, דאס איז גאר א נייעס.

— וואס האט זי געזאגט, וואס האט זי געזאגט? — האט די מוטער איינינע מאל איבערגעפרעגט אויף אידיש. וואוהין פאהרט זי? קינד — האט זי אונבעהאלפען געקוקט צו דער טאכטער.

נור מערי האט ווייטער גערעדט מיט מישא'ן אויף רוסיש וועגען דער אוניווערזיטעט אין פעטערבורג:

— יא, דו האסט רעכט — אהן א גאלדענער מעדאל וועט פאר א אידען אין פעטערבורג שווער זיין אנצוקומען.

— מען זאגט פינף הונדערט האבען אנגעגעבען און פלעצער זיינען דא נור פופציג; זיי וועלען א קאנקורס אויסרופען — האט מישא געזאגט צו מערי'ן און עפעס אויס א געוועהנהייט פון זיינע קינדער־יאהרען געקוקט אין א זייט, — אודאי, וואלט זיך געוואלט זיין אין פעטערבורג — א וועלט־שטאדט, טהעאטער, קאמיסארזשעווסקאיא, — האט ער צוגעלעגט מיט א פערשעמט שמייכעלע, און זיינע פארערשטע צייהן האבען זיין געזיכט געגעבען דעם אויסדרוק פון א קינד.

— און איך זאג, אז גלייכער איז אין קיעוו, נישט אזוי אבגעריסען פון דער היים, דאס לעבען ביליגער און די אוניווערזיטעט די אייגענע, — האט זיין פאטער זיך געווענדט צו מישא'ן.

— וואס וויל ער דען שטודירען? — האט ר' חיים געפרעגט זיין ברודער.

— איך וואלט געוואלט, ער זאל ענדיגען דאקטאר אדער אדוואקאט, ער האט אזוי לאנג געארבייט, זאל ער כאטש עפעס האבען דערפון — האט לייזער געענטפערט זיין ברודער פאר זיין זוהן — ער האט זיך אבער איינגעשפארט מאטהעמאטיק, רעכענען, ווייס איך, וואס עס וועט זיין דערפון?

— איך ליעב עס — האט מישא פערשעמט געזאגט און איז ווידער רויט געווארען.

— דאס איז גוט — האט זיך מערי אריינגעמישט, — אלע אידען שטודירען נור מעדיצין. דאס איז נישט קיין וויסענשאפט. דאס איז א פראפעסיע, א קאריערע. איך וועל הערען נאטור־וויסענשאפט, איך ליעב זעהר די נאטור.

— און צוליעב דעם דארף מען פאהרען אזש קיין פעטערבורג? — האט געזאגט די מוטער, וועלכע האט פערשטאנען אביסעל רוסיש, — האסטו ווייניג ביכער, קויף דיר נאך און לערן דא.

— איך וועל דא נישט אויסזיצען אין דעם קליינעם שטעדטעל, איך וועל משוגע ווערען, — האט זיך דאס מיידעל אבגערופען צו דער מוטער אויף אידיש, האלב אויסשרייענדיג.

דער פאטער, וועלכער האט אין דער היים בעקומען א גוטע ערציהונג, האט נישט געוואלט מאכען קיין פאמיליען־סצענע אין געגענווארט פון זיין ברודער. ער האט צו דער וויב געשאקעלט מיט'ן קאפ, אז זי זאל אויפהערען און, ווענדענדיג זיך צו דער טאכטער, האט ער געזאגט:

— וועסט פאהרען, וועסט פאהרען.

נאך דעם האט ער מיט'ן ברודער אנגעהויבען צו רעדען וועגען דעם וואלד, וואס זיי האבען ביידע בשותפות. דער שמועס ביים טיש איז געווארען געטהיילט: די עלטערע האבען גערעדט וועגען זייערע עסקים און די יונגע האבען זיך אויפגעהויבען און זיינען אריין צו מערי'ן אין צימער.

דאס דריטע קאפיטעל

אז מישא און מערי זיינען אליין געבליבען, איז איהר טראץ און איהר עקשנות, וואס זי האט ארויסגעוויזען צו די עלטערן, איינגאנצען פערשוואונדען. איהר איז בעפאלען א קינדערשע פרעהליכקייט, וועלכע עס פלעגט אויף איהר קומען פון צייט צו צייט נאך א טרויעריגע שטימונג. עס איז געוועזן די פרעהליכקייט, וועלכע פלעגט זיך גיסען ווי פון א ריינעם קליינעם קוואל וואסער; איהרע אויגען זיינען בע־

לעבט געוואָרען און איהר געזיכט איז זעהר ליעבליך און זעהר שעהן געוואָרען. זי האָט נישט אַנדערש געקאָנט רעדען, סיידען מיט אַ קליי־נענדען געלעכטער, און באַלד ארומגענומען דעם, צו ווענען זי האָט גערעדט — נישט געקוקט דערויף, צי עס איז אַ מיידעל איהר גלייכען, אָדער אַ בחור, אויף וועלכען איהר האַנד־בעריהרונג האָט ארויסגערופען פלאַמען אויפ'ן פנים.

זי איז דערביי אונשולדיג געבליבען.

— מישאַ, טייערינקער, — האָט זי געזאָגט צו איהם, גלעטענדיג מיט איהרע קאַלטע ווייסע פינגער דעם קין פון זיין באַק, — פאָהר קיין פעטערבורג, ווי גאָט איז דיר ליעב, קום, מיר וועלען אינאיינעם זיין.

מישאַ איז רויט געוואָרען ווי פייער. די אויבערשטע ליפּ האָט זיך איהם פערקרימט, און ער האָט פערלעגען געלאַכט, געוויזען דערביי די צוויי גרויסע ציינער, און זיין גאַנצעס ווען איז געווען ווי אַ אינגעל, וואָס איז אויפגעוואַקסען אָהן זיין ווילען. הענד האָט ער געהאַט צו־גרויסע, פיס האָט ער געהאַט צו־גרויסע, און ביי יעדער אָזאַ פערלעגענהייט פלעגט ער שטעהן אונבעהאָלפען מיט זיינע צו־גרויסע הענד און פיס און אויסזעהן, ווי אַ אינגעל, וועלכען מען האָט אָנגעטהאָן צו־גרויסע קליידער...

— איך ו ו י ל דאָך פאָהרען... איך וויל פאָהרען, נאָר וואָס מאַכען? — און איז געשטאַנען אין מיטען שטוב און האָט די ברילען פערלעגען אַראָבגענומען פון דער נאָז און פערלעגען זיך זיי צוריק ארויפגעזעצט.

— מיר וועלען איבער נעווסקי שפּאַצירען, איבער דער נעוואַ וועלען מיר אין לאָדקעס פאָהרען, אין די טהעאַטערען, אין די רעסטאָראַנען אַזוי „פּאַ סטודענטשעסקי", וועלען מיר לעבען, אויף די „אַסטראָוואַ" וועלען מיר וואוינען. כ'לעבען, עס וועט גוט זיין — איך האָב דאָרט פיעל בעקאַנטע, וועסט זעהן.

— זאָלען זיי מיך נור אַננעהמען, וואָלט אַלץ גוט געווען—ענטפערט מישאַ מיט דעם פריהערדיגען פערלעגען געלעכטער'ל.

— זיי וועלען אַננעהמען, כ'לעבען, פאַרוואָס זאָלען זיי נישט אַנ־נעהמען? — האָט מערי פערגעסען אָן פריהערדיגען געשפּרעך, — און וועלען זיי נישט אַננעהמען, וועסטו וואַרטען אַ פערטיל יאָהר, און אַן

ארט וועט זיך מאכען, עס איז ווערטה. די גרויסע שטאדט לערנט.
אה, מישא, פיטער, פיטער! — האט זי אויסגערופען מיט ענטציקונג.

באלד האט זיך אין טהיר אין בעוויזען די מוטער, וועלכע איז אריינ־געקומען אין דער שטיל און מיט שרעק, דרייסטער צו מישא'ן ווי צו איהר טאכטער, און האט זיך אוועקגעזעצט נעבען מישא'ן און געזאגט צו איהם:

— נו, זאג דו אליין, מישא, צו וואס דארף זי אוועקפאהרען? ביכער האט זי, וויפיעל זי דארף, ברויכסט נאך — קויף. און וואוהין וועט זי פאהרען, א מיידעל אליין אין אזעלכע גרויסע שטעדט? און דא זיינען מ י ר אליין — דער פאטער איהרער, די מוטער איהרע. נו, זאג, מישא, דו ביזט דאך א מאנספערשוין, זאג!...

נור אנשטאט צו בייזערן זיך אדער ארויסצולויפען פון שטוב — ווי מערי וואלט עס אנ'אנדערש מאל געטהאן — איז זי איצט ארויפגע־פאלען אויף דער מוטער, האט זי געקושט, געגלעט די הענד און גע־האלזט זי: מאמינקע, טייערע, מאמינקע גוטע, דו ביזט גוט, דו ביזט גוט, — און האט אלץ דער מוטער'ס הענד געקושט.

— מיין קינד טייערס, וואוהין ווילסטו? געענדיגט דאס גימנאזיום, און וואס ווילסטו נאך? צו וואס דארפסטו אזוי פיעל לערנען, וואס ביזטו א מאנספערשוין? — א דאקטאר ווילסטו ווערען? — צו וואס אזוינס? צו וואס לויפען? וואס פעהלט דיר דא אין דער היים?

מערי, לעגענדיג די קאפ אויף דער מוטער'ס שוים, האט גערעדט ווי צו זיך אויף רוסיש:

—פיטער איז שעהן, מאמינקע, שעהן איז פיטער, און עס בענקט זיך, עס בענקט זיך זעהר.

— שמואל איז אוועק, איז קיין אויסלאנד געפאהרען, און דו ווילסט אויך אוועק. מיט וועמען וועל איך איבערבלייבען? וואס איז מיט אייך? פארוואס, טייערינקע, אוועקפאהרען? — ווילסט זעהן פעטערבורג — ווערסטו אמאל מיט'ן טאטען מיטפאהרען. צו וואס, קינד? נו, זאג דו, מישא — צו וואס? — מילא שמואל איז א מאנספערשוין— אבער דו?

מערי טראכטענדיג וועגען עפעס האט זיך פלוצלונג אויפגעכאפט:

— מיר פאַהרען אינאיינעם, מאַמעלע קרוין — האָט זי געוויזען אויף מישאַ'ן — אינאיינעם וועלען מיר פאַהרען, אויף די „אַסטראַוואַ" וועלען מיר וואוינען, מיט איזוואָזטשיקעס וועלען מיר פאַהרען. אַך, מאַמינקע, פּיטער איז שעהן, מאַמע! — און זי איז ווידער אַרויפגעפאַלען אויף דער מוטער'ס האַלז און זי געקושט.

נור באַלד האָט ווער אַנגעקלאַפּט אין טהיר, און עס איז אַריינגעקומען סאָניע, מישאַ'ס שוועסטער. זי האָט מישאַ'ן אָן אַ זייט גערופען און איהם עפּעס אַריינגערוימט אין אויער. דערנאָך האָט זי זיך צוקושט מיט מערי'ן און אין איילעניש געזאָגט:

— וועסט מאָרגען מיט אונז מיטגעהן? מיר וועלען צום דניעפּר אַרויס.

זי האָט אָבער באַלד צוריקגעכאַפּט, ווי זי וואָלט חרטה געהאַט אויף איהרע ווערטער און געקוקט אויף מישאַ'ן.

מערי, אין איהר לוסטיגער שטימונג, האָט אויפגעכאַפּט:

— אַ גליקליכע אידעע! מאָרגען איז זונטאַג, מיר וועלען אַ גאַנצען טאָג אין דאָרף זיין, מיר וועלען אין קרעטשמע געהן, די פּויערים וועלען געווים טאַנצען.

סאָניע האָט אָבגעענטפערט צוויי־דייטיג:

— נישט דאָס טאַנצען אינטערעסירט אונז.

— ווער דען אינטערעסירט אייך? — האָט מערי געקוקט נייגיעריג אויף מישאַ'ן.

— „ניטשעוואָ"! — האָט סאָניע ווידער געזאָגט צוויי־דייטיג.

— צו וואָס דאַרפט איהר געהן? איהר קאָנט דאָך די פוהר נעהמען — האָט די מוטער געזאָגט — מאָרגען איז דאָך זונטאַג, און די פערד שטעהען אין דער היים.

— די פערד וועלען מיר נישט קאָנען בענוצען, מיר דאַרפען געהן צו־פוס — האָט סאָניע אָבגעענטפערט ווידער געהיימניספאָל.

דער ברודער האָט איצט געקוקט אויף איהר שטרענג און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

מערי האָט זיי אָנגעקוקט נייגיעריג.

מישאַ האָט געפיהלט, אַז ער דאַרף עפּעס זאָגען, האָט ער די ברילען אַראָבגענומען און געבייזערט זיך אויף דער שוועסטער:

— וואָס מאַכסטו פאַר אַ היסטאָריעס? מיר ווע‏לען אַביסעל שפּאַ־צירען געהן, און דאָס איז אַלץ. האָט איהר געזעהן, וואָס פאַר אַ זאַך זי האָט געמאַכט דערווים!

— אַביסעל שפּאַצירען געהן, און דאָס אַלץ — האָט זיך סאָניע אַליין ווי אויף זיך געבייזערט, — און מענשען מיינען ווייס איך וואָס! גאָרנישט, גלאַט אַזוי שפּאַצירען געהן...

די ווערטער וועלכע זיינען אין אַ געהיימניספאַלען טאָן געזאָגט געוואָרען, האָבען ביי מערי'ן נאָך מעהר נייגיעריגקייט אַרויסגערופען. און זי האָט געקוקט אַמאָל אויף מישאַ'ן, אַמאָל אויף סאָניען.

מישאַ האָט זיך שוין נישט געקאָנט איינהאַלטען און האָט אויסגע־שריען צו דער שוועסטער:

— וואָס פלוידערסטו? וואָס פאַר אַ געהיימניסען מאַכסטו? מענשען דערשרעקען זיך דאַך. מיר ווילען שפּאַצירען געהן, און זי קומט און דערצעהלט איך: „מיר ווילען שפּאַצירען געהן“ — אָבער אין אַזאַ טאָן, אַז דיר דאַכט זיך, אַז מיר געהן אַ מענשען הרג'ענען; האָסטו געזעהן אַביסעל אַ גוזמא!

סאָניע האָט זיך פערשעמט און האָט אָנגעהויבען הויך צו ריידען, ווי זי וואָלט זיך אויף זיך אַליין געבייזערט.

— ווער מיינט דאָ עפּיס? קיינער מיינט נישט. מיר ווע‏לען שפּאַצירען געהן, און מעהר גאָרנישט.

די מוטער האָט אָבער פון די אַלע געשפּרעכען אַרויסגענומען, אַז דאָ האַנדעלט זיך וועגען אַ שרעקליכער זאַך, האָט זי זיך מיט שרעק אָנגערופען:

— מרים־לעבען, איך וועל דיך נישט לאָזען געהן, וואָס ריידען זיי דאָ?

מישאַ האָט זיך איצט צובייזערט:

— זעהסטו, וואָס דו האָסט אָנגעמאַכט, האָסט מענשען דערשראָ־קען בחנם.

מערי איז אַרוים מיט אַ געלעכטער.

זיי האָבען זיך אַלע דריי צולאַכט, די מוטער האָט אויך געשמיי־כעלט און זיך בערוהיגט.

— קום, מיר ווע‏לען געהן, — האָט מישאַ געזאָגט צו דער שוועסטער.

סאָניע האָט זיך ווידער צוקושט מיט מערי'ן: — ביז מאָרגען!

— ביז מאָרגען. וואו טרעפט מען זיך?

— מיר וועלען אריינגעהן נאָך דיר.

די מוטער האָט זיך אויך געקושט און איז מיט זיי ארויס.

מערי האָט זיך אויפ'ן בעט געלעגט, האָט צוגערוקט די לאָמפּ צום בעט און גענומען לעזען א בוך.

זי האָט אָבער נישט געלעזען. איהרע אויגען האָבען ערגעץ ווייט געקוקט, און אַ שמייכעל, אַ גליקליכער שמייכעל האָט געשוועבט איבער איהרע ליפּען, איבער איהר גאַנץ געזיכט.

זי האָט געקלערט וועגען „פּיטער".

דאָס פיערטע קאַפּיטעל.

ווען אַלץ אין שטוב האָט שוין געהאַט געדרעמעלט, איז נאָך דער בעל־הבית פון שטוב, ר' חיים ראַזענצווייג, אויף געווען, ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דעם סאַלאָן. ער האָט די פינגער צווישען זיין געדיכטע באָרד געלאָזט אַדורכפיהרען און איז געווען טיעף פערקלערט וועגען דעם צוקער־זאַוואָד, וועלכען ער האָט געהאַט אין שותפות מיט זיין ברודער לייזער. די געשעפטען זיינען איהם לעצטענס געגאַנגען שלעכט, און ער האָט זיך געזעהן נאָהנט צו אַנ'אומגליק. העלפען האָט ער זיך נישט געקענט. דאָס גאַנצע געלד, וואָס ער האָט געהאַט געקראָגען פון זיין שווער בירושה, איז געווען איינגע־בראָכט אין דעם וואַלד מיט די דערפער ארום, וואָס ער האָט געהאַט איבערגענומען פון זיין שוועהר. די היפּאָטעקען פון וואַלד מיט די דערפער זיינען געווען אַזוי פערפּלאָנטערט, אַז ער איז געווען אין אַ שטענדיגען פּראָצעס מיט אַ גראַף, וואָס האָט געהאַט אַ גוט אין שכנות מיט איהם, איבער אַ טהייל וואַלד, און ער האָט נישט נור ניט געקענט ארויסנעהמען אַ גראָשען פון דער גאַנצער ירושה, נאָר ער האָט נאָך געמוזט אויסברייגגען זיין געלד, כדי צו פיהרען דעם פּראָצעס.

און צו אַזעלכע זאָרגען איז ר' חיים נישט געוועהנט געווען. ער האָט געשטאַמט פון גרויסען יחוס, פון אַ גאַליציאַנישען רבינ'ס הויף, פון וועלכען די צווייגען לעבען נאָך און רעגירען ביז היינטיגען טאָג.

א גוטער קאָפּ, אַ משכיל, וועלכער איז געווען אַנגעשטעקט מיט לשון־קודש ביכלעך און גאַזעטען פון יענער צייט, האָט דער פּאָטער מיט איהם געטהאָן אַ געלד־שידוך — מיט אַ רייכען אידישען גוט־בעזיצער'ס איין איינציגע טאָכטער, ביי וועלכען ר' חיים האָט געלעבט אויפ'ן דאָרף און כל ימיו קעסט געגעסען. צו קיין געשעפטען האָט ער זיך נישט גענומען. צו וואָס? דער שוועהר האָט געהאַט אַ גרויסע אימע־ניע נישט ווייט פון שטאָדט, האָט ער געוואוינט ביים שוועהר, קינדער דאָרט געהאַט און געפּיהלט זיך ווי דער גאָלדענער איידעם. אַלע האָבען פאַר איהם אין שטוב דרך־ארץ געהאַט. דער שוועהר איז געווען אַ גראָבער יונג און האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר'ן איידעמ'ס תורה און פאַר זיין שרייבען און לעזען. די שוויגער האָט געציטערט פאַר זיין גרויסען יחוס — דעם טישאַרטקאָווער'ס אַנ'אייניקעלן און דאָס ווייב, וועלכעס איז ערצויגען געוואָרען אויפ'ן דאָרף פרום און נאַאיוו און האָט פּיעל אין זיך געהאַט פון די פּראָסטע פּאָכטעס, איז איהם געווען אונטערטעניג און האָט זיך געשראָקען פאַר איהם. אַ שעהנער מאַנס־פּערשוין מיט אַ לאַנגער שוואַרצער באָרד, — האָט ער זיך געפּוצט און געציהרט ווי אַ פּרוי. די באָרד איז שטענדיג געווען אויסגעקעמט; אויף אַלע יום־טוב האָט ער זיך זיידענע רעק געלאָזט מאַכען און וועסטען פון די טייערסטע זיידען שטאָפען. אַלין האָט פון איהם נור אַראָבגעשמעקט. דאָס ווייבעל איז גליקליך געווען, אַז ער איז צוגע־גאַנגען צו איהר. עס האָט עפּיס פון איהם אַראָבגעוועהט דער גלאַנץ פון דעם חסיד'ישען הויף, פון וועלכען ער איז אַרויסגעקומען, און דאָס ווייב האָט שטענדיג אויף איהם געקוקט מיט מורא — ציי האַלט זי זיך גוט, ציי רעדט זי גוט.

ער האָט פון חסיד'ישען הויף מיטגעבראַכט מיט זיך אַ שווייגען און אַ האַלטען, וואָס האָט איהם געגעבען די ממשלה אין האַנד. ער האָט זעהר ווייניג גערעדט, נור דאָס, וואָס איז אונבעדינגט נויטיג, און געענטפערט שטענדיג מעהר מיט די אויגען, ווי מיט די ליפּען. דאָס שווייגען האָט איהם ארומגערינגעלט מיט אַזאַ געהיימניס, אַז מען האָט מורא געהאַט פאַר איהם. שעה'ן לאַנג פלעגט דער שוועהר שטעהן אונטער זיין טהיר, מורא האָבענדיג אריינצוגעהן צו איהם, ווען ער האָט איהם געדאַרפט צו זעהר אַ נויטיגער זאַך — ווי, למשל, איהם איבער־געבען דאָס געלד, וואָס ער, דער איידעם, ר' חיימ'ל דאַרף האָבען קיין

אויסלאנד צו פאהרען. דער שוועהר האט זיך צוערשט מישב געווען מיט דער ווייב און טאכטער, ווי אזוי ער זאל ריידען צו איהם. צייט דער יונגער־מאן איז אין שטוב אריינגעקומען, האט דער שוועהר מורא געהאט א סך צו עסען ביים טיש, — ווי זיין געוועהנהייט איז געווען, — און פלעגט דארפען א שבת אדער א יום־טוב, איידער מ'איז צום טיש געגאנגען, אין געהיים פריהער זיין הונגעריגען מאגען זעטיגען, כדי ער זאל נישט דארפען ביים טיש פיעל עסען. און טיש האט דער יונגער־מאן געפיהרט מיט שווייגען און קוקען בלויז. אז ער האט זיך נאך מיטאג שלאפען געלעגט, זיינען אלע אויף די שפיץ־ נעגעל ארומגע־גאנגען. אין הויף איז שטענדיג גרייט געווען פאר איהם צוויי פערד און א קאטש צו פאהרען שפאצירען אדער צו זיינע חברים צו־גאסט אין דעם קליינעם שטעדטיל. אז ער האט זומער געהאלטען ביים פאהרען אין די בעדער (ער האט פון חסיד'שען הויף א הארין־שוואכונג מיטגעבראכט, עס איז א משפחה־פעהלער געווען), איז דער גאנצער הויף אויף־געווען, און אלע האבען איהם צוגעגרייט צו דער רייזע. און, אז ער האט געלאזט צוריקקומען פון די בעדער האט מען אכט טאג פריהער די פארלאגעם געוואשען, געראמט און געשייערט די שטיבער און אלע גוי'עס אין דער אומגעגענד האבען געוואוסט: דער הערר קומט צוריק פון די בעדער!

אזוי איז דער יונגער־מאן געוועהנט געווען צו האלטען זיך פאר דעם גאלדענעם איידעם די העלפט פון זיין לעבען. די קינדער זיינען איהם אויפגעוואקסען, — האט ער זיי אין נאהנטען שטעדטעל געשיקט לערנען. פאר'ן זוהן, שמואל'ן, האט ער עקסטרא געהאלטען לעהרערס, זיי זאלען איהם פארבערייטען צום עקזאמען. ער האט איהם אין גימ־נאזיום נישט געוואלט שיקען, ווייל ער וואלט בעראַרפט שרייבען אום שבת. אין גימנאזיום פאר מיידלעך האט מען נישט בעדארפט שרייבען שבת — האט ער די טאכטער אין גימנאזיום יא געשיקט. אין שטוב ביים שוועהר האט מען קרוב געקוקט דערויף — דעם טשארט־קאווער'ס איניקלעך אין גימנאזיום! דער מוטער איז שווער געווען זיך צו צושיידען מיט די קינדער, זי האט פיעל געוויינט דערביי, נור קיינער האט נישט געוואגט א ווארט צו זאגען. חיימ'ל האט אזוי גע־הייסען, און דאס איז געווען דאס שטרענגסטע געבאט פאר די מיט־גליעדער פון שטוב.

אז דער שוועהר איז אבער געשטארבען, און חיימ'ל האט געראפט איבערנעהמען אלע געשעפטען אויף זיך, האט ער זיך געפיהלט זעהר משונה. ער האט זיך אליין נאך געהאלטען פאר א האלבען יונגען־מאנטשיק, פאר א קעסט־קינד, און דא האט ער שוין דערוואקסענע קינדער, פאר וועלכע ער דארף זארגען, אבער נישט נור דאס אליין. עס האט זיך באלד אריסגעוויזען, אז דעם שוועהר'ס עשירות איז מעהר געווען אין מענשען'ס מיילער ווי אויפ'ן רעכטען אמת. צו דער אימעניע האט דער שכן דער גראף ארויסגעשטעלט גאנצע פאדע־רונגען, — אז זי איז נור געווען געדונגען, נישט געקויפט. די אקטען זיינען נישט געווען קלאר, עפּיס א גלויבען אויפ'ן ווארט און נאך מיט יורשים האבען צו טהאן. אזוי לאנג ווי דער אלטער האט געלעבט, האט ער געקאנט מיט די יורשים דורכקומען. ער אבער ווייסט גישט, ווי אזוי מען מאכט עס, און האט זיך געמוזט פון דארף ארויסציהען און אריינגעצויגען זיך אין שטאדט, דאס בארע געלד איינגעבראקט אין א צוקער־זאוואד. און זיין ברודער האט איהם וועגען זאוואד געבראכט פון קיעווער צוקער־בירזשע נישט קיין זעהר פרעהליכע נייעס.

נור נישט דאס בלויז האט איהם היינט אזוי טרויעריג געמאכט. נישט געוועהנט אבצוגעבען זיך מיט געשעפטען, האט ער לאנג נישט געקאנט קלערען וועגען געשעפטען — זיי זיינען איהם אוועקגעפלויגען פון אונטער דער האנד. עס איז איהם נישט געווען קיין גרויסער חלוק — יא געשעפטען, נישט געשעפטען, ער וואלט נור געוואלט רוהיג זיין און פיהרען וייטער זיין ארט לעבען — פאר מיטאג דעם שלאף צו געניסען אונגעשטערט, דעם „המליץ" לעזען נאך מיטאג און זיך די זיידענע וועסטען צו מאכען. זיינען אבער אויפגעוואקסען די קינדער, ער וואלט געוואלט, אז די קינדער זאלען געהן אין זיין וועג, אז דער זוהן זאל ווערען א גאלדענער איידעם און די טאכטער א גאלדענע שנוהר, א „פעריל" איז דער משפחה. ער האט זיי געלאזט ענדיגען דאס גימ־נאזיום נישט דערפאר, אז זיי זאלען אוים דעם זייער ברויט ציהען נור פאר א מין ציהרונג. א נגיד'ישער בחור, פון גרויסען יחוס, קאן לערנען, קאן לשון קודש און האט דאס גימנאזיום געענדיגט. און אזוי אויך די טאכטער, אז מענשען זאלען זאגען: „ר' חיימ'לס טאכטער מירעלע האט דאס גימנאזיום געענדיגט!" די קינדער האבען זיך אבער נישט געוואלט בענוגענען מיט'ן גימנאזיום. זיין זוהן שמואל,

אז מען האָט איהם נישט געוואָלט אָננעהמען אין קיעווער אוניווערזי־טעט, איז ער אַוועק אין דער שווייץ שטודירען, און איצט קומט צו געהן די טאָכטער און וויל קיין פּעטערבורג פאָהרען.

שוין נישט דאָס ערשטע מאָל האָט ער ביים טיש געהערט פון דער טאָכטער אַ וואָרט לאָזען פאַלען, אַז זי וויל אויפ'ן ווינטער „קיין פּעטערבורג" פאָהרען, און ער האָט געוואוסט, אַז זי וועט אויספיהרען. די קינדער זיינען געוואָרען אויפגעצויגען ביים שוועהר אין הויז, ווי קליינע פּריצים'לעך. דער טאָן, וואָס ער האָט איינגעפיהרט אין הויז פאר זיך האָט זיך אויך איבערגעטראָגען אויף זיינע קינדער: „דעם טשאָרטקאָווער'ס אייניקלעך" האָט מען זיי גערופען אין שטוב, און מען האָט זיי בעהאנדעלט ווי זרע קודש. די מוטער האָט דרך־ארץ געהאט פאר זיי, און זיי האָבען אויף די מוטער מעהר רחמנות געהאָט, ווי זי געליבט. זיי זיינען געווען געוועהנט, אַז מען זאָל זיי אונבעגרענצט נאָכגעבען און קוקען אויף זיי, ווי אויף „הייליגע זאָמען". עס האָט זיך ביי זיי ענטוויקעלט אַ מין אַריסטאָקראַטישער עגאָאיזם. פאר'ן פאָטער האָבען זיי געפיהלט אַ טיעפען דרך־ארץ, נור דאָך וואָלטען זיי נישט געבראָכען זייער ווילען פאר זיין ווילען, און שטענדיג האָבען זיי זייער עקשנות אויסגעפיהרט. דאָך פאר די מענשען אין דרויסען האָבען זיך די קינדער שטענדיג געפיהרט טאַקטפאָל און פאָרנעהם. דאָס האָבען זיי מעהר געהאַט צו פערדאנקען זייער איינגעבוירענער אינטעליגענץ, איידער זייער ערציהונג.

עס האָט זיך געמאַכט פאר מערי'ן אַ פּאַסענדער שידוך, אַ בערדיטשעווער נגיד'ס אַ זוהן. דער שידוך איז פאר'ן פאָטער געווען זעהר אויף דער האַנד. ערשטענס, האָט עס איהם געפאַסט, אַז ר' חיים'ל ראָזענצווייג, לויט זיינע יאָהרען און אָרט, וואָס ער פערנעהמט, זאָל שוין האָבען אַ אויסגעגעבענע טאָכטער. צווייטענס, איז עס טאַקי געווען אַ שידוך, ווי דער פאָטער האָט זיך געוואונשען — אַ נגידיש הויז, וואָס וויל אַריינגעהמען ר' חיים'ל דעם טשאָרטקאָ־ווער'ס אַ טאָכטער אין הויז אריין. מען וואָלט זי דאָרט געהאַלטען ווי אַ גרעפין. און גלאַט אַזוי וואָלט ער געוואָלט אויסגעבען אַ טאָכטער, די וועלט וואָלט זיך אביסעל גערודערט, מען וואָלט געזאָגט: ר' חיים גיט אויס אַ טאָכטער קיין בערדיטשעוו!

האָט ער אָבער ניט געזעהן קיין עצה, ווי אַזוי דאָס צו טהאָן. מיט

בייזען האט ער נישט געוואלט אנהויבען. ער האט געוואוסט, אז ער וועט מיט איהר גארנישט אויספיהרען. מיט גוטען ריידען מיט איהר, איהר זאגען.. וואס זאל ער איהר זאגען? וואס זאל ער ריידען מיט איהר?

און דא ערשט איז איהם געקומען אויפ׳ן זינען, אז ער האט איי־גענטליך קיינמאל נישט גערעדט מיט זיינע קינדער; אז זיי זיינען אונטערגעוואקסען, גרויס געווארען און מענשען מיט אייגענע ווילענס געווארען אהן זיין וויסען און אהן זיין צושטימונג. קליינערהייד האט ער זיך מיט זיי געשפיעלט און אט, דאכט זיך, זיינען זיי ערשט קינדער געוועזען און איצט שטעהן פאר איהם נייע פרעמדע מענשען.

די פרעמדקייט האט ער רעכט דערפיהלט, ווען זי, די טאָכטער, איז געזעסען דא ביים טיש און האט מיט מישא׳ן רוסיש גערעדט. ערשט איצט איז איהם איינגעפאַלען, אז אייגענטליך איז די טאָכטער איהם גאָר אַ פרעמדער מענש, ער קאָן גאָר נישט און וויים גאָר נישט, וואס זי דענקט; אז דורך דער צייט, וואס זי איז געוועזען אין גימנאזיום און האט געלערענט, איז אויסגעוואקסען א מענש, וועלכער איז איהם פרעמד אי מיט זיין שפראך, אי מיט זיין דענקען. דאס איז נישט דאס מיידעל מיט די לאקעלעך, וועלכע ער פלעגט אפטמאל אויף זיין שויס נעהמען און זי האט איהם מיט די אויגען אן זיין טאטען דער־מאָהנט. דאָס קליינע מיידעל איז שוין אַ מעשה פון לאַנג אָן — און איצט שטעהט פאר איהם א מענש, איבער וועלכען ער האט קיין שום שליטה נישט. עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז די טאכטער פיהלט א געוויסע פעראכטונג צו איהם. לאכט עפּיס אויס איהם. זי וועט קיינמאל נישט ריידען מיט איהם וועגען איהרע ביכער, וואס זי לעזט, זי רעדט קיינמאל נישט מיט איהם פון די זאכען, וואס זי רעדט מיט מישא׳ן. — חאטש איך בין דאך אויך א אינטעליגענט, האט ער צו זיך געזאָגט. און איז ביכער האָב איך דאָך אויך אַ שטיקעל ידיעה, און האָב דאָך אויך שילער׳ס דראמען געלעזען (ר׳ חיימ׳ל האָט געלעזען דייטש, נישט רוסיש). פארוואס רעדט זי מיט מיר נישט דעריבער? זי האלט מיך פאר אונגעבילדעט, איך קאָן זי נישט פערשטעהן...

אָבער ר׳ חיים ראזענצווייג איז אַ מענש וואס לאָזט ניט איבער ביי זיך קיין ענמת־נפש איבער נאכט. ער איז עס געוועהנט פון דער היים אויס. קיין זאך זאל איהם נישט שטערען די נאכט־רוה. האט ער

זיך דאָס מאָל אויף בעמיהט צו געפינען אַ ליכטיגע זייט אין דער גאַנצער געשיכטע, און ער האָט זיך אַליין געזאָגט: אַ בלויז איינגערײדעניש! אַ קינד נאָך, איז מיט'ן פאָטער נישט געווען, אַ עקשן אַביסעל, קינדהייט, אונזער גאַנצע משפחה איז אַזוי געווען. און באַלד איז איהם איינגעפאַלען אַ גליקליכער געדאַנק: איך וועל טהאָן אַזוי, ווי מיין טאַטע האָט מיט מיר געטהאָן. איך וועל שרייבען קיין בערדיטשעוו און וועל זי גאַרנישט אָנפרעגען, זי וועט נישט קאָנען מעיז זיין. צו וואָס פרעגען, ריידען? אַ טאַטע טהוט, — האָט דען מיין טאַטע מיט מיר נישט אַזוי געטהאָן? אַ נייע וועלט, נייע מענשען — מען זאָגט נור אַזוי. בשעת מעשה, מחותנים וועלען זיין — וועט זיין פערפאַלען. ברוגז ווערען — נישקשה, זיך איבערבעטען, מעשה קינד.

ער האָט געוואוסט, אַז עס איז נישט קיין גוטע תשובה אויף דער פראַגע. נור עס איז געווען אַ גוטע תשובה אויף די נאַכט אדורכצושלאָפען — און דאָס האָט ער איצט געוואָלט.

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

עס איז געווען אַ מאָרגען פון אַ ליכטיגען זומער־טאָג אין פריהען ערבסט. טרוקען און לייכט האָט די זון אין מערי'ס פענסטער אַריינגעשיינט און אַלץ בעגאָסען מיט ליכט. די רויטע ערבסט־בלעטער פון די בוימער, וואָס זיינען אין גאָרטען, האָבען אין איהר פענסטער אַריינגעקלאַפּט. זי האָט נאָך קוים צייט געהאַט זיך צו וואַשען, און סאָניע'ס קול האָט זיך געהערט פון גאָרטען:

מע—רי, מע—רי!

האַלב אָנגעטהאָן, מיט אַ נאַס פּנים און נאַקעטע הענד, איז מערי צו צום פענסטער, געוואָלט עפּיס אַראָברופען צו סאָניע'ן. זי האָט אָבער באַלד געגעבען אַ שפּרונג אָב מיט שרעק, — זי האָט פאַר זיך דערזעהן מאַנספערשוינען.

זי האָט פלינק ארויפגעוואָרפען אויף זיך איהר טונקעל־בלויע זיידענע זומער־קלייד (מערי האָט ליעב געהאַט צו קליידען זיך אין זיידענע שטאָפען — אַ נויגונג פון איהר חסיד'ישער משפחה) און איז אַריין אין עס־צימער. די מוטער האָט שוין געוואַרט אויף איהר מיט

שאקאלאד און צוויי אייער, דער פאטער איז געזעסען אויפ'ן שאקעל־שטוהל און האט געקרעכצט (עס איז געווען זיין געוועהנהייט נאך פון שוועהר'ס הויז צו זיצען יעדען פריה־מארגען א שעה אויף דעם שאקעל־שטוהל אין שלאף־ראק און צו קרעכצען נישט פון צרות, נור פון פערגעניגען). מערי האט נישט געוואלט עסען די אייער, זי האט זיך געאיילט. די מוטער האט דערביי אומגליקליך די הענד געבראכען. מערי'ן האט עס ניט אזוי געצויגען צו דער געזעלשאפט, ווי צו דער זון, וועלכע האט בעגאסען דאס ברייטע, גרויסע עס־צימער מיט ליכט. זי האט געהאט אויף זיך א בלאה־זיידענעם שאל, וואס האט איהר קליינע פיגור געקליידט (זי האט ליעב געהאט צו קליידען זיך אין טונקעלע קאלירען אין רעמבראנדישען ליכט) און איז ארויס מיט א שטיל, פריידיג לאכען אין גארטען, וואו די געזעלשאפט האט שוין געווארט אויף איהר.

זי האט אבער באלד איינגעהאלטען איהר האסטיגען שפרונג. זי האט בעמערקט ביי מישא'ן א פרעמדען מאנספערשוין.

— מיכאאיל אבראמאוויטש קאוואלסקי, — האט מישא פארגעשטעלט דעם פרעמדען הערר.

— אח, וואס פאר א לאנגער נאמען — האט דער פרעמדער אויסגערופען, — פון וואנען זענט איהר שוין געוואהר געווארען ווי מיין טאטע הייסט? — האט ער צוגעלייגט מיט א שמייכעלע, וועלכעס איז איהם זעהר לייכט אנגעקומען, און, געווענדעט זיך צו מערי'ן, זעהר עלעגאנט פערבויגענדיג זיך:

— אין פוילען, פון וואנען איך קום, רופט מען מיך פראסט קאוואלסקי, אדער נאך בעסער, ווי מיינע חברים רופען מיך, „פאן מיכאל”. און, איבעריגענס, אויב איך בין מיך נישט טועה — דאכט זיך, אז איך האב שוין דעם פערגניגען געהאט, — האט קאוואלסקי געזאגט מערי'ן, געהענדיג פאראויס ביי איהר זייט דורך די גאסען אויסער דער שטאדט ארויס.

מערי האט איהם פערוואונדערט אנגעקוקט:

— זיי וועלען ענטשולדיגען מיין זכרון...

— ביי אייער פריינדין זילבערשטיין, אמאל דאנערשטאג אויף דער נאכט, — אין קיעוו, — האט ער צוגעגעבען זעהר פערטרויענספאל.

— יערענפאלס, האט עס שוין געמוזט זיין לאנג, ווען איך בין נאך א קינד געווען.

— דאס איז אמת.

מערי האט זיך אביסעל געפונען פערלעגען און האט מיט א מין ווילד חנ'דעל געזאגט:

— אבער א וואונדער, איהר זאלט מיך געדענקען?

— אזא געזיכט ווי זייערס פערגעסט מען נישט, — האט זיך קאוואלסקי אבגערופען האלב אין דער שטיל, מישא און סאניע, וועלכע זיינען פון הינטען געגאנגען, זאלען זייער געשפרעך נישט הערען.

מערי האט איהם אנגעקוקט, און א פרישער שמייכעל האט געשוועבט אויף איהר פנים, ווי עס וואלט נאך געשוועבט דערויף דאס געהיימניס פון שלאף, נאר זי האט שמייכלענדיג געזאגט:

— וואס, אזא שרעקליך געזיכט האב איך?

— ניין, נאר אנדערש ווי יערענס — האט ער געזאגט קאקעט. — אייער געזיכט מאכט מעהר דעם איינדרוק פון וואקסענדיגען, איידער פון לעבעדיגען; אייער גאנצע פיגור מאכט אויף מיר דעם איינדרוק, ווי איהר וואלט נישט געבוירען געווארען פון מענשען, נור ארויסגעוואקסען פון דער ערד. און אזא געזיכט געדענקט מען נאך יאהרען.

מערי האט האלב־פערדריסליך געשמייכעלט:

— נו, אויב אזוי, דארף איך געהן אין וואלד אריין און צוריק מיט מיינע ברידער־בוימער זיך לאזען אין דער ערד איינפלאנצען.

זי האט געקוקט אויף איהם, געזוכט צו פערשטעהן, וואס מיינט ער. קאוואלסקי אליין אבער איז געבליבען גאנץ נאטירליך, ער האט פערלעגען געשמייכעלט און געזאגט הויך:

— נישט דאס האב איך געוואלט זאגען. איך האב געמיינט עפיס גאנץ פרימיטיווועס, נור איך וועל עס נישט קאנען ארויסבריינגען, דאס איז מיין רוסיש שולדיג, איך בין נעמליך פון פוילען.

מישא, וועלכער איז נאכגעגאנגען פון הינטען מיט סאניע'ן, איז איהם צו הילף געקומען: קאוואלסקי איז א מאלער און רעדט אין א שפראך פון פארבען און געשטאלטען — ער זעהט פריהער, איידער ער רעדט. מאלען וואלט ער געקאנט דאס, וואס ער וויל זאגען, רעדט ער אבער, פערשטעהן מיר איהם נישט אינגאנצען.

מערי האט זיך געפיהלט מאדנע, נישט איבער זיין אויסדרוק, נור

איבער זיין אַרט ריידען; דריי ווערטער האָט זי געדעדט מיט איהם — און זי איז שוין מיט איהם אין מיטען דערינען. נור ביי איהם זיינען די ווערטער אַזוי נאַטירליך און פּראָסט ארויסגעקומען, אז עס איז נישט געווען צו וואָס זיך צו טשעפּען. זי האָט זיך נור אָבגערופען:

— יאָ, די זילבערשטיינס פון קיעוו זיינען וואַרשויער, ביי זיי אין שטוב רעדט מען פּויליש, — און האָט אָנגעקניפּט דאָס געשפּרעך מיט סאָניע׳ן און מישאַ׳ן, כדי נישט צו זיין מיט קאָוואַלסקי׳ן אַליין.

— קאָוואַלסקי איז צו אונז געקומען מאָלען; איהם געפעלט זעהר די קליין־רוסישע לאַנדשאַפט. מיר ווילען איהם די ברעגעס פון דניעפּר ווייזען — אָט דאָס איז דער סוד, וואָס זי האָט נעכטען גע־מאַכט, — האָט מישאַ געוויזען אויף סאָניע׳ן.

— מיידלעך מאַכען פון אַלץ אַ סוד, זיי האָבען ליעב יעדע זאַך צו פערהילען און פערשלייערען, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט.

מערי האָט אָנגעקוקט סאָניע׳ן,ביידע האָבען זיך געפיהלט פער־שעמט. מערי האָט זיך אָבגערופען:

— מען זאָגט, די פּאָליאַקען זיינען זעהר עלעגאַנט געגענאיבער די דאַמען, — דערביי האָט זי סאָניע׳ן גענומען אונטער׳ן אָרעם און דאָס געשפּרעך אָבגעבראָכען.

זיי זיינען ארויסגעקומען אויסער דער שטאָדט. די פעלדער האָבען זיך שוין דאָ אויסגעשפּרייט אין דער גליהענדער מיטאָג־שעה. עס איז געווען אַ הערליכער זוניגער הערבסט־טאָג. די זון האָט העל בעגאָסען דעם טאָג מיט ליכט; דאָס אויג איז פערלאָרען געוואָרען אין אַ אונ־ענדליכען ברייטען ים פון לאַנגע ברייטע ליכט־פעלדער, וועלכע זיינען פערלאָרען געוואָרען אין ליכטיגען האָריזאָנט.

— און וואָס איז דאָ בעזונדערס צו מאָלען? — האָט זיך סאָניע אָנגערופען, וועלכע האָט זיך ביז איצט פערשעמט צוריקגעהאַלטען.

— מען זאָגט, אַז פּוילען איז זעהר שעהן, דאָס שעהנסטע לאַנד פון גאַנץ רוסלאַנד, — האָט זיך מישאַ אויך אריינגעמישט.

— אפשר איז ליכט און פאַרבען, אָבער אין דער נשמה געפעלט מיר שוין קליין־רוסלאַנד בעסער, — האָט קאָוואַלסקי געענטפערט.

— צום ערשטען מאָל דאָ? — האָט מערי געפרעגט, — ווי געפעלען אייך די קליין־רוסישע פעלדער?

— פיעל מוזיק. פּאַרלויפיג קען איך דריי מדינות פון רוסלאַנד —

פוילען, ליטא און קליין־רוסלאנד, און יעדעס פון זיי מאכט אויף מיר א בעזונדער איינדרוק. למשל, ווי דריי כלות. ליטא איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין טרויערען נאך איהר חתן, פוילען איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין קאקעטירען מיט איהר חתן, קליין רוסלאנד איז ווי א כלה, וואס גערט חתונה האבען מיט א ליער אויף די ליפען און מיט די שטיוועל אויף די פיס גלייך אין חתנ'ס הויז אריין.

די מיידלעך האבען זיך אנגעקוקט. סאניע איז ארוים מיט א געלעכטער. מישא'ן איז געווען נישט אנגענעהם מעהר ווי אלעמען. ער האט געפרובט צו שמייכלען און עפּיס צו זאגען. צום נאטיר־ליכסטען האט זיך געהאלטען קאוואלסקי, מען האט גארנישט אנגעזעהן אין איהם, אז ער האט עפּיס געזאגט אזעלכעס, וואס מען זאגט נישט אין געזעלשאפט פון יונגע מיידלעך.

— דאס איז שוין געווען ליטעראריש געזאגט, נישט מאלעריש, — האט מישא בעמערקט מיט א לעבעלן.

מערי האט אבער ארויפגעקוקט צו קאוואלסקי'ן, איהר געזיכט האט אנגענומען א פרומע מינע, דערביי האבען דאך די אויגען שעלמיש געלויכטען.

— איהר רעדט מיט אזא ליעבע פון דער קליין־רוסישער לאנד־שאפט, פארוואס וואוינט איהר נישט אויפ'ן דארף? — האט זי געזאגט גאנץ רוהיג, ווי זי וואלט נישט געווען געהערט קאוואלסקי'ס לעצטע ווערטער.

— זיי וועלען מיך „ארויסגיסען" — האט קאוואלסקי געענטפערט עפּיס אויף פּויליש, וואס מערי האט נישט פערשטאנען.

— ווי הייסט? —

— מען ערלויבט מיר נישט אויפ'ן דארף צו וואוינען.

— ווארום, איהר זענט דען א איד?

קאוואלסקי האט אבגעענטפערט:

— אהא, נאך וואס פאר איינער, א פּוילישער.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. זיי האבען ניט געגלויבט, אז ער איז א איד. און איצט, נאכדעם ווי ער האט זיך עפענטליך ערקלערט פאר א אידען, האבען זיי זיך נאך נעהנטער געפיהלט צו איהם.

— זיי האבען מורא, אז איך זאל נישט פערשאכערען מיינע בילדער די פּויערים. זיי האבען אבער נישט וואס מורא צו האבען. אויף מיינע

בילדער וועלען אפילו די פויערים קיין בעלנים נישט זיין, — איז קאַ־וואלסקי געוואָרען ערנסט.

— די זעלבע מעשה, וואָס מיט לעוויטאַן? — האָט מישאַ געפרעגט.

— לעוויטאַן, מיין הערר, איהם לאָזען מיר צורוה, — האָט קאַ־וואלסקי געזאָגט מישאַ'ן, און זיין האַלטען און זיין געזיכט האָבען אויסגעדריקט צער.

— לעוויטאַן — האָט קאַוואַלסקי ווייטער גערעדט נאָך אַ מינוט שווייגען, — האָט זיך ווי אַן'אַפּאָסטעל פון דער קונסט אין רוסישען דאָרף אריינגע'גנב'עט בעהאַלטענערהייט און הינטער דעם רוקען פון גאַראַ־אָוואַי האָט ער די טיעפסטע געהיימניסען פון דער רוסישער ערד אין זיינע בילדער אויפבעהאַלטען. עס איז אַ טריאומף פון דער קונסט, וואָס זי האָט ענטפּלעקט די שעהנקייט פון דער רוסישער ערד דוקא אין אַ אידען.

דער געשפּרעך האָט איצט אַנגענומען אַן'ערנסטען כאַראַקטער.

— לעוויטאַן — דאָס איז אַ טראַגעדיע, — האָט מישאַ קורץ, נור זיכער געזאָגט.

— אַ טראַגעדיע, ווי יעדער טיעפער מענש.

— ניין — אַ ספּעשעל־אידישע טראַגעדיע. זי איז נישט קיין טיעפע — ווייל זי איז אַן'אויסערליכע, און נישט קיין שעהנע, ווייל אַנדערע זיינען די סבות פון אונזער טראַגעדיע, נישט מיר אַליין, — האָט מישא ארויסגעבראַכט און איז רויט געוואָרען.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— איך מיין דערמיט, דאָס לעוויטאַן, נישט האָבענדיג קיין אייגען פאָלק און קיין אייגענע ערד, האָט געמוזט געהן צו אַנדערע, — האָט מישאַ זיך גענומען פונאַנדערוויקלען זיין געדאַנק און האָט זיך פאַר־בערייטעט צו האַלטען אַ גאַנצע רעדע, רויט ווערענדיג, שטאַמלענדיג אַביסעל און זוכענדיג ווערטער, נור קאַוואַלסקי האָט איהם דערוויי־ל אויסגעכאַפּט און האָט איהם איבערגעהאַקט אין מיטען.

— לעוויטאַן האָט נישט געהאַט קיין אייגען פאָלק און קיין אייגען לאַנד, נור אייגענע אויגען. און יעדעס שעהנע וואָס דער קינסטלער זעהט, דאָס איז זיינס.

מערי האָט איהם פערוואונדערט אנגעקוקט:

— יעדעס שעהנע?

— די שעהנקייט איז דאָס פּעלד פון קינסטלער, אויף וועלכען ער ארבייט.

— און אז מען פערוויינערט דאָס איהם?

— האָט ער פאַנטאַזיע, אין זיין פאַנטאַזיע איז די ווירקליכקייט נאָך שעהנער.

מישא איז ערשט איצט פאַרטיג געוואָרען מיט די ווערטער צו זיין אידעע און האָט זי געוואָלט פונאַנדערוויקלען, נור ער האָט געזעהען, אַז דאָס געשפּרעך האָט אַנגענומען אַנ׳אַנדער ווענדונג, איז ער שטיל געבליבען.

זיי זיינען שוין געווען ווייט אין פעלד. די שטאָדט האָט מען נישט ארויסגעזעהן. די פעלדער זיינען געווען העל בעלויכטען. נאָכ׳ן שניט; די תבואות זיינען שוין געווען אָראָבגענומען, עס זיינען נור איבערגעבליבען קופּעס קאָנישינע, וואָס האָט זיך געגאָלדעט אין דער זון און געוואָרפען אַ ליכטיג, געלב־גאָלדען גלאַנץ איבער׳ן גאַנצען פּעלד. דער וועג איז געווען בעזעצט מיט לאַנגע, דאַרע ווערבעס, וועלכע האָבען געלאָזט אַראָבהענגען זייערע לאַנגע בלעטערדיגע רויט־אָבגעשטאַנענע צווייגען איבער׳ן וועג. פון צייט צו צייט האָט זיך געוואָרפען אַ רויט פערברענט בוימעל ערשט וואָס דער ווינד האָט אויפגעקליבען זיינע רויטע בלעטער און איבער׳ן וועג געטראָגען און לאַנגע ווייסע באָבע־יאַכנע־שנירען האָבען זיך געצויגען. פויערטעס זיינען געגאַנגען אין זייערע קאָלירטע פויערשע קליידער און זיינען אַזוי שלאַנק געווען און דאַר ווי די קרוגען, וואָס זיי האָבען געהאַלטען אַנגעבויגען אויף די שטעקלעך. און זייערע געבונדענע טאַפּטשאַנעס און לאַנגע טונקעלע געזיכטער האָבען אויסגעזעהן ווי די בוימער, וואָס שטעהן אויפ׳ן וועג.

מערי האָט גענומען סאָניע׳ן און זיי זיינען געגאַנגען פאָראויס, איבערלאָזענדיג הינטער זיך מישא׳ן מיט קאָוואַלסקי׳ן.

— ווער איז ער? — האָט מערי געפרעגט.

— ער האָט געבראַכט אַ בריעף צום טאַטען פון אַ קיעווער סוחר; ער איז אהער געקומען און וויל דאָ לאַנדשאַפטען מאָלען.

מערי האָט געשוויגען.

— נישט אמת. אַ אינטערעסאַנטער מענש, אַ קינסטלער? — האָט סאָניע זיך אָנגערופען מיט אַ שמייכעל צו מערי׳ן.

— קום, לאָזען מיר זיך לאָזען פאָראויס, — און איבערלאָזענדיג

מישא'ן מיט קאוואלסקי'ן הינטער זיך, האבען זיי אנגעהויבען צו געהן פאראויס. אז זיי זיינען פון דער־ווייטענס געווען, האבען זיי זיך שטי־פעריש געלאזט לויפען איבער דעם העל בעגאלדעטען וועג. קאוואלסקי האט געקוקט נאך מערי'ן, ווי זי לויפט פון דער־ווייטענס. אין דער זון האט דער שווארצער פלעק פון איהר פיגור אויסגעזעהן אינגאנצען ווי א אינגעל, ווי א זעכצעהן־יעהריג שלאנק אינגעל, איהרע לאקען האבען זיך איהר איבער'ן פנים געווארפען און זיך געטרייסעלט ווי פיאות איבער איהרע באקען.

— אראב דעם קאפעלוש פון קאפ, אראב, ער מאכט דאס גאנצע בילד קאליע, — האט קאוואלסקי נאכגעשריען.

און דא האט קאוואלסקי זיך אנגערופען צו מישא'ן:

— איך האב אייך פריהער פערשטאנען, — איהר זייט א ציוניסט, איך האב'ס פערשטאנען פון אייערע ווערטער. זעהט דאס בילד, — ווייזענדיג אויף מערי'ן פון דער־ווייטענס. וואס אנבעלאנגט איהר, האט איהר רעכט. די דינע ווייכע ביינער, געהילט אין דעם זיידענעם טוך, געהערען נישט דא אהער אויף דעם פעלד; דער שווארצער פלעק פערדארבט דאס גאנצע בילד פון לאנדשאפט, ביי דעם געלד־גאלדען ליכט ארום, ווילט זיך זעהן די רויט־ווייסע פלעקען פון די רוסישע פוי־ערים. די הויכע דארע געשטאלטען פון די פויערים אין זייערע גרויע פארבען. מיט זייערע לאנגע אויסגעצויגענע מאטיוון. אבער דער נידריגער שווארצער פאלק, — ניין, ניין — ער קומט, וואוהין איהר ווילט, — אין דער גליהענדער וויסטעניש, וואו די איילבערטען שטעהען פערשמאכט אויף דער זון, וואו ווייסער מארמאר ברענט זיך אין אזיאטישע שטראהלען, וואו די פאלמען שמאכטען ארויס פון זאמדיגע וויסטעניסען—אהין קומט די קליינע, שווארצע געשטאלט מיט דעם קרוג אויף די אקסעל, ביים שטיין־קוואל, ווארטענדיג אויף א פאסטוך, א יעקב.

אויף דעם זיינען די מיידלעך צוריקגעקומען, וועלכע האבען זיך אין קאוואלסקי'ס געגענווארט צוריקגעהאלטען, ווידער אויפגעזעצט די היט און רוהיג זיך פערנומען. מערי האט פערשטאנען אן מישא'ס מינע, אז קאוואלסקי האט ווידער געמוזט עפיס זאגען א אונפאסענדעס — האט זי די אויבערשטע ליפ פערקרימט און האט אנגעהויבען צו ריידען מיט סאניע'ן, ווייזענדיג אויף מישא'ן.

— מיר פאהרען דאָך ביידע קיין פעטערבורג.

סאָניע האָט זיך דערפרעהט און האָט פון גדולה אין די הענד געפּאטשט.

— אמת, דאָס איז גוט, נעהמט מיך אויך מיט. נישט אמת, מישא ?

קאָוואלסקי איז שטיל געוואָרען, ערנסט, און זיך צוריקגעהאַלטען פון דעם געשפּרעך, אין וועלכען ער האָט ניט געקאָנט נעהמען קיין אנטהייל.

מערי האָט אַ פּאָר מאָל געוואָרפען אַ בליק אויף איהם, עפּעס זיך געוואונדערט און געשלאָגען זיך מיט דער דעה. צום סוף האָט זי איהם פּלוצלונג געפרעגט :

— איך בעט אייך איבער, זייט מוחל, ווי אַלט זייט איהר ?

— ווענען וואָס נעהט עס ? — האָט קאָוואלסקי געפרעגט מיט אַ שמייכעל.

— איך ביז ביי מיר ניט אזוי זיכער אין אייערע יאָהרען. אַמאָל דאכט זיך מיר אַז איהר זייט שוין אַנ'אַלטער מאַן, און אַ מאָל נעהמט אייער געזיכט אַן אַזאַ יונגשאַפט, גלייך ווי איהר וואָלט געווען אַ קינד.

— דאָס איז מיין פערבאָרגען־פערבאָרגען געהיימנים. — האָט קאָוואלסקי געענטפערט זעהר געהיימניספאָל.

אויף דעם איז דער עולם שטיל געוואָרען, ביז זיי זיינען אין דאָרף אנגעקומען.

אין דאָרף זיינען זיי הונגעריג געוואָרען, און מישא האָט פאָר־געלייגט אריינצוגעהן צו דעם אידישען קרעטשמער עסען.

דאָס זעקסטע קאַפּיטעל.

אין אַ ווינקעל פון דאָרף, איינגעטונקט אין הויכע דעמבעס, איז געשטאַנען אַ אידישע קרעטשמע. דאָס אידעל, אין עלטערע יאָהרען שוין, מיט אַ לאַנגער געלער באָרד, איז געזעסען מיט זעהר אַ פער־זאָרגט פּנים אויף דעם שוועל פון זיין קראָם. ווען ער האָט דערזעהען די אַנגעקומענע, האָט ער זיך פלינק אויפגעכאַפּט און זיי אנטקעגען געלאָפען: ער האָט זיי געקענט פון שטאָדט, די ראָזענצווייגס.

אז זיי זיינען אין שטוב אריין, האבען זיי ערשט דערזעהען די סבה פון זיין טרויער: זעקס מיידען, איינע גרעסער פון דער צווייטער, האבען זיך אין שטוב ארומגעדרעהט. אין א ווינקעל איז געזעסען די עלטסטע מיט א אידישען סאלדאט און געגעסען פון איין טעלער ארויס. דער פאטער האט געוויזען אויפ'ן זעלנער „מיין חתן". נור דאס חתן־כלה־פאר האבען זיך ניט געלאזט שטערען, א בליק געווארפען אויף די פרעמדע און ווידער לייבליך ארויסגעגעסען פון טעלער און געשושקעט זיך. דער פאטער האט אבגעקרעכצט.

— נאך פון פאר די אכציגע יאהרען, — האט זיי דער איד ערקלעהרט שטאלץ מיט זיין רעכט, וואס ער וואהנט אויפ'ן דארף, דערלאנגענדיג זיי סמעטענע אין הויף ארויס.

— נאך ווייט צום דניעפר? — האט ווער געפרעגט.

— אט באלד, א וויארסט נאכ'ן דארף, — מען קומט נור ארויס פון הינטער די בוימער, זעהט מען איהם באלד.

עס איז געוועזען אין דער מיטאג שעה אין דעם קליין־רוסישען דארף. עס האט זיך געדאכט, אז פעלדער, בוימער, מענשען און הייזער שלאפען אין דער זון. אין דער דארפישער גאס האבען זיך ארומגעוואלגערט א היבש ביסעל נאקעטע קינדער אינאיינעם מיט די היהנער, שעפסען און חזירים. איינס האט דאס צווייטע געיאגט. דערזעהן נייע מענשען זיצען פאר דער קרעטשמע, זיינען געקומען אנצולויפען די קינדער מיט די חזירים'לעך, שעפסען און היהנער, און די קינדער, ווי די פיה האבען זיי ארומגערינגעלט און בעוואונדערט אויסגעשטעלט אויף זיי מויל און אויגען.

פון דערווייטענס האט זיך געהערט א הארמאניקע שפיעלען; עס האט ווער געזונגען א מעלאנכאליש ליעד, וועלכעס האט זיך פערשמאכט אויסגעצויגען איבער דער לאנדשאפט.

קאוואלסקי האט זיך געשפיעלט מיט די קינדער, געקויפט צוקערלעך און האט זיי געטיילט. פון דערווייטענס זיינען די מוטערס געשטאנען, הויכע, געזונטע און שמוציגע, ווי די דעמבעס, און האבען געלאכט, ווייזענדיג די פוילע ציינער.

קאוואלסקי איז אזוי ענטציקט געווארען פון דעם בילד, אז ער האט אויסגעשריען, אז ער מוז דא אין דארף פערבלייבען.

— מיין פריינד זילבערשטיין פון קיעוו האָט מיר מיטגעגעבן אַ בריעף צו ה׳ ראָזענצווייג, ווייזט קאַוואַלסקי אויף מישאַ׳ן — ער האָט עפּיס געדענקט, אַז אייער פאָטער וואָהנט אויפ׳ן דאָרף און האָט אַנ׳אייגענע גוט. צום סוף וואָהנט איהר גאָר אין שטאָדט.

— דאָס איז טאַקי צו די ראָזענצווייגס, — ווייזט מישאַ אויף מערי׳ן, — זיי האָבען ביז איצט געוואָהנט אין דאָרף.

— זיי האָבען זיך אין דאָרף ערצויגען? — האָט קאַוואַלסקי געפרעגט מערי׳ן, — איך האָב עס אָבער באַלד געוואוסט.

— פון וואַנען האָט איהר דאָס געוואוסט? איך האָב דאָך נאָך מיט איך קיין צוויי ווערטער ניט גערעדט, — האָט מערי זיך אַנגערופען, שוין אַ ביסעל פערדריסליך פון זיינע ווערטער.

— וואָס ביי אַנדערע זיינען ווערטער, איז ביי אונז געזיכט און בעוועגונג.

— נו, ווילען מיר דעם טייך זעהן, — האָט מישאַ איבערגעהאַקט דעם געשפּרעך.

זיי האָבען בעצאָהלט און האָבען זיך געלאָזט איבער דער דאָרפס־גאָס צום דניעפּר צו. נאָך זיי — די קינדער מיט די חיות און עופות.

מערי איז געווען ארויסגעקומען פון הומאָר — קאַוואַלסקי האָט אויף איהר געמאַכט זעהר אַ שלעכטען איינדרוק מיט זיין איינדרינגליכקייט און מיט זיינע פּראָזענדע ווערטער, און אַזוי ווי זי איז צום ערשט נייגעריג געווען צו בעקענען זיך נעהענטער מיט אַ קינסטלער, אַזוי האָט זי זיך איצט דערפון אָבגעשאַקעלט.

דער וועג צום דניעפּר־צו האָט געפיהרט אין שטילען. נור באַלד האָט זיך פאַר זייערע אויגען געעפענט אַ בילד, וועלכעס האָט זיי אַן אַלץ געמאַכט פערגעסען.

דער דניעפּר האָט זיך ווי אַ שטיק הימעל אויסגעגאָסען אין אַ קרומער קאָרעטע, און אויסגעקערעוועט זיך אַ וועג פון איין עק האָרי־זאָנט צום אַנדערען עק, איבער פעלדער, וועלדער און גרינע הויכע קוסטעס. ביי דער צווייטער זייט דניעפּר זיינען געווען הויכע זאַמ־דיגע בערג, וועלכע האָבען געטראָגען אויף זיך גאַנצע וועלדער און פון דער זייט פון וואַנען זיי זיינען אָנגעקומען איז דער גאַנצער ברעג געווען איינגעטונקט איז גערדיכט בעוואַקסענע קוסטען און געמייזעכצען. זיי זיינען פערטרונקען געוואָרען אין דעם גרינס, וואָס האָט זיי דער־

גרייכט ביז איבער די קניה. נאָך שווערער מאַטערניש זיינען זיי אָנ־געקומען צו אַ געלען זאמדיגען וועג, וועלכער האָט צוגעפיהרט צום ברעג פון דניעפּר. ביים גראָז איז געלעגען אויסגעצויגען אַ לאַנגע בערלינקע, וועלכע האָט געדיענט צום איבערפיהרען אויפ׳ן צווייטען ברעג. אויף דער בערלינקע איז געלעגען אַ גוי אויסגעצויגען און איז געשלאָפען אין דער זון אריין. אָבער ניט בלויז דער גוי, נור אויך דאָס וואסער און די הויכע בעוואַקסענע ברעגענס ארום זיינען מיט איהם מיטגעשלאָפען, אַ שלאָפענדע מעלאנכאָליע איז געפאלען פון הימעל אַראָב און האָט זיך געלעגט איבער די גאַנצע געגענד. און עס האָט אויסגעזעהען. ווי דאס וואסער און די ברעגעס רופען דעם געהענדען וואנדלער אוועקצולעגען זיך און שלאָפען. ווייטער איבער דעם וואַ־סער־פלאָך האָבען זיך טראַטוועס געוויזען אין דער זון אויסגעצויגען וועלכע האָבען זייער זונטאג רוה געהאַלטען אויפ׳ן ברייטען טייך; פון דאָרט האָבען זיך לאנגע אויסגעצויגענע קולות געהערט, וואָס זיי־נען אין דער טיעפער ווייטקייט פערטרונקען געוואָרען.

מערי און סאָניע האָבען זיך נעבען ברעג אוועקגעזעצט. סאָניע האָט עפּיס גערעדט, מערי האָט איהר ניט געענטפערט און האָט געקוקט אין הימעל אריין. מישאַ איז געשטאַנען נעבען זיי, קאָוואלסקי איז מיט אמאָל ניט געוואָרען — ער איז פּלוצלינג פערשוואונדען צווישען די קוסטען. מען האָט נור געהערט פון דערווייטענס ווי ער טרעט צווישען די נאַסע גרעזער. באַלד דערויף האָט זיך געהערט אַ פּלושטשען איז וואסער — דאָס איז ער שוין געשוואומען אין וואסער און זיך געבאָדען. נאָך אַ קליינע ווײַלע האָט מען איהם שוין גע־זעהען אין אַ לאָדקע, וואָס ער האָט אָבגעבונדען פון דער בערלינקע און זיך אַ נאַקעטער געלאָזט אַהין צו די פּליסאקעס ביי די טראַטוועס.

— עפּיס מאָדנע מענשען — האָט זיך מישאַ אָנגערופען — די פּאָליאקען. ביי אונז אין גימנאַזיום זיינען אויך געווען אַ סך פּאָ־ליאקען, נור יענע זיינען עפּיס גאָר אנדערע געווען.

— ער איז ניט קיין פּאָליאַק, — האָט זיך מערי אָנגערופען.

— ער רעדט דאָך רוסיש אזוי שלעכט, — האָט סאָניע געזאָגט.

— ער מוז פּויליש אויך ניט בעסער ריידען.

— נור וואָס דען איז ער?

— דאָס קלעהר איך טאַקי אויך.

— מיר האָבען זיך בעקענט און באַלד האָט ער אונז איינגעלאַדען צו אַנ'אַלגעמיינעם שפּאַציר צום דניעפּר, אָבער אין אַזאַ טאָג, אַז עס איז געווען אונמעגליך איהם אָבצוזאָגען, — האָט מישאַ געזאָגט.

— אַלע קינסטלער זיינען אַזוי, — האָט זיך סאָניע אָנגערופען.

— פון וואַנען ווייסטו דאָס?

— עס זיינען אַמאָל אַקטיאָרען געקומען צו אונז אין שטאָדט, זיינען זיי אויך אַזוי באַלד היימיש געווען, — האָט סאָניע געזאָגט, רויט ווערענדיג און געוואָלט באַלד צוריקכאַפּען די ווערטער.

נאָך אַ קליינעם שטיל־שווייגען האָט מערי זיך אָנגערופען, קוקענדיג ווייט אין וואַסער אַריין און פון דערווייטענס געזעהען אַ ווייסען פלעק שווימט־צו צו די טראַטוועס:

— איך קלעהר וועגען דעם, אַז ער געהערט צו אַ נאַציאָן וואָס איז נאָך ניטאָ, אָדער צו אַזעלכער, וואָס איז שוין ווען געווען.

— ער איז אַ איד, — האָט מישאַ געזאָגט.

— שטענדיג ביזטו דאָ מיט דייז אידישקייט — כאַפּט סאָניע אויס — איי. הער־אויף, הער־אויף מיט דיין אַגיטאַציע, מיר ווייסען שוין, אַלץ ווייסען מיר שוין: דו ביזט געווען אין גימנאַזיום און האָסט מיטגעבראַכט ציוניזם פון דאָרט, — האָט סאָניע איצט געפּונען דאָס אָרט זיך אָבצורעכענען מיט איהר ברודער.

— און דו האָסט מיטגעבראַכט סאָציאַליזם.

— נור איך רייד ניט דערפון אין געזעלשאַפט: אַרבייט איז אַנ'אַנדער זאַך און געזעלשאַפט איז אויך אַנ'אַנדער זאַך. אַז איך וויל אַגיטירען, געה איך אַרויס צו דער „אַרבייט“, און אַז איך בין אין געזעלשאַפט — בין איך ניט קיין „פּאַרטיי־מענש“, — און דאָס איז אַלץ.

ווער ווייסט ווי לאַנג די דיסקוסיע וואָלט זיך געווען געצויגען, ווען פּלוצלינג וואָלט ניט ערשיינען קאָוואַלסקי. ער איז צוגעשוואוּמען צום ברעג, צווישען די קוסטען, מען האָט איהם ניט געזעהען, נור געהערט זיין פּליסטערן. ער האָט אַרויפגעוואָרפען אויף זיך זיינע קליידער, פון זייז קאָפּ און לייב האָבען טראָפּענס וואַסער גערונען און ער האָט געציטערט און איז בלוי געוואָרען פאַר קעלט. ער איז ערשיענען פון די גרעזער אַרוים:

— איי, זשידי, זשידי! — האָט ער אויסגערופען! — ליגען דאָ ביים ברעג און דיסקוטירען אין וואַסער אַריין. אַז גוים וואָלטען גע־

װעג, װאָלטען זײ אין װאסער ארומגעשװאומען, אויף לאָדקעס גע־פאָהרען, און דאָס ליעגט בײ אַ גאָלדענעם ברעג פון אַזאַ װאַסער און דיסקוטירט װעגען פּרינציפּען.

מערי האָט געקוקט אויף קאָװאלסקי'ן. ער איז איצט געװען גאָר אַנ'אַנדער מענש. די פלעקען ארום די אויגען זײנען אינגאַנצען פערשװאונדען געװאָרען. ער האָט אויסגעזעהען װי אַ קלײן אונ־בעהאָלפען אינגעל, װעלכעס די מוטער האָט אָבגעצװאָגען. זײן גע־זיכט איז דערבײ געװען שטאַרק מענליך. אינגאַנצען האָט ער גע־מאַכט דעם אײנדרוק, װי ער װאָלט דאָ געװאָהנט צװישען די קוסטען און װאָלט זיך תמיד אין װאסער געבאָדען. די װערטער, װאָס ער האָט איצט געזאָגט, זײנען ניט געװען אין דעם פריהערדיגען פּראָטעק־ציאָנעלען טאָן, נור אײנפאַך און מיט ליעבע.

אַ שטיקעל שמײכעל האָט געשפּיעלט אויף מערי'ס ליפּען. איהר ברײטער גרויסער שטערן האָט זיך װי אויסגעלײטערט, זי האָט לײכט אויפגעאָטעמט און גרוים די אויגען געעפענט.

און אַזוי װי עס װאָלט זי װער מיט דער האַנד איבערגעמאַכט, האָט זיך באַלד אין מערי'ס בענעהמען בעמערקט אַן ענדערונג. מען האָט געזעהען, װי אַ שטילע פרײד האָט אָנגעפּילט איהר קלײן װעזען און עס האָט ארויסגעשטראַהלט פון איהרע אויגען און פון איהר גאַנץ פּנים. איהרע בעװעגונגען זײנען לײכטער געװאָרען און ריטמישער. זי האָט ניט גערעדט, האָט נור ליכטיג אָנגעקוקט דעם, װאָס האָט גע־רעדט. זי איז זיך געגאַנגען אין אַ זײט צוריק, האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע הענד און עס האָט עפּיס געזונגען אין איהר.

זײ האָבען דעם װעג צוריק געפיהרט אין שטילען.

אַז זײ זײנען אָנגעקומען אין דאָרף, האָבען זײ געזעהען זעהר אַן אַמוזאַנטע זאַך.

פון אײנעם פון די הײזלעך איז אַ רוסיש מײדעל אין אַ קורץ־רויט קלײדעל, אין אַ פּאָר שטיװעל ארויסגעריטען אויף אַ פערד, און נאָך איהר זײנען צװײ זשערעבקעס נאָכגעלאָפען. זי האָט זיך געלאָזט גאַלאָפּ איבער'ן געסעל פון דאָרף צום פּלומפּ־צו. איהרע צעפּ האָבען זיך אויפגעבונדען פון הינטער איהר טיכעל און זײנען איהר איבער'ן פּנים צופלאָסען. זי האָט זיך װי אַ װינד אויפ'ן פערד געלאָזט. איהר יונגע, שטאַרקע פיגור אויף דעם פערד אין דער גליהענדער זון האָט

אויסגעזעהען ווי אויס בראַנז געגאָסען; איהרע הענד האָבען שטארק געהאַלטען איז צוים דאָס ברויזענדע פערד, וועלכעס האָט זיך, ווי זיין רייטערין, געוואָרפען אין אימפעט. די דאָרפס־בחורים זיינען פאר די טהירען פון זייערע הייזער ארויס, נאָכגעקוקט די רייטערין און זייערע אויגען האָבען געגלאַנצט. באַלד דערויף האָט מען געזעהען ווי פון די טויערען זיינען די בחורים ארויס אויף די פערד און האָבען זיך געלאָזט נאָך דער רייטערין צו דער פלומפ; זי — פאָראויס, און די בחורים — נאָך איהר. אין דער גליהענדער, האַלב־אונטערגע־הענדער זון האָט זי אויסגעזעהען ווי אַ שטאָלצע בעפעהלערין, וועלכע פיהרט אָן איהרע רייטער צו קריעג. קאָוואַלסקי האָט זיך ניט גע־קאָנט איינהאַלטען, האָט זיך נאָכגעלאָזט נאָך די רייטער. מערי האָט עפּיס הויך אויפגעלאַכט. אז זיי זיינען אָנגעקומען פאר דעם ברונען, האָבען זיי אזא ספּעקטאַקל געזעהען: דאָס מיידעל מיט צופלאָסענע האָהר אין געשטאַנען ביי דעם ברונען און האָט אָנגעטרונקען די פערד. עס האָבען זי ארומגערינגעלט די בחורים מיט זייערע פערד און יע־דעם מאָל האָט אַנ'אַנדערער געפּרואווט צו צוקומען צו דער מיידעל, זי ארומנעהמען און צו קושען. זי האָט זיי אָבער אָבגעיאָגט מיט אַ באַטעק אין האַנד, און יעדער שמייז, וואָס זי האָט געגעבען דעם צו־דרינגליכען בחור, האָט אָבגעשאַלט פון דערווייטענס, און זיי האָבען ניט געקאָנט באין אופן צוקריגען זיך צו איהר.

קאָוואַלסקי איז געשטאַנען, זיינע אויגען האָבען איהם געשטראַהלט און דאָס פּנים האָט איהם געלויכטען פאר גדולה איבער דעם בילד. מערי האָט דאָס בעמערקט (זי האָט שוין איצט בעמערקט אַלע ענדע־רונגען, וואָס האָבען זיך געוויזען אויף זיין געזיכט). פּלוצלינג איז זי אויפגעשפּרונגען, האָט געגעבען אַ געשריי אויף פּויליש:

— הע, איהר טרוסען! — און געגעבען אַ שפּרונג־צו צו דער מיי־דעל. ער האָט געקראָגען אַ קלאַפּ מיט'ן באַטעק איבער'ן פּנים, אַז עס האָט איהם אָנגעהויבען שווינדלען פאר די אויגען, אָבער ער האָט ניט אָבגעלאָזט. ער האָט זי שוין געהאַט ארומגענומען און אויסגע־קושט איהרע אויגען און ליפּען. די גוים זיינען געשטאַנען ארום פלומפּ און געלאַכט. אַז ער האָט זי אָבגעלאָזט, זיינען אַנדערע גע־גאַנגען דאָסזעלבע טהאָן.

איהם אָבער האָט מען געדאַרפט אוועקפיהרען. דער קלאַפּ פון

באַטעק איז געווען אזא שטאַרקער אַז דאָס אויג איז איהם אַנגעלאַפען מיט בלוט און געשוואָלען געוואָרען. מערי האָט ארויסגענומען איהר טיכעל, האָט עס נאָס געמאַכט ביים ברונען און איהם דאָס אויג ארומגעבונדען. זיי האָבען איהם אַבגעפיהרט צום אידען אין קרעטשמע.

— עס איז וואסיל'ס איינציגע טאָכטער — האָט דער איד דערצעהלט אין דער צייט ווען קאָוואַלסקי איז געזעסען און זיך אויף און אַב געלעגט קאַלטע קאָמפּרעסען אויפ'ן אויג, — די שעהנסטע שיקסע פון דאָרף. די בחורים געהען אוים פאַר איהר. זי איז אָבער אַזוי שטאָלץ ,אַז זי טראָגט שטענדיג ביי זיך אַ באַטעק און ניט איינעם אין דאָרף האָט זי שוין געמאַכט אַזאַ אונטערגעשלאָגען אויג.

— עס איז אַלץ ווערטה, — האָט דער יונג געשפּיגען מיט בלוט — אָבער אַ מויד, אָבער אַ האַלטען זיך!

שטיל שווייגענדיג האָט איהם מערי דערלאַנגט איין נאָס טיכעל נאָכ'ן אַנדערען, ניט ווימענדיג און ניט פיהלענדיג, אַז זי ציהט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון מישאַ'ן און סאַניע'ן מיט איהר ארבייט. קאָוואַלסקי האָט געהאַלטען אין איין שרייען.

— אָבער אַ קלאַפּ, אָבער אַ מויד, אָבער אַ קלאַפּ, אַ וואַ, אַ וואַ!

אַז ער האָט זיך שוין אַביסעל בערוהיגט, — האָבען זיי זיך גענומען אַהיים געהן. סאַניע האָט עפּים דערמאָהנט די מאַמע. אַז זיי האָבען שוין געהאַלטען ביים ארויסגעהן, — האָט זיך קאָוואַלסקי פּלוצלינג אָבגעשטעלט:

— ווייסט איהר גאָר וואָס, איך בלייב דאָ איבער אין דאָרף. איך בעט אייך איבער (צו מערי'ן) און דאנק אייך זעהר. איך וועל דאָ פערבלייבען. הע, (רופט ער צום איד), ווילט איהר מיר אַ צימער פּערדינגען?

דער איד האָט זיך אין קאָפּ געקראַצט.

— וויים איך, און דער סטראַזשניק, עס וואָהנט אפילו אַ איד, אַ יונגער־מאַן דאָ אין דאָרף ביי אַ גויע...

קאָוואַלסקי האָט איהם ניט געלאָזט ענטפערען.

— נו, וועל איך שוין מיר געפינען אַנ'אָרט וואו צו נעכטיגען. איך וועל צום ערשטען־בעסטען פויער געהן אין אַ סטאַדאָלע. אַ,

זאָרגט אייך ניט פאַר מיר, — אַדיע, איך דאַנק אייך זעהר, און דריי־קענדיג מערי'ס האַנד, האָט ער געזאָגט:

— אויף ווידערזעהן, איך האָף, מיר וועלען זיך דאָך נאָך זעהן... קומט נאָר אַמאָל אין דאָרף אַרוים.

— וואָס, איהר דענקט מיט אַנ'אמת דאָ צו פערבלייבען? — האָט מערי געפרעגט.

— יאָ, איך וועל מיר שוין אויסזוכען אַנ'אָרט.

— און אייערע זאַכען, איהר האָט דאָך ביי אונז די זאַכען?

— איך דאַרף דאָ קיינע זאַכען ניט, אַזוי ווי איך שטעה און געה. מאָרגען אין דער פריה וועל איך מיר דאָס העמד אין דניעפּר אויסוואַשען.

— און אייערער פאַרבען און לייוועגד?

— אַהאַ דאָס מאָלען מיינט איהר? איך האָב ניט ליעב מיטצו־שלעפּען מיין ווארשטאַט מיט זיך; איך ליעב צו זעהן צוערשט פאַר מיר אליין דערנאָך פאַר אַנדערע.

דערווייטערענדיג זיך אין דאָרף, האָט ער צו זיך גערעדט, גע־האַלטען דאָס טיכעל אויפ'ן אויג:

— אַבער אַ מויד, אַבער אַ קלאָפּ!

ווען מערי איז אַהיים געגאַנגען מיט מישאַ'ן און סאָניע'ן, האָט זי איבער'ן גאַנצען וועג געשוויגען. זי האָט נור געקוקט ווייט, ווייט, אין די אונטערגעהענדע זון. די זון איז שוין לאַנג געווען אונטערגע־גאַנגען. דער גאַנצער הימעל איז געווען בעצויגען נור מיט אַ טיעף בלאָהען הימלישען שיין. ווייט אין האָריזאָנט זיינען שווארצע בוימער געשטאַנען מיט געדיכטע שווארצע קרוינען, און הינטער זיי איז אַ גאָלדען ברענענדער הימעל געווען, ווי עס וואָלט דאָרט הינטער די בוי־מער אַ צווייטע וועלט געשיינט.

זי איז פלינק אין שטוב אריין, זי האָט ניט געהערט דער מוטער'ס רייד, זי האָט זיך אין איהר שטיבעל פערשלאָסען, אין דער פינסטער אויף איהר בעט זיך געלעגט און האָט אַלץ נאָך געזעהען דעם בענגאַל־דעטען פלאַמענדען הימעל, וואָס איז אויף יענער זייט בוימער.

דאס זיעבעטע קאפּיטעל.

מישא איז אַהיים געקומען טרויעריג און ניט צופריעדען מיט זיך. די בעקאַנטשאַפט מיט קאוואלסקי'ן איז איהם ניט געפעלען. זיין ריידען און האַנדלען א גאַנצען טאַג אויפ'ן דאַרף האָט איהם דערנערווירט. עס האָט איהם אויסגעזעהען, ווי קאוואלסקי וואָלט דאָס אַלץ גערעדט און געטהאָן כדי צו אימפּאָנירען מערי'ן. און אז ער האָט אויף איהר געמאַכט אַ געוויסען איינדרוק — דאָס האָט ער בעמערקט אין איהר בענעהמען זיך און אין איהר שווייגען דעם גאַנצען וועג. מישא איז זיך ניט קלאָר געווען אין אַ ליעבעס־געפיהל צו מערי'ן. ער האָט אייגענטליך נאָך ניט גאַנץ קלאָר געוואוסט, וואָס דאָס איז אַזעלכעס, ער האָט מעהר געהאַט דערפון אַ אהנונג פון די ביכער, וואָס ער האָט געלעזען איידער קאָנען עס בעגרייפען פון זיך זעלבסט. מיט זיינע נײַנצעהן־צוואַנציג יאָהר איז ער נאָך געווען אין זיינע געפיהלען אַ קינד. אַלץ איז געשלאָפען אין איהם. ער איז איבערגעגאַנגען פון קינדער־שטוב אין גימנאַזיום, פון גימנאַזיום אין אוניווערסיטעט, ניט ענדערענדיג זיך אינערליך. נאַאיוו און קינדיש, האָט ער גענומען די מענשען און געגענשטאַנדען פּראָסט, אָהן הינטערגרונד. ער האָט פיעל געהאַט געלעזען איבער ליעבע, ווי ער האָט געהאַט איבער אַנדערע זאַכען געלעזען, און געוואוסט וואָס די ביכער שרייבען וועגען איהר.

צו פרויען האָט ער געהאַט אַזאַ בעציהונג, ווי קינדער האָבען אַ בעציהונג צו דערוואַקסענע. אַנ'אַנדער מין מענשען. ער האָט גע־קענט זעהן נאַקעטע פרויען און דערביי ניט רויט ווערען. און מאָרגנע איז איהם געווען, ווען ער האָט זיך פריהמאָרגענס אויפגעהויבען און געוואָלט אריינגעהן אין סאַלאָן אריין און די שוועסטער סאָניע, וועלכע פלעגט תמיד ארומלויפען פריהמאָרגענס אין אויסגעטהאָנענעם סטאַניק, האָט געשריען פון איין שטוב אין די צווייטע: „מען קאָן ניט“, „מען קאַן ניט“.

זיין פערהאַלטען צו מערי'ן איז געווען ווי צו אַ חבר, וואָס מען איז זעהר גערן זיין פריינדשאַפט. מערי האָט איהם אימפּאָנירט און ווי נאָהנט ער איז אויך געווען מיט איהר און ווי אָפט ער האָט זי אוי בעגעגענט — דאָך האָט זי עפּיס געקאָנט אַזוי מאַכען, אז מען

האט זיך מיט איהר ניט געפיהלט היימיש. עפּיס איז אין איהר אומגעבונג געלעגען א געהיימניס, וואס האט זי דערוויטערט. דאס געפיהל האט ער געהאט נאך פון קינדהייט אן. ווען זי איז אין שטאדט אריינגעקומען צופאהרען אין איהר פאטער'ס קאטש, איז געלעגען אין איהר עפּיס אזעלכעס, וואס האט אלעמען געהאלטען פון דערווייטענס פון איהר. און פון קינדהייט אן איז מישא'ן געלעגען אין דעם, אז מערי זאל האבען פון איהם די בעסטע מיינונג, זי זאל וויסען פון זיינע פארטשריטע אין זיין לערנען און פון אלץ וואס איז איהם אנגעגאנגען.

נור נאך מעהר האט זיך דאס געפיהל ביי איהם געשטארקט פון דער צייט אן. ווען מערי איז צוריק אהיים געקומען פון קיעוו. מערי האט דאס לעצטע יאהר גימנאזיום מיטגעמאכט אין קיעוו. זי איז צוריקגעקומען פיעל שווייגענדיגער און געהיימניספאלער ווי זי איז פריהער געווען. עס האט זיך ביי איהר אויסגעארבייט א מין ארטיג ריידען מיט זייטיגע מענשען, וועלכעס זי האט פריהער ניט געהאט. מיט מישא'ן האט זי זיך ווידער בעגעגענט זעהר פריינדליך און פאמי־ליער, דאך האט זיך שוין געפיהלט אין איהר בענעהמען זיך א געוויסע קאלטקייט און דערווייטערטקייט.

מישא פלעגט דאן אין איהר נעגענווארט ביי דער קלענסטער זאך רויט ווערען.

מישא האט גוט געלערענט און איז געווען פעהיג צו טרוקענע און שכל'דיגע זאכען. יעדען געגענשטאנד, וואס ער האט גוט פער־שטאנען, האט ער ליעב געהאט פערשטענדליך צו מאכען און ער־קלערען פאר די ארומיגע מיט אייגענע ווערטער און לויט זיין אייגע־נער אויפפאסונג, און עס האט איהם אויסגעוויזען ווי ער וואלט עס אליין ערפונדען. ער האט געזוכט ווערטער וועלכע זאלען אם קלאר־סטען אויסדריקען זיין מיין און פלעגט קיינמאל ניט געפינען דאס פאס־סענדע ווארט און דערביי זיך רויטלען ווי א קינד, וואס פערהערט זיך ביים פאטער. דערפאר האט איהם זעהר געקרענקט דאס בענעה־מען זיך פון קאוואלסקין צו איהם. קאוואלסקי האט איהם בעהאנ־דעלט ווי א קינד און ניט געלאזט אויסדריקען זיינע געדאנקען אזוי ווי ער האט געוואלט. מישא האט געוואוסט, אז ער האט רעכט און

ווען ניט קאוואלסקי, וואלט ער געקאנט פאר מערי'ן ענטוויקלען זיין אידעע: „די טראגעדיע פון אידישען שאפען אין גלות“. פארוואס עס קאן זיך ניט ענטוויקלען אנ'אייגענע אידישע קונסט אין א פרעמדער סביבה, און דעם גורל פון אידישען קינסטלער, — ער האט עס אזוי קלאר געוואוסט. ער האט געהאט דעריבער געלעזען און גע־האט זיין אייגענע מיינונג אויף.

ער איז געווען ציוניסטיש געשטימט, חאטש ניט קיין פארטייי־מענש. ער האט צו קיין שום עקזיסטירענדער פארטיי ניט אנגעהערט. אידיש געזאנגען איז ער געווען פון דער היים אויס, קליינערהייד גאר פרום, האט תלמוד געלערנט, דערנאך, אז ער האט זיך אין דער היים פארבערייטעט צום פינפטען קלאס גימנאזיום, האט ער די לשון־קודש'דיגע ביכלעך אויך ניט אוועקגעלעגט. ער האט פיעל איבער אי־דישע ענינים געלעזען און געוואוסט. אידישע צרות און עולות געגען אידען האבען געפונען א טיעפען אבקלאנג אין זיין הארץ. א ביסעלע פאנטאזיע נאך געהאט, נאאיוו געווען — האט ער לעזענדיג די גע־שיכטען פון אנדערע פעלקער, די טהאטען פון זייערע העלדען, אויך געטרוימט פון א צוקונפט פאר זיין פאלק, וואס זאל אויך פול זיין מיט גרויסע העלדען־טהאטען. דערפאר האט ער צו קיין פארטיי ניט אנגעהערט. די אלע פארטייען, וואס זיינען דא ביי אידען, זיינען ניט די ריכטיגע, זיי זיינען צו־לאנגווייליג, צו פאמעליך. מיט דער שנעל־קייט, וואס ער האט דורכגעלערנט די געשיכטען פון די פעלקער, האט ער געוואלט די אידישע צוקונפט שאפען. איהם האט זיך אויס־געוויזען, אז דאס איז זעהר גרינג אויסצופיהרען, מען דארף נור אנהויבען, זיך נעהמען דערצו. דערוויייל האט די אידישע בעליידי־גונג געשניטען זיין שטאלץ, וואס איז ביי איהם געווען נאטירליך און שטארק ווי ביי יעדען געזונטען נאטירליכען בחור אין זיינע יאהרען ביי יעדען פאלק.

דאס אלץ האט ער געוואוסט ביי זיך, נור ארויסברענגען האט ער עס דאך ניט געקאנט: אין א געזעלשאפט פלעגט ער זיך שעמען, און ווי ער האט אנגעהויבען צו ריידען — פלעגט ער רויט ווערען און ניט קאנען געפינען דאס פאסענדע ווארט. איז ער נור געזעסען אויף די פערזאמלונגען, איינגעהארכען זיך, וואס אנדערע זאגען און רופען:

„עס איז ניט דאָס", „עס איז ניט דאָס". און דערביי פּלעגט ער עס אַזוי שטיל זאָגן, אַז קיינער זאָל ניט הערן, און איז רויט געוואָרן.

מישא איז אַרויפגעגאַנגען צו זיך אין שטוב אַריין, וואָס ער האָט געהאַט אויפ'ן אויבערשטען שטאָק און ביי זיך געטראַכט: יאָ, זי האָט'ס בעמערקט. ווי זי האָט מיך אַנגעקוקט, ווען ער האָט גע־רעדט, — אַ געלעכטער'ל האָט געשוועבט אויף איהרע ליפּען — איך האָב'ס געזעהען. קינסטלער, און אַז מען איז אַ קינסטלער, דאַרף מען אַליז אַזוי אויסריידען — גראָב, אָרדינער, ווי ער האָט מיר די ווערטער איבערגעהאַקט? איך וואָלט דאָך געקאָנט אַרויסברענגען אַליז, און פאַרוואָס האָט זי געשמייכעלט?

ער האָט זיך מיט אַמאָל געגעבען אַ שאָקעל־אָב פון אַליז, אַנגע־צונדען די לאָמפּ און אַוועקגעזעצט זיך ביי אַ בוך לעזען. דאָס פּנים האָט איהם דערביי געפלאַמט ווי אַ פייער.

אַ פּאָר מאָל האָט מען פון אונטען געקלונגען אויף מיטאָג. ער האָט געהערט דעם קלינגען און איז ניט אַראָב, ביז די דיענסט האָט אָנ־געקלאַפּט אין טהיר — „דער מיטאָג איז אויפ'ן טיש".

אַז ער איז אַראָבגעקומען זיינען אַלע שוין געזעסען אַרום טיש. די מוטער האָט איהם אַנגעקוקט פערוואונדערט.

ער איז געזעסען די גאַנצע צייט ביים מיטאָג, דאָס פּנים איז איהם רויט געוועזען און ער האָט געשוויגען. די מוטער האָט עס בעמערקט.

— און וואו איז דער הערר פון קיעוו? — האָט געפרעגט די מו־טער, מיינענדיג קאָוואַלסקי'ן — פאַרוואָס האָט איהר איהם ניט איינ־געלאַדען אויף מיטאָג? איך האָב דאָך אייך געזאָגט.

— ער איז אין דאָרף געבליבען, אַזאַ מאָדנער מענש — האָט סאָניע אָנגעהויבען צו דערצעהלען וועגען קאָוואַלסקי'ן די מעשה מיט'ן קושען דאָס דאָרפס־מיידעל מיט פיעל איבערגעטריבענקייט.

מישא איז געזעסען, אויסגעהערט און גאָרנישט גערעדט.

זיין קליין ברודער'ל, וועלכען מישא האָט זעהר געליעבט, האָט זיך געוואונדערט צו איהם וועגען עקזאַמען, צו וועלכען ער האָט זיך איצט געגרייט.

מישאַ האָט איהם אַבגעענטפערט קורץ און פערמיידליך, וואָס איז ניט געווען זיין געוועגהייט. די מוטער האָט עס בעמערקט און געקוקט אויף זיין פלאַמענדיג פּנים.

אַז מישאַ איז נאָך מיטאָג ביי זיך אין צימער געווען, האָט די מוטער אין טהיר אָנגעקלאַפּט.

זי איז געווען אַ פרוי פון די אכציגער יאָהרען, אַ אינטעליגענטין פון אַ רייך אידיש הויז. זי האָט גערעדט פראַנצויזיש און געווען ראָמאַנטיש געשטימט. זי האָט זעהר פיעל געהאַלטען פון ליעבע און אַ סך ראָמאַנען געלעזען, האָטש אליין האָט זי חתונה געהאַט דורך אַ שדכן (דאָס איז געווען איהר טראַגעדיע). מיט מישאַ'ן האָט זי זיך געפיהרט קאַמעראַדיש. זי האָט איהם ליעב געהאַט אָהן אַ גרעניץ און זי האָט זעהר גוט אויפגעפּאַסט אַלע ענדערונגען וואָס זיינען אין איהם פאָרגעקומען.

— מען קאָן. ביטע. אַך, דו! — האָט זיך מישאַ פערשעמט אויף דער מוטער'ס פּלוצליכער ערשיינונג.

— מישאַ, וואָס איז מיט דיר? — האָט די מוטער איהם געפרעגט פראַסט און קאַמעראַדיש.

— גאָרנישט, מאַמע!

— עפּיס־וואָס איז געשעהען מיט דיר, טייבעלע, — האָט איהם די מוטער גזאָגט אויף רוסיש און דעם קאָפּ געגלעט ווי אַ קינד, — ווילסטו — זאָג, ווילסט ניט — דאַרף מען ניט, נור בערוהיג זיך, קינד!

מישאַ האָט געשוויגען, נור די אויבערשטע ליפּ געביסען.

— איך קלער וועגען דעם, איך קלער וועגען דעם, — האָט מישאַ געזאָגט, בייסענדיג זיך די נעגעל און רויט ווערענדיג דערביי פון קאָפּ ביז'ן טיעפען האַלז אריין, — עס וואָלט גוט געווען, איך וואָלט מיך נאָך פּעטערבורג אריינגעקראָגען, אַ גרויסע שטאָדט, — האָט ער קוים געענדיגט דעם זאַץ.

די מוטער האָט געוואוסט וועגען מישאַ'ס שטילע געפיהלען צו מערי'ן און זי האָט געהערט פון מאַן אַז מערי וויל קיין פּעטערבורג. איהר איז באַלד די זאַך אינגאַנצען קלאָר געוואָרען.

„אַהאַ, די ליעבע“, — האָט זיך די מוטער געטראַכט.

— אפשר וועט זיך נאָך לאָזען מאַכען, — האָט די מוטער געזאָגט

און א שטיל שמייכעלע האָט געלויכטעט איבער איהר שעהנעם לענג־ליכען געזיכט אויף איהר קינד'ס „יונגע ליידען“.

— גאָר ניט געווען פאַר מיר? — האָט מישאַ אַבגעווענדעט דעם נעשפרעך.

— יאַ, דאַוויד איז דאָ געווען און געפרעגט אויף דיר, צו דו ווילסט אהין געהן?

— געוויס, מאַמע.

— צום ד'ר לייזעראַוויטש. קינד, איך וואָלט דיך ניט געראַטהען. צו וואָס טויג דיר דאָס, ניט אונזערע מענשען.

— אָבער, מאַמע! — האָט מישאַ זיך געקרימט און גענומען זיך ארויסצוגעהן.

ער איז אַראָבגעגאַנגען נאָך דער מוטער. די מוטער איז לאַנג געשטאַנען אויף די טרעפּ און איהם נאָכגעקוקט און צו זיך גערעדט:

— ער האָט'ס דערפּיהלט, דאָס אָרימע קינד!

דאַוויד איז געווען מישאַ'ס בעסטער פריינד. זיי האָבען אינ־איינעם אין פינפטען קלאַס געלערענט און דאָס גימנאַזיום דורכגע־מאַכט, האָבען אינאיינעם די פּאַפּירען אריינגעשיקט קיין קיעוו און קיין פּעטערבורג, געדענקט צוזאַמען אַנצוקומען אויף איין פאַקולטעט, אויף מאַטעמאַטיק, נור דאַוויד איז געווען דעם „משוגענעם“ ד'ר לייזעראַוויטש'ס א זוהן, וועלכער וואָהנט אין דעם אָרימסטען אידישען קוואַרטאַל אין „ראַוו“ און היילט בלויז אָרימע־לייט און לויפט ארום אין די רייכע הייזער און שלעפּט צוזאַמען וועש פאַר די קראַנקע, און שעמט זיך ניט אליין אַלץ זיי צו צוטראָגען איבער דער גאַס.

וואָרום ד'ר לייזעראַוויטש איז געווען א פערביסענער פריי־דענקער און דעמאָקראַט פון די זעכציגער יאָהרען אָדער „אַ ליבעראַל“, ווי זיין זוהן דאַוויד האָט איהם מיט שפּאָט גערופען. ד'ר לייזע־ראַוויטש האָט פון זיין „אונגעזעצליך“ ווייב געהאַט צוויי „אונגע־זעצליכע“ קינדער — אַ זוהן און אַ טאָכטער. „אונגעזעצליך“ איז זי געווען — ווייל ער האָט חתונה געהאַט מיט איהר אָהן חופּה קדושין. און ער האָט אזוי חתונה געהאַט ניט דערפאַר, ווייל עס איז איהם וועך געשטאַנען איז וועג, ניין, נור אויס ריינעם „פּרינציפּ“. די צוויי קינדער האָט ער אויפגעצויגען אָהן רעליגיאָן, „פּרינציפּיעל“ און ניט ארויסגעלאָזט דעם נאָמען „גאָט“ אויף זיין שוועל.

זיינע קינדער זיינען אויפגעצויגען געווארען נאאיוו און אונ־שולדיג. אין דאוויד'ן פלעגט זיך אין דער קינדהייט, להכעיס דעם פא־טער, גאר ווייזען א רעליגיעזע שטרעבונג. דאס קינד האט ליעב געהאט צו געהן אין דער ארימער שוהל אריין, וואס איז דארט געווען אין דעם אידישען ארימען קווארטאל, און איינהערען זיך צום דאוו־נען פון די אידען, און האט דעם פאטער פארגעווארפען, וואס ער מאכט ניט קיין קידוש פרייטאג צו נאכט, פון וואס דער פאטער האט גרויס פערדרוס געהאט. און חאטש דער פאטער האט שטענדיג גע־רעדט וועגען פרייער ליעבע, דאך לעבט ער שוין זיעבצעהן יאהר זינט די טאכטער איז איהם געבוירען געווארען (ביי איהר געבורט איז די מוטער געשטארבען) אהן א פרוי. ער האט די קינדער אליין אויפ־געצויגען. געצוואגען זיי, געבאדען און געקעמט. דאס מיידעל האט ער אליין אויפגעצויגען מיט א פלאש מילך, און ניט אריינגעלאזט קיין פרוי צו זיך, און די „מוטערליכע" בעשעפטיגונג מיט די קינדער פיהרט ער אוים ביז'ן היינטיגען טאג.

אין שטאדט האט ד"ר לייזעראוויטש געהאט א שם אלס רע־וואלוציאנער. וואס עס האט זיך נור געמאכט אין שטאדט, האט מען דעם דאקטאר באלד ארעסטירט. און אז מען האט געהערט, אז מען האט דעם ד"ר לייזעראוויטש ארעסטירט, האט מען באלד געוואוסט אז „עס האט זיך אנגעהויבען". מען האט איהם פיעל מאל פון גאס אראבגענומען. געפינענדיג איהם, אז ער טראגט עפים אונטער דעם ראק. נור אנשטאט באמבעס אדער געוועהר, וואס די פאליציי האט מיט גרויס פארזיכט געפרובט פון הינטער זיין ראק אפער צו נעהמען, האט מען געפונען בי איהם פלאשען מיט מילך, וואס ער האט געהאל־טען אין איין ארומטראגען אין ארימע הייזער צו קראנקע קינדער. מישא'ס פאטער און די מוטער זיינען זעהר דאגעגען געווען, וואס מי־שא חברט זיך מיט'ן ד"ר לייזעראוויטש'עס זוהן. און ד"ר לייזערא־וויטש'ן איז אויך צוערשט ניט געפעלען געווארען, וואס זיין זוהן חבר'ט זיך מיט א בורזשוא, נור די חברים האבען זיך אזוי ליעב געהאט, אז עס איז זיי שווער געווען אבצורייסען. דער דאקטאר האט זיך אויך באלד צוגעוועהנט צו מישא'ן ער האט איהם ליעב געקראגען, חאטש ער האט איהם ניט געקאנט פערגעסען זיין פאטער דעם בורזשוא.

צו דעם חבר איז איצט מישא געגאנגען אין דעם אידישען קוואר־

טאַל, אָדער אין „ראַוו“, ווי מען האָט עס גערופען — צו פערגעסען זיך אָן זיין „נארישקייט“, ווי ער האָט גערופען זיין נויגונג צו מערי'ן, אָדער גיכער צו פערטרויען זיין חבר מיט זיינע געדאנקען. ער האָט געוואוסט, אז נור איינעם קאָן ער פערטרויען אַלץ, קאָן ער אַלץ דער־צעהלען, אפילו זיין גרעסטע נארישקייט און צוזאמען מיט איהם צו לאכען דעריבער—דאס איז זיין פריינד דאַוויד.

דאס אכטע קאַפּיטעל.

דאס אידישע קווארטאל איז געלעגען אין א „ראַוו“. א טיעפער גראבען איז עס געווען א־ין א ווינקעל פון שטאָדט, פערשטעלט פוןביידע זייטען מיט הויכע, זאמדיגע ברעגען. אין דעם גראַבען און אין די שמאַלע לעכער, וואָס האָבען געהייסען די געסלעך, אין חרוב'־דיגע הילצערנע איינגעפאלענע הייזער, האבען זיך אויף א שטח פון די אייניגע געסלעך, וועלכע זיינען פערפלאָנטערט געווארען איינס אין דאס אנדערע, אויפגעהאלטען אייניגע טויזענד נפשות. קיין רינשטאקען זיינען אין „ראַוו“ ניט געווען. די גאַסען ניט געברוי־קירט, די זון איז זעלטען ווען דאָרט ארייגעקומען, זיינען די שטענדיגע בלאָטעס קיינמאל ניט געווען דאָרט אויסגעטריקענט און מען האָט ניט געקאָנט דורכגעהן פון איין זייט געסעל צום צווייטען. דערפאַר האָבען זיך אלע רינשטאקען פון שטאָדט אין „ראַוו“ צונויפגעגאָסען. און ווי עס פלעגט נור ווערען א רעגען, האָט זיך דאָס וואסער פון שטאָדט אריבערגעשווינקט איבער די הויכע ברעגעס אין דעם טהאל אריין אין „ראַוו“ אראב. צוליעב דער שטענדיגער פייכטקייט האָבען זיך דאָרט אויפגעהאלטען אלע עפידעמישע קראנקהייטען. די קינדער, וואס זיינען געזעסען אין דער שטענדיגער בלאָטע, פלעגען פון די קראנקהייטען קריפעלס ארויסקומען. אין יעדען צווייטען הויז איז א טיפוס געווען, יעדעס אנדערע קינד איז קראנק געווען אויף די ענגלישע קריינק. און זיינען געזעסען מיט זייערע קרומע, אונענט־וויקעלטע פיסלעך און גרויסע קעפּ פאר די טהירען, האלב אין דער בלאָטע, טייל מיט די גליהענרע פּנימ'לעך פון היץ און פיבער, ווארום די מוטערס זיינען אין דער היים ניט געווען, ווייל ס'רוב האבען דאָרט

געוואוינט די „ראַווניקעס", אָרימע בעלי־מלאכות און גאַרבערס. די ווייבער האבען געהאנדעלט אין מאַרק—און די קינדער האבען זיך אין די פערלאזטע הרוב'דיגע הייזער אליין אויפגעצויגען.

די זוז פלעגט זעלטען ווען ארויס־ט־ייגען. די עלטערע לייט פלעגען פריהה בלינד ווערען. דער פראצענט טויט־פעלען פון די קינדער איז ..ראַוו" איז געווען א אונגעהויערער, נור אפילו די, וועלכע האבען זיך שוין יאָ ערהאַלטען ביים לעבען און ערצויגען געוואָרען איז ..ראַוו", — זיינען געווען שוואַכע, קראַנקע, האַלבע קאַליקעס. מיט גרויסע וואסערדיגע קעפּ און אונענטוויקעלטע ווייכע ביינער, מיט קרומע פיס און ווייכע שוואַכע הענד, האָבען זיי זיך געשלעפּט איבער די בלאָטעס פון „ראַוו".

נור דאָך האבען די איינוואהנער פון „ראַוו" ניט פערלאָזען דעם פּלאַץ. מען קאָן זאגען אז זיי האט צוגעבונדען ליעבע צו זייער פער־שאָלטען אָרט און דער, וואס איז געבוירען געוואָרען אין „ראַוו", האט אויף איהם גערוהט די קללה, אז ער האט ניט געקאָנט פון איהם זיך ארויסקריגען, און איז געבליבען דאָרט זיין טרויעריג לע־בען צו פיהרען.

דאָרט, אין דער שטענדיגער בלאָטע און געשטאַנק, האט זיך ד"ר לייזעראָוויטש זיין נעסט געמאַכט. דאָרט האט ער זיך אויפגע־האַלטען, כדי נאָהנט צו זיין צו די אָרימע לייט מיט זיין הילף.

מישאַ האט איצט געטראָטען אין די געסלעך טיעף אין דער בלאָטע פון דעם ..ראַוו".

די געסלעך זיינען געווען בעלויכטען פון די קליינע לעמפּלעך און פלעמלעך פייער, וואס האט זיך ארויסגעוויזען פון יעדער אָפענער טהיר. עס זעהט זיך אויס, אז די ווייבער זיינען ערשט איצט אַהיים געקומען פון דער גאַס און האָבען אָבגעקאָכט זייער וועטשערע, ווארום פון אומעטום האט זיך דורך די אָפענע טהירען ארויסגעריסען אַ רויך פון די אייוועגס (צו דעם צוועק, זעהט אויס, האָבען די ווייבער די טהירען פון זייערע הייזער געעפענט) און עס האָט זיך פערנומען א געשמאַק פון אנגערייטענס און א פריהליך געשריי פון קינדערלעך, וואס האבען ארויסגעזאָגט זייער פרייד אויף דעם קאָכענדיגען עסען. פון צייט צו צייט האט זיך פערנומען א הריפענדיג קול פון א וויינענדיג קינד, וואס די מוטער האט עס איבערגעלאָזט אין זיינע

געשרייען, ניט האבענדיג קיין צייט אוועקצוגעהן פון דער קיך, אדער אנ'אנדערע האט איינגעזאמעלט איהרע קינדער פון דער בלאטע אין שטוב אריין.

אויף מישא'ן האט יעדעס מאל דער טרויעריגער אנבליק פון דער גאס געמאכט א שרעקליכען איינדרוק. נור דאסמאל מעהר ווי אן אנדערש מאל. ער איז איצט געווען אין א שטימונג אלץ אויפצונעהמען אין זיין נשמה, וואס קאן איהם נור פערגעסען צו מאכען זייז „נארישקייט"—ווי ער האט גערופען זיין דענקען וועגען מערי'ן. און ער האט זיך געטראכט: גער איך דא מיט אן איינריידע־ניש אין בויך, און דא זיינען פאראן מענשען, וואס לעבען אין אזא נויט. און נישט פרעמדע מענשען, נור אייגענע, אידען, און נישט קיין איינצעלנע, נאר א גאנץ פאלק, דאס גאנצע אידישע פאלק לעבט אזוי אין רוסלאנד, אויסער איניגע גליקליכע, וועלכע האבען זיך ארויסגעקליבען פון דעם „ראוו" און לעבען אין די שטעדט. צווישען די גליקליכע איז ער אויך. און פאר וואס איז ער בעסער פון אט די קינדער, וואס וואהנען דא? פארוואס קומט עס איהם אנ'אנדער לעבען: א רייז בעט און א גוטען מיטאג? ער האט זיך דאך געקאנט געפינען אין דעם זעלבען מעמד, ווי זיי.

אריינגעקומען צו ד'ר לייזעראוויטש, האט ער געטראפען ווי שטענדיג א האלבע שטוב, פול מיט קראנקע ארימע־לייט, וואס האבען א קאנצערט אבגעגעבען מיט זייער הוסטען און קרעכצען. יעדער האט זיך געסטארעט וואס העכער און אפטער צו הוסטען אדער צו קרעכ־צען און אזוי ארום צו וויסען געבען פון זיין געפעהרליכער קראנק־הייט. איניגע ווייבער זיינען געזעסען מיט שלאפע קינדער אויף די הענד. די קינדער מיט די פערבונדענע קעפעלעך האבען איינגע־בויגען די קעפעלעך צו די מוטערס ברוסטען, ווי זיי וואלטען שוין בעשטאנען אויף דעם טויט, וואס ווארט אויף זיי. דער דאקטאר, א הויכער און א דארער, מיט א גרויסען שטערן און האלב אויסגעקרא־כענע האהר, איז געשטאנען הינטער א טיש, אויף וועלכען עס איז געווען אויסגעשטעלט א גאנצע אפטייק מיט פלעשלעך. ער האט גע־גאסען פון איין פלעשעל אין דאס צווייטע אריין און געמישט א רע־צעפט, — האט ער דערווייל צוגעלעגט דאס אויער צו א אידענע'ס ברוסט און האט געברומט אין א בייזערדיגען טאן:

— ווידער הוסטען, — האט ער געשריען ווי די אידענע וואלט דערין שולדיג געווען, וואס זי איז ווידער ארומגעלאפען מיט די זעק אין די הויפען — איך האב דאך אייך געזאגט, איהר זאלט ליעגען אין בעט. א פרנסה זיך איינגעשאפט, מיט א קראנקער ברוסט ארומ־צוקריכען מיט זעק אין די הויפען. איהר קאנט עס ניט לאזען פאר'ן סטראזשניק, פאר'ן שטאדט גאלאווא? זי מיט א קראנקער ברוסט דארף ארומקריכען איבער הויפען, זאלען זיי שלעפען זיך — איהר ליעגט אייך. צוויי טעג נאר ליעגען, צוויי טעג. איך וועל מארגען זיין.

— און מיט'ן קינד וואס זאל איך מאכען? — פרעגט די אידענע.

— מיט'ן קינד. הא, מיט'ן קינד? — קראצט זיך דער דאקטאר אין קאפ. — זי מוז נאך א קראנק קינד אויך האבען. ניט זויגען, ניט זויגען, ניין. איז בעט אריין. — דערביי לויפט דער דאקטאר אין א ווינקעל אריין און שלעפט עפיס פון דארט א פלעשעל, — און חנה רחל וויל שוין ניט בארגען. זאגט איהר אז איך וועל בעצאהלען.

— ניין. זי וויל דאך דעם דאקטאר אויך שוין ניט בארגען. זי וועט מעהר ניט בארגען, האט זי געזאגט — זי קריגט ניט אב.

— איז שלעכט, א קראנק קינד מוז זי אויך נאך האבען — ביי־זערט זיך אויף איהר דער דאקטאר, כאפט דאס פלעשעל, לויפט אריין אין א ווינקעל און גיסט אב פון א ראנדעל, וואס איז געשטאנען אויף א ברענענדיגען אייווען, א פלעשעלע מילך,—אויף היינט אויף דער נאכט וועט איהר דאס געגוג האבען. מארגען וועל איך זיין, וועל איך זיין, — זוכט ער אין די קעשענעס און געפינט גארנישט. — מישא! — רופט ער, דערעזעהענדיג מישא'ן — מישא, האסט ניט צוויי קאפי־קעס? מישא האט ארויסגענומען צוויי קאפיקעס. — נאט אייך! — גיט דער דאקטאר איבער די צוויי קאפיקעס מיט'ן פלעשעל מילך ד.ר אידענע, ווי מען גיט איבער זעהר א טייערען רעצעפט. אויף היינט אויף דער נאכט זאלט איהר געבען דאס (ווייזט ער אויפ'ן פלע־שעל), אויף מארגען אין דער פריה זאלט איהר קויפען פאר דעם פיע־רער מילך און געבען א צווייטען מאל, און שפעטער וועל איך זיין, וועל איך זיין. נו, געהט, זאהט, נעהט, — שטופט ער די אידענע ארויס צו דער טהיר.

מישא איז אריינגעגאנגען אין צווייטען צימער. דאס צימער איז געווען האלב אין טונקעל. ווארום דאוויד האט פערשטעלט די לאמפ

מיט זיין קערפּער. ער איז געלעגען אַ־ער'ן טיש, קניהענדיג אויף אַ שטוהל און האָט געלעזען אַ בוך. פאַר איהם איז אַ קערבעל איז געלעגען אַ ברויט, פון וועלכען ער האָט יעדעס מאָל אָבגעבראָכען אַ שטיק און געגעסען אונבעוואוסט, נור מיט אַפּעטיט. אין אַ ווינקעל, האַלב אין טונקעל, אויף אַ באַנק נעבען אַ שעפּעל מיט ווארים וואסער איז געזעסען ראחעל, דאוויד'ס שוועסטער מיט אַ אויסגעצוואָגען קעפּעל. און איהרע נאַסע שווארצע האָהר זיינען געווען פערפלאָכטען אין קליינע דינגע צעפּעלעך און זי האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע נאַקעטע הענד.

ביי מישאַ'ס אריינקומען איז דאָס מיידעל ניט אויפגעשטאַנען, האָט זיך ניט פערשעמט, ניט געאיילט צו פערדעקען איהרע נאַקעטע הענד און האלז, ניט איהרע נאַסע האָהר און ניט איהרע נאַקעטע פיס, וועלכע מען האָט ארויסגעזעהען פון איהר קורץ קליידעל — זי האָט גאָרנישט געפּיהלט, אַז מען דארף זיך שעמען מיט נאַקעטען לייב. זי האָט זיך נור אָנגערופען:

— דאוויד, זעה, ווער עס איז דאָ!

דאוויד האָט זיך אָבער ניט אומגעקוקט, האָט געשמאַק דאָס ברויט געגעסען און געשמאַק געלעזען.

— אוי, וואָס פאַר אַ נאַר ער איז, מישאַ — האָט זיך אָנגערופען דאָס מיידעל מיט אַ קלינגענדיג געלעכטערעל, אַז עס האָט זיך גע־דאכט, אַז ניט בלויז איהר קאָפּ האָהר זיינען געוואָרען געוואשען, נור איהר קול'כעל אויך — דאָס גאַנצע ברויט האָט ער שוין אויפגעגעסען, און דאָס בוך האָט ער נאָך ניט געענדיגט.

דאוויד האָט זיך אומגעקוקט. עס איז געווען אַ געזונדטער, קרעפּטיגער יונג פון אַ יאָהר אַכצעהן מיט אַ פּאָר רויטע באַקען.

— אַה, טי! — האָט ער די האַנד אויסגעשטעקט צו מישאַ'ן קאַמעראַדיש — נו, משטאָ ס'טאָבאָי?

— ניטשעווא, — האָט מישאַ געענטפערט, אריינבויגענדיג זיך אין בוך, — וואָס לעזט דו? — אַה, אננאַ קאַרענינאַ. נו, וואָס איז דאָרט מיט לעווין?

— אַ מענש דער ווראָנסקי, — זאָגט דאוויד ניט אָהן קנאה — אָן אָפּיצער מיט שפּאָרען; אויף די „סקאַטשקעס" געהט ער, און מיט פּרינצען פאָהרט ער ארום. דאָס הייסט געלעבט אַ גוטען טאָג.

— און מיר געפעלט אננא, — האט ראחעל זיך אבגערופען פון ווינקעל ארויס, — גאנץ גוט, וואס זי איז אוועק פון מאן, איך וואלט אויך אוועק — אזא לאנגווייליגער.

— און רו האסט זיך ניט וואס אריינצומישען, — האט איהר דער ברודער אבגעענטפערט פון טיש, — א מיידעל ווייסט ניט פון אזעלכע זאכען.

— אהא, — האט זיך ראחעל אנגערופען ניט אהן גאווה — און איך האב דאס בוך שוין לאנג געלעזען; נאך אז איך בין אין פיערטען קלאס געווען האב איך עס געלעזען.

— וואס קאקאיא! — האט דאוויד געענטפערט דער שוועסטער מיט שפאט.

— אוי, וואס פאר א נאר ער איז, מישא, — האט די שוועסטער ווידער געזאגט אין א קלינגענדיג געלעכטערעל.

— אזעלכע דערוואקסענע מענשען ליעבען ביי טאלסטאי'ען. וואט א גרויסער אפיצער, א רייכער פאמעשטשיק, א הויכער טשינאווניק. דאס זיינען אזעלכע אלע פארטיגע מענשען. זיי קאנען שוין ליעבען. אבער קיין סטודענטען זיינען גאר נישטא ביי איהם, — האט מישא זיך אנגערופען עפיס אונבעדאכט און איז רויט געווארען.

— א, סטודענטען ליעבען זיך אויך, און ניט דוקה סטודענטען און גימנאזיסטקעס ליעבען זיך אויך, און ניט בלויז גימנאזיסטקעס, נור אזעלכע קליינע קינדער — ווייזט ראחעל מיט דער האנד — ליעבען זיך אויך. איך האב ניט לאנג געלעזען א ראמאן פון אזעלכע קליינע קינדער, — האט זיך ראחעל פון איהר באנק אבגערופען.

— דאס וויים איך, — האט מישא געזאגט צו ראחעל'ן, — אזוי אט סתם ליעבען; אבער איך מיין אויף א רעכטען אמת, אזא ליעבע ווי ביי טאלסטאי'ען, שטארקע אייפערזיכטיגע ליעבע, וואס קאן צו גרויסע טהאטען ברענגען, ניט א גימנאזיסטקעס ליעבע מיט א סטודענטען־ליעבע. מעהר ווי בריוועלעך זיך שרייבען איז ביי יונגע סטודענטען נישטא. כדי שטארק ליעב צו האבען, מוז מען שוין א גאנ־צער מענש זיין, א גרויסער טשינאווניק, א הויכער אפיצער, אדער, צום ווייניגסטען, א בעריהמטער דאקטאר.

— ניין, אויף א רעכטען אמת, ניט קיין „גימנאזיסטקעס־ליעבע" נור אַנ'אמת'ע פארטיגע ליעבע, וואס קאן צו טהאטען ברענגען, איז

ביי יונגע גימנאזיסטען אויך דא, און עס טרעפט זיך ביי יונגע גימנאַ־זיסטקעס אויך, —האָט ראחעל געזאָגט, צושאַקלענדיג מיט איהר קאָפּ.

— זעהסט דאָך, אז מיט איהר וועסט דו גאָרנישט מאַכען. וויי־בערשע לאָגיק, — האָט זיך דאוויד אָבגערופען מיט פעראַכטונג אויף ראחעל.

באַלד איז דער פאָטער אריינגעקומען צולויפען, אויף גיך זיך די הענד אָבגעוואַשען, גענומען היים וואסער פון אייזערנעם אראָב, אריינ־געגאָסען אין דעם שעפעל וואָס איז דאָרט געשטאַנען אויף דעם באַנק נעבען דער מיידעל. און האָט מיט דער האַנד געוואונקען צו דאוויד'ן:

אַנו, קום נור אהער, דאוויד, קום אהער.

דאוויד האָט זיך געאַמפּערט:

— ניט איצט. פאָטער, שפּעטער, פאַר'ן שלאָפען לעגען, איך וועל זיך אליין.

— ניין, פאַר'ן עסען — קום אהער, קום אהער, פאַר מישא'ן האָסט דו זיך ניט וואָס צו שעמען; די מוטער טהוט איהם אויך דאָס־זעלבע, אַז ניט — איז שלעכט, זעהר שלעכט. — ריידענדיג דאָס, איז ער צוגעגאַנגען צו דאוויד'ן, האָט איהם גענומען ביי דער האַנד און צום שעפעל מיט'ן ווארימען וואסער צוגעפיהרט.

דאוויד איז אהין געגאַנגען צום שעפעל מיט אַ קינדיש שמייכעלע, גלייך ווי ער וואָלט דעם פאָטער דאָס געלעכטערעל, וואָס ער מאַכט זיך, פערגונען און האָט געוואונקען צו מישא'ן.

— ווי אַ קינד איז ער, ער לאָזט זיך ניט דעם קאָפּ וואַשען, — האָט ראחעל געלאַכט.

— און דו שווייג, דאָס ריידען שאַדט צו אַ געוואַשענעם קאָפּ, — האָט דער פאָטער אהין געזאָגט צו איהר.

באַלד איז דאוויד'ס קאָפּ אין שעפעל געלעגען און דער פאָטער האָט איהם מיט זייף איינגעריבען, ריידענדיג מיט מישא'ן:

— נו. וואָס, שוין ערהאַלטען אַ'ענטפער פון אוניווערסיטעט? —

— נאָך נישט.

— און וואו אהין פאָהרסט דו?

— נאָך ניט בעוואוסט. און דאוויד?

— איך וועל גאָר ניט פאָהרען אין אוניווערסיטעט, — האָט דאוויד ארויסגעשריען פון שעפעל ארויס און, ארויסנעהמענדיג דעם

קאָפּ מיט די זייף פון דעם שעפּעל ארויס, האָט ער געזאָגט, ניט קאָ־
גענדיג עפענען די אויגען איבער די זייף, — אזעלכע קרעפּטען ווי
מיר דארפען זיך ניט אוועקזעצען אין אוניווערסיטעט, ווען דאָס
גאַנצע פאָלק וואַכט אויף, — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

— שוין גוט, שוין גוט, — האָט דער פאָטער געזאָגט, — אָבער
די גאַנצע זייף איז אויף דער פּאָדלאָגע, שטעק נור דעם קאָפּ אין שע־
פּעל — און ער האָט איהם אָנגעהויבען דעם קאָפּ אויפ'ס נייע צו זייפען.

אויף מישאַ'ן האָבען די ווערטער געמאַכט אַן איינדרוק. ער געהט
ארום און קלעהרט וועגען אוניווערסיטעט, וועגען מערי'ן. נור אַן די
רעוואָלוציע, פון וועלכער מען האָט שוין איבעראַל גערעדט, אַן די
סאָציאַליסטישע בראָשורען, וואָס מען האָט איבעראַל געלעזען, און אַן
דעם, וואָס גאַנץ רוסלאַנד האָט געדענקט און געהאָפט — אַן די פריי־
הייט — אַן דעם האָט ער גאָר פערגעסען. ער האָט זיך פערשעמט און,
ווי שטענדיג ביי אזעלכע צופעלען, איז ער בייז געוואָרען אויף זיך.

— איך בין אַ נאַריש אינגעל, אַ אינגעל. און אַ
עגאָאיסט בין איך — אַ מיאוס'ער עגאָאיסט. בעת גאַנץ רוסלאַנד
קלערט וועגען פרייהייט, טראַכט איך וועגען זיך און מערי'ן. אַח,
ווי נאַריש איז דאָס. ניט פאָהרען אין אוניווערסיטעט, אריינוואַרפען
זיך אין דער בעוועגונג — אויף אַרביים, אויף אַרבייט.

אָבער וואָס? וואָסערע אַרבייט? מען דאַרף זעהן, מען דאַרף
זעהן, וואָס עס איז דאָ צו טהאָן און אריינוואַרפען זיך דערינען, אריינ־
וואַרפען זיך מיט'ן גאַנצען לעבען, — האָט ער אין איין מינוט בי זיך
אָבגעמאַכט.

ער איז איצט. אין דער מינוט, גרייט געווען זיין לעבען אוועקצו־
געבען פאַר אַ זאַך, וואָס ער וואָלט געווען איבערציינגט, אז זי וועט
נוצען ברענגען.

אין דעם איז אריינגעקומען אַ יונגער־מאַן, אַ דאַרער און אַ הויי־
כער, זעהר אַנשטענדיג אָנגעטהאָן. ער האָט אויסגעזעהען, ווי אַ ריי־
זענדער.

נור איידער דער יונגער מאַן האָט נאָך צייט געהאַט „גוט נאַווענד“

— נייז, נייז. יונגער מאַן, דאָס איז ניט פאַר מיר. מיר זיינען צו־אַלט דערצו. וואָס מיר דאַרפען, איז אָט וואָס: מילך, מילך, וואָס מעהר מילך. די קינדער זיינען קראַנק, די מאַמעס האָבען ס׳בּאַטע. גיט אונז מילך, אַ סך מילך. נייז, נייז, מיט ליטעראַטור וועט איהר זייער הונגער ניט שטילען און אויך ניט מיט עפּיס אנדערש. ניט פאַר אונז. אפשר די, די (ווייזט ער אויף דאַוויד׳ן מיט מישאַ׳ן), זיי זיינען יונגע מענשען. זיי, וועגדט זיך צו זיי.

דאַוויד, אויסווישענדיג זיך די אויגען מיט׳ן האַנדטוך, האָט זיך געווענדעט צום יונגען מאַן, ווייזענדיג אויפ׳ן פאָטער מיט אַ געוויסען שפּאָט:

— אַך ווי פילאַנטראָפּי, ווי ליבעראַלי! מיט זיי וועט איהר גאַר־נישט מאַכען. זיי קריכען מיט אליין אין „ראַוו“ אריין — ווייל דאָס פאָלק איז דאָרט. פאַרוואָס האָט איהר ניט געזועהען דאָס פאָלק ארויסצונעהמען פון „ראַוו“? — וועגדעט ער זיך צום פאָטער. ניט איהר וואָלט בעדאַרפט אַהין אריינצוקריכען און ניט דאָס פאָלק וואָלט דערינען געווען. איהר זייט איהם אָבער נאָכגעקראָכען. וואָס קאַקאַיאַ פּאָליטיקאַ, — האָט ער זיך געווענדעט צום יונגען מאַן.

דער פאָטער איז געשטאַנען אין מיטען שטוב מיט אַ מינע, גלייך ווי ער וואָלט זיך געפיהלט שולדיג. אודאי, האָט דער זוהן רעכט. אודאי, וואָלט גלייכער געווען דאָס פאָלק ארויסצושלעפּען פון „ראַוו“, איידער אליין מיט אַהין אריינצוקריכען. אודאי, האָט ער רעכט, נור וואָס איז דען געווען צו טהאָן, וואָס ער האָט ניט געטהאָן?

ער איז געשטאַנען אין מיטען שטוב פערלעגען, געפיהלט זיך שול־דיג און האָט זיך מיט׳ן פינגער געקראַצט דאָס האַלב גרויע בערדעל — וואָס עס האָט זיך גאַרנישט געפּאַסט צו זיין הויכער און דאַרער געשטאַלט, און האָט פאַר זיך געמורמעלט:

— אודאי. וואָלט גלייכער געווען דאָס פאָלק ארויסצושלעפּען פון „ראַוו“. אודאי, אודאי. אָבער געה נור אוועק פון פענסטער, דאַוויד, וועסט זיך צוקיהלען.

— צו דעם איז דאָ אַנ׳עצה, — האָט זיך אָנגערופען דער יונגער מאַן, און מען האָט געזועהען אין זיין טאָן, אז ער האָט שוין ניט איינ־מאָל געפיהרט מיט׳ן דאָקטאָר דעם זעלבען וכוח, — און דאָס איז — דער קלאַסען־קאַמפּף.

— אבער נעגען וועמען קעמפפען? — האט זיך דער דאקטאר אנגערופען. איך בין דאך דארט, אין די הייזלעך יעדען טאג, די „בעלי־בתים" זיינען דאך נאך פיעל ארימער פון די ארבייטער, און די בעלי־מלאכות געהט עס דא טויזענד מאל ערגער ווי זייערע „מענשען". געגען וועמען פיהרען עס א קאמפף? דאס זיינען דאך ניט קיין ארבייטער און „ארבייט־געבער"; דאס זיינען דאך איין הויפען ארימע־לייט, וואס לעבען אלע אין איין פינסטערן „ראוו" און העלפען זיך איינער דעם אנדערען מיט וואס זיי קאנען. איך בין דאך דארט יעדען טאג. איך זעה עס דאך מיט די אייגענע אויגען. די בלאטע טריקענט דארט ניט אוים. ברענגט מילך פאר די קראנקע קינדער, ברענגט די זון, די זון פיהרט אריין און לאזען די שטאדטישע קאנאלען ניט דורכגעהן דורך דעם „ראוו". לופט, לופט גיט זיי... געגען וועמען ווילט איהר קעמפפען? געגען שוואכע, בלינדע ארימע־לייט? ווער איז דא דער אונטערדריקער און ווער דער אונטערדריקטער? עס איז דאך איין גרויסער „ראוו" מיט ארימע־לייט! — האט דער דאקטאר געשריען. זיינע אלטע אויסגעלאשענע אויגען האבען אנגעהויבען צו גלאנצען, זיין גאנצער וואוקס איז אויסגעגלייכט געווארען און איז געווארען עהנליך צו א יונגען־מאן.

— עטא ווסיא ראבאטשי נאראד, — האט זיך דער פרעמדער יונגער מאן אנגערופען, אב'פסק'ענענדיג.

דאוויד, ווישענדיג זיך נאך דעם קאפ מיט'ן האנדטוך, האט זיך אנגערופען צום יונגען־מאן:

— מיט איהם וועסט דו גארנישט מאכען. דאס האט אין זיך א פילאנטראפישע נאטקע. מיט קיין זאך וועסט דו עס ניט קאנען פון איהם ארויסהאקען. און, ווענדענדיג זיך צום פאטער, האט ער געזאגט:

— דא האנדעלט זיך ניט אום צוויי טויזענד מענשען פון „ראוו", נור אום א קלאס, און ניט אום פילאנטראפישער וואוילטהעטיגקייט, נור אום א פרינציפ. אט, וועגען וואס דא געהט.

דער פאטער איז אל'ז געשטאנען ווי פריהער אין מיטען שטוב, האט זיך מיט'ן פינגער די בארד געקראצט:

— אודאי, אודאי, נו, געה נור אוועק פון פענסטער, וועסט דיר

אהיים איז שוין מישא געגאנגען אינאיינעם מיט'ן יונגען־מאַן. ער האָט דעם יונגען־מאַן געקענט נור פון זעהן און האָט געוואוסט, אַז ער איז אַ פרעמדער, וואָס איז אַהער געקומען „ארבייטען“ אין דער „פּארטיי“. ער האָט זיך אויך מיט איהם איינינגע מאָל געטראָפען ביי דאווידן, נור ביז איצט איז ער מיט איהם ניט געוועזען בעקאַנט און האָט ניט געוואוסט זיין נאָמען. דער יונגער־מאַן האָט איהם איצט איינינעם אויסגעפערגט:

— איהר חבר'ט זיך שוין לאַנג מיט דאווידן?

— יאָ, שוין לאַנג.

— יאָ, יאָ, — איהר זייט דאָך ראָזענצווייג?

— יאָ, פון וואנען ווייסט איהר?

— איך וויים. דאוויד האָט מיר געזאָגט. און איהר זייט אַ סאָציאַליסט?

מישא האָט געשמייכעלט:

— אַזוי, האַלב. — — — — — — — — —

— דאָס איז אמת, איך מיין: איהר געהערט צו אַ פּארטיי?

— ניט אינגאַנצען. איך בין ניט קלאָר.

— אויב איהר אינטערעסירט זיך, קומט שבת אהין צו ארקאַדיען. בודעט סכאַרקאַ, — האָט דער יונגער־מאַן געזאָגט — קומט מיט דאַווידן.

— גוט, האָט מישא געזאָגט.

— ביי אייך איז וואהרשיינליך דאָ, וואו עפּיס צו בעהאַלטען, — האָט דער יונגערמאַן געזאָגט זעהר פערטרויענספול, מיט אַ שמייכעל.

— וואָס מיינט איהר? — האָט מישא געפרעגט ערשטוינט.

— איך מיין דאָס, — האָט דער יונגער־מאַן געזאָגט מיט אַ געלעכטערל. ארויסנעהמענדיג פון הינטער דעם ראָק אַ פּעקעל — — „ליטעראטור“ און איבערגעגעבען מישאַ'ן, — ביי לייזעראָוויטש'ן איז ניט זיכער. ביי אייך — פיעל מעהר. איהר וועט עס איבערגע־בען דאווידן. און שבת קומט, — האָט דער יונגער־מאַן געענדיגט און איז ערגיין־וואו פערשוואונדען אין אַ ליקעל פון „ראָוו“.

מישא האָט גענומען דאָס פּעקעל און איז אהיים געגאַנגען דער־מיט און איז, רויט פייער, ארויף אויף די טרעפּען צו זיך אין שטיבעל.

ארײַן צו זיך אין צימער, האָט ער זיך פערשלאָסען, ארויסגע־נומען דאָס פעקעל — — — ליטעראַטור, געהאַלטען עס אין דער האַנד, אַ מינוט ניט געוואוסט, וואָס דערמיט צו טהאָן. ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אז ער איז ארײַנגעטראָטען אין אַ גע־היימניספּאָלען בונד און מען האָט איהם אָנפערטרויט זעהר אַ וויכ־טיגע אויפגאַבע. ער האָט די מינוט פערגעסען אָן מערי'ן, קאָוואל־סקי'ן און אָן אַלעס און איז געגאַנגען מיט גרויס פאָרזיכטיגקייט און ערנסט בעהאַלטען דאָס פעקעל אין טהירעל פון אײַוועז.

דאָס נײַנטע קאַפּיטעל.

בײַ די ברעגענס פון דניעפּר איז געלעגען קאָוואָלסקי אויסגע־צויגען אַ נאַקעטער. אַ נאַסער און האָט געקוקט אין דעם בלאָהען ליכ־טיגען הימעל ארײַן. די שטראַהלען האָבען זיך ווי אַ נעץ פערשפּרייט איבער'ן ברעג און געוואָרימט זײַן קיהלען געזונדצעלטען קערפּער. זײַנע קליידער פון העמד ביז'ן שטרויענעם הוט האָט ער אויסגעוואַ־שען און זיי האָבען זיך געטריקענט אויף די צווייגלעך פון די קוס־טען. דער טאָג איז געווען חאָטש אַ שעהנער, רייפער זומער־טאָג — דאָך אַ ווינדיגער. די אויבערפלאַך פון וואַסער ווי זײַן הויט זײַנען געזונצעלט געווען און קאַלט. דאָס וואַסער איז שטיל געווען און געקעסטעלט און ער איז געלעגען די הענד אונטער'ן קאָפּ און געקוקט אין הימעל ארײַן. ער האָט זיך דערמאָהנט אַ סצענע פון זײַן קינד־הייט, ווען ער איז נאָך אין דער היים געווען — און האָט געלאַכט און אין געדאַנק זיך געפערעהט דעריבער:

... עס איז שבת אין דער פריה. אַ זומער טאָג. די זון שײַנט שוין ארײַן דורכ'ן פענסטער, וועלכע האָט דעם ערשטען בעזוך געמאַכט אין דעם שלאָף־צימער, וואו ער מיט זײַנע פינף ברידער האָבען געשלאָפען. דערינען, אין דער צווייטער שטוב, איז די מוטער שוין וואך — זי וויל אין שוהל געהן. זי נעהמט ארויס וועש פון קאָמאָד און לעגט פאַר יעדען יונג אנידער אַ בעזונדער פעקעל: אַ העמד, אַ פּאָר גאַט־קעס, אַ פּאָר שקאַרפּעטקעס און אַ ציצה־כנפות. יאָ, אַ ציצה־כנפות. נור שטענדיג זײַנען די ציצית געווען ניט כשר. וואָרט — באַלד וועקט

זיך א יונג אויף און קוקט אריבער צו איהם פון צווייטען בעט און ווינקט עפּים צו איהם. עס איז געווען זיין אינגערער ברודער משה, וואָס האָט אהיז געוואונקען צו איהם און האָט געוויזען אויף זייער, מיט א יאָהר עלטערען, ברודער, חיים נאָטע, וועלכען מען האָט גערופען מיט'ן צונאָמען: „נאָז“ (די ברידער ביי זיי און דער היים האָבען יעדער געהאָט א צונאָמען). „נאָז“ ליעגט איצט איינגעגראָבען דעם פּנים אין קישען און שלאָפט געשמאַק.

ער האָט גענומען א שטיוועל, וואָס איז געלעגען פאַר זיין בעט, און האָט געגעבען א לאָז אהין צום שלאָפענדיגען ברודער און האָט זיך פלינק געגעבען א דרעה־אוים צו דער וואנד און האָט זיך געמאַכט שלאָפען ווייטער.

איצט האָט „נאָז“ אויפגעהערט צו שנאָרכען, געמאַכט א געוואלד, קוקט זיך אום און קלערט, פון וועלכער בעט דער שטיוועל איז אהער געקומען צופליהען, — כדי ער זאָל איהם אהין צוריקשיקען. ער, קאָוואלסקי, בעהאַלט דאָס פּנים טיעפער אין קישען און האָט מורא פאַר א קלאַפּ...

קאָוואלסקי האָט געוואָלט ארוים מיט א געלעכטער, דערמאַהנענדיג זיך די סצענע, נור ער האָט פּלוצלינג פערנומען א שטיל רוישען צווי־שען די קוסטען. ער האָט זיך איינגעהערט — ערשט עס וואַרפט ווער אריבער צו איהם קליינע שטיינדלעך.

— ווער איז דאָרט? — רופט ער אויף פּויליש.

— הויב זיך אויף, דו פּוילזאַק איינער, — רופט איהם א שטים צו אויף מאַלאָראָסיש. ער האָט זי דערקענט, עס איז וואסיל'ס טאָכטער.

— אַי, איך פערשטעה ניט וואָס דו רעדסט. אהער, דאָ אהער קום, — זאָגט ער, — טהו זיך אוים און באָד זיך אין וואַסער.

א פּולע האַנד זאַמד איז געפאַלען אויף זיין לייב.

— חאַ־חאַ־חאַ,—האָט אבגעקלונגען א פריש געזונד לאַכען ארום איהם. ער האָט זיך איצט אומגעקוקט און האָט זיך געזעהען ארומ־גערינגעלט פון א גאַנצער באַנדע פּויערשע מיידלעך, וועלכע האָבען זיך דערנעהענט צו איהם מיט שטרויענע שטריק אין די הענד.

— בינדען איהם, — האָט איינע געשריען.

— שלעפּען איהם אין פעלד אריין.

— אין פוהר היי איהם בעהאלטען.

און עס זיינען איהם בעפאלען מיידלעך און עס האט איהם בעגאסען א געזונד, יונג לאכען.

פערשעמט פון אזוי פיעל מיידלעך, האט ער געפרובט צו כאפען דאס העמד אויף זיך. די מיידלעך האבען עס איהם ארויסגעריסען און איינע האט שוין געוואלט איהם די הענד פערבינדען.

ער האט זיך אנגעהויבען צו וועהרען, אבער ער האט געזעהען, עס איז אומזיסט, — האט ער זיך געלאזט די הענד פערבינדען און זעהן וואס וועט זיין.

— שלעפען איהם אין היי אריין, אין היי אריין, — האבען די מיידלעך געשריען און האבען איהם געצויגען אין פעלד אריין.

דער רוקען האט איהם געברענט פון דעם רייבען אין זאמד. ער איז געווען ווי אין א חלום. ער האט ניט געוואוסט, צי זאל ער זיך פרעהען, צי זאל ער פערצווייפלען איבער זיין לאגע, אין וועלכער ער געפינט זיך איצט.

נאהענט ביים ברעג איז געווען דאס פעלר היי. די מיידלעך האבען איהם אנגעהויבען צו בעווארפען מיט אבגעשניטענע היי, איין קופע נאך די צווייטע, ביז מען האט איהם שוין גארנישט ארויסגעזעהען.

באלד האט ווער געשריען: דער עקאנאם געהט! און זיי האבען איהם געלאזט ליעגען און זיינען מיט א הילכיג לאכען אוועקגעלאפען צו דער ארבייט.

קאוואלסקי האט זיך קוים ארויסגעקליבען און אונטער דער קופע היי, צוריקגעקראכען אויף אלע פיער צום טייך, לייז געמאכט זיך פון די בונדען און בעזעהן די וועש, צי איז עס שוין טרוקען.

אנגעטהאן זיך, איז ער צוריק אין דארף אריין. די שיקסעס האבען איהם בעמערקט, געהענדיג אויפ'ן וועג, האבען זיי איהם נאכגעשריען און נאכגעלאכט.

ער האט צו זיי מיט דער האנד געדראהט:

— העי, ווי יוכע, איהר וועט זיך שוין אויסריכטען.

נאך דריי טעג איז קאוואלסקי שוין בעקאנט געווען אין גאנצען דארף מיט אלע פויערים און פויערטעס. ער איז געווען א היימישער מענש אין דארף און די מיידלעך האבען מיט איהם שפאס געטריבען.

אריינגעקומען אין שטוב אריין, וואו ער האט געוואהנט, האט ער געטראפען די גויע, ווי תמיד, וויענענדיג דאס קינד, וואס איז געלעגען אין א ליילעך. וועלכער איז געווען אנגעבונדען צום באלקען, און זי האט געהאלטען א רוסישען בריעף אין דער האנד, וועלכען זי האט געקראגען פון מאן. וואס האט געדיענט אין די זעלנער. קאוואלסקי האט גענומען פון איהר ברויט, פוטער, מילך און, עסענדיג, האט ער איהר דעם בריעף געלעזען: דער מאן דאנקט איהר פאר די דריי רובל, וואס זי האט איהם געשיקט, און פרעגט זיך נאך אויפ'ן שניט, און ראטה, אז מען זאל פריהצייטיג פון פעלד דאס היי אראבנעהמען, ווארום ביי זיי איז ראטע זאגט מען, אז זיי וועלען האבען „נאסע מאנעווערעס", — עס הייסט, עס וועט אין הערבסט פיעל רעגנען זיין.

די גויע האט אויסגעהערט דעם בריעף, וואס איז געווען געמישט מיט אידישע ווערטער, ווארום, זעהט זיך אויס, א איד האט איהם גע־שריבען און דער שרייבער האט געוואוסט, אז א איד וועט איהם לעזען; דורכדעם האט ער ניט געשפארט קיין אידישע ווערטער דארט, וואו ער האט ניט געקאנט געפינען קיין רוסישע.

די גויע האט באלד אוועקגעלייגט דאס קינד און האט אנגעהויבען צו רופען אין הויף דעם פאראבעק, אז ער זאל דעם וואגען איינשפא־נען, און זי האט זיך באלד גענומען אויסצופיהרען דעם מאנ'ס בע־פעהל, וואס איז געווען אזוי ווייט, אז דער בריעף פון איהם איז גע־גאנגען אכט טאג.

ער האט זיך דערמאהנט, אז ער דארף אין זיין גארדעראב נאך עפיס צו פעררריכטען, וואס האט זיך אבגעריסען ביים היי, איז ער אוועק אין דער אידישער קרעטשמע קויפען שווארצע פאדעם. ביים איד האט ער געטראפען ווי דענסטמאל, די עלטערע טאכטער מיט דעם חתן דעם זעלנער, וועלכע זיינען געזעסען אין א ווינקעל און עס האט זיך געראכט. אז זיי זיצען פון דענסטמאל אן נאך און עסען ארויס פון דעם אייגענעם טעלער.

דער איד האט זיך ארומגעדרעהט פערזארגט, אויסגעקוקט, אז א סוחר זאל ארורכפאהרען און מ'זאל עפיס קאנען פערדיענען, האט זיך די הענד געבראכען און געברומט פאר זיך:

— דער חתן, אוי, דער חתן! דער עסט מיך אויף מיט די קאפ־פאטעס.

אין דעם האָט קאָוואַלסקי געזעהען אַ פוהר דורכפאָהרען.

עס איז געפאָהרען אַנטאָן אין שטאָדט אריין מיט זיינע צוויי עלטערע יונגען. קאָוואַלסקי איז שוין מיט זיי געווען בעקאַנט, האָט ער זיך מיט זיי בעגריסט און מיט אַ פולען קאָפּ היי, וואָס ער האָט נאָך געהאַט פון פעלד, און מיט אונאָרדנונג אין זיין גאַרדעראָב, צו וועלכען ער האָט זיך איצט גענומען, האָט ער זיך אין שטאָדט גע־לאָזט.

זיצענדיג אויף דער פוהר מיט דעם פויערשען קאַפּעלוש און די געוואַשענע הויזען. וועלכע זיינען שטייף געוואָרען פון דער זון, מיט זיין ניט־ראַזירטעם געזיכט, וועלכעס האָט אויסגעזעהען ווי שמוציג, האָט ער די ערשטע אין שטעדטעל בעגעגענט מערי'ן, וועלכע האָט מיט איהרע אַ חבר'טע שפּאַצירט. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַנ'איינפאַך, אָבער אין אַ זעהר געשיקט רייזע־קליידער. דאָס עקזאָטישע וואָס ער האָט בעמערקט אין איהר ביים ערשטען בעקענען, איז אינגאַנצען פון איהר פערשוואונדען געווען. זי איז געווען אָנגעטהאָן בירגערליך, איינפאַך און האָט זיך געהאַלטען מיט דעם גוטען בענעהמען, וואָס מען האָט פאַר „דער גאַס". די ווייבער אויף די שוועלען פאַר די גע־וועלבער האָבען איהר נאָכגעקוקט מיט קנאה — די רייכסטע און אָנגעזעהנסטע כּלה פון שטאָדט, וועלכע קומט ארויס פון שעהנסטען הויז. און אין מערי'ס האַלטען איז געווען, ווי זי וואָלט געווען גע־וואוסט פון דעם, וואָס די ווייבער טראַכטען.

זי האָט איהם פריהער בעמערקט ווי ער זי, און זי האָט צו איהם אָפּער נעקוקט פון אונטער איהר קאַפּעלוש, האָט אויף איהם אַ דורכדרינגליכען בליק געוואָרפען און פריינדליך געגריסט. אויף איהרע ליפּען האָט זיך בעוויזען יענער שמייכעל, וואָס איז נור געווען איינען מערי'ן, און אין דעם שמייכעלע האָט זי אויפגעעפענט דאָס טיעפע געהיימניס פון איהר האַרץ און יענעם, ווען זי האָט בעשאָנקען מיט דעם שמייכעל, האָט זי מיטגעצויגען אין איהר געהיימניס אריין.

קאָוואַלסקי איז רויט געוואָרען און האָט פערלעגען — וואָס איז גאָר ניט געווען אין זיין כאַראַקטער — דעם קאַפּעלוש אַראָבגע־נומען.

דאס צעהנטע קאפיטעל.

די פוהר איז ווייטער געפאהרען. מערי מיט דער חבר'טע זיינען פערשוואונדען. איהם האט ארומגענומען א שאם־געפיהל ניט בלויז פאר זיין אנטהועכטס, נור אויף פאר זיך זעלבסט. ער האט זיך גע־פיהלט וואכענדיג מיט זיין פויערישען קאפעלוש און מיט זיינע גע־וואשענע הויזען. דער פויער מיט די צוויי זיהן זיינען איהם פער־מאוס'ט געווארען און ער האט געהאט דאס בעדערפניש, ווי אם־שנעלסטען זיך איבערצוטהאן, אויסצופוצען זיך אין שווארצען און צו געהן אין א פיינע געזעלשאפט אריין.

ער איז אראב פון וואגען און האט זיך דערמאהנט אן זיין קאסטום — ווי ווייזט מען זיך אזוי פאר א מענשען אין די אויגען?

איידער ער איז אויפ'ן דארף געגאנגען, האט ער געלאזט זיינע זאכען אין הויז פון מישא'ס עלטערען. ער האט געוואלט אהין געהן, זיך איבערטהאן, האט ער זיך אבער געשעמט צו ערשיינען פאר זיי אין אזא הלוף.

לאנג האט ער זיך געשלאגען אין דער דעה — צוריקצופאהרען אין דארף אריין, אדער איבערבלייבען אין שטאדט. דאס דארף אבער און די פויערטע, ביי וועלכער ער האט געוואהנט, און די גאנצע פויערשע אומגעבונג, האט זיך איהם איצט אויסגעוויזען אזוי וואכענדיג, אזוי ברודיג, און דער פערלאנג צו ווייזען זיך פאר מענשען און מענשען צו זעהן איז ביי איהם אזוי געשטיגען, אז ער האט ביי זיך דאס אבגעמאכט אהין צו געהן, צו לייזער ראזענצווייג, מישא'ס פאטער, אזוי ווי ער איז.

אין דער שטוב האט ער געטראפען די מאדאם ראזענצווייג, וועלכע האט איהם ניט דערקענט, געקוקט ערשטוינט און געפרעגט, וואס ער וויל. קאוואלסקי אבער מיט זיין לייכטיגקייט אין ריידען האט באלד אין איין מינוט אלץ צורעכט געמאכט.

— זי דערקענען מיך ניט? — כ'האב עס באלד געוואוסט, אז מענשען וועלען מיך ניט דערקענען, אבער זי וועלען מיר ענטשולדיגען מיין קאסטום, — איך בין צו־לאנג אין דארף געזעסען. ביי אונזער ארבייט קריכען מיר צומאל אין פערשיעדענע זומפען, „די וואלקענס כאפען“, — האט ער זיך אויסגעדריקט אין דעם מאלערישען זשארגאן.

די מאדאם ראזענצווייג האט איהם איצט דערקענט.

— אה, פאן קאוואלסקי, — האט זי נעזאגט מיט א ליעב גע־לעכטערעל, — איך האב אייך ווירקליך ניט דערקענט, ענטשולדיגט. מיין זוהן האט מיר דאן געזאגט, אז איהר זייט אויפ'ן דארף געבלי־בען און מיר האבען געווארט אויף אייך מיט מיטאג. איך האב גע־מיינט...

קאוואלסקי האט זיך פערבויגען און געמאכט א זשעסט, ווי ער וואלט אין א סאלאן געווען.

— דאס מוזען זיי שוין ענטשולדיגען. מיר, מאלער, זיינען אונטערגעווארפען יעדער לוינע פון וואלקען און יעדער לוינע פון זיך זעלבסט. פאר א שעהנעם זונען־פלעק וועלען מיר אלץ אוועקגעבען. עס האט זיך זעהר געוואלט אין דארף פערבלייבען.

— נו, געפעלט אייך אונזער לאנדשאפט, די ברעגעס פון דניעפר?

— הערליך! איך רעכען דא דעם גאנצען הערבסט צו פערבליי־בען. אין הערבסט, ווען די אלע בלעטער וועלען רויט ווערען, מוז עס זיין צום ענטציקען, — האט קאוואלסקי גערעדט אין אזא פיינעם טאן, און אזוי עלעגאנט זיך פערבויגען, אז ער האט פערגעסען אן זיין קאסטום.

די דאמע, זעהט אויס, האט זיך אויך פערגעסען אן דעם הלוך, אין וועלכען קאוואלסקי געפינט זיך. איהר איז זעהר געפעלען געוואו־רען זיין ארט ריידען און האלטען זיך. זי האט זיך גערעכענט פאר א אינטעליגענטין און עס האט איהר זעהר אימפאנירט א קינסטלער, האט זי רעכט געגומען זיין הלוך, וואס דאס געהערט דאך איי־גענטליך צו די קינסטלערישע בעשעפטיגונגען.

זי האט פלוצלינג אנגעהויבען צו ריידען דייטש:

— זי ווארען אין אקאדעמיע, וואהרשיינליך אין פעטערסבורג?

ניין, איך בין געווען אין קראקוי, — האט קאוואלסקי זיך אנגע־רופען זעהר העפליך אויך אין א שלעכט דייטש, וועלענדיג צוליעב טהאן דער דאמע.

— איך האב אויך א קוזין א מאלער, — האט די דאמע געזאגט גרויסארטיג און האט געקלונגען צו דער דיענסט, אז זי זאל טהיי דערלאנגען.

— אָבער די אַקאַדעמיע גיט ניט פּיעל. יערענפּאַלס ניט דאָס אַקאַדעמישע. זי איז פול מיט שלעכטע קאָפּיעס פון די אַנטיקען. אַנשטאָט צו געבען דעם נייעם פּרישען גייסט, וואָס קומט אריין, א פּענסעל און לייוועוונט און איהם ארויסצושיקען אין פעלד אריין: זעה און מאָל — שטעלט מען פאר איהם אַנידער א שלעכטע קאָפּיע פון אַ גריכישער אַנטיקע און מען זאָגט איהם: צייכען נאָך! צו וואָס טויטע זאַכען ווען די וועלט איז אזוי שעהן?

די דאַמע איז ניט געווען איינפערשטאַנען מיט קאָוואַלסקי'ן. די אַקאַדעמיע גיט רוטינע און צאַמט דעם וואַהרלאַזען און ווילדען גייסט, נאָר איהר איז דאָס געשפּרעך זעהר געפעלען געווען, ווייל עס איז געווען אינטעליגענטיש און זי האָט דערביי געקאָנט ארויסווייזען איהר גרויס־שטעדטיגקייט, איהר דייטש־שפּרעכען, דערפאר איז איהר קאָוואַלסקי אויך זעהר געפעלען געוואָרען.

קאָוואַלסקי האָט עס געפיהלט, און ער האָט ווייטער געגערעדט איי זעהר א גוטע לוינע און געשפּיעלט דעם אינטעליגענט אין דער פוי־ערישער קליידונג.

באַלד איז אריינגעקומען סאָניע. זי האָט אויך האַלב אין דעמע־רונג ניט דערקענט קאָוואַלסקי'ן. קאָוואַלסקי האָט זיך פערבויגען און זיך געווענדעט צו איהר:

— דאָס פרייליין דערקענט מיך ניט. איך ווייס. אין מיין קאָסטום, נאָך אין מיין קאָפּעלוש מוז איך אויסזעהן ווי אַ סטראַשידלע, וואָס מען שטעלט אוועק אין פעלד די פויגעל צו פערטרייבען.

די מוטער האָט ווידער געלאַכט:

— דאָך פאר א סטראַשידלע זייט איהר צו־ברייט, — און, ווענ־דענדיג זיך צו דער טאָכטער, זאָגט זי אויך קאָוואַלסקי'ן:

— פיליכט וועט דער פאַן קאָוואַלסקי מיט אונז מיטגעהן צום פּעטער? עס איז מיין מאַנ'ס א ברודער, עס איז דאָרט היינט א טהיי־אבענד.

— פאַן קאָוואַלסקי קען דאָך מערי'ן, זי איז דאָך מיט אונז אינ־איינעם אין דאָרף געווען.

— אַה. האָט קאָוואַלסקי אויסגערופען א ביסעל צומישט, — ווען זי וועלען מיך מיטנעהמען, מיט'ן גרעסטען פערגעניגען, חאָטש איך ווייס ניט, — האָט ער אָבגעהאַקט דעם זאַץ, — אָבער דאָך אזוי, אין

מיין הלוך. יעדענפאלס, יאָ צום טהיי אבענד אדער ניט צום טהיי־אבענד מוז איך מיין פויער פון מיר אראבוואַרפען, מענשען שרעקען זיך פאר מיר.

— אויבען ביי מיין זוהן, זי האבען דאָך דאַרט אויבען איהרע זאַכען. מיין זוהן איז, דאַכט זיך, אין דער היים.

קאָוואַלסקי האָט זיך העפליך פערנויגט.

— מישאַ, מישאַ, פאַן קאָוואַלסקי איז דאָ, — האָט די מוטער צו איהם ארויפגערופען.

מישאַ איז געזעסען און געלערענט עטוואָס. ער האָט פריינדליך עמפפאַנגען קאָוואַלסקי'ס ליעבליך לעכעלן.

— איהר וועט דאָך מיר ערלויבען איבערצוטהאָן זיך אין אייער צימער?

— מיט'ן גרעסטען פערגעניגען, — און מישאַ האָט איהם שטיל־שווייגענד, נור מיט אַ פריינדליך לעכעלן בעדיענט, זייף איהם דער־לאַנגט און וואַסער אָבגעגאָסען פאר איהם. קאָוואַלסקי האָט פריינדליך און קאַמעראַדיש גערעדט צו איהם.

— איהר האָט אַ פאַרטרעפליכע מוטער, אַ אינטעליגענטע פרוי. גאַנץ זעלטען, גאַנץ זעלטען אין אידישע רייכע הייזער.

אין אַ פערטעל שעה ארום איז קאָוואַלסקי ערשיענען אין עס־צימער אויסגעפּראַנטעוועט אין אַ שוואַרצען אַנצוג. אַ גרויסער רובין, קינסטליך אין אַלט־גאָלד איינגעפאַסט, האָט ארויסגעשימערט פון זיין ברייטער טערקישער קינסטלער־קראַוואַט. זיין נאַרוואָס שוואַרץ בעוואַקסען בערדעל, וואָס האָט אזוי ברודיג געמאַכט זיין געזיכט, האָט אַ מענליך אויסזעהן צוגעגעבען. זיינע אויגען זיינען איצט קלאָר געווען און גרויס. זיין געזיכט האָט אָנגענומען זיין נאַטירלי־כען קאָליר. עס איז געווען אַ קרעפטיגער מאַנספערשוין פון איינינע און צוואַנציג יאָהר. זיין יוגענדליכע ענערגיע האָט איהם פון די אויגען, פון זיין פליישיגען נאָז, פון זיינע ליפען ארויסגעשפּראַצט.

מאַדאַם ראַזענצווייג האָט איהם ניט דערקענט, זיין אויסערליכעס האָט אויך געמאַכט אויף איהר אַנ'איינדרוק און זי האָט גענומען איהר דייטש מיט אַ טאָן העכער.

אַז זיי זיינען שוין געווען אין קאָרידאָר אויף דעם וועג צו מערי'ן, האָט די מוטער ארויפגערופען צו מישאַ'ן אין שטוב:

— מישאַ, מישאַ, מיר זיינען פאַרטיג.

מישאַ האָט ניט געענטפערט.

— וואָס איז מיט איהם? — זאָגט די מוטער אונרוהיג, — סאָניע, זיי אַזוי פריינדליך און געה אַרויף נאָך איהם. ער איז פערטיעפט אין לערנען און הערט אונז ניט. דאָס קינד אַרבייט צופיעל, — האָט זי זיך געווענדעט צו קאָוואַלסקי'ן.

סאָניע איז אַרויף צו מישאַ'ן און באַלד אַראָבגעקומען:

— מישא נעהמט ניט.

— פאַרוואָס, מישאַ?

מישאַ האָט זיך געוויזען אויף דער אויבערשטער טרעפּ.

— מאמא. איך בין זעהר פערנומען, איך קאָן ניט מיטגעהן.

— ווטסט דו אהין קומען?

— פיליייכט, אדיעו!

— פערגעס עס ניט, מערי וועט זיך זעהר בייזערן, — האָט די מוטער געזאָגט און אַ קליין שטיל לעכעלן האָט געשוועבט איבער איהרע ליפּען.

מישאַ איז רויט געוואָרען און איז אַריין צו זיך צוריק אין צימער.

דאָס עלפטע קאַפּיטעל.

ביי מערי'ן איז היינט געווען אַנ'אַבשיידס־אַבענד צו עהרען פון איהר חבר'טע, דאָס פריילין קעניג, וועלכעס איז געפאָהרען קיין אויסלאַנד שטודירען. צו דעם צוועק איז געקומען אַ גרעסערע געזעלשאַפט פון מיידלעך, ערשט געענדיגטע גימנאַזיסטקעס, חבר'טעס פון מערי'ן. אדער פון פריילין קעניג. אויסער די מיידלעך זיינען אויך געקומען די עלטערען אָדער זייערע עלטערע שוועסטער און אייניגע לעהרערס און לעהרערינס פון דער פּריוואַטער אידיישער מיערכען־שוהל, וואָס איז געווען אין שטאָדט, מיט דער פערוואַלטערין מאַד־מואַזעל מייזעל אין דער שפּיץ.

קאָוואַלסקי האָט נאָך געהערט אין קאָרידאָר דאָס פרעהליכע לאַ־כען פון די מיידלעך און דעם רעש פון זייערע ווייסע, געוואַשענע

אונטער קליידלעה. ער איז אריינגעקומען אין גרויסען עס־צימער, אין וועלכען עס איז געזעסען א גרעסערע געזעלשאפט און טהיי געטרונקען. זייז געזיכט און זיינע בעוועגונגען האבען אנגענומען א שעמעוודיגען צוריקהאלטענדיגען אויסדרוק, וואס איז איהם אייגען געוועזען ביי דעם אנבליק פון א גרעסערער אונבעקאנטער געזעלשאפט. ווען די מאדאם ראזענצווייג האט איהם אלעמען פארגעשטעלט „פאן קאוואלסקי", האט זיין בליק אויסגעדריקט פערלעגענהייט און דאס איז ביי איהם נאטירליך געוועזען.

עס זיינען געווארען געריכטעט אויף איהם אונשולדיגע, נייגעריגע בליקען פון די מיידלעך און דאס האט ארויסגערופען ביי איהם רויטע. שעמעוודיגע פלעקען אויפ'ן געזיכט. א פאר מינוט איז ער געשטאנען פערלעגען, געבויגט דעם קאפ צו די דאמען, געווארט עלעגאנטיש, ביז מען וועט איהם צוערשט די האנד דערלאנגען. באלד אבער האט ער געפונען זיין טאן, א פריי קינסטלערישעס האלטען, אזוי ווי ער איז געוועהנט געוועזען בעת די עמפאנגס־אבענדען ביי זיינע מעצענאטען.

מערי האט פערווירט געקוקט אויף קאוואלסקי'ן. זי האט זיך אין ערשטען אויגענבליק ניט געלאזט גלויבען, אז דאס איז ער. איהר איז געוועזען עפּיס, ווי א וואונדער וואלט געשעהען — פון וואנען האט ער זיך דא גענומען? ווי אזוי איז ער אהער געקומען? נור דאך איז איהר זיין געזיכט, זיין איצטיגעס אויסזעהן און האלטען אזוי גוט בעקאנט געוועזען, גלייך ווי זי וואלט איהם שטענדיג אזוי געזעהן. זי האט געוואוסט, אז קאוואלסקי מוז אזוי אויסזעהן.

ער האט זיך פערבויגען פאר דער געזעלשאפט און מאדמואזעל מייזעל, אנ'עלטערעס פריילין, מיט שעהנע גרויע האהר האט איהם ווי פאר אלע די האנד אויסגעשטרעקט. קאוואלסקי האט מיט זיין פוילישער מאנער לייכט אנגעגריפען די האנד און זיך פערבויגען פאר איהר; געשלאגען זיך אין דער דעה, צי זאל ער איהר, נאך דעם פוילישען מנהג, יא קושען די האנד, צי ניט. די געזעלשאפט האט עס בעמערקט און דאס האט געמאכט א גוטען איינדרוק. מערי האט איהם צוגעפיהרט אהן ווערטער צום פאטער, וועלכער איז געזעסען אין א ווינקעל שטוב ביי א קלענערען טיש מיט איניגע חשוב'ע הערען, מיט דעם באנקיר קעניג, דאקטאר גאלדמאן און זיין ברודער. זיי

האבען טהיי געטרונקען און עטוואס געשמועסט. מערי האט איהם פארגעשטעלט דעם פאטער, די הערדען און האט איהם איבערגע־לאזט דארט ביי דער געזעלשאפט פון די עלטערע. אליין איז זי צוריק אוועק צו דער געזעלשאפט פון די דאמען מיט די מיידלעך, און האט ווייטער אנגעהויבען מיט זיי צו פיהרען דאס אבגעבראכענע געשפרעך, וועלכעס האט זיך געדרעהט אום די שטעדט אין דער שווייץ, וואו די אידיש־רוסישע סטודענטען שטודירען. דאס הויפט־ווארט האט געפיהרט א עלטערע פריילין, זעהר א מיאוס'ע, וואס איז ניט לאנג געהאט צוריקגעקומען פון אויסלאנד, און האט מיטגעבראכט דעם טיטול דאקטאר פילאזאפיע.

מערי האט פון צייט צו צייט אהין געווארפען א בליק, וואו קאַ־וואלסקי איז געזעסען מיט איהר פאטער, און אויף איהרע ליפען האט געשפיעלט א לייכטער טריאומפירענדער שמייכעל. איהר האט גרויס הנאה געטהאן דער איינפאל אהינצופיהרען קאוואלסקי'ן צו דער גע־זעלשאפט פון די עלטערע הערדען און איהם דארט איבערצולאזען, ניט אינאיינעם מיט איהרע חבר'טעס און די לעהרער. און מיט א בעזונדער פערגניגען האט זי בעאבאכטעט איהרע חבר'טעס, וועלכע האבען שטיל, בגנבה אהין געווארפען בליקען צו קאוואלסקי'ן, ווי עס וואלט זיי פערדראסען, וואס מען האט פון זיי אוועקגענומען אזא אינטערעסאנטען יונגען־מאן און, אז זי האט געזעהן, אז קאוואלסקי איז שויז אריין מיט די הערדען אין א בעליעבט געשפרעך, האט זיך אין איהר שטים געהערט א פערשטיקטע בעהאלטענע פרייד, און זי איז פלוצלינג אונגעהויער גוט געווארען צו דער מוטער, וועלכע איז פער־שעמט, מיט א ביסעל מורא געזעסען אין א ווינקעל, צוגעקוקט זיך צו די געסט און האט גוטהערציג, אידישליך צוגעשמייכעלט. די מוטער האט פאר די מיידלעך צוגערוקט אויבסט און קאנפעקטען און האט זיי מיט א פערשעמטער גוטוויליגקייט איינגעלאדען צו געניסען, מיט דעם אידישען טאן. ווי מען פערבעט אויף א אידישער חתונה:

— פערזוכען זי, עס איז גוט, — פארוואס געניסען זי ניט עט־וואס?

מערי האט די מוטער ארומגענומען, געקושט זי אין האנד (וואס זי פלעגט ניט אפט טהאן) און צוגעפיהרט זי צו דער מאדמואזעל מייזעל און האט צו איהר געזאגט אויף רוסיש:

— מאַדמואזעל, מאַמאַ לאָזט מיך ניט פאָהרען קיין פעטערבורג, ריידען זי מיט איהר. בערוהיגען זי מאַמאַ, אז עס איז ניט קיין געפאהר. מאמא האט אזוי מורא! — האָט זי געזאָגט, קושענדיג די מוטער אין האנד.

די אידענע, ניט געוועהנט פון דאַרף צו אזוי פיעל געסט, איז געשטאַנען איצט. ווען דער גאַנצער עולם האָט געקוקט אויף איהר, פערווירט. זי האָט נור גוטהערציג געשמייכעלט, און טרעהרען האָבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען אויף איהר קינד'ס הכמה און בעלערענטקייט. האט זי די טאָכטער געקושט אין קאָפּ און האָט געזאָגט צו מאַדמואזעל מייזעל, ווייזענדיג אויף דער טאָכטער:

— עס האט אונז פיעל אָבגעקאָסט, פיעל זיינען מיר אויסגעשטאַנען ביז מען האט דאָס ערצויגען. זי איז געבילדעט, איז אין גימנאַזיום געווען.

מאַדמואזעל מייזעל האָט אָנגעהויבען מיט דער מוטער צו ריידען דייטש אין אַ פּראַקטעקציאָנעלען טאָן:

— זי האָבען ניט וואָס צו פירכטען, היינטיגע וועלט איזט אזוי — אַ מערכען. די פרוי פון היינט, איז ניכט ווי אַמאָל — מוז זעלבּשטענדיג ווערדען.

די מוטער איז געזעסען און האָט גוטמוטהיג מיט'ן קאָפּ צוגעשאָקעלט. אזוי, אזוי, — ווי זי וואָלט זיך לערנען געלאָזט, און אויסגעהאָרכט, און צוגעזאָגט אַלץ צו טהאָן, וואָס מען הייסט איהר.

מערי האָט דערווייל דאָס אויג ניט אראָבגענומען פון קאָוואַלסקי'ן. זי האָט געזעהען ווי ער האָט זיך אין דער געזעלשאַפט ביי די עלטערע הערען באַלד געפונען אין דער היים. דער אַלטער באַנקיר קעניג. האט זיך ארויסגעוויזען, איז אַ פּוילישער, און האָט זיך זעהר דערפרעהט איבער די געלעגענהייט, וואָס ער קאָן מיט קאָוואַלסקי'ן פּויליש ריידען. אויף די איבעריגע האָט דאָס פּויליש־ריידען פון די צוויי. וואָס יענע האָבען ניט פערשטאַנען, ווי יעדע אונפערשטענדליכע שפּראַך, געמאַכט אַנ'איינדרוק. דער דאָקטאָר גאָלדמאַן האָט זיך אָנגערופען: זיי וועלען אונז דאָ פערקויפען; דערנאָך איז איבערגעגאַנגען דאָס געשפּרעך אויף אויסלאַנד. ר' חיים ראָזענצווייג, וועלכער איז יעדעס יאָהר געפאָהרען אין באָד, האָט אויסגעפרעגט קאָוואַלסקי'ן אויף בערלין, וויען, און ער האָט גערעדט וועגען דער

פרידריך־שטראַסע, און דעם רינג, און פון די טהעאַטערס, וואָס זייַנען דאָרט. און דאָס געשפּרעך האָט אַזוי גאָר אַנגעריהרט ביז צו די מוזעאומס, און ר׳ חיים האָט געוואוסט, אַז עס איז געווען אַ ראַפאַעל און אַ רעמבראַנדט. און האָט געזעהען זיי אין אויסלאַנד, ווען ער איז געפאָהרען אין די בערער.

אין אַ פּאָר מינוט ארום האָט שוין קאָוואַלסקי געהאַט אין מויל אַ גראָב סיגאַר, ווי די אַנדערע הערען, און האָט אינאיינעם מיט זיי ארויסגעלאָזט גדיכטע וואָלקענס רויך.

מערי האָט דאָס אַלץ בעמערקט און איהר איז אונגעהויער גוט געווען. זי האָט מיט שטאָלץ דאָרט אַהין געקוקט, וואו קאָוואַלסקי זיצט און אונטערהאַלט זיך מיט די אַנגעזעהענע הערען. באַלד האָט זיך די געזעלשאַפט צוטיילט: די עלטערע דאַמען האָבען זיך צוזאמענגענומען ארום דער מאַדאַם ראָזענצווייג, מישאַ׳ס מוטער, און מען האָט אַנגעהויבען צו ריידען וועגען די לעצטע געשעהנישען אין שטאָדט. מערי האָט אריינגעפיהרט איהרע חבר׳טעם מיט די אייניגע לעהרערינס אין סאַלאָן אריין און אין דער שפּיז דאָס פּריילין מייזעל, וועלכעס האָט זיך געפיהלט גאָר היימיש צווישען די מיידלעך.

מערי האָט זיי דערווייל אריינגעוואָרפען אין אַ געשפּרעך וועגען דער גלייכבערעכטיגונג, וועלכע איז געווען אין יענער צייט פון די ברענענדע פראַגען. עס האָט זיך באַלד אַנגעהויבען אַ היציגע דעבאַטע. אליין האָט זי זיי אָבער געלאָזט שטעהן און איז אריין צו די הערען. די עלטערע הערען האָבען זיך פּונקט געהאַט אויפגעהויבען און געוואָלט אריינגעהן צו ר׳ היימ׳ן אין קאַבינעט אויף אַ קערטעל און געוואָלט דוקא מיטשלעפּען קאָוואַלסקי׳ן מיט זיך. דער אַלטער באַנקיר האָט איהם אויסגעלייזט און געזאָגט מיט אַ שמייכעל:

— לאָזט איהם צו־רוהו! איהם ווילט זיך אודאי צו די מיידלעך. נאַ האָט איהר, אָט קומען זיי שוין אליין נאָך איהם, — האָט ער אויסגעלאָזט, בעמערקענדיג מערי׳ן.

מערי איז רויט געוואָרען ביי די לעצטע ווערטער פון באַנקיר, האָט זיך אָבער געמאַכט ניט הערענדיג און, פערביייגעהענדיג, עפּיס געזוכט.

באַלד האָט זי געטראָפען קאָוואַלסקי׳ן אליין, זי איז צוגעגאַנגען צו איהם גאַנץ נאָהנט, אַזוי אַז קאָוואַלסקי האָט געפיהלט איהר

אָטעם; זי האָט דעם קאָפּ געהאַלטען צו דר'ערד אַראָבגעבויגען און האָט געזאָגט, ווי מען רעדט צו אַ נאָהנטען:

— וואָס מאַכט אייער אויג? טהוט נאָך וועה?

— אָה, שוין לאַנג אוועק. איך ריכט זיך שוין אויף נאָך איינס,— האָט ער געענטפערט מיט אַ שמייכעל.

דערויף האָט מערי געזאָגט גאַנץ שטיל, ווי זי וואָלט איהם אַ אינ־טימען סוד געוואָלט פערטרויען:

— איך האָב געוואוסט אַז איהר וועט קומען.

קאַוואַלסקי האָט געשמייכעלט, אויפגעעפענט דאָס מויל און די אויגען און געזאָגט גלאַט אַזוי, אַבי עפּיס צו זאָגען:

— פון וואַנען האָט איהר דאָס געוואוסט?

מערי האָט איהם נור אַנגעקוקט און געזעהן זיין גאַנצע אונבע־האָלפענקייט. זיין געזיכט האָט אַנגענומען אַ מינע פון אַ קליין קינד, וועלכעס קומט אין פערווירונג. און איהר איז גוט געווען. זי האָט געוואָלט, אַז ער זאָל קוקען אויף איהר אַזוי מיט זיינע גרויסע אויגען און אויפגעעפענט מויל און זאָל ניט קאָנען קיין וואָרט אַרויסברענגען.

און קאַוואַלסקי איז טאַקי געשטאַנען, האָט געזוכט עפּיס אָרדענט־ליכעס אַרויסצוברענגען, נור זיין גאַנצער וויץ איז פון איהם פער־שוואונדען געוואָרען. ער האָט זיך געפונען אונבעהאָלפען און האָט אַלץ אינאיינעם געשטאַמעלט:

— ניין, פון וואַנען האָט איהר דאָס געוואוסט?

און מערי האָט איהם אַלץ אַנגעקוקט און אין איהר געזיכט איז געלעגען אַ אונגעהויערע ליעבע צו זיין נאַרישער מינע און צו זיין קינדישער אונבעהאָלפענקייט.

זי האָט געוואָלט, אַז ער זאָל אַזוי שטעהן און קוקען אויף איהר און זאָל ריידען סאַמע נאַרישקייטען.

נור באַלד האָט קאַוואַלסקי'ן אַרומגענומען אַ כעס אויף זיך אַליין, אויף איהר און ער האָט געזאָגט גראָב אויף פּויליש:

— אַח, ווי נאַריש דאָס איז!—און זיין געזיכט איז שטרענג געוואָ־רען.

מערי'ס געזיכט האָט אַ צוק געגעבען און איהרע ליפּען האָבען זיך מאָדנע פערקרימט ווי צום וויינען און זי האָט געוואָרפען אויף איהם אַ בליק, ווי אַ בליץ פון אונטער איהרע געדיכטע שוואַרצע ברעמען.

נאך דעם איז זי אנטשווינגען געוואָרען און האָט דעם קאָפּ צו דר'ערד געבויגען.

קאוואַלסקי האָט זי אָנגעקוקט מיט רחמנות און ער האָט שוין חרטה געהאַט אויף זיינע רייד.

זי האָט געענדערט דעם טאָן און האָט געזאָגט זעהר אָפּיציעל און אַרטיג:

— ווילט איהר ניט אריינגעהן אין סאַלאָן? די געזעלשאַפט איז דאָרט. — און זי איז ארויסגעגאַנגען.

זי האָט זיך געפיהלט טיעף בעליידיגט.

אז זיי זיינען אַראַבגעקומען אין סאַלאָן, האָט דאָס געשפּרעך געהאַלטען אין מיטען סאַמע ברען וועגען דער פרויען פראַגע.

מאַדמואזעל מייזעל האָט געהאַלטען אַ האַלבע אַגיטאַציאָנס־רעדע צו דער מיידעל קעניג וועגען די אויפגאַבען פון דער פרוי און וועגען דער נויטוועגדיגקייט ארויסצורייסען די אינטעליגענטע פּראָפעסיעס ביי די מענער. דאַן נור וועלען זיך די פרויען בעפרייען, ווען דער מאַן וועט פיהלען דעם קאָנקורענט אין יעדער פרוי, ניט בלויז אויף דעם פעלד פון דענקען, נור אויך אין דער פּראַקטיק. זי האָט זי אָנגערעדט, אז זי זאָל ניט אָנקומען אויף דער פילאָזאָפישער פאַקולטעט. מיר האָבען צופיעל פרויען פילאָזאָפען. גענוג געפילאָזאָפירט, מיר דאַרפען אָנהויבען טהאָן, נור אויף דער מעדיצינישער פאַקולטעט. אַ דאָק־טאָר, אַנ'אַדוואָקאַט, אַנ'אינזשענער, — האָט זי גע'טענה'ט. די פרנסות, די אינטעליגענטע פרנסות, רייסט ארויס ביי די מענער. דע־מאָלט, נור דעמאָלט וועט זיך די פרוי בעפרייען.

מערי האָט זיך מיט אַלע מעגליכקייטען בעמיהט ניט ארויסצו־ווייזען איהר פערדרוס. זי האָט געלאַכט און זיך געפרעהט מיט די מיידלעך און קאַוואַלסקי'ן האָט זי בעהאַנדעלט אַרטיג, ווי מען בע־האַנדעלט אַ פרעמדען גאַסט.

קאַוואַלסקי האָט זיך געוואונדערט:

— אידישע טעכטער — האָט ער געזאָגט, האַלב צו מערי'ן, האַלב צו די לעהרערינס — קומען זיך צוזאַמען, דיסקוטירען זיי; ביי גוים, אז מיידלעך קומען זיך צוזאַמען, טאַנצט מען, פרעהט מען זיך און מען לאַכט.

די, וואָס זיינען דערביי געשטאַנען און האָבען געהערט זיין בע־מערקונג, האָבען איהם אַנגעקוקט פערוואונדערט: אין אַזאַ ערנסטע צייט טאַנצען! מערי האָט בעמערקט די פערוואונדערונג און כדי אַבצושוואַכען דעם איינדרוק, האָט זי געפרעגט קאַוואַלסקי׳ן:

— נו, וואָס איז אייער מיינונג וועגען דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי?

—— יעדענפאַלס, נישט די זעלבע פון דער געעהרטער מאַדמואַזעל — האָט קאַוואַלסקי גענענטפערט, צופריעדען דערמיט וואָס דער גע־שפרעך מיט מערי׳ן האָט איהם דערצו געבראַכט.

— וואָס, איהר זייט ניט איינפערשטענדיג מיט דער גלייכבע־רעכטיגונג פון דער פרוי? — האָבען איהם די מיידלעך, די לעהרערינס און די לעהרער ארומגערינגעלט און איהם אַנגעקוקט, ווי מען קוקט אַן אַ בייז וואונדער.

— יאַ, מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי, — האָט קאַוואַלסקי געענטפערט און געוואָלט זיך האַלטען אין אַ רוהיגען טאָן, וואָס האָט זיך איהם נישט איינגעגעבען.

מאַדמואַזעל מייזעל האָט די ברילען אַנגעטהאָן, כדי אויסצוהערען זיינע ווערטער, פאַרוואָס ער איז ניט איינפערשטאַנדען, דאָס געענ־דיגטע פריילין האָט זיך נעהנטער צוגערוקט און בעטראַכט קאַוואַל־סקי׳ן פון דער הויך מיט אַ געוויסער פעראַכטונג.

— וואָס איז אייער מיינונג? — פרעגט דאָס מאַדמואַזעל זעהר קאַלטבלוטיג, ווינקענדיג מיט דער האַנד צו דער גענדיגטער פריילין, אַז זי זאָל זיך פערלאָזען אויף איהר.

קאַוואַלסקי האָט זיך ארומגעקוקט און געזעהען זיך אַ פערברענטען פון די בייזע בליקען. ער איז געוואָרען נערוועז.

— וואָס נעהט מיר אָן אַ פרוי אַ דאָקטאָר, אַנ׳אַדוואָקאַט, אַ אינ־זשענער, ווען איך בין געזונד, האָב קיין מענשען ניט גע׳הרג׳עט און וויל מיר קיין בריק איבער׳ן וואַסער ניט בויען. אָבער אַ פרוי, מעג זי אפילו זיין אַ נאַרישע — לאָז זי נאָר זיין שעהן. מיר וועלען מיט דער מאַדמואַזעל דאָקטאָר זעהר ערנסט פערברייננגען, בעוואונדערען איהר חכמה און די נאַרישע וועלען מיר נאָכלויפען.

— הייסט דאָס, איהר נעהמט דאָס אַלץ פון אייער שטאַנדפונקט; דאָס וואָס ברייננגט אייך נוצען. אַ מאָדנע טעאָריע!

— רופט עס ווי איהר ווילט, — האט שוין קאוואלסקי אויסגערו־פען אויפגערעגט, — אבער לאזט מיר אייך זאגען, איהר לייגט אוועק א געוועהר, מיט וועלכען איהר ציעלט אזוי גוט, און ווילט דוקא אנ־נעהמען דאס געוועהר פון אייער געגנער, מיט וועלכען איהר קאנט נאך נישט אומגעהן. זאגען מיר, איהר וועט שוין ווערען דאקטוירים און אדוואקאטען; איהר וועט זיין אי שלעכטע דאקטוירים, אי שלעכטע אדוואקאטען, ווייל אנשטאט דאס הארץ הויבט איהר אן דעם קאפ צו בענוצען. דאגעגען האט איהר א געוועהר, וואס איז אייך אזוי פאסענד, וואס האט אזא אלטע טראדיציע, קלעאפאטרא'ס קאליר, ווענוס'עס ליניע, דושיאקאנדא'ס שמייכעל. איהר האט אזעלכע מיט־לען אין האנד, פאר וועלכע אנ'אנטאניוס מיט רוימישע לעגיאנען געהן אונטער, פעלקער גיבען זיך איבער אין אייערע הענד. ניין, איהר וועט מאכען ערגערע געשעפטען מיט אייערע נייע פראפעסיעס. די מאכט פון דער פרוי ליעגט נישט אין איהר בעפרייאונג, נאר אין איהר פערקנעכטונג; וואס מעהר זי וועט זיין פערשקלאפט ביים מאן, אלץ גרעסער וועט זיין איהר הערשאפט איבער איהם.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט: עס זאל זיך נאך ביי היינטיגען טאג געפינען א מענש, וואס זאל האבען אזא פערעלטערטע מיינונג וועגען דער פרוי. זיי האבען געשאקעלט מיט די קעפ, און אין דעם, אז די פרוי דארף זיך בעפרייען, האבען זיי געמיינט, איז שוין די גאנצע וועלט איינינג.

— דאס האבען מיר דאך שוין לאנג געהערט, גאנץ לאנג געהערט.
— האט מאדמואזעל מייזעל געמאכט מיט דער האנד.

מערי, אלס ווירטהין, האט געפרואווט ראטעווען די סיטואציע.

— הער קאוואלסקי איז א קינסטלער, און קינסטלער האבען טייל־מאל מאדנע אידעען, נור מען דארף זיי מוחל זיין, — האט זי געזאגט, קוקענדיג אויף קאוואלסקי'ן מיט א שמייכעל, גלייך ווי זי האט דאס געמיינט צוויי־דייטיג.

און כדי אבצושוואכען דעם איינדרוק, וואס קאוואלסקי'ס רייד האבען געמאכט, האט זי זיך געזעצט צו דער פארטעפיאנא און האט אנגעהויבען צו שפיעלען שאפען'ס א נאקטיורן.

דער עולם איז שטיל געווארען, איינגעהארכט זיך מיט ערנסט צו

מערי'ס שעהנעס שפּיעלען און געלוישט די טענער, וועלכע האָבען זיך ווי וואלקען רויך געטראגען אין בעשאטענטען סאלאָן.

קאָוואלסקי איז געווען בייז אויף זיך, פאַרוואָס ער האָט זיך אריינגעלאָזט אין א געשפּרעך, און מעהר נאָך פאַר זיין אונטאקטישען אַנטוואָרט מערי'ן. ער האָט געקוקט אויף־איהר ווי זי איז איצט געזעסען אין האַלבען שאָטען. איהר פּראָפיל איז געווען בעלויכטען פון דער ליכט, וואָס איז געשטאַנען אויף דער פּאַרטעפּיאַנאָ; איהרע שווארצע לאָקען זיינען געפאלען איבער איהר געזיכט און זיך געפּערלט אין דעם שיין פון ליכט. ער האָט געקוקט אויף איהרע בעוועגונגען און האָט געזעהן, ווי איהרע הענד, ווי יעדע בעוועגונג איהרע שפּיעלט מיט דעם נגון. זי איז טרויעריג געווען. אויף איהרע געטאָקטע פּלייצעס איז געלעגען אַ טרויער, און איהרע האָהר, וואָס זיינען געפאלען אויף איהר פולען קאָרק, האָבען אין אַ שטילען חנ'עוודיגען שיין געשימערט טרויעריג.

נאָכ'ן שפּיעלען איז ער צוגעגאַנגען צו איהר. ער האָט געהאַפּט צו טרעפען אויף איהר דעם צוויי־דייטיגען שמייכעל פון פריהער, און האָט איהר געזאָגט:

— זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך דעם אבענד פערשטערט. אַלע דאמען זיינען אין כעס אויף אייך, וואָס איהר האָט מיך דאָ אריינגעפיהרט.

— גיין, פערקעהרט, מיר דאנקען אייך פאַר אייער אויפריכטיגקייט, — און זי האָט געשמייכעלט, אָבער ניט צו איהם, נאָר מיט דעם קאַלטען, ערנסטען שמייכעל פון פרעמדקייט און געלאַסענקייט.

אז מישאַ איז געבליבען מיט זיך, נאָך קאָוואלסקי'ס אוועקגעהן, האָט ער פערשלאָסען די טהיר הינטער זיך און בעהאַלטען ערגעץ־וואו דעם שליסעל, מורא האָבענדיג, אז ער זאָל זיך ניט אויפכאַפּען און אַהין לויפען צו מערי'ן. טוויזענד מאָל האָט ער זיך געזאָגט אין הארצען: „אַ געזעלשאַפט פון גימנאַזיסטקעס, דאָס איז גוט פאַר קאָוואלסקי'ן". און דאָך האָט ער געזעהן, ווי קאָוואלסקי מאַכט פול מיט זיך דעם זאַל. אַלע הערען איהם אויס, און מערי שמייכעלט צו איהם. צי איז ער אייפערזיכטיג אויף קאָוואלסקי'ן? ער איז בייז געוואָרען אויף זיך

און פערשעמט פאר דעם חשד אין זיין גערַאנק. קאָוואלסקי איז איהם געוואָרען אונטערטרעגליך, אונסימפאַטיש און דאָס אַלעס.

ער האָט זיך געפּרוּאווט ווייטער אָװעקזעצען צום בוך, אָבער די ווערטער האבען זיך איהם געמישט פאר די אויגען. — ער האָט געקלערט װעגען מערי׳ן.

זינט קאָוואלסקי איז געקומען, האָט זיך מערי פאר איהם אַװעק־געשטעלט בעזונדער פון אַלע פרויען אין דער וועלט. ער האָט אָנ־געהויבען פיהלען צו איהר אַ גאַנץ פרעמד געפיהל. ער האָט נישט געקאָנט דענקען דעם נאָמען, אַז ער זאָל דערבײַ ניט רויט װערען, פיהלען זיך פערשעמט און עפּעס זעהר שולדיג.

נאָר בעהאַלטען אין זיך האָט ער געזאָגט, אַז דאָס איז „ליעבע", װעגען וועלכער ער האָט אַזוי פיעל געלעזען. נאָר באַלד האָט ער זיך אַליין אויסגעלאַכט: איך בין אַ אינגעל. דאָס איז ניט „ליעבע" — דאָס איז אַ נאַרישקייט, אַ קינדהייט און דאָס אַלעס.

אַז ער האָט דערפון געקלערט, פלעגט ער זיך שעמען צו קוקען אַ פרוי אין פּנים אַריין. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע פרויען וױיסען וואָר ער דענקט, און ער האָט געמיינט אַז די פרוי בעזיצט עפּעס אַזעלכעס, וואָס ווייסט וואָס „ליעבע" איז. ער האָט בײַ זיך געקלעהרט: ער וועט אַמאָל פרעגען זיין שוועסטער סאָניע, אַז זי זאָל איהם זאָגען וואָס זיינען די סמנים פון „ליעבע": צי דאָס וואָס ער דענקט אַזוי פיעל װעגען מערי׳ן איז שוין די „ליעבע", אָדער נישט. נאָר אַז ער האָט זיך דערמאָנט אָן זיין שוועסטער, האָט זי איהם אַזוי נאַריש אויסגעזעהן! וואָס וועט ער איהר פרעגען? — ער טראַכט נאַרישקייטען און זיין גאַנץ דענקען װעגען מערי׳ן זיינען נאַרישקייטען. ליעבע האָט ער געלעזען בײַ טאָלסטאָי׳ען, וואו עס פערליעבט זיך אַן אָפיצער, אַ געענדיגטער דאָקטאָר שוין, אַ גרויסער טשינאָווניק און אין יענעמס פרוי. אָבער נישט ער, מישאַ ראָזענצווייג, וואָס דאַרף ערשט הײַ־יאָהר אָנקומען אין אוניווערזיטעט.

אַ סטודענטען־ליעבע — האָט ער פון זיך געלאַכט. און דאָך האָט ער זיך ניט געקאָנט פּאַסען. אין דער היים האָט ער שוין ניט געקענט איינזיצען. ער האָט זיך אָנגעטהאָן, אויפגעקנעפּעלט די טהיר און אַראָב אין גאַס.

צו דאווידין, האט ער געזאגט, וועט ער געהן, און די פיס האבען איהם אוועקגעפיהרט צו זיין פעטער'ס הויז.

ער האט ארויפגעקוקט אין דער הויך. פון אלע פענסטער אויפ'ן ערשטען שטאק, וואו דער פעטער וואהנט, גיסט זיך העלעס ליכט אראב. ער האט זיך נאך א פאר מאל ארויף און אראב געדרעהט. פון באלקאן האט ער געהערט מערי'ס שפיעלען. דאס שפיעלען האט איהם געצויגען, — ער איז שוין גרייט געווען ארויפצוגעהן. ער האט זיך אבער דערמאנט אן קאוואלסקי'ן, און אין זיין אייגענער איצטיגער לאגע, ווי ער שטעהט אונטער'ן פענסטער, ווי א פערליעבטער שילער פון פינפטען קלאס גימנאזיום, און ער האט זיך אין די הענד געגומען.

— איינמאל געזאגט נישט ארויפצוגעהן — איז נישט — האט ער זיך געזאגט און איז אוועק פון פענסטער.

אבער וואוהין? — ער האט זיך געוואלט פערגעסען — און ער האט זיך דערמאנט אן ארקאדיע'ן, וואו עס פלעגען זיך צונויפקומען די יונגע לייט פון שטאדט, און מיט א פלאמענדען געזיכט און מיט קרענקונג פון בעליידיגונג אין הארץ איז מישא אריין אין די „שמאלע גאס".

אין דער „שמאלער גאס" ביי ארקאדיען פלעגט זיך פערזאמלען די אינטעליגענץ פון שטאדט. ביי ארקאדיען רעם זוהן — די יו־גענד, ביי ארקאדיען דעם פאטער — די עלטערע (עפיס האט מען ביידע, דעם פאטער און זוהן, גערופען מיט איין נאמען — ארקאדי, חאטש ביידע האבען אזוי ניט געהייסען). דער פאטער ארקאדי איז געווען אז אנטנט פון לעבענס־פערזיכערונג, א פרעהליך אידעל און צו איהם פלעגען קומען די פרעהליכע וויציגע מענשען. און דער זוהן איז געווען אן אויסגעשלאסענער סטודענט פון אוניווערסיטעט, אן ערנסטער, קלוגער יונגער־מאן, און צו איהם פלעגען קומען די ערנסטע יונגע מענשען.

אין קארידאר האט מישא ארויפגעטראטען אויף קאלאשען, וועלכע זיינען געווען צושפרייט איבער'ן גאנצען קארידאר ביז דער שטוב אריין חאטש עס איז געווען זומער. אויף דער ערד איז געלעגען א שטאס מאנטלען, מענערשע און ווייבערשע. א ווייבערשע הוט האט זיך ארומגעוואלגערט. פון אינווייניג האט זיך געהערט

א לאַכען און אַ קול האָט נאָכגעמאַכט שלום־עליכם'ס אידיש, דער־צעהלענדיג עפּיס פון „מנחם־מענדלען“.

ער איז אריין אין צימער. דאָס צימער איז געווען העל בעלויכ־טען. דער סאַמאָוואר האָט געזאָדען. ביי אַ ווינקעל פון טיש איז געזעסען אַ רעדעל אידען, שרעקליך פערטיעפט אין קאַרטען שפּיע־לען און האָבען ניט געהערט דאָס לאַכען און שטיפען פון דער קופּקע, וואָס איז געזעסען ביים צווייטען עק טיש, צווישען וועלכע עס זיינען געווען פיעל ווייבער. איינע אַ דיקע אידענע איז געזעסען פון אויבען־אָן און האָט ברייט און הויך געלאַכט אויפ'ן קול, צושאָקלענדיג מיט איהר געמבע. ארום איהר זיינען געזעסען יונגע ווייבלעך, יונגע־לייטלעך און האָבען דערצעהלט פּעטע וויצען.

דער ווירטה איז ארומגעגאַנגען און האָט מיט אַ שטיל געלעכטע־רעל גלעזער טהיי דערלאַנגט.

מישאַ האָט גלייך געוואָלט אריין אין צווייטען צימער. עס האָט איהם אויפגעהאַלטען אַ יונגער־מאַן און אַ צווייטער האָט די ווייבער אָנגעוויזען אויף איהם.

— וואָס וויל דער? — האָט די דיקע אידענע געפרעגט.

— אונז אַלע קיין ציון אוועקפיהרען.

— אויף פּרעה'ס רייטוואָגען, — האָט אַ צווייטער צוגעלעגט.

אין צווייטען צימער, אַ קליינס און אַ שמאָלס און טונקעל בע־לויכטען און פול מיט רויך, האָט זיך נור געהאַנדלעט אום אַ קליי־ניגקייט. עס זיינען געזעסען ארום טיש אייניגע יונגע־לייט מיט אַ פּאָר מיידלעך און האָבען „ראַזסוזשדאַיעט“ אלערערשטענס וועגען שאַפען פאַר די אידען, וואָס שפּיעלען דערינען אין קאַרטען, און פאַר די ווייבער, וואָס לאַכען, אַ לאַנד און אַ שפּראַך, און דערנאָך וועגען אויסבעסערען דאָס גאַנצע געזעלשאַפטליכע סיסטעם און איינ־פיהרען די סאָציאַליסטישע אָרדנונג.

וועגען דעם זיינען אַלע געווען אייניג. עס האָט זיך נור געהאַנ־דעלט אום די וועגען, וועלכע דאַרפען פיהרען צום געווינשטען ציעל.

— וואָס מיר דאַרפען, איז אַט וואָס — האָט זיך געהערט דאָ־ווידס שטים ביי מישאַ'ס אריינקומען — ערד, ערד, ערד...

דער צווייטער יונגער־מאַן האָט זיך אָנגערופען:

— אלעקסאַנדער דער צווייטער האָט דעם פּויער בעפרייט פון

פאַנשטשינע. ער האָט איהם אָבער פערשקלאַפּט צום פּריצ׳ישען לאַנד. צוערשט האָט דער פּויער צום ווינציגסטען אָנגעהערט דעם פּריץ. ער האָט איהם געשלאָגען, אָבער ער האָט איהם דערפאַר עסען געגע־בען. ער האָט מיט זיינע קינדער געהאַנדעלט, אָבער אז ער איז קראַנק געוואָרען, האָט ער איהם געהיילט. איצט איז וואָס? דער פּויער ארבייט פאַר׳ן פּריץ, ווי פריהער, און שטאַרבט דערביי פון הונגער. ער איז קראַנק, זיינע קינדער שטאַרבען פאַר קעלט, קיינער קוקט זיך אויף איהם ניט אום. פון פּריין׳ס רשות האָט מען איהם ארויסגענומען און מען האָט איהם ניט געגעבען דאָס, וואָס דער פּויער דאַרף צו זיין לעבען, צו זיין ערהאַלטונג. מיר דאַרפען ערד, דער רוסישער פּויער לעכצט נאָך ערד, — האָט די שטים אויסגערופען טריאומפירענדיג.

מישא האָט איצט אָנגעקוקט דעם יונגען־מאַן, וואָס האָט גערעדט די ווערטער. עס איז געווען אַ דאַרער, אויסגעמאַגערטער אידישער יונגער־מאַן מיט אַ טיפּיש אידישען נאָז און טיעפע אויסגעלאָשענע אויגען. מען האָט בעמערקט, אז די אויגען האָבען אייגענטליך נאָך ניט ריכטיג געזעהען, וואָס איז ערד. אז דאָס פּנים איז געוואָרען בלייך און אויסגעצויגען פון די שטערטישע מויערען און דער אָטעם האָט קיינמאָל נאָך ניט געעטעמט מיט ערדישען ריח.

— און דאָס איז דער עיקר — האָט דער יונגער־מאַן געפינקעלט מיט זיינע אויגען און דערביי טיעף זיין שטערן געקנייטשט, — דערביי וואָלט ניט געווען קיין בעזונדערע אידישע פראַגען. די אי־דישע לאַגע איז נור איין קייטעלע אין גאַנצען אונרעכט, וואָס טהוט זיך אין לאַנד. גיב דעם פּויער ערד — וועלען אַלע האָבען וואָס צו עסען; ער וועט מעהר מענשליכע בעדערפנישע האָבען און די פאַבריק אין שטאָדט וועט האָבען מעהר צו טהאָן און דעם ארבייטער וועט בעסער זיין; די גאַנצע פראַגע אין לאַנד איז נור אַן ערד־פראַגע.

— און וואָס וועט זיין מיט דער קאָנצענטראַציע פון קאַפּיטאַל? איהר ווילט רוסלאַנד צוברעקלען אין אַ קליין בירגערליכען שטאַט. גיב די רוסישע פּויערים ערד, וועלען זיי ווערען צופריעדען, האָט אַ צווייטער יונגער־מאַן דיסקוטירט.

— און וואָס איז געווען בעת דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע? האָבען דען די קליין־בירגער, וועלכע מען האָט אוועקגעגעבען די

גיטער פון קירכען און גראפען, ניט געשטיצט די נייע אָרדנונג? — האָט אַ „באַרישנע“, וועלכע האָט געטראָגען געשוירענע האָר און געוויכערט אַ פּאַפּיראָס, אויסגערעדט פון אַ ווינקעל ארוים.

דאָס פריילין האָט עס געזאָגט אין אַזאַ טאָן, ווי די גאַנצע ערד וואָלט שוין געלעגען אויפ'ן טיש פאַר איהר און עס האַנדעלט זיך נור אום דעם, ווענען זי צו פערטיילען.

דאָס גזשפּרעך איז באַלד איבערגעגאַנגען צו דער אידישער פראַגע. אַ הויכער רוסישער סטודענט, וואָס האָט זיך אין שטאָדט ארומגעדרעהט און קיינער האָט ניט געוואוסט, ווער ער איז און זיין געזונד פּנים מיט זיינע שטאַרקע הענד האָבען מעהר געקאָנט דער־צעהלען פון דער ערד, ווי די אַלע אנוועזענדע דאָ, — האָט זיך ביים צוטיילען די ערד גאַרניט אָנגערופען. נאָר אַז דער יונגער־מאַן האָט דערמאָהנט די אידען — האָט ער אויסגעשריען:

— און איך בעשטעה ניט אויף דעם.

ער האָט זיך אויפגעשטעלט און דערביי געהאַלטען אַ לאַנגע בעגייסטערטע רעדע וועגען אידען און אידישקייט. איהם איז צו וועניג געווען גלייכבערעכטיגונג מיט אַלע גוטע זאַכען פאַר אידען. ער האָט זיי יערען בעזונדער חאַטש אַ לאַנד געוואָלט געבען; ער האָט כמעט ווי געפאָדערט פיעל גרעסערע רעכט פאַר אידען, ווי פאַר די רוסען.

— איך קען דיין סענטימענטאַליטעט, — האָט דאָס פריילין מיט די געשוירענע האָהר געזאָגט צו דעם סטודענט.

דער יונגער אַרקאַדי, אַ קליינער און אַ דאַרער, אין ברילען. איז ארומגעגאַנגען און האָט יעדען צוגעשמייכעלט פריינדליך, חאַטש קיינער פון די פערזאַמעלטע האָט עס ניט בעמערקט. און פון דער צווייטער טהיר האָט זיך אַלץ אָבגעשלאָגען דאָס אונטערטרעגליכע לאַ־כען. מישאַ איז געזעסען אין אַ ווינקעל און האָט זיך צוגעהערט צו אַלעם — ער האָט אויפ'ן וועג אָנגעגרייט אַ גאַנצען רעפעראַט וועגען דער אידישער לאַגע, ווי ער פערשטעהט זי און דעם רעפעראַט האָט ער געוואָלט דאָ אויסברייננגען. ער איז אויף זיך בייז געווען, פאַרוואָס ער האָט דעם מוטה ניט. ער האָט זיך צוריקגעהאַלטען. ער האָט אַלץ געקוקט אויף אברהם מיכאַילאָוויטש, וועלכער איז געזעסען גע־

גענאַיבער איהם מיט זיין געפּוצט בערדעל און האָט יעדען רעדנער נעקוקט אין די אויגען אריין, ווי מיט אַ געלעכטערעל.

אַבראַם מיכאַילאָוויטש איז געווען דער עלטסטער פון דער גאַנ־צער נעזעלשאַפט. ער האָט אין דער היים געהאַט אַ ווייב מיט פינף קינדער, וועלכע האָבען געלעבט אין אָרימקייט און דחקות, נור אויף איהם האָט מען עס ניט אָנגעזעהען. ער האָט שטענדיג געטראָגען אַ ריינעם ראָק און די באָרד איז תמיד געווען אויסגעקעמט, און גע־חבר'ט האָט ער זיך נור מיט יונגוואַרג. ער איז געווען אַ רוסישער לעהרער אין שטאָדט, וועלכער האָט פאַרבערייט עקסטערנע צום עק־זאַמען. ער האָט אויך מישאַ'ן פאַרבערייט אין קלאַס אריין. און מישאַ האָט געהאַט דאָס געפיהל, גלייך ווי ער דאַרף פאַר זיין לעהרער פאַרזאָגען די לעקציע. ער האָט געוואָלט עפּיס זאָגען, און ער האָט געהאַט עפּיס צו זאָגען, און ער האָט ניט געוואַגט. ער איז ביין גע־וואָרען אויף זיין מוטהלאָזיגקייט. ער האָט זיך אפילו איין מאָל אויפגעהויבען און האָט אָנגעהויבען צו זאָגען: „גאָספּאָדאַ" — און איז רויט געוואָרען, אַז אַלץ האָט געפלאַמט אין איהם. און אַז ער האָט זיך געזעהען שטעהן צווישען עולם און דער עולם האָט געוואַרט אויף זיין וואָרט, האָט ער געהאַט דאָס געפיהל, ווי ער טרינקט זיך און מוז זיך ארויסראַטעווען.

— גאָספּאָדאַ! — האָט ער אָנגעהויבען צו שטאַמלען, — איך האָב געוואָלט, אַז מען זאָל ריידען וועגען דעם, וועגען דעם, — האָט ער געשטאַמעלט — וואָס זיינען מיר? וואָס בין איך? איך מיין אָט וואָס: דער, דער רוס דאָ — ווייזט ער אויפ'ן רוסישען סטודענט — ער איז אַ רוס, צי ער ווייסט עס, צי ער וויל עס, צי ניט, ער איז אַ רוס, אַהן זיין ווילען און אַהן זיין וויסען, — און דערביי איז מישאַ פּלוצלינג שטעהן געבליבען אַהן ווערטער.

דער עולם איז געשטאַנען האַלב פערוואונדערט.

— מיר פערשטעהן אייך ניט, — האָבען אייניגע נעזאָגט.

— וואָס וויל ער? — האָט געפרעגט דאָס פריילין מיט די געשווי־רענע האָהר.

מישאַ האָט זיך צוריק אוועקגעזעצט אויף זיין אָרט, פערשעמט און רויט.

— ווענעז וואס מיינט איהר דאס? — האט צו איהם געזאגט אבראם מיכאילאוויטש אין א פראקטיציאנעלען טאן, ווי ער וואלט איהם געוואלט מוטה געבען.

— איך מיין עס ווענען דעם, וואס מיר, אידען, ריידען ווענען אלץ. מיר האבען עפּים א שותפות אין אלץ און אונזערס איז קיין זאך ניט. איבער אלץ, וואס מיר ווילען, ריידען מיר, גלייך ווי עס וואלט אונזערס געווען. מען וואלט אייגענטליך געדארפט זיך אליין אנאליזירען און זעהן פון וואס בעשטעהט איך, וואס נעהט מיך אן, וואס איז מיין און פון דעם אויסקוקען אויף אלץ, וואס איז ארום.

נור קיינער האט איהם שוין ניט געהערט. דער עולם האט גע־רעדט ווענען דער ווירקונג פון דער רעוואלוציע אויף דעם קליין־בירגער. אלע האבען גערעדט. איינער האט דעם אנדערען איבערגע־שלאגען די רייד, און די פנים'ער און די שטימען זיינען פערטרונקען געווארען אין רויך פון די פאפּיראסען, וואס האט פול געמאכט דאס צימער, און פון דער צווייטער שטוב האט זיך געהערט אלץ דאס לאכען פון דער דיקער אידענע, וואס איז געזעסען אויבען־אן צווישען די לוסטיגע ווייבער און יונגע־לייט.

אז מישא איז אהיים געגאנגען, האט איהם דאוויד אנגעיאגט אויפ'ן וועג. ער האט איהם חבר'יש אנגענומען ביי דער האנד און געקלאפּט אויף דער פּלייצע:

— וואס איז מיט דיר? זינט א צייט געהסט דו ארום אהן א קאפּ?

מישא האט אויסמיידענדיג געשמייכעלט:

— ווער, איך?

ווער, דו? — האט דאוויד געלאכט, — אודאי ניט איך. האסט דיך ניט וואס צו בעהאלטען, איך וויים פון אלץ.

— וואס ווייסט דו? — האט מישא געפרעגט מיט הארץ־קלאפּען.

— אז דו ביזט נאריש פערליעבט, ווי א גימנאזיסט. שעם דיך, אין אזא צייט, ווען רוסלאנד וואכט אויף, געהסט דו ארום, ווי א פער־ליעבטער גימנאזיסט, קומסט אויף פערזאמלונגען און רעדסט סאמע נארישקייטען.

מישא האט שולדיג געשוויגען.

— שלאָג דיר, ברודער, די געדאַנקען פון קאָפּ ארויס. צו דער ארבייט נעהם זיך. היינט איז ניט קיין צייט צו ליעבען... און דאָ געהט איהר ביידע ארום ווי די מלאכים'לעך. זי איז עפּיס אנדערש. זי איז אַ נאַריש מיידעל, אָבער דו?

— וועמען מיינסט דו? — פרעגט מישאַ.

— וועמען איך מיין? וואָס בעהאַלסט דו זיך? איך ווייס פון אַליז.

— אָבער ווער?

— זי, דיין געליעבטע. דער „נאַר" האָט מיר אליין פערטרויט, אַז זי ליעבט דיך.

— ווער? — כאַפּט איהם מישאַ אָן ביי דער האַנד.

— ווער? מיין נאַרישע שוועסטער ראָהעל.

— אָבער, — שרייט אויף מישאַ און ווערט דערביי אַנטשוויגען.

נאָך קאָוואַלסקי'ס אוועקגעהן פון טהיי־אבענד האָט מערי די גאַנצע נאַכט ניט געקאָנט שלאָפען. זי האָט זיך געפיהלט בעליידיגט ביז צו ערנידערונג און האָט זיך ניט געקאָנט מוחל זיין איהרע ווערטער.

— ווי ביליג, גאָט מיינער, ווי ביליג איך בין, — האָט זי זיך גע זאָגט, — קוים צופאַהרען אַ פרעמדער מענש, איך ווייס ניט ווער ער איז, וואָס ער איז און ווארפט אַלטע אויסגעדראָשענע פראַזען, און איך פאַל צו איהם, ווי די ערשטע נאַרישע גימנאַזיסטקע.

זי האָט זיך אויפגעהויבען מיט'ן געדאַנק — אַליז, וואָס עס איז גע־שעהען, צו פערגעסען און נעהמען זיך פאַרצובערייטען צו דער רייזע קיין פּעטערבורג.

נור ווי אויף צו־להכעיס האָט זי אומעטום, וואו זי איז געוועזען דעם גאַנצען טאָג, געהערט ריידען נור פון קאָוואַלסקי'ן. אַליז האָט נור גערעדט וועגען דעם קינסטלער, וואָס איז דאָ אין שטאָדט, און אַלע האָבען געוואוסט די מעשה מיט דער שיקסע און קיינער האָט זיך ניט פערהאַלטען צו איהם גלייכגילטיג. אַ טהייל האָט איהם גערויהמט און אַ טהייל האָט איהם געשענדעט. אומעטום, וואו זי האָט זיך אַ קעהר געטהאָן, האָט זי געפיהלט קאָוואַלסקי'ן ארום זיך. היינט האָט ער געמיטאָגט ביי דער מומע, אויף מאָרגען איז ער פערבעטען צו די קעניגס. אין פיעל ערטער האָט זי געהערט ווי אַ געוויסען צוזאַמענ־

האַנג צווישען זיין נאָמען מיט איהרען און דערביי געמערקט אַ שמייכלען אויף די ליפען. איהר האָט דאָס געקרענקט און זי האָט איי־ניגע מאָל אויסגערופען: „ווי דער נאָמען לאַנגווייליגט מיך שוין! אַ מענש זאָל אזוי פול מאַכען מיט זיך אַ שטאָדט!“

פאָר־נאַכט האָט זי איהם אָנגעטראָפען אין שטאָדט־גאַרטען צווי־שען די אַלעען. זי איז געגאַנגען מיט סאָניען. ער איז געגאַנגען מיט פריילין קעניג שפּאַצירען. די מוזיק האָט געשפּיעלט און דער גאַרטען איז געווען פול מיט שפּאַצירענדע, אָפיצערען, סטודענטען און דאַמען. צום ערשטען מאָל האָט זי זיי געלאָזט דורכגעהן. אין קאַוואַלסקי'ס אויגען איז געלעגען אַ ווילען צו צוגעהן צו איהר. זי האָט איהם קאַלט געגריסט און פריינדליך צוגעשמייכעלט דער פריילין קעניג. זי האָט געוואָלט אַבקעהרען אין די צווייטע אַלעע, אַז זי זאָל זיך ניט דאַרפען בעגעגענען מיט זיי, נור באַלד, ביים צווייטען מאָל אומקעהרען זיך, האָט זי געזעהן, ווי קאַוואַלסקי, האַלטענדיג דאָס פריילין קעניג אונטער'ן אָרעם, געהט מיט יענער צו צו איהר. זי האָט זיך צוקושט מיט פריילין קעניג און צו קאַוואַלסקי'ן זיך אַ נויג געטהאָן. קאַלט בעגריסענדיג זיך מיט סאָניען, האָט ער געזאָגט צו מערי'ן:

— וואָס מאַכט איהר?

אזאַ וואַרימער טאָן — און זיינע אויגען זיינען ווידער גרויס און קלאָר געוואָרען און זיין געזיכט האָט אָנגענומען יענע קינדערשע פרייד פון נעכטען.

זי האָט איהם פערוואונדערט אָנגעקוקט און האָט איהם קאַלט אָבגעענטפערט:

— איך דאַנק אייך.

— און איהר האָט מיך אין אַ שעהנע געשיכטע אריינגעצויגען, — זאָגט ווייטער קאַוואַלסקי צו איהר מיט'ן פריהערדיגען געלעכטערעל.

— איך? פרעגט מערי פערוואונדערט.

— נעכטען אויף דער נאַכט מיט דער מאַדמואַזעל מייזעל. איך האָב מיר אַלע פרויען און מיידלעך אין שטאָדט געמאַכט פאַר שונאים מיט מיינע ווילדע אויסדריקען, — ווייזט ער אויף פריילין קעניג, — אָבער איך האָב עס גאָרניט געמיינט אזוי ערנסט; מען דאַרף מיך ניט נעהמען אזוי ערנסט, ווי איהר נעהמט מיך. היינט האָב איך אייך אזוי געזאָגט, מאָרגען קען איך אייך גאָר עטוואָס אַנדערש

זאגען און, גלויבט מיר, דער יעניגער, וואס האלט זיך אן א שטענדיגער מיינונג, איז נור א לאנגווייליגער מענש.

די מיידלעך האבען אנגעהויבען צו לאכען. מערי האט אויך ניט געקאנט איינהאלטען דעם שמייכעל, וואס האט זיך געוויזען אויף איהרע ליפען.

— אפשר דענקען אזוי קינסטלער. מיר, פראסטע בשר־ודם'ס, דענקען ניט אזוי. מיר מוזען האבען אין לעבען א פרינציפּ, — האט זיך אנגערופען סאניע, אונטערשטרייכענדיג דאסווארט „פרינציפּ".

— ניין, איך האב יא א פרינציפּ, — האט זיך קאוואלסקי אנגערופען, — מיין פרינציפּ איז שעהנקייט. אט געהן פאר מיר מענשען פארביי, איך הער זיי אויף צו פיהלען, אלס בעזונדערע אינדיווידואר מען, וועלכע האבען אייגענע ווילענס. פאר מיר זיינען זיי פלעקען. אויף וויפיעל דער פלעק איז מיר אנגענעהם פאר'ן אויג, אויף אזוי פיעל בערעכטיג איך זיין עקזיסטענץ. אויף וויפיעל דער פלעק שטערט מיר די הארמאניע, דארף ער אויסגעמעקט ווערען. נור דא קום איך צו דער גרעניץ פון מיין פיזישער מאכט.

מערי איז געווען שוויינענדיג. אויף איהרע ליפען האט זיך נור פון צייט צו צייט א שמייכעל בעוויזען. זיי האבען זיך אוועק־געזעצט אויף דער באנק און קאוואלסקי האט אין א זעהר לוסטיגען טאן אנגעהויבען צו מושטירען די פארבייגעהענדע, האט מיט זיין שוי־שפּיעלערישען טאלאנט אנגעהויבען אויסצולאכען יעדענס בעוועגונג און מינע און געפּרובט טרעפען פון וואס פאר א ספּערע זיי זיינען. מעהרסטענס זיינען דאס געווען פרויען פון אפּיצערען און טשינאווני־קעס, געקליידט זעהר גראב אין שווערען שווארצען סאמעט, מיט רויטע זיידענע בענדער בעפּוצט. עס זיינען דורכגעגאנגען אידישע פרויען, בעציהרט מיט פיעל גאלד און פערריסענע קעפּ; אן אלטער פּאל־קאווניק מיט א יונגער טאכטער, צוויי גימנאזיסטקעס, נאך וועלכע עס האט זיך נאכגעשלעפּט א גאנצע חברה יונגע שילערס. קאוואלסקי האט געפּרובט טרעפען יעדען מיט וואס ער בעשעפטיגט זיך און וואס ער דענקט. א סוחאטישער לעהרער האט פאר מערי'ן דאס הוט אראבגענומען. קאוואלסקי האט אלץ גע'טענה'ט אז דער לעהרער איז פערליעבט אין מערי'ן און שרייבט איהר אנאנימע ליעבעס־בריעף. עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז ס'איז ניט אזוי. עס איז

געווען א אידישער לעהרער פון דער פריוואט־שוהל פון דער מאדמו־אזעל מייזעל, וועלכער איז אויסגעשלאסען געווארען פון דער שוהל, ווייל ער האט פראפאגאנדירט צווישען די אידישע קינדער קריסטליכע אידעען, מיט וועלכע מערי האט גראד סימפאטיזירט.

מען האט אנגעהויבען צוריידען וועגען דער פרויען־קליידונג, קאוואלסקי איז געווען געגען דער מאשין־ארבייט, געגען דעם, וואס די מיידלעך טהוען זיך אלע אן לויט איין סיסטעם; ער האט גע־רעדט וועגען אינדיווידועלער קליידונג און וועגען ערהאלטען די פרויען־ליניע אין די קליידער, און אלע זיינע רייד זיינען געווענדעט געווען צו מערי'ן, גלייך ווי דאס פריילין קעניג און סאניע וואלטען נארניט געווען דערביי, און האט זיך דערביי געשטארקט איבערצו־ציינגען זי אין זיינע רייד.

מערי האט זיך שוין געוואלט איינינגע מאל אויפהויבען און אוועק־געהן. איהר איז זיין פרעהליכער טאן און זיין דירעקט ווענדען זיך צו איהר געווען צו ווידער, זי האט זיך געשעמט פאר איהרע חבר'טעס און איז רויט געווארען דערביי. נור זי האט עס ניט געטהאן, כדי איהם ניט ארויסווייזען איהר אויפמערקזאמקייט אויף זיינע ווערטער. זי האט זיך קאלט, אבער טאקטפאל צוריקגעהאלטען און איהם קורץ געענטפערט.

פלוצים איז קאוואלסקי געבליבען זיצען, דאס מויל און די אויגען אפען און האט געוויזען מיט'ן פינגער:

— און דאס איז עפּיס נייעס, גאר נייעס.

עס איז געווען א רויטליכער, גאלדענער פלעק אין דער שיינענ־דער זון, וועלכער האט געלויכטען צווישען די בוימער. געגען דעם רויטליכען גליהענדען פלעק זיינען געגאנגען צוויי יונגע־לייט.

— דאס איז א קאליר, דאס איז א ליניע, — האט קאוואלסקי אויסגעשריען ענטציקט.

— דאס איז דאך מישא מיט די לייזעראוויטשעס, — האט סאניע זיך אנגערופען.

אן אויגענבליק שפעטער זיינען זיי ארויסגעקומען פון דעם ברייטען זונען־פלעק, וואס איז געלעגען איבער'ן וועג אין דער אלעע און ארייגעקומען אין דעם שאטען. דאס רויטע גאלדענע טוך איז איצט מאטער געווארען און עס האט זיך פון איהם ארויסגעזעהען ראחעל'ס

קלאָר געזיכט מיט דעם פליישיגען פול אָבגעבּרענטען האַלז און איהרע שווארצע צעפּ האָהר. נעבען איהר זיינען געגאנגען מישא און דאַוויד.

מישא האָט זיך פערלעגען פערנווינט און איז רויט געוואָרען. ראחעל, וועלכע איז געווען בעקאַנט מיט סאָניען און מיט מערי'ן נור פון דער־ווייטענס, האָט מיט איהר שווארצען קאָפּ האָהר פריי זיי געגריסט. זיי האָבען געוואָלט דורכגעהן, נור מערי, בעמערקענדיג קאַ־וואַלסקי'ס ענטציקונג איבער ראחעל'ס טוך, האָט זיי צוגעוואונקען און סאָניע האָט זיך אויפגעהויבען אהער צו רופען זיי צו דער באַנק.

מישא מיט ראחעל'ן זיינען צוגעגאַנגען. דאַוויד האָט זיך אָב־געשטעלט פון דער־ווייטענס, וואַרטענדיג.

זיי האָבען זיך פאָרגעשטעלט קאַוואַלסקי'ן און זי האָט פריי, חבר'ש צוגערופען דאַוויד'ן.

דאַוויד איז צוגעקומען מיט א אונצופריעדענער מינע, האָט זיך פערבויגען און זיך ארומגעקוקט.

קאַוואַלסקי האָט אָבער איצט גאָרניט בעמערקט. ער האָט זיך געפרעהט מיט דעם פערגאָלדעטען טוך אויף ראחעל'ס אַקסעל, ווי א קינד. זיין גאַנץ געזיכט האָט אָנגעהויבען צו לייכטען און די אויגען זיינע זיינען אָפענער און קלאָרער געוואָרען. ער האָט בעטראַכט דאָס טוך, וואָס איז ארויפגעוואָרפען אויף ראחעל'ס אַקסעל, און האָט גע־רעדט, ווי האַלב צו זיך:

— אָבער אַן איינפאַל — דאָס גאָלד אויף די טונקעלע האָהר. פון וואַנען האָט איהר דאָס?

— איך האָב עס פון דער באָבען. דער טאַטע האָט'ס געהאַט בע־האַלטען, דאָס און די אַלטע בראָש (ווייזט זי פריי איהר נאַקעטען האַלז, אויף וועלכען עס איז געהאַנגען אויף אַן אַלט גאָלדען קייטעל, אַן אַלטער, שווארצער, קליינער מעדאַליאָן, מיט פּעריל בעזעצט). איך האָב די זאַכען זעהר ליעב. אַלע לאַכען פון מיר, — האָט דאָס מיידעל ארויסגעזאָגט איינפאַך און אַזוי אָפען און פריי, ווי זי וואָלט א אינגעל געווען און גערעדט מיט איהרע חברים.

קאַוואַלסקי האָט אַלץ בעטראַכט דאָס טוך. עס איז געווען אַן אַלט טונקעל בוכאַריש זיידען טוך, אין גאָלד געוועבט, וואָס די אַלטע אידישע פרויען פלעגען טראָגען צו שוהל־געהן. עס איז געווען שטאַרק און פעסט ארומגערינגעלט ארום דער מיידעל'ס ביוסט ביז

צום אָפּענעם האַלז און האָט ארויסגעזעהען, ווי אַ גאָלדענער פּאַנצער, אויסגעגאָסען אויף איהר שטאַרקער ברוסט. קאָוואַלסקי'ס געזיכט האָט אָנגענומען דאָס פּערלעגען געלעכטערל, וואָס איז מערי'ן אַזוי גוט בעקאַנט געווען פון נעכטען. און זי האָט בעמערקט, אַז זיין ענטציקען און זיינע אָפּענע אויגען און מויל גילטען ניט נור די אַלטע שמוק־זאַכען, נור דעם גאַנצען מיידעל, וועלכעס איז דאָ געשטאַנען פריי, נאַאיוו און שטאַרק.

איהר האַלז און ווייסע נאַקעטע הענד זיינען געווען, גלייך ווי זי וואָלט ערשט איצט ארויס פון טייך, און איהרע האָהר זיינען נאַס געווען, אויסגעצוואָגען און איהרע רונדיג־אַראָבגעפאַלענע אַקסעל האָבען אויסגעזעהען ווי זיי שלאָפען. און דאָס מיידעל איז געשטאַנען און האָט גאָר פון דעם ניט געוואוסט. קאָוואַלסקי איז אַזוי ענטציקט געוואָרען, אַז מערי'ן האָט זיך יעדען אויגענבליק אויסגעדוכט, אַז אָט וועט קאָוואַלסקי דאָס מיידעל ארומנעהמען און פאַר אַלעמען ראַחעל'ס גרויסע, בלאַהע אָפּענע אויגען אויסקושען.

מערי'ס ליפּען האָבען אַ ציטער געטהאָן און זי האָט זיך אָבגערופען צו מישאַ'ן:

— פאַרוואָס ביזט דו ניט געקומען נעכטען? איך האָב אויף דיר געוואַרט.

קאָוואַלסקי האָט זיך ערשט איצט אויפגעוואַכט פון זיין ענטציקען און האָט זיך געווענדעט אין מערי'ס זייט.

— די אַלטע אידישע ווייבער האָבען זיך פיעל שעהנער און אינדיווידועלער געקליידט פון זייערע טעכטער. איהר מיט אייער אָריענטאַליש געזיכט — האָט ער זיך דירעקט געווענדעט צו מערי'ן — קליידט זיך ווי די ערשטע בעסטע שיקסע פון פּאַריז, און דאָס איז אייער אידעאַל; איך בין פעסט איבערצייגט, אַז אייער מוטער האָט אין דער היים זאַכען, אויף וועלכע איהר קוקט מיט פעראַכטונג און זיי וואָלטען אייך בעסער געקליידט, ווי די אַלע קליידער פון די שטעדטישע שניידערינס.

מערי איז ערשטוינט געבליבען. זי איז פערשעמט געוואָרען פאַר מישאַ'ן און מישאַ איז אויך ערשטוינט געבליבען. אַ רויטע פלאַם האָט אָנגעצונדען זיין געזיכט. ער איז פערשעמט געוואָרען איבער מערי'ן און איז אין איין אויגענבליק גרייט געווען זיך ארויס־

צואווארפען אויף קאוואלסקי'ן און איהם שלאגען. זיין סאלידע, רוהיגע נאטור האט איהם נור אבגעהאלטען פון א סקאנדאל.

מערי האט גענטפערט קאוואלסקי'ן האלב אין שפאס.

— גוט, פון היינט־אן וועל איך אנהויבען נאכצוקוקען מיין מאמעס אלטע אוצרות און וועל זעהן, וואס דארט איז פאראן פאר מיר. מישא, ווען גרייטסט דו זיך אין וועג ארייז? איך בין שוין באלד פארטיג, — האט זי זיך געווענדעט צו מישא'ן, אויפגעהויבען זיך פון ארט און גענומען מישא'ס ארעם און געקוקט איהם ליעבליך אין געזיכט אריין, אז מישא'ן איז ווארים געווארען אין אלע גליעדער. נאך איהר האט זיך די גאנצע געזעלשאפט אויפגעהויבען און אנגעהויבען צו שפאצירען צווישען די אלעען.

דער גארטען איז איצט פול געווען און פון דער־וויטענס האט זיך געהערט, ווי די זעלנערשע טראמפייטען שפיעלען א וויענער וואלס.

מערי האט פעסט געהאלטען מישא'ס ארעם און האט איהם אלץ ליעבליך געקוקט אין די אויגען אריין און גערעדט מיט איהם אזוי פריינדליך, אזוי גוט, אז מישא האט ניט געקאנט קיין ווארט פון מויל ארויסברענגען. זיין אינגליש פנים האט זיך פערקרימט ווי צום וויינען און ער האט פערגעסען אז אלץ, אז זיינע געדאנקען וועגען פארטייען, וועגען „עפים טהאן" — עס איז איהם גוט געווארען, גוט ביז צום שמערץ.

— פארוואס ניט? — האט ער זיך געזאגט — פארוואס זאל עס זיין ניט קיין ליעבע? קאן איך דען ניט אזוי פיהלען, ווי א גאנצער פארטיגער מענש, א דאקטאר, א טשינאווניק? איך בין דאך שוין א דערוואקסענער מענש.

אין דעם האט ער דערפיהלט, אז איהר האנד ליגט אין זיינער. ער האט געקוקט אויף איהר. איהר בליק איז איצט געווען געווענדעט אויף קאוואלסקי'ן מיט ראחעל'ן, וועלכע זיינען געגאנגען פאראויס. זי האט אלץ געזעהען קאוואלסקי'ס אפען מויל און אויגען און זיין פערלעגענעם שמייכעל, קוקענדיג אויף ראחעל'ן.

מערי'ס הענד האבען געצוקט, זי האט געווארפען אן אונרוהיגען בליק ארום זיך, האט פלוצים ארויסגענומען איהר האנד פון מישא'ס ארעם און האט אין מיטען ריידען אבגעהאקט.

מישאַ האָט אַ ציטער געטהאָן מיט זיין גאַנצען קערפּער און האָט קראַמפּפּהאַפט די ליפּען פערביסען.

דאָס דרייצעהנטע קאַפּיטעל.

אין אַ פּאָר טעג אַרום איז קאָוואַלסקי פערשוואונדען געוואָרען, ווי אין וואַסער אַריין. קיינער האָט ניט געוואוסט, וואו ער איז אַהינגעקומען. מערי איז געגאַנגען צו בעקאַנטע, וואו קאָוואַלסקי פּלעגט קומען, צו דעם באַנקיר קעניג, צום פעטער, האָט געלוישט אַ וואָרט וועגען קאָוואַלסקי'ן אָבער אַלע האָבען זיך נור געוואונדערט איבער זיין פּלוצלונג'דיג פערשווינדען. פון קיינעם האָט ער ניט גענומען קיין אבשיעד. מען האָט ביי איהר געפרעגט אויף קאָוואַלסקי'ן, געמיינט, אַז זי מוז עס דאָך צו בעסטען וויסען. איהר האָט דאָס פערדראָסען. אָבער אַזוי לאַנג ווי זי האָט געפיהלט קאָוואַלסקי'ן ניט ווייט פון זיך, חאָטש זי איז אויף איהם ברוגז געווען, האָט זי זיך געפיהלט בערוהיגט. זיין פּלוצלונג'דיג פערשווינדען האָט זי אויפגערודערט, זי האָט זיך קיין אָרט ניט געקאָנט געפינען. בייז און בעליידיגט איז זי געווען אויף זיך אַליין.

— „וואָס געהט מיך אָן דער פּויליש פראַזען־מאַכער?"—ווי זי האָט איהם גערופען. דאָך זינט יענער שפּאַציר אין גאָרטען, וואו זי האָט איהם געזעהען אין געזעלשאַפט מיט ראַחעל'ן, האָט זי זיך אונטערגעגעבען. זי האָט געפיהלט, אַז איהר מלחמה־האַלטען מיט זיך איז אומזיסט. יאָ, זי איז אייפערזיכטיג אויף קאָוואַלסקי'ן.

— „אָבער, גאָט, ווער איז ער? ווי קאָן מען אייפערזיכטיג זיין אויף אַ מענשען, וועלכען מען האָט פיינט?" — אין דעם איז זי דאָך געווען איבערצייגט. ווער ווייסט, אפשר האָט ער שוין אַ ווייב מיט קינדער, אפשר שוין אַ געליעבטע. נאָר דאָס זיינען אַלץ געווען תירוצים אויבערפערליכע. אינעווייניג, פאַר זיך איז איהר אין דעם אַלעם קיין אונטערשיעד ניט געווען. מעג ער האָבען אַ ווייב מיט קינדער, מעג ער זיין ווער ער איז — זי האָט געפיהלט, אַז זי בעדאַרף זיין נאָהנטשאַפט, און מיט איהם איז איהר גוט, ווי ער איז.

— „אבער ער ליעבט מיך גארניט; ער פעראכט מיך דאך. איך קום צו איהם און בויג מיין קאפ פאר איהם און ער שטויסט מיך אב פון זיך, ווי א הונד, ווי א הונד שטויסט ער מיך אפ פון זיך."

איהר גאנצער שטאלץ האט זיך דערוועקט אין איהר. זי האט זיך געזאגט: ניין, קאוואלסקי איז פאר מיר א טויטער בוכשטאב. אבער אינווייניג, טיעף אינווייניג, אין זיך, האט זי דאך געפיהלט, אז עס איז ניט אזוי, אז איהר לעבען הויבט זיך ערשט איצט אן, ערשט איצט — זינט זי האט דערקענט דעם שלעכטען, פרעמדען מאנספער־שוין; אז אלץ, וואס זי האט געהאט דורכגעלעבט ביז איצט, איז גאר־ניט, אפילו איהר סענטימענטאליטעט צום יונגען שוישפיעלער אין קיעוו. ניין, דאס איז גארניט געווען, איצט ערשט הויבט זיך עס אן, מיט דעם פרעמדען, וואס שלאגט זי מיט דער פויסט אין פנים אריין און יאגט זי פון זיך. דאס איז איהר לעבען, דאס איז איהר גורל.

און זי האט געזאגט: — „מיט וועמען האלט איך מלחמה? צו וואס צווינג איך מיין הארץ — איך וועל דאך סיי־ווי־סיי ניט קאנען מנצח זיין! איך וועל אהינגעהן צו איהם און וועל מיך איהם ברענ־גען און וועל איהם זאגען: „אט בין איך, איך וויים ניט, עס איז עפּיס אין מיין הארץ רייף געווארען פאר דיר, נעהם עס צו און גיב מיר צוריק מיין רוה".

— „און וואס געהט עס מיך אן ווער ער איז און וואס עס איז מיט איהם? איך טהו עס דאך פאר מיר — האט זי צו זיך גע'טענה'ט — פאר מיר און ניט פאר איהם!"

און די נעכט זיינען געווארען צו טעג און די טעג צו ווירענדע חלומות.

— „און וואס וועט זיין, אז איך וועל קומען צו איהם און איך וועל מיך איהם ברענגען, און ער וועט מיך לאזען שטעהן, מיט א פעראכ־טענדיג שמייכעלע וועט ער קוקען אויף מיר, אדער ער וועט מיך בע־רוהיגען, ווי מען בערוהיגט א קינד: געה אהיים, שלאף און פערגעס אן אלץ?"

א וואלקען איז איהר פאר די אויגען שטעהן געבליבען און איז קאפּ איז איהר היים געווארען און זי האט זיך געזאגט:

— „ניין, טויזענד מאָל שטאַרבען און ניט איין מאָל די שאַנד דורכטראָגען".

און דאָך האָט זי זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און איז אַהינגע־גאַנגען צו מישאַ'ן און האָט זיך פאַרבייגעהענדיג געפרעגט אויף די לייזעראָוויטשעס און איהר צוועק איז געווען — געוואָהר ווערען, צי איז קאָוואַלסקי ניט דאָרט ביים דאָקטאָר לייזעראָוויטש.

— „יאָ, זי מוז זיך עס זאָגען. זי איז געגאַנגען אַהין, נור צוליעב דעם און נור צו דעם צוועק האָט זי גערעדט מיט מישאַ'ן וועגען די לייזעראָוויטשעס".

אַזוי האָט זי מיט זיך מלחמה געהאַלטען אייניגע טעג, אייניגע נעכט, ביז אין איין שעהנעם פריה־מאָרגען האָט זי זיך אויפגעהויבען, אָנגעטהאָן זיך און איז אַוועק אין דאָרף אריין, וואו זיי זיינען גע־ווען צום ערשטען מאָל.

אויפ'ן וועג צום דניעפּר צו, צווישען די בזשאָזעס האָט זי איהם געטראָפען. ער איז געשטאַנען אונטער אַ גרויסען שירם אין זיין פויערשען קאַפּעלוש פאַר אַ מאָלער־שטענדער.

איהר האָט זיך געדוכט, אז ער איז העכער געוואָרען אין דער צייט, וואָס זי האָט איהם ניט געזעהען.

אַ מינוט איז זי פון דערווייטענס געשטאַנען, איהם בעטראַכט ווי ער אַרבייט. גיט אַ שטריך און לויפט יעדען אויגענבליק אָב פון דעם בילד און בעטראַכט עס פון דער־ווייטען; באַלד שטעלט ער זיך אָב דערביי און לעגט צו דעם פּענזעל צום בילד, שאָקלענדיג זיך דערביי ערנסט, פּערטיעפּט, ווי ער וואָלט געדאַווענט; איהר איז איין אויגענ־בליק ניט איינגעפאַלען זיך צו דערווייטערען, כדי איהם ניט צו שטע־רען. פּערקעהרט, עס האָט זי איצט אַ גרויס חשק אָנגענומען צו זעהן זיין געזיכט און צו זיין דערביי, ווי ער אַרבייט. זי האָט גע־פיהלט אַ גייסטיג בעדערפניש אין דער מינוט צו איהם נאָהנט צו זיין.

ווי אַ קאַץ האָט זי זיך צוגעשלייכט אין דער שטיל, האָט זיך פון דער־ווייטענס אוועקגעזעצט און האָט געקוקט אויף זיין געזיכט. עס איז געווען גאַר אַנ'אַנדער קאָוואַלסקי, ווי דער, וועמען זי האָט גע־קענט. זיין געזיכט איז איינגער געוואָרען מיט צעהן יאָהר און דאָך פול מיט ענערגיע. זיינע אויגען האָבען געגלאַנצט, אויף זיינע ליפּען איז געלעגען דער שמייכעל פון אַ קינד און איבער זיין געזיכט האָט

זיך פערצויגען א וואלקען פון טרויער, פון א ערנסטער, ליעבער מע־לאנכאליע. גלייך ווי ער וואלט געזעהן א אונזיכטבארע וועלט, דעם ערנסט האט זי קיינמאל ניט בעמערקט אויף זיין געזיכט און האט נישט געוואוסט. אז אזא ערנסט קאן געמאלט זיין.

זיין געזיכט האט איהר אין דעם אויגענבליק דערמאהנט נאך אנ'אנדער געזיכט, וואס זי האט אמאל געזעהן, זי איז א קליין מיידעל געווען. עס איז געווען דאס געזיכט פון איהר פעטער, דעם רבי'ן פון גאליציען, וועלכער האט זיך ביי זיי אויפגעהאלטען אמאל א שבת און האט קידוש געמאכט.

אן ערנסטער, ציטריגער טרויער האט זי ארומגענומען.

דאס אלץ האט אבער נור געדויערט א פאר מינוט. באלד האט זי קאוואלסקי בעמערקט. ער איז ניט דערשראקען, ניט פערוואונדערט געווארען. ער האט נור אויסגערופען אויף פויליש: „אח, איהר זייט עס!“ — און האט ווייטער געארבייט, גלייך ווי איהר פלוצלינג'דיג ערשיינען וואלט גאנץ נאטירליך געווען. נור צו זיך האט ער אלץ געמורמעלט: „באלד, אזוי, איהר זייט עס, באלד, באלד“. און מען האט געזעהען, אז ער ווייסט ניט די בעדייטונג פון די ווערטער און זאגט דאס גלאט אזוי, אבי צו ריידען.

זי האט געשוויגען.

— עס האנדעלט זיך אום דעם וואלקען — האט ווייטער קא־וואלסקי גערעדט. ווי צו זיך, קראצענדיג זיך אין קאפ, ניט אראבנעה־מענדיג זיין אויג פון בילד און דעם וואלקען און ווייטער געטהאן זיין ארבייט — אלץ איז א וואלקען. די ווארימקייט, אט־אט די ווארימ־קייט. און זעהט דעם שטאלץ, וואס א וואלקען האט. יא, אזא שטאלצקייט! איך האב א פראפעסאר געהאט, איז ער א הויכער גע־ווען, און אזא דיקען בויך געהאט און ער האט געמאלט בלויז קליינע בילדלעך: א שטיקעל פעלד, א שטיקעל הימעל און א וואלקענדעל: ער פלעגט זאגען, אז די גאנצע וועלט איז וואלקען. יא, יא. און וואס זאגט איהר? הא? — האט ער זיך פלוצים געווענדעט צו מערי'ן.

מערי האט געוואוסט, אז די ווערטער זיינען ניט צו איהר גע־ריכטעט, אז ער זעהט זי ניט און פיהלט זי ניט איצט ביי זיך. זי האט געשוויגען און קאוואלסקי האט ווייטער גערעדט, ווי צו זיך אליין און געטהאן זיין ארבייט.

— א וואַלקען איז ניט קיין קליינינקייט — האָט ער, מיין גראָ־בער פּראָפעסאָר, געזאָגט — דאָס איז ניט קיין קאַפּאַטע. דאָס איז אַן אייביגקייט. אַ מיידעלשער קערפּער. יאָ, יאָ מאָדעליזירען, מאָדע־ליזירען, ווי אַ ווייבערישען אַקט דאַרף מען אַ וואָלקען, און די וואָרים־קייט און דער שטאָלץ, שטאָלץ· צי ווייסט איהר, וואָס הייסט מאָ־לען אַ וואָלקען? — האָט ער געזאָגט, דער פּראָפעסאָר — עס איז אַרויפצוגעהן אין הימעל אַריין און זעהן אַ פרעמדע וועלט, וואָס מיר קענען ניט. געהט אַזאַ אידעל מאָלען אַ וואָלקען, אַ הימעל, וויל זעהן גאָט און עס צוריקגעבען מיט זיינע אָרימע פאַרבען. אַ חוצפּה, האָ? אַזאַ קליין אידעל, — האָט ער זיך קינדיש, הערצליך צולאַכט.

באַלד האָט ער אָוועקגעלעגט דעם פּענזעל מיט די פאַרבען און האָט גענומען בעטראַכטען אַ מינוט דאָס בילד, אַ מינוט די לאַנד־שאַפט אַרום.

און ער האָט זיך געווענדעט צו מערי'ן אין זעהר אַ פרעהליכען טאָן. זיינע אויגען האָבען געגלאַנצט און ער איז אונגעהויער גוט געווען.

— גוט האָט איהר געטהאָן, וואָס איהר זייט אַרויסגעקומען. גוט, גוט. אַח, ווי גוט. איך בין זעהר פרעהליך, איך בין זעהר פרעהליך,— און ער האָט זי זעהר לייכט בעריהרט די פּלייצעס — אָט זעהט וואָס איך האָב געמאַכט; עס איז גאָרניט ווערטה, עס פעלט עפּעס, (קוקט ער נאָכאַמאָל אַן זיין בילד). יאָ, ליעבע פעהלט. אָט וואָס, ווי מיין פּראָ־פעסאָר פלעגט זאָגען, דער, מיט'ן גראָבען בויך. אום צו מאַכען אַ שעהנעם וואָלקען מוז מען ליעבען. יאָ, יאָ. אַזוי האָט ער געזאָגט, אום צו מאַכען אַ גוטע זאַך, מוז מ־'ן זיין אַ פערליעבטער· אָדער ווייסט איהר וואָס? גאָר ביי זיך געפאַלען צו זיין, עפּיס אַ גרויסע זינד אויף דער נשמה צו האָבען. יאָ, יאָ, מיט אַ גרויסער זינד אויף דער נשמה קאָן מען גרויסע זאַכען מאַכען, אַז מען איז נידערשלאַגען. און איך וואָס? ניט איך האָב קיין זינד אויף דער נשמה און ניט איך ליעב וועמען. נו, ווי קאָן מען דאָ עפּיס רעכט מאַכען? אַנ'אַנגעגעסע־נער בורזשוא. עסט זיך יעדען טאָג זיין מיטאָג און מאָלט זיך יעדען טאָג אַ ביסעל. ניין, ניין. מיט אַזאַ זאַטען מאָגען און ריינעם געוויסען קאָן מען גאָרניט מאַכען. מען דאַרף זיך פערליעבען. יאָ, יאָ, פערליע־בען מוז איך זיך. אָדער אַ מענשען הרג'ענען, אַז ניט וועל איך אונטער־געהן, — ווי מיין פריינד גליקסמאַן האָט געטהאָן. איהר ווייסט ניט,

וואס מיין פריינד גליקסמאן האט געטהאן? ווענדעט ער זיך צו מע־רי'ן און ברעכט אויס אין אזא קינדיש, הערצליך געלעכטער, אז מערי האט געמוזט מיטשמייכלען — הערט־אויס, איהר וועט לאכען, מיין פריינד גליקסמאן...

מערי איז געזעסען און האט איהם גלייך אין די אויגען אריין גע־קוקט. זי האט געזעהען זיין גליק, ווי עס שפיגעלט זיך אויף זיין גע־זיכט, און זיין קינדיש לאכען, ווי עס גיסט זיך, ווי אויס - קוואל און איהר איז גוט געווען דערביי. זי האט איהם מיט אונבעגרענצטער ליעבע צוגעהערט און ניט מיט איין ווארט זיין שטראמענדיגע פרייד געשטערט.

— מיין פריינד גליקסמאן, הערט־אויס — בעריהרט ער לייכט מע־רי'ס פלייצעם — איז מיט אונז אינאיינעם אין אקאדעמיע געווען. א ביטרער יונג. ער האט זיך פריה־מארגענס אויפגעכאפט, דעמאלט ווען דער טוי ליעגט אויף די פעלדער, און ארומגעלאפען וואלקען מאַ־לען. ער האט פלינק, מיט געוואלד, געוואלט ווערען א גוטער מאלער. מיט געוואלד געהט עס ניט, ברודערקע. דער פראפעסאר זאגט: „יא, וואס טויגען מיר דיינע וואלקענס, אז זיי זיינען אידישע קאפאטעס. אידישע קאפאטעס האט ער געזאגט — אזא פראפעסאר האבען מיר געהאט. דיין שניי איז אהן ליכט, ווי ער וואלט ניט פון הימעל געפא־לען; דיין וואסער איז אויסגעלאשען און דיין הימעל איז א פלאכטע. קאפאטעס — וויסע, נור קאפאטעס. קיין ליכט, קיין לעבען, קיין נשמה, — אזוי האט דער פראפעסאר געזאגט. ליעבע פעהלט, ליעבע, רו מוזט זיך פערליעבען. און וואס מיינט איהר? ער האט זיך ניט פערליעבט? אח, אח, הערט־אויס א געשיכטע. ביי־נאכט ליעג איך אזוי, וועקט מיך ווער: „מיכאל, מיכאל!“ איך עפען די אויגען, גליקסמאן זיצט ביים ראנד בעט (מיר האבען אינאיינעם געוואהנט). „וואס ווילסט דו“? פרעג איך. — „שלעכט איז מיט מיר“ — זאגט ער. „דער פראפעסאר געפינט, אז אין מיינע בילדער פעהלט ליעבע. איך פיהל עס אויך. איך וויל, איך מוז מיך פערליעבען“ (איך האב זיך דערמאהנט, פאר א פאר טעג האט מיט מיר גערעדט מיינער א בע־קאנטער פון קראקוי. האט זיך געקלאגט פאר מיר: ער האט איינינע טעכטער און קאן זיי ניט אויסגעבען. מען דארף מיין בעקאנטען פון קראקוי א טובה טהאן, דענק איך ביי מיר). „דו ליעבסט שוין“, זאג

איך. „איך?“ — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „יא, דו. דו מיינסט, איך האב ניט געזעהען, ווי דו ביזט רויט־טויט געווארען, אז דו האסט דערזעהען דאס פריילין ראטענבערג אין טהעאטער. יא, דיינע אויגען האבען געגלאנצט און דיין פנים האט געלויכטען, און דיין הארץ האט געקלאפט. מיך וועסט דו ניט אבנארען, דאס איז די ליעבע, ברודער־קרויז. מיך וועסט דו ניט אבנארען, דאס איז די ליעבע“. — „אבער וועלכעס פריילין ראטענבערג?“ — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „זי. דאס פריילין מיט די ברילען, וואס שפיעלט אזוי גלענצענד פיאנא. דו געדענקסט, מיר זיינען געוועזען ביי איהר פאטער צו־גאסט און דאס מיידעל האט אונז געשפיעלט. אח, דיין גליק דאן! און דיינע אויגען דאן, און דיין ארויף און אראבלויפען איבער דער שטוב און רייסען זיך בי די האהר! ניין, ניין, דאס איז די ליעבע, ברודער־קרויז. מיך וועסט דו ניט אבנארען“. — „וועלכע ראטענבערג? דעם פארבען־הענדלער'ס טאכטער, די מויד מיט די רויטע האהר? אבער אום גאטעס ווילען, איך קאן זי דאך ניט אנקוקען“. — האט דער יונג אויסגעשריען.—„אבער וואס רעדסט דו, דערמאהן זיך, ווי דו בלייבסט מיט א אויפגעריסען מויל. א, ברודער, דאס איז די ליעבע; דו ביזט ביין. דו ראנגעלסט זיך מיט דער ליעבע, דערפאר דאכט זיך דיר, אז דו קאנסט זי ניט אנקוקען. דאס איז עס, דו האלסט מלחמה, דו ווילסט דיך ניט נאכגעבען, אבער די ליעבע איז שטארקער פאר דיר, שטארקער. גיב דיך נאך, ברודערקע, פערפאלען, פערפאלען, גיב דיך נאך ——“

און וואס מיינט איהר? מיר זיינען ניט געפאהרען דעם צווייטען טאג נאך קראקוי? איך — איבעררעדען מיט'ן פאטער; ער — צום מיידעל? און וואס מיינט איהר? ער האט זיך אפשר ניט פערליעבט אין איהר? ביז'ן היינטיגען טאג! — שרייט אויס קאוואלסקי — ער שטארבט פאר איהרע טריט און ארבייטען האט ער אנגעהויבען בעסער. ער איז פערליעבט. מיט אזעלכע מענשען, ווי מיר וועט איהר גארנישט מאכען. מיר דארפען נור וועלען און מיר קאנען זיך איינריידען וואס מיר ווילען — לאכט אויס קאוואלסקי.

מערי איז געבליבען זיצען און האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. „גאט — האט זי זיך געטראכט — וואס פאר א מענש איז דאס? ווער איז ער“?

איהר האט ארומגענומען א שרעק פאר איהם און , זאט איהם אנגעקוקט. נור זיין געזיכט איז געבליבען אזוי אונשולדיג, קינדיש־פרעהליך, אז איהר האט זיך געוואלט שפּיעלען מיט איהם. זי האט זיך אנגערופען האלב־פערשעמט און האלב־לאכענדיג:

— אַ גאָט, וואָס פאר אַ שרעקליכער מענש איהר זייט!

— אזוי איז עס, קינד, האט ער צו איהר געזאגט ליעב און נאאיוו — מיר קאָנען זיך אלץ איינריידען, עס הענגט נור אלץ פון אונז אליין אב, — און ער האט זי פּלוצלינג ארומגענומען און געקושט זי אין די האהר און די אויגען.

זי האט איהם אנגעקוקט פערוואונדערט. ער האט דערביי אזוי נאאיוו און אונשולדיג אויסגעזעהן, אז עס איז נישט געווען אויף וואס זיך צו בייזערען און איבער וואס זיך צו שעמען.

און זי האט אנגעהויבען ארויסצוגעהען אין דארף אריין יעדען טאג, פון אלעמען זיך אבגעזונדערט, איהרע חבר'טעס וועניג געזעהן, מישא'ן אויסגעמידען און קיינער האט זי מעהר נים אינטערעסירט, אליין זיך פריה־מארגענס ארויסגעחאפּט פון שטוב און פערפאלען געווארען אויף גאנצע טעג. די מוטער איז פון געוואלד ארויס, דער פאטער האט זיך אין זיין קאבינעט איינגעשלאסען און זי נישט געזעהן. ארויסגעקומען אין דארף, האט זי שוין קאוואלסקין געטראפען אין פעלד, ביי דער ארבייט. שטיל ווי א קאַץ, האט זי זיך צוגעשלייכט, אוועקגעזעצט זיך אין א ווינקעל און צוגעזעהן, ווי ער ארבייט. טיילמאל האט ער זי בעמערקט, האט ער געשמייכעלט צו איהר און גערעדט צו איהר און טיילמאל האט ער גאר פערגעסען אן איהר און איז געווען אינגאנצען איינגעטונקט אין זיין ליכט און אין זיינע פארבען.

נור זי איז גליקליך געווען, גליקליך געווען צו זיין דערביי, ווען ער שאפט, צו קוקען איהם געהיים אין פנים אריין, צו לווישען דאס ליכט, וואס שטראהלט פון זיינע אויגען בעת ער ארבייט, דאס עטעמען זיינס און די קינדערשע גרימאסע פען זיינע ליפען.

דאס פערצעהנטע קאפיטעל

שבת אין דער פריה, ווען מישא איז אריין צו לייזעראוויטש'ן, האט ער דארט געטראפען א קליינע אונאנגענעהמע סצענע.

סאכאלין, זייער מיטשילער, וואס מען האט איהם פון אכטען קלאס ארויסגעווארפען איז געשטאנען אין א ווינקעל שטוב. זיין גימנאזיסטען־הוט אהן דעם שטערענדיל איז געווען ארויפגעווארפען אויף זיין צושויבערטען קאפ האהר און האט גלייך געקוקט זיין פאטער אין די אויגען אריין מיט יענעם ווילדען אויסדרוק, וועלכער ווערט ערנסט און אונבעוועגליך, און אונאויפהערליך נעביסען די אויבערשטע ליפ.

זיין פאטער, א אונגעוועהנליך הויכער, ברייט־ביינערדיגער ריעז מיט א פאר גרויסע און שטארקע הענד, האט געקלאפט מיט זיין גראבען שטעקען אן דער פאדלאגע, די געלבע האהר פון זיין רויטען, דיקען קארק האבען זיך איהם אויפגעשטעלט און זיין גראבע באס־שטים האט אנגעפילט דאס קליינע שטיבעל.

— צום דירעקטאר זאלסטו מיר געהן, — האט ער געשריען צום יונג, — די האנד זאלסטו איהם קושען, צו די פיס זאלסטו זיך איהם ווארפען און בעטען, אז מען זאל דיך צוריק אין קלאס צונעהמען. פאר די אויגען זאלסטו זיך מיר ניט ווייזען אהן א גימנאזיסטען־צייכען. אויף טויט וועל איך דיך דערהרג'ענען, — האט ער אויפגע־הויבען זיין גרויסען שטעקען צום יונג, וועלכער איז געשטאנען און קיין פינטעל ניט געגעבען מיט'ן אויג, נור ווי א ווילד טיער געקוקט דעם פאטער גלייך אין פנים אריין. ד"ר לייזעראוויטש, שוין אנגע־טהון דעם ראק, גרייט ארויסצוגעהן, האט מיט זיינע ביינערדיגע לאנגע הענד, קוים צוריקגעהאלטען דעם ריעז פון שלאגען דעם יונג. דער איד האט זיך געריסען פונ'ם דאקטאר'ס הענד און געווענדט זיך מיט א וויינענדיג קול צום דאקטאר האלב־רוסיש, האלב־אידיש.

אכט יאהר האב איך דעם יונג אין גימנאזיום געהאלטען. איך האב נישט געגעסען, איך האב נישט געטרונקען, — האט דער איד געחליפעט. האלב איז טרעהרען, — איך האב געוואלט האבען א זוהן אין גימנאזיסטען־קליידער. צו וועמען בין איך נישט געלאפען נאך פראטעקציען ביים גובערנאטאר אליין בין איך געווען, דעם דירעקטאר

די הענד געקושט. אלץ האב איך געטהאן, אז איך זאל דעם יונג אין גימנאזיום אריינברייננגען, אנ'אוניפארם איהם אנגעטהאן און ער געהט און ווארפט דאס אלץ אוועק. אין „פראוויטעלסטוועגע“ זאכען געהט ער זיך מישען. די גימנאזיסטישע אוניפארם טהוט מען איהם אויס— זעהט, זעהט:

ראהעל איז געשטאנען און מיט גרויס רחמנות געקוקט אויף דעם יונג וועלכער איז די מינוט פערשטיינערט געווארען פון איהרע בליקען. זי האט געוואלט צוגעהן צו איהם און איהם טרייסטען און האט גארנישט געפיהלט דערביי, אז זי שמערצט איהם מיט איהרע בליקען, מעהר ווי זיין פאטער מיט זיינע רייד. דאוויד וועלכער איז שרעקליך אויפגערעגט געווען, האט זיך געשעמט פאר זיין חבר און האט געקוקט אויף ראחעל'ן בייז פאר איהר רחמנות'דיגער מינע. ראחעל האט דאס פערשטאנען און האט זיך מיט מורא צוגערוקט נעהנטער צו דאוויד'ן.

— אבער עס האט דאך קיין אומגליק נישט געשעהן, בערוהיגט איך, — נעהמט איהם דער דאקטאר איין, — און אז ער וועט נישט טראגען קיין גימנאזיסטען־קליידער וועט ער דען שוין קיין מענש נישט זיין?

— וואס? — שרייט דער איד — דאס אלץ איז איבער דאנען, איבער אייך. איך האב שוין געהערט, איהר האט דעם יונג דעם קאפ פערדרעהט, — שרייט דער איד נאך העכער, — פארוואס האלט איהר דא אויף דעם יונג? צו פרעסען גיט איהר איהם, נאכטלעגער גיט איהר איהם. איך וועל צום פאליצמייסטער געהן. וואס פאר רע־וואלוציאנע „סחאדקעס“ זיינען עס דא! — שרייט דער איד און זיין פנים ווערט אנגעגאסען מיט בלוט, — צום פאליצמייסטער וועל איך געהן. געגען מלוכה בונטעוועט איהר זיך? וואס האט איהר זיך אין „פראוויטעלסטוועגע“ זאכען צו מישען? אייך געפעלט ניט די רעגי־רונג, און דעם יונג דעם קאפ פערדרעהט, פון גימנאזיום איהם ארויס־געווארפען — איך וועל צום דירעקטאר געהן. איך וועל איהם אלץ דערצעהלען.

— אבער בערוהיגט אייך, בערוהיגט אייך, — ווענדעט נאך אן דער דאקטאר די לעצטע קרעפטען.

דאוויד, אין ווינקעל איז בלייך געווארען, ווי די וואנד, זיינע נאז־לעכער האבען זיך איהם ברייט אויפגעעפענט און ער האט שווער געעטעמט. שוין איינינע מאל האט ער זיך געוואלט ארויפווארפען אויף דעם ריעז מיט זיינע פויסטען, ער האט זיך אבער איינגעהאלטען מיט אלע קרעפטען. די לעצטע ווערטער אבער האבען איהם אזוי אויפגעבראכט, אז ער האט זיך געגעבען א לאז צום אידען ווי א טיגער.

— די מינוט ארויס פון שטוב, אדער איך שיס אייך אונטער ווי א הונד! — האט ער אויסגעשריען, ארייגשטעקענדיג די האנד אין קעשענע.

— דאוויד, — האט דער דאקטאר א געשריי געגעבען,—בערוהיג זיך נאריש איננעל!

דאוויד האט זיך צוריק אבגערוקט אין ווינקעל, בלייך, ווי די וואנד.

— אהא, — האט איהר געזעהן צו וואס זיי נעהמען זיך — האט דער איד אויסגעשריען — נאר זיין טאן איז שוין געווען געלעגט, ער איז בלייך געווען. ווי די וואנד און יעדעס מאל אומגעקוקט זיך מיט שרעק צו דאוויד'ן: — פאר אנ'עלטערען מענשען האט דאס שוין קיין דרך ארץ. עס וועט אנידערשיסען ווי א הונד: און פארוואס? — האט ער זיך געווענדעט צום דאקטאר מיט א וויינענדיגער שטים — איהר זענט דאך א פאטער, זאגט אליין, איהר זייט דאך אויך א איד. איהר ווייסט דאך ווי שווער עס קומט אן א אידען א זוהן אין א רעגירונגס־אנשטאלט אריינברייננען? וויפיעל פראטעקציע האט עס נעקאסט! עס איז דאך ביז'ן גובערנאטאר דערגאנגען. און ער געהט און פיהרט אלץ איבער. וואס קען איך טאהן? איך קאן דאך פאר'ן דירעקטאר די אויגען ניט ווייזען. איך האב דיין זוהן אין א „פראוויטעלסטווענע אוטשעבנע זאוועדעניע" אויפגענומען, זאגט ער, איך האב איהם א רעגירונגס־אוניפארם אנגעטהון, מעשענע קנעפ געגעבען, זאגט ער, און ער געהט און מישט זיך אין „פראוויטעלסטווענע" זאכען! דו ביזט א איד, אלע מעגען און דו טארסט ניט. דעם קאפ בויג צו דער ערד, צום דירעקטאר געה, די האנד זאלסטו איהם קושען, פאר די פיס זאלסטו זיך לעגען, טויטען וועל איך דיר, טויטען וועל איך דיר!..."

דער יונג איז געשטאנען און האט געקוקט דעם פאטער גלייך אין די אויגען אריין. אויף זיינע גראבע פליישיגע ליפען איז געלעגען א פעראכטענדער שמייכעל און זיינע שטארע, ניט פינקעלדיגע אויגען

האבען דעם פאטער'ס גאנצע אינערליכע דורכגעבויערט און קיין זילבע האט זיך פון איהם נישט געהערט.

אבער דעם אידענ'ס שטים איז שוין געווארען געבראכען; מיט שרעק האט ער זיך יעדעס מאל אומגעקוקט צו דאווידן, און אז דער דאקטאר האט זיך גענומען ארויסצוגעהן, האט ער זיך לאנג נישט גע־אמפערט און זיך געלאזט נאכשלעפען. מען האט געזעהן, אז אהן דעם דאקטאר'ס צוריידען וואלט ער אויף אנטלאפען, מורא האבענדיג פאר דאוויד'ס רעוואלווער.

אז דער איד איז אוועק זיינען אלע שטיל געבליבען. די יונגען האבען זיך געשעמט צו קוקען איינער דעם צווייטען אין די אויגען אריין, נאר אויף ראחעל'ס געזיכט, אויף וועלכען עס איז געלעגען שרעק און רחמנות צום יונג, האט זיך דאך געוויזען א ליכטיגער שמייכעל. זי איז געוועזען די ערשטע, וואס האט זיך אנגערופען צום יונג.

— האט נישט מורא פאר'ן פאטער, געהט נישט מעהר אהיים צו איהם. ביי אונז וועט איהר וואוינען, אט דא — ווייזט זי אויף א ליידיג ווינקעל אין שטוב — מיר וועלען א בעט אויפשלאגען פאר אייך.

און, ריידענדיג אזוי, האט זי זיך גענעהנטערט צום יונג, וועלכער איז געשטאנען אין דער פריהערדיגער פאזע און זי האט איהם אנ־געהויבען צו גלעטען מיט ביידע נאקעטע הענד איבער'ן פנים.

דעם יונג'ס פנים האט זיך אנגעצונדען, ווי א פייער. צוויי גרויסע טראפענס טרעהרען זיינען איהם געבליבען הענגען אויפ'ן אויגען־ראנד און ער האט אויסגעשריען:

— יא יעווא אוביו! — און איז ארויס האסטיג פון שטוב, נישט קוקענדיג קיינעם אין פנים אריין.

— גלופאיא! — האט דאוויד געגעבען א געשריי אויף דער שוועס־טער.

ראחעל האט זיך געפונען שולדיג. זי האט געפיהלט דעם יונג'ס צער און שאנד. וועלכער האט מעהר געליטען פון איהרע רייד, ווי פון זיין פאטער'ס הארטע ווערטער. זי האט דאך דאס אבער גארנישט געוואלט; זי האט דאך איהם נור טרייסטען געוואלט, גוט מאכען און זי האט נישט אויף אזוי פיעל טאקט געהאט, אז זי זאל איצט שווייגען.

זי האט דעם ברודער אנגעקוקט מיט א בליק, פול שולד־בעוואוסט און אונטערטעניגקייט, זי איז שטאלץ געווארען אויף איהר ברודער.

וועלכער בעזיצט אזוי פיעל מענשליכעס און זי וואלט גערן גענומען די שטרענגסטע שטראף פון זיין האנד פאר איהרע ווייבערישע רייד.

זי האט געוואלט צוגעהן צו דאוויד'ן, איהם ביי דער האנד אננעהמען און זאגען: „דו ביזט גוט!"—נור זי האט איצט מורא געהאט פאר איהם. זי האט זיך געפיהלט זעהר נידערשלאגען און שולדיג פאר איהר נארישקייט. האט זי זיך אוועקגעזעצט רוהיג אויף איהר שטול, האט נור טיילמאל געווארפען א שמייכעלדיגען, פערשעמטען בליק אויף דאוויד'ן וועלכער איז געווען ערנסט פערטראכט און זי גארניט בעמערקט. זי האט זיך געווענדעט מיט איהר בליק צו מישא'ן, דער איז אבער אויך געווען ערנסט געשטימט און האט געשוויגען.

זי האט מיט אלע מעגליכקייטען זיך איינגעהאלטען פון וויינען און האט געשמייכעלט, חאטש איהרע אויגען זיינען נאס געווען פון טרעהרען.

באלד האט זיך אבגערופען דאוויד:

— עס וועט שוין צייט זיין, דו געהסט מיט? — האט ער זיך געווענדעט צו מישא'ן.

— אין וואלד? — האט מישא געפרעגט מיט אנ'אראבגעלאזטער שטים.

— יא, — האט ער געענטפערט און האט נישט בעאבאכטעט די שוועסטער, וואס געפינט זיך נעבען זיי.

— גוט.

— קום, — האט ער געזאגט.

— דא סווידאניא, ראחעל, האט מישא געזאגט צו איהר און האט איהר געגעבען די האנד.

זיי האבען די שטוב פערלאזט און זי איבערגעלאזען אליין מיט איהרע געדאנקען.

א פאר מינוט איז ראחעל געזעסען, האט זיך געשפיעלט מיט איהרע לאנגע צעפ און איז אליץ נאהנט געווען צו וויינען. „גלופאיא, גלופאיא!" — האט זי זיך אליין געזידעלט. ער האט זעהר רעכט, דאוויד, וואס ער וויל נישט האבען מיט מיר קיין געשעפטען, נעהמט מיך אין ערגיץ נישט מיט, נישט געוואלט אין וואלד נעהמען און פערטרויט מיר גארנישט. איך בין א נאריש מיידעל, קאן נאך אליץ אויספלוידערען. איהר האט איצט אנ'אונגעהויערער שטאלץ ארומגענומען אויף

דאווידן. וואס פאר א מענש דאס איז. „ארויס פון שטוב! אז ניט וועל איך דיך ווי א הונד דערשיסען". „ווי א הונד דערשיסען"... און ווי דער איד איז דערשראקען געווארען פאר איהם און האט זיך יעדעס מאל אומגעקוקט מיט שרעק. אהא, דער טאן איז שוין אנ'אנדערער. ער בעט זיך שוין. אודאי, האט ער רעכט. ער רארף מיר גארנישט פערטרויען, איך בין דאך א נאריש, נאריש מיידעל.

אין דעם האט זי פלוצלונג אין פענסטער דערזעהען א געזיכט. זי האט'ס באלד דערקענט. דאס איז געוועזן דער יונג סאכאלין, וואס איז פון שטוב ארויסגעלאפען. באלד האט זיך די טהיר געעפענט און דער יונג מיט דעם אבגעריסענעם היטעל איז ווידער אין שטוב אריין. ער איז געוועזן רויט און דערשראקען, און האט געווארפען אן אונרוהיגען בליק ארום זיך, אבער ער האט קיין ווארט נישט ארויס־געערעדט.

ראהעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האט נישט געוואוסט, וואס צו זאגען, זי האט זיך געשעמט פאר איהרע פריהערדיגע רייד, איז זי צוגעגאנגען צו איהם און האט געזאגט מיט א ווייכער שטים:

— זייט מיר מוחל פאר מיינע פריהערדיגע ווערטער!

דער יונג האט זיך נור אומגעקוקט און פערקרימט דאס פנים ווי צום וויינען.

— איך האב אייך נישט געוואלט קריינקען. איך האב עס געמיינט מיט אנ'אמת. אבער איך בין א נאריש מיידעל און האב גערערט נארישקייטען

דער יונג האט זי ווייטער אנגעקוקט און די פינגער זיך געביסען און געשוויגען.

זי האט געמאכט א טריט נעהנטער צו איהם און איהר ווייבליך געפיהל האט זיך איצט איינגאנצען ערוועקט אין אידר.

— איהר מוז זיין שלעכט אין דער־היים, געהט נישט אהיים! בלייבט ביי אונז. מיר וועלען אייך שוין איינארדנען.

דער יונג איז בלייך געווארען און האט ארויסגעשטאמעלט איניגע געצעהלטע ווערטער.

— איך ביז אייך געקומען דאנקען,— האט ער געזאגט, די אויגען צו דער ערד.

— אבער פארוואס? — האט זי געזאגט, און איז רויט שעמעוודיג געווארען.

דער יונג האט זיך פלוצלינג געגעבען אווארף צו איהר, ווי א טיגער, גענומען איהר האנד און האט זי געקושט.

— איה זעה אייך צום לעצטען מאל, — האט ער געשטאמעלט, נישט קוקענדיג איהר אין פנים אריין, און איז האסטיג ארויס פון שטוב.

ראחעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האט נישט געוואוסט, וואס מיט זיך צו טהון.

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

באלד נאכ'ן „ראוו" איז געשטאנען דער וואלד, אין וועלכען די פערזאמלונג איז פארגעקומען.

באלד ווי דאוויד און מישא זיינען אריינגעקומען צווישען די הויכע סאסנעס, האט זיי בעגעגענט א יונגער בחור מיט א שטעקעל אין האנד און מיט א פאר פינקעלנדע אויגעלעך און האט געלאזט פאלען א ווארט, ווי ער וואלט צו זיך גערעדט:

— ווער עס וויל קידוש הערען, זאל זיך נעהמען רעכטס, נאכ'ן שווארצען דעמב.

געגאנגען א ביסעל ווייטער, האבען זיי שוין בעגעגענט קופע קעלעך יונגע־לייט מיט שטעקלעך אין די הענד, וועלכע זיינען אינ' איינעם געגאנגען און גע'סוד'עט זיך און געקוקט אויף זיי מיט חשד.

א פאר עלטערע אידען מיט בעוואקסענע בערד האבען זיך גע־וויזען פון אנ'אנדער ווינקעל ארויס און אנ'אנדער יונגער מאן איז ווידער דורכגעגאנגען און ווידער געווארפען א ווארט: „ווער עס וויל קידוש הערען, — זאל גערן צום שווארצען דעמב, רעכטס". אנגעקומען צום שווארצען דעמב, האבען זיי שוין דארט געטראפען א מאן צוויי הונדערט. מעהרסטענס זיינען דאס געווען איינוואוינער פון „ראוו", עלטערע מענשען. אדער קינדער נאך; קיין מיטעל־יאהריגע האט מען נישט געזעהן. צווישען זיי האבען זיך געווארפען אין די אויגען די „אינטעליגענטען" פון שטאדט. זיי האבען זיך אבגעשיידט פון די „ראוו מענשען" נישט בלויז מיט זייער קליידונג, נאר אויך מיט זייער וואוקס און אויסזעהן. זיי האבען אויסגעזעהן גענגען די „דאורמענשען"

ווי ריעזן, עפּעס גאָר ווי אַן אַנדער ראַסע. די מעהרסטע אַרבייטער פון „ראַוו" זיינען מיט אַ קאָפּ נידעריגער געווען פון די געוועהנליכע מענשען, קליינע דינע קערפּערלעך מיט קליינע אונ'ענטוויקעלטע הענד און פיס. אַלטע, בלייכע פּנים'ער מיט אַראָבגעהאַנגענע ליפּען און אויסגעלאָשענע אויגען. זיי זיינען געשטאַנען און האָבען גלייכגילטיג אויסגעהערט די רייד פון דעם יונגען־מאַן, וואָס מישא האָט געהאַט בעגעגענט ביי ד"ר לייזעראָוויטש.

פיעל פון די פערזאַמעלטע האָבען זיך אייגענטליך גאָר ניט בעשעפטיגט מיט קיין מלאכה. עס זיינען געווען דאַרפס־געהער, האָבען זיך אַרומגעדרעהט אין גאַס צו חאַפּען ערגעץ וואו אַ גראָשען, און זיינען אייגענטליך דאָ אַהער געקומען, געמיינט, „טאָמער וועט עפּיס דערפון אַרויסקומען". אָבער מעהרסטענטייל זיינען געקומען היימישע שניידער, וועלכע זיצען דורך גאַנצע טעג און האַלבע נעכט אין די איינגעפאַלענע הילצערנע לעכער אין „ראָוו" און נייהען ביי די קליינע נאַפט־לעמפּלעך פּעלצען פאַר די פּויערים. זיי האָט מען גלייך געקאָנט דערקענען אַן די אויסערגעוועהנליך קליינע געזיכטער, פּערראָפּיעטע אויגען און אַן זייערע וואַסערדיגע גליעדער און קרומע פיסלעך, וועלכע מען געפינט ביי מענשען, וואָס זיצען דורך גאַנצע טעג אין פּער־מאַכטע שטיבער און געניסען ניט פון דער זון.

פאַר זיי איז דאָס געווען די פערזאַמלונג און איבער זיי האָבען זיך עס געקריעגט צוויי „פּאַרטייען" ביי אידען.

יעדע פון די פּאַרטייען האָט געוואָלט האָבען דאָס רעכט אויף דעם „ראָוו" און ביידע פּאַרטייען זיינען אַ גאַנצע וואָך אַרומגעלאָפען אין די וואַרשטאַטען און האָבען צוזאַמענגערופען די פערזאַמלונג. די פערזאַמלונגען פון די פּאַרטייען האָבען געזאָלט זיין בעזונדער, זיינען אָבער דאָה געווען אינאיינעם — ווייל דער עולם האָט זיך נישט געוואָלט צוטיילען און האָט געוואָלט הערען, וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך. נאָר אַנשטאָט די אַרבייטער זיינען געקומען די בעלי־הבתים אַליין, וואָרום קיין „משרתים" זיינען נישט געווען אין „ראָוו". עס האָבען געאַרבייט מעהרסטענס פאַטערס מיט זיהן צוזאַמען, יונגע־לייט נאָך דער חתונה, וואָס דער שווער האָט אוועקגעגעבען דעם איידעם אַ מאַשין און דער איידעם האָט זיך געשטעלט ביי איהם צו דער אַרבייט.

דער רעדנער איז געשטאַנען אויף אַנ'אָבגעהאַקטער קלאָץ און האָט

אויסגערעכענט די בעדינגונגען, וואס דער ארבייטער פאדערט: קודם כל א ליכטיגע ברייטע וואוינונג מיט ווענטילאציעס; די ארבייט האט געדארפט זיין אין זומער פארלויפיג ניין שעה, אין ווינטער — צעהן. שפעטער וועט מען דארפען ארבייטען נור אכט שעה אין טאג; קינדער טארען נישט ארבייטען. עס קאן נאך מעגליך זיין איינצופיהרען אזעלכע מאשינען, וואס מען דארף נישט אליין טרעטען מיט די פיס, נור טרייבען מיט עלעקטריע, און צו דעם אלעם דארף דער ארבייטער פערדיענען צוויי מאל אזוי פיעל, וויפיעל ער פערדיענט היינט און לעבען אנשטענדיג אין א ריינער וואהנונג און זיינע קינדער לאזען לערנען.

— הע. בעריל, וואס זאגסטו צו דעם? — האט זיך איין איד אנגערופען צום צווייטען, וועלכער האט געטראגען א פאר שווארצע ברילען.

— אדרבה, לאז מען עפעס זעהן, לאז מען, ס'איז שוין צייט, אז מען זאל זיך אנהויבען אומקוקען אויפ'ן ארימען בעל־מלאכה אויך, — האט זיך דער צווייטער אנגערופען.

— אבער ווער וועט דאס אלי' געבען, ווער? — פרעגט דער ערשטער.

— ווי הייסט, ווער? עס קומט פון די הויכע מקומות. דער ברודער ארבייטער האט זיך דערשלאגען צו די הויכע פענסטער, האט דארט א געוואלד געמאכט. וואס מיינסטו, עס איז נישטא קיין גערעכטיגקייט אויף דער וועלט? עס איז דא גערעכטיגקייט. מען איז געקומען, מען האט זיך דערשלאגען, מען האט געזאגט אין די הויכע מקומות א ראטשילד, א גובערנאטאר. מען האט רחמנות געקראגען.

— דער ארבייטער דארף נישט קיין רחמנות אויף זיך — דער ארבייטער בעט נישט, נאר פ א ד ע ר ט, — האט זיך אנגערופען א יונגער מאן מיט א שטעקעלע אין האנד, וואס איז דערביי געשטאנען און האט אויסגעהערט דעם געשפרעך — עס איז געקומען א צייט, אז דער ברודער ארבייטער נעהמט זיך דאס אליין, ער בעט נישט ביי קיינעם, און נעהמט נישט פון קיינעם.

— נור ווער דען? ווער דען וועט דאס געבען די גוטע זאכען?

— מ'האט אייך געזאגט, אז מען וועט נישט געבען, נאר מיר וועלען דארפען אליין נעהמען. מיר אליין — האט זיך אנגערופען א צווייטער

יונגער־מאַן אַ גימנאַזיסט פון שטאָדט מיט אַ פּאָר רויטע באַקען און אַ פּאָר געזונטע הענד.

— אָבער ווי אַזוי? ווי אַזוי וועט מען זיך נעהמען?

— מיט שטרייקען! — האָט דער בחור מיט די רויטע באַקען אויס־געשריען. כל זמן מען וועט דאָס אונז נישט נאָכגעבען, וועלען מיר נישט געהן צו דער אַרבייט.

— וואָס אויך אַ ברודער־אַרבייטער? — האָט דער איד מיט די שוואַרצע ברילען געפרעגט אויפ׳ן בחור׳ל.

— ע, עס איז דאָך זונדעל׳ס זוהן פון שטאָדט.

— דעם טוך־הענדלערס?

— יאָ.

— און וואָס טהוט ער דאָ?

— ער איז אויך אַ מאַכער ביים ברודער אַרבייטער.

— זאָל מיר זיין פּאָטער דאָס טוך ביליגער לאָזען, וואָלט איך איהם מוחל געווען אַלע גוטע זאַכען, — זאָגט דער איד אין די ברילען.

— אָבער ווי אַזוי וועט עס דאָך זיין? ווי הייסט, מען וועט ניט אַרבייטען? און ווער וועט אונז עסען געבען? — ווענדעט זיך צום „אינטעליגענט" פון שטאָדט אַ קליין אידעל מיט אַ געל בערדעל, וועלכעס זעהט אויס ווי צוגעקלאַפּט צו זיין איינגעפאַלען קינדיש פּנים׳ל.

— מיר מוזען הונגערען, אַבי דעם שטרייק געווינען, — רופט זיך אָב דער בחור. מיר מוזען דעם שטרייק אָנפיהרען און דערפאַר, וואָס מיר וועלען היינט הונגערען, וועלען מיר דערנאָך זאַט זיין. דער בעל־הבית וועט מוזען אָנקומען צו אונז. ער דאַרף אונזערע הענד.

— וועלכער בעל־הבית? דער פּויער, מיינט איהר, וואָס קויפט ביי אונז?

— דער בעל־הבית, דער מייסטער, וואָס גיט די אַרבייט.

— וואָס הייסט, ווער עס גיט די אַרבייט? מיר אַליין גיבען דאָך די אַרבייט און מיר אַליין אַרבייטען די אַרבייט און מיר אַליין פער־קויפען די אַרבייט אויפ׳ן מאַרק, און ווער וועט אונז געבען ליכטיגע שטיבער און געלד אונז בעצאָהלען און די אַלע גוטע זאַכען.

— מיר דאַרפען אָוועקלעגען די אַרבייט און צושטעלען די פאָדערונגען אין קאָמיטעט. דער קאָמיטעט וועט שוין אַליין פּאָר

אונז אויסארבייטען מיט'ן בעל־הבית. און ביז וואנען מען וועט אונז נישט נאכגעבען די פאדערונגען, וועלען מיר הונגערן און נישט געהן צו דער ארבייט. — רופט דער יונגער־מאן הויך אויפ'ן קול, אז די אנדערע ארום זאלען איהם אויך הערען.

— און ער וועט אויך הונגערן? — פרעגט זיך דער איד מיט די ברילען אויפ'ן יונגען־מאן — אונז הייסט ער הונגערן, זיין פאטער הייסט אונז אויך הונגערן.

— זיין מאמע האט שוין פאר איהם אבגעקאכט דעם מיטאג. אז ער וועט אהיים קומען, שטעהט שוין גרייט דאס געבראטענע גענזעל.

דער בחור מיט די רויטע באקען האט זיך ניט הערענדיג גע־מאכט פון מיטאג און פון גענזעל און ווייטער גערעדט מיט די אידען.

— איך וויל שוין צושטעלען מיינע פאדערונגען, — האט זיך אנ־גערופען דאס קליינע קינדישע אידעל מיט'ן רויטען בערדעל צו דעם בחור, האלב אין שפאס, — איך בעשטעה אויף דעם אלעם, וואס דער יונגער־מאן האט דא אויסגערעכענט, איך וויל שטרייקען!

— ווער זייט איהר, אנ'ארבייטער?

— אודאי. א ברודער־ארבייטער.

— איך מיין א בעל־הבית, צי א מענש?

— ווי הייסט א בעל־הבית? אודאי א בעל־הבית. איך ארבייט מיט מיין עלטסטען זוהן צוזאמען.

— און מענשען האלט איהר?

— מענשעז? ווער האלט מענשען? אודאי, האלט איך א לערן־אינגעל.

— קאן דער קאמיטעט גאר ניט שהאן פאר אייך. איהר זייט דאך אליין דער בעל־הבית און געגען וועמען ווילט איהר שטרייקען? זעהט איהר, אייערע מענשען קאנען שטרייקען — געגען אייך.

— אויב אזוי, טא קום שוין אהיים, בעריל, — רופט ער צום זוהן, — אט וועל איך אייך שיקען מיין לערן־אינגעל. א גוטען־שבת, האסט דו געזעהען א קאמיטעט!

נור באלד איז שטיל געווארען. אויף דעם אבגעהאקטען קלאץ איז איצט ארויסגעגאנגען שמואל בעריל'ס און ער האט אנגעהויבען ריידען.

דער גאנצער „ראוו" האָט איהם געקענט. ער איז אליין געווען א קינד פון „ראוו" און אַנ'ארבייטער. אַנ'אונגעוועהנליך אונענטווי־קעלטער מיט אַנ'ארויסגעזעצטען הויקער, נאָר מיט אַ פּאָר גרויסע שווארצע בעלעבטע אויגען, איז ער געשטאַנען אויפ'ן קלאָץ און האָט גערעדט. ער האט ניט גערעדט פון שטרייקען, ניט פון בעלי־בתים און ניט פון מענשען. ער האָט אין גאַנץ געוועהנליכע ווערטער גע־שילדערט דאָס לעבען פון די איינוואוינער פון „ראָוו". זיין שטים איז געווען הייזעריג און פערכריפּעט און די מענשען פון שטאָדט האָבען איהם שווערליך פערשטאַנען. דערפאר האָבען זיך אָבער די מענשען פון „ראוו" גוט צוגעהערט צו יעדען וואָרט זיינעם און פער־שטאַנען, וואס ער רעדט. זיין בילד איז געווען אַ טרויעריגעס. אליין א קינד פון „ראוו", האָט ער געשילדערט דאָס לעבען פון די קינדער פון אידישען בעל־מלאכה פון „ראָוו", ווי זיי וואלגערן זיך ארום אין קרענקליכער היץ איז דער בלאָטע און אטעמען איין, פון קליינערהייד אָן, די פערדרומפּפּטע לופט פון די קאַנאַלען. דורכדעם ווערען זייערע ברוסטען שוואַך, זייער אָטעם פערכאָפּט און זייערע שטימען זיינען הייזעריג און שנאָפּעלדיג.

ער האט גערעדט וועגען דעם, ווי ארימע מוטערס, אליין פערדארט, קראנק און מיט שוואכע ברוסטען, זויגען זייערע קינדער און מיט דער מילך נאגט דאס קינד אוים דער מוטער'ס קרענק. ער האט דערצעהלט, ווי די אייביגע נאסקייט פון די הייזער ציהט אוים יעדען טראפּען בלוט פון די לייבער. פערבלייכט די געזיכטער און מאכט די ביינער ווייך. ער האָט דערצעהלט פון פערלאָזטע אלטע, וועלכע זיינען ערשט נעכ־טען יונגע־לייט געווען, און שלעפּען זיך, ווי די ווערים איבער די בלאָטעס פון „ראָוו" ארום. ער האָט געוויזען דאָס לעבען פון זייערע קראנקע ווייבער, וועלכע מוזען איבערלאָזען זייערע קינדער און מיט די קערב זיך שלעפּען איבער די גאסען; דאָס לעבען פון זייערע קינדער, וועלכע וואלגערען זיך אין די בלאָטעס ארום, דאָס לעבען פון זיי אליין און זייער נאָהענטע צוקונפט. דער עולם האָט איהם גוט פערשטאַנען און צוגעהארכט. איצט האָט מען שוין ניט געהערט קיין ווערטלעך, נור קרעכצען. ביטערע קרעכצען, וועלכע האָבען זיך אויסגעריסען פון די הייזעריגע און שוואכע סוכאָטישע ברוסטען, אויסגעמישט מיט הוילע הוסטען. און איינער האָט געזאָגט צום צווייטען:

— אוי. איז עס וואהר, אוי, איז עס וואהר!

צום סוף האָט דער רעדנער פאָרגעלעגט, אַז דער „ראוו“ זאָל דעמאָנסטרירען. אַז עס זאָלען זיך צוזאַמען נעהמען די אַלטע מענער, ווייבער און קינדער פון „ראוו“ און זאָלען דעמאָנסטרירען איבער די גאסען פון שטאָדט אָהן געזאַנג און אָהן פאָהנען, נור בלויז מיט זייערע געשטאַלטען.

— ווייזט אייערע לייבער,—האָט ער אויסגעשריען מיט זיין כריי־פענדיג קול. — דעקט אויף אייערע שמאַטעס, נעהמט אייערע קינדער, ווייזט זייערע קרומע פיסלעך, זייער קרענק, זייערע געשוואָלענע וואַ־סערדיגע קעפּ און פערראָפּיעטע אויגען, זאָלען אייערע ווייבער אויפ־דעקען זייערע ברוסטען און ווייזען זייערע סוחאָטישע טאָרבעס, פון וועלכע זיי שפּייזען אריין זייער קרענק אין דעם בלוט פון זייערע קינדער. פיהרט אייערע בלינדע אַלטע פאַר אייך, רעדט נישט קיין וואָרט, זינגט נישט קיין ליעד, ו ו י י ז ט אייך נאָר, זאָל די וועלט זעהן דעם „ראוו“ אין זיין פּראַכט און גלאַנץ, און זאָל זי דערציטערט ווערען, — האָט ער אויסגעשריען.

דעם יונגען־מאָן׳ס רייד האָבען געמאַכט אַ אונגעהויערען איינדרוק. דער עולם איז שטיל געוואָרען נאָך זיינע רייד און קיינער האָט ניט געוואָגט עטוואָס צו זאָגען. די „אינטעליגענטען“ האָבען פערגעסען אַן סטרייק און די „גענעראַלען“ פון די פּאַרטייען האָבען זיך אויפ־געהערט צו קריגען און איינצוטיילען צווישען זיך די רעדנער. זיי האָבען געזעהן, אַז קיין שום רעדעס וועט איצט דער עולם נישט וועלען אויסהערען. איין „גענעראַל“ האָט אויסגעאַרבייט אַ רעזאָלוציע, אין וועלכער עס ווערט אַרויסגעזאָגט דער פּראָטעסט פון „ראוו“ געגען דעם — — — אונרעכט, וואָס מען בעגעהט געגען אַלע אַרבייטער — — פון „ראוו“ — — און עס ווערט אָנגענומען איינשטימיג דער אַכט־שעה־דיגער ארבייטסטאַג, און נאָך אייניגע פּונקטען פון זייער פּאַרטיי, וואָס דער „גענעראַל“ פון דער צווייטער פּאַרטיי האָט בשום אופן ניט געוואָלט איינגעהן אויף די פּונקטען, און צווישען זיי איז צוליעב דעם אַרויסגעקומען אַ גרויסער סכסוך. זיי האָבען זיך אָבער באַלד אַרומגעזעהן, אַז די רעזאָלוציע וועלען זיי סיי־ווי־סיי נישט קאָנען פאָרלעזען, ווארום דער עולם איז געווען שרעקליך אויפגערעגט און האָט געוואָלט אויספיהרען דעם יונגען מאַנ׳ס פּראָיעקט. דערהויפּט

האבען זיך די יונגע „אינטעליגענטען" זעהר געריסען צו דער מאַני־פעסטאַציע. דאוויד איז אַזוי בעגייסטערט געווארען פון דער אידעע, אז ער איז באלד געגאַנגען זי אויספיהרען. ער האָט צוזאַמענגענומען די לייט פון „ראווי", וואָס ער האָט יעדען פון זיי געקענט פערזענליך. די מייסטע אינטערעסאַנטע עקזעמפּלארען האָט ער אויסגעשטעלט אין סאַמע פראָנט. איהם איז זעהר געפעלען געווען דאָס בילד, וואָס דער יונגער מאַן האָט געמאָלט, און ער האָט דאָס אליין געוואָלט זעהן. אָבער ער איז ביי איהם נישט געווען בלויז אַ אינגעלשע פאַנטאַזיע. דאָס לעבען פון „ראָווי", צו וועלכען ער האָט זיך צוגעקוקט דורך זיין גאַנץ לעבען, האָט ער אויך איינגעזויגען אין זיך. ער איז גלייכגילטיג געווארען צו דער ארימקייט און לייד, ווייל ער האָט דאָס יעדען טאָג געזעהען. אָבער זייער וועהטאָג איז איהם געלעגען טיעף אין הארץ. ער האָט זיך געהאַלטען פאַר אַ קינד פון „ראווי", און האָט מען גערעדט פון „ראָווי", האָט מען איהם אויך געמיינט. דאָס האָט איהם איצט אויפגעקאָכט. דער „ראווי" זאָל זיך אין גאס ווייזען! — דאָ איז ער דאָ, דאָ קען ער זיך אויך ווייזען, ער איז אויך פון „ראווי". ער האָט ניט געהערט די ווארנונג פון זיין „גענעראל", אז עס ליעגט אין די אינטע־רעסען פון זייער פּארטיי איצט נ י ש ט איינצואורדנען די מאַני־פעסטאַציע — ווייל דערביי וועט זיך בעטייליגען די צווייטע פּארטיי אויך, נאָר זי אבלעגען אויף אַנ'אנדער טאָג, און זיין פּארטיי אַ ל י י ן זאָל זי איינאָרדנען. ער האָט זיי נישט געהערט, ער האָט נאָר צוזאַ־מענגעשלעפּט איין אידען נאָכ'ן אנדערען: „הע, ר' משה, קומט אהער"; „ר' יצחק, מיר וועלען געהן אינאיינעם"; „דן, דן, קום דאָ אהער, מיר וועלען דורך דער „שיראקאיא" דורכשפּאצירען, און דורכ'ן „פּראָספּעקט" זאָלען זיי געהן. קומט, קומט, מיר וועלען זיך פאַר זיי ווייזען!".

און ער האָט זיי צונויפגעשטעלט און ארויסגעפיהרט פון וואַלד, נישט אין שטאָדט אריין, נור אין „ראָווי". זיי האָבען אויפ'ן וועג קיין סטראַזשניקעס נישט בעגעגענט. און די וואָס זיי האָבען יאָ בעגעגענט, האָבען געמיינט, אַז עס געהט אַ באַנדע ארימע לייט, אדער עס איז אַ אידישע לויה. אין „ראָווי" איז שטיל געווען. די טהירלעך פון די הייז־לעך זיינען געווען פערמאַכט. דאוויד האָט געוואוסט פון די פערבאָר־גענסטע ערטער אין „ראָווי", — — — — — — — — — — —

דארט אהין האט ער געפיהרט די „קאמפאניע“. עס האט געקאנט זיין א מאן זעכציג, אכציג, ווארום מעהר ערנסטערע מענשען האבען זיך אבגערוקט און נישט געוואלט מיטגעהן. דאוויד האט ארויסגעשלעפט פון די הייזער א פּאָר ארימע קראנקע ווייבער און האט זיי געשטעלט אין פראנט מיט די קינדער אויף די הענד און נאכדעם האט ער אוועק־געשטעלט איינעם אויף א פּאָר קוליעס מיט א בלינדען קראנקען אידען, אז זיי זאלען אנפיהרען די מאניפעסטאציע. צוויי רייהען הויכע סור־חאטנע ווייבער מיט זייערע קראנקע קינדער אויף די הענד און נאך זיי דער „ראָוו“ — בעגלייט פון די שמוציגע קראנקע קינדער מיט געוואל־דען און געשרייען. די „אינטעליגענטען“ האט ער אבגעשטופּט, נישט געלאזט מיטגעהן. „איהר קעהרט נישט דא אהער“ — האט ער געשריען; אליין זיך אָנגעטהאָן אַ צוריסענעם ראָק, אָנגענומען א בלינדען אידען ביי דער האנד און געשטעלט זיך אין פראנט.

— היידא, נאך מיר!

אז זיי זיינען אנגעקומען אין שטאדט, האבען זיי געטראפען א גע־רודער, דער הימעל האָט שוין אָנגעהויבען טונקעל צו ווערען און עס האט זיך געקליבען אויף רעגען. א ווינד האט געבלאזען און געהויבען די שטרויען און פּאפּירען פון גאס און איבער די דעכער. פון פּארק איבער די „ברייטע גאס“ איז געווארען א געלאף, מענשען האבען זיך אריינגעחאפּט אין פרעמדע שטיבער און געוועלבער אריין און פער־מאכט זיך אין זיי. דא און דארט האבען זיך שוין געהערט צוקלאפּענ־דיגע טהירלעך פון די געוועלבער. א צושראקענע אידענע אהן א טיכעל, אהן א קאפּעליוש, מיט בלויזען קאָפּ לויפט איבער'ן מארק און פרעגט זיך נאך מיט שרעק אויף איהר זוהן, וואס קיינער האט נישט געקענט און נישט געוואוסט; פון א באלקאן אראב פרעגט א הויכער דיקער הערר א פערביילויפענדען: „וואס איז געשעהן?“ — „עס האט זיך אנ־געהויבען“, — ענטפערעט מען אָב פון אונטען און מען פערשווינדט. דער הערר פרעגט א צווייטען פערביילויפענדען: „וואס איז געשעהן?“

— „פערמאכט דאָס פענסטער“, — ענטפּערט מען אָב פון אונטען.

דער הערר פון באַלקאָן האָט ענדליך דערזעהן זשאַנדארמען פיהר־רענדיג אַ צובלוטיגטען יונגען־מאַן — — — — האָט ער פערמאַכט די טהיר פון באַלקאָן און איז פערשוואונדען אין שטוב.

אויף דעם טויט־שרעק אין גאס איז אנגעקומען די מאניפעסטאציע מיט די קינדערשע קולות און געשרייען.

דערזעהן די קופע ארימע לייט, האבען זיי מיט פעראכטונג געגעבען א מאך מיט די הענד — — — — — — — — — — — —

— זשידאווסקאיא סוואדבא, — האבען זיי צווישען זיך גערערט און זיינען ווייטער געריטען.

אז דאוויד איז שפעטער אהיים געקומען, האט ער שוין געוואוסט פון אלץ.

עס איז געוועזן סאכאלין (דער יונג, וואס דער פאטער האט איהם היינט געפאטשט ביי לייזאראוויטש'ן אין שטוב פאר ראחעל'ן אין די אויגען). ער האט געשאסען אין דעם דירעקטאר פון שטאדטישען גימנאזיום, ווען דער לעצטער איז געגאנגען שפאצירען אין דעם שטאד־טישען פארק.

געטראפען האט ער איהם נישט, און דעם יונג האט מען געחאפט און מיט א צובלוטיגטען מח געפיהרט אין טורמע.

דער דאקטאר האט געטענה'ט מיט דאוויד'ן אז ער זאל נישט נעכטיגען אין דער היים — ער איז געווען זיכער אז מען וועט קומען ביי־נאכט נאכ'ן יונג — און ער זאל פערברענען זיינע פאפירען.

די פאפירען האט ער פערברענט און פון שטוב האט ער בשום אופן נית געוואלט געהן.

— איך האב דאך רעכט איבער מיר, — האט ער גע'טענה'ט צום פאטער.

דער פאטער, וועלכער האט נישט דוקא בלויז פרינציפיעל אנ־ערקענט דאס רעכט, נור דורך דער גאנצער צייט אליין עס איינגע־פלאנצט אין זיינע קינדער, האט שטיל געשוויגען, געווען זיכער, אז מען וועט דעם יונג ביי־נאכט ארעסטירען.

ראחעל איז נור געזעסען אין א ווינקעל. איהרע אויגען האבען היינט מאדנע געגלאנצט און אויף איהר האנד האט געברענט דער קוש פון סאכאלין.

אבער אומזיסט האט זיך דער פאטער געשראקען. גרויס איז גע־ווען זיין פערוואונדערונג, אז מען איז נאך דאוויד'ן נישט געקומען, קיין רעוויזיע נישט געמאכט, נישט די נאכט און נישט די קומענדיגע נאכט.

דאָס זעכצעהנטע קאַפּיטעל

מישאַ האָט זיך ארויף און אראָב געדרעהט איבער זיין צימער און געטראַכט דערפון, וואָס ער האָט דורכגעלעבט די לעצטע טעג.
אודאי, איז עס אַ גרויסע זאַך, — — — — — — — — —
— — — — — אודאי, איז עס אַ לעבענס־אויפגאַבע, אָבער וואָס טהו איך? — האָט ער זיך געזאָגט — איך זיץ ביי מיין פּאַטער אין דער ווארימער שטוב, איך בין דאָך ווי זונדעל'ס זוהן.

— ווי זיי האָבען געקוקט אויף איהם מיט פעראַכטונג (מישאַ האָט געהערט די סצענע אין וואַלד צווישען די בעלי־מלאכות מיט זונדעל'ס זוהן). זיי האָבען רעכט, אַז זיי קוקען אַזוי אויף אונז. איך קום צו זיי און היים זיי שטרייקען, איך היים קעמפּפען, און אליין וואָס טהו איך? ווער בין איך? צי וואָהן איך אין אַזאַ דירה, ווי זיי? נישט. צי האָב איך קראַנקע קינדער און אַ קראַנק ווייב, ווי זיי? נישט. נור וואָס דען? איך האָב אַ רייכען פּאַטער. דער פאָטער ארבייט אויף מיר. מיין מיטאָג שטעהט גרייט פאַר מיר, צי איך קום יאָ אַהיים, צי נישט. מיין בעט ווערט געבעט אָהן מיר און איך דרעה זיך אַ גאַנצען טאָג ארום. וויל איך, ארבייט איך; וויל איך נישט, ארבייט איך נישט. און קום צו זיי, — צו מענשען, וואָס איך האָב קיין בעגריעף נישט פון זייער לעבען און וואָס איך קאָן זיך גאָר נים אפילו פאָרשטעלען זייערע פיזישע ליידען, און געה זיי העלפען. און מיט וואָס? איך גיב זיי עצות און זאָג, איך רייד. און ווער וועט מיך נויטען, אַז איך זאָל מאָרגען אויך קומען צו זיי, און מיט זיי ווייטער ריידען, און ווייטער עצות געבען? פאַרוואָס זאָל איך נים קאָנען מאָרגען אַוועק־פאָהרען און איינגאַנצען אָן זיי פערגעסען? אודאי, האָבען זיי רעכט, אז זיי קוקען אַזוי אויף זונדעל'ס זוהן, און זיי דערצעהלען איהם פון זיין מיטאָג, וואָס וואַרט אויף איהם אין דער־היים, און פון די פּראָ־צענטען, וואָס זיין פּאָטער נעהמט פאַר די סחורות ביי זיי. און וואָס בין איך בעסער פון זונדעל'ס זוהן? איך בין דאָך אויך דערזעלבער. ניין, זיי האָבען נישט בלויז זונדעל'ס זוהן געמיינט, זיי האָבען מיך אויך געמיינט. זיי האָבען אונז אַלעמען געמיינט, אַלע שילער און „אינ־

טעליגענטען", וואס זיינען דארט געווען, און זיי האבען רעכט. מיר זיינען פרעמדע, מיר מאכען זיך נור א שפיעל פון זיי, אנ'ערנסט שפיעל, א שפיעל מיט א „אידעאל". געוויס! מיר שאפען זיך פון זייערע ליידען א אידעאל פאר אונז, כדי אנצופיעלען אונזער פוסט לעבען. עס איז א פערגניגען — אבער נור פאר אונז. דער ביפשטעקס איז אונז פער'מאוס'ט געווארען אין דער־היים, דאס געוועהנליכע לעבען, מיר ווילען האבען אויך א אידעאל, א גייסטיגע ארבייט, און מאכען זיך פון זיי, פון זייערע ליידען, א גייסטיג אידעאל, אונזער געוויסען צו בערוהיגען, אונזער ביפשטעקס צו בערעכטיגען.

אבער באלד האט ער זיך דערמאהנט אן די געשטאלטען פון יענע אינטעליגענטען, וועלכע האבען געליטען פאר די ארבייטער, די אלע, וואס שמאכטען אין סיביר אין די טורמעס; אן דער געשטאלט פון ווענגעראוו, וועלכער האט אוועקגעווארפען זיין לע־נען, זיין היים, זיין גאנצע צוקונפט און לעבט נור צווישען די אידישע ארבייטער, קריכט אין אלע פינסטערע לעכער, לערנט זיי שרייבען און לעזען; אן ד'ר לייזעראוויטש'ן און טויזענד אידישע העלדען, וועלכע זיינען די לעצטע צייט צוריקגעקומען צום אידישען פאלק און האבען אלץ געאפפערט צוליעב זייער אידעאל. ניין, ניין, דאס איז נישט קיין שפיעל אין „אידעאל", אין א „גייסטיגען ביפשטעקס", דאס איז עס פאר איהם, מישא'ן, פאר זונדעל'ס זוהן און זייער גלייכען, אבער נישט פאר זיי. עס זיינען דא גרויסע קרבנות און גרויסע העלדען, מען דארף טהאן, ווי דאקטאר לייזעראוויטש, ווי ווענגעראוו, אננעהמען אלע פארמען פון זייער לעבען, אליין וואהנען אין זייערע וואהנונגען, אליין פערדיע־נען פון וואס זיי פערדיענען, אליין עסען זייערע שפייזען און שלאפען אויף זייערע געלעגערס. דער, וואס טהוט דאס, נור דער האט דאס רעכט צו זיי צו קומען, און נור דער קען עפעס אויפטהאן. ווי זיי האבען עס זיך צוגעהערט צו דעם יונגען־מאן, וואס האט דערצעהלט פון זייער ליידן! דאס איז זייערס א מענש, אנ'אייגענער. אבער, גאט, — וואס קען איך אויפטהאן מיט מיין שניידערוי? — האט ער זיך ווידער געזאגט — וואס וועט שוין זיין אז איך וועל זיך אוועקזעצען אין איינעם פון די לעכער אין „ראוו" און אליין ווערען א שניידער? וואס וועלען דערמיט די ארבייטער געהאלפען ווערען? אמת, זיי וועלען האבען צוטרוי צו מיר, אבער וואס וועט דאן זיין?

אין קאָפּ האָט זיך איהם געפּלאָנטערט אַ געדאַנק, וואָס ער האָט אמאָל געלעזען:

— נוצען ברענגען הייסט אַלערערשטענס זיך אַליין נוצליך זיין. איך מוז און דארף צוערשט עפּעס ווערען.

— — — — — — — און דאָס אויפוואַכענדע רוסלאַנד? און ארום און ארום דאָס לעבען?

נור יענע קאָנען אנטהייל נעהמען אין דער בעוועגונג, וואָס זיינען צוערשט עפּעס, וואָס פּערדיענען פאר זיך אַליין דאָס שטיקעל ברויט, וואָס ליידען פאר זייער עקזיסטענץ. איך האָב נאָך קיינע נישט, איך ברייננ נאָך קיינעם קיין נוצען ניט מיט מיין זיין און קאָן קיינעם נישט שאַדען מיט מיין אויפהערען צו זיין. צוערשט דארף מען עפּעס ווערען, אז נישט בין איך, ווי די בעלי־בתים פון „ראָוו", וועלכע זונדעל'ס זוהן רעדט־צו, אז זיי זאָלען אַליין שטרייקען געגען זיך. ניין, זאָלען זיי, זאלען זיי טהאָן, וואָס זיי ווילען, איך פאָהר קיין פּעטערבורג (ער האָט שוין געהאַט בעקומען אַנ'ענטפער פון פּעטער־בורג, אז ער איז אָנגעקומען). און כדי זיך איננאַנצען גערעכט צו מאַכען ,האָט ער זיך דערמאָהנט דערין, וואָס ער האָט אין אַ בוך געלע־זען: „אום צו גרינדען אַ גערעכטליכע געזעלשאַפט, דארף זיך יעדער מיטגליעד צוערשט פיהלען, אז ער איז אַ גערעכטליכער מיטגליעד אין דער געזעלשאַפט".— —

און מיט דעם געדאַנק איז ער אין שטוב אראב...

אריינקומענדיג, האָט ער געטראָפען דעם פאָטער זיינעם אין זיידענעם קאַפּעל, ווי ער פלעגט טראָגען אין דער־היים, געזעסען אין זיין פאָטער־שטוהל און האָט געטרונקען טהיי. און סאָניע, אויפ־גערעגט, רויט, מיט צושויבערטע האָהר, האָט דערצעהלט דעם פאָ־טער און דער מוטער וועגען דאָס געשעהעניש אין פּארק מיט גרויסע איבערטרייבונגען — ווי זי אַליין האָט געהערט דעם שאָס, און ווי די קויל איז דורכגעפלויגען פאַרביי איהר און שיער אויף איין האָהר האָט מען זי אַליין נישט דערשאָסען, און ווי די זשאַנדאַרמען זיינען נאָך איהר נאָכגעלאָפען, און ווי שיער־שיער האָט מען זי נישט ארעס־טירט און זי געהט פערברענען אַלע פאַפּירען, און זי וועט נישט נעכטיגען אין דער־היים, ווארום מען וועט געוויס קומען זי ארעסטי־

רען ביי נאַכט, — ווייל זי האָט געזעהן אַ מענש אין אַ רעגען־מאַנטעל איז איהר נאָכגעגאַנגען, און דאָס איז געווים אַ שפּיאָן.

די מוטער איז געווען האַלב טויט, נישט אַזוי פון דער טאַטעס ערצעהלונג (זי האָט זי געקענט, און געוואוסט, אז זי טרייבט איבער), נור פון דער מעשה אליין. סאַכאַלין איז געווען מישאַ'ס אַ חבר אין שול און מישאַ איז דעם גאַנצען טאָג נישטאָ אין דער־היים. אז זי האָט מישאַ'ן דערזעהן, האָט זי אויפגעלעבט און האָט זיך אָנגערו־פען:

— ב'לעבען, איך האָב מורא, מען קאָן זיך אַז דיר אויך טשעפּען. איהר זייט דאָך אין איין קלאַס געווען, און דער הויפּט דער ליוּתרא־וויטש.

— עס וואָלט גלייכער געווען, אז דו זאָלסט וואָס פריהער אָב־פאָהרען. צו וואָס זאָלסטו זיך דאָ ארומדרעהן? — דוד'קע, דיין חבר, איז אַ שעהן בחור'ל, — האָט דער פאָטער צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

מישאַ'ן איז אונאַנגענעהם געוואָרען דאָס געשפּרעך פון זיינע עלטערן. ער האָט נישט געקאָנט און נישט געוואָלט זיי איצט אויסזאָגען זיין בעשלוס, אָבצופאָהרען ווי צום שנעלסטען קיין פּעטער־בורג. ער האָט ביי זיך איצט אויסגעזעהן, ווי אַ נידעטרעכטיגער פּחדן, עפּעס אַ רייכען בורזשואַ'ס אַ קינד, וואָס מען שיקט אַוועק פון דער היים — ווייל די עלטערן ציטערען איבער איהם.

— וואָס האָט איהר אַזוי מורא פאַר מיר? וועט מען מיך אויך נעהמען, איז וואָס? אַזוי פיעל זיצען, וועל איך אויך זיצען.

די מוטער איז בלייך געוואָרען, איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט גערעדט צו איהם ליעבליך, ווי זי פלעגט ריידען, ווען ער איז נאָך אַ קינד געווען.

— מישאַ, וואָס איז מיט דיר?

דער מוטער'ס צערטליכקייט האָט איצט איהם גערייצט. ער האָט געמאַכט אַ גרימאַסע און האָט זיך אָבגערופען, ווי שולדיג, ווי ער וואָלט געגאַנגען טהאָן אַ שענדליכע זאַך:

— איך פאָהר קיין פּעטערבורג, איך פאָהר. פּאַקט מיר נור די זאַכען איין.

— אודאי איז גלייכער אַזוי, — האָט זיך דער פאָטער אָבגערופען,

די מוטער האט אבער געגעבן א וואונק מיט דער האנד, אז ער זאל אויפהערן.

מישא איז ארויסגעגאנגען אין גאס און געקלערט, וואוהין צו געהן. מערי איז איהם ארויפגעקומען אויף דעם געדאנק. ער האט זיך אנגעכפאט דערין, ווי איינער כאפט זיך אין א שווערער מינוט צו דער פלאש. עס איז איהם טרויעריג געווען, און ער איז נישט צו־פריעדען געווען מיט זיך. ער האט אליין נישט געוואוסט פארוואס און איז אהין געגאנגען צו מערי'ן, אנצושכור'ן זיך, כדי אן עפעס צו פערגעסען.

אין עס צימער האט ער געטראפען דעם פעטער. וועלכער האט זיך ארויף און אראב געדרעהט אין זיידענעם שלאף־ראק און האט געררוי־כערט א סיגאר.

— א, מישא, דו זוכסט אודאי מערי'ן? זיי זיינען אין סאלאן, געה אריין, — האט געזאגט די מומע, וועלכע איז געזעסען ביים טיש און געשטריקט עפעס.

אין סאלאן, האלב אין טונקעל, ביי דעם רויטען שיין פון דער לאמפ, וואס איז מיט זיידענס בעהאנגען געווען, האט ער דערזעהן מערי'ן און קאוואלסקי'ן. ארום זיינען געלעגען טייערע אלטע אידישע זיידענע טיכער און שטיקער בעהאפטענע סאמעט פון אלטע פרוכת'ן. זי האט דאס געוויזען קאוואלסקי'ן, וועלכער איז געשטאנען ענטציקט פון דעם טייערען שטאף. מערי האט זיך געמאסטען איין זיידען שטיק נאכ'ן צווייטען, געהילט זיך אין די זיידענע טיכער און זי איז געווען אזוי פערטהאן אין דעם, אז זי האט נישט געזעהן מישא'ן. מישא האט שוין געוואלט ארויסגעהן אונבעמערקט. ערשט, איינגעהילט אין אנ'אלטען בוכאריש זיידענס טוך, ביי וועלכען קאוואלסקי האט אויף איהר גלייך געמאכט די פאלדען — האט זי זיך אומגעקוקט און דער־זעהן מישא'ן. זי האט זיך מיט איהם זעהר דערפרעהט און איז האלב ארויפגעפאלען אויף איהם מיט א לאכענדיג געזיכט און מיט אויגען פול פרייד. זי האט איהם אנגענומען ביי ביידע הענד:

— אה, מישענקא, דאראגאי! לאנג האב איך דיר שוין נישט גע־זעהן. וואו ביזט דו געווען דורך דער גאנצער צייט? אח, האב איך געבענקט נאך דיר! זעה, קאוואלסקי ראטה מיך, אז איך זאל מיר פון דעם מאכען א קלייד. זעה איך נישט אויס אין דעם ,ווי אנ'אלטע

באבע? זעה, מישענקא, איך פערלאז מיך אויף דיר, — האט זי זיך געשטעלט פאר איהם, אנגעטהאן אין טוך, און איהרע אויגען האבען געלויכטען און איהרע האהר האבען געגלאנצט, א שווארצער ליכטי־גער שימער האט זיך פון זיי געווארפען, ווי שטראהלען פון שווארצע פעריל — ער וויל מיר דוקא מאכען פאר אן אלטע באבע, — וויזט זי אויף קאוואלסקי'ן, — איך וויים ניט, וואס איז אייך אזוי געלעגען אין דעם? ווענדעט זי זיך צו איהם.

— אבער די שטאפען קליידען דאך אייך פיעל שעהנער. אייער געזיכט נעהמט דאך אן א גאנץ אנדער קאליר, אייערע אויגען ווערען ליכטיגער און אפילו אייערע האהר קריגען גאר א גאנץ אנדער שטראהל. יא, איהר זייט בעשאפען צו דעם אז איהר זאלט זיך הילען אין שווארץ־זיידענס, אין גאלד שטאף, נישט אין גראבע וואלל. ווער איז שולדיג, אז אידישע טעכטער האבען אזעלכע געזיכטער און אזעלכע ביינער, דאס קומט נאך פון ירושלים אהער, — ווענדעט ער זיך פלוצלינג צו מישא'ן, — יא, פון ירושלים נאך.

— און דאס איז אלץ, פון זינט ער האט געזעהן דאס מיידעל, דאקטאר לייזעראוויטש'עס טאכטער; דאס האט זי איהם אזוי גע־שטימט, פון דעמאלט אן וויל ער אלע אידישע מיידלעך אין אזעלכע טיכער אויסציהרען — ווענדעט זי זיך צו מישא'ן, ווייזענדיג אויף קאוואלסקי'ן — דאס מיידעל געהט איהם גארנישט פון זין ארויס.

— דאס איז וואהר — זאגט קאוואלסקי — איך וואלט זי זעהר גערן געוואלט נאך איין מאל זעהן פאר מיין אבפאהרען.

— דאס קאן אייך מישא טהאן. מישא, פיהר איהם אמאל אהין צו די לייזעראוויטשעס. ער חלש'ט זי זעהן נאכאמאל, — ווענדעט זי זיך צו מישא'ן.

מישא האט מאדנע די ליפען פערקרימט און האט געענטפערט אונפערשטענדליכעס.

— ס'וואהר, ווערסט איהם מיטנעהמען, מישא? — ווענדעט זיך מערי צו איהם נאכאמאל. זי האט נישט פערשטאנען זיין מרוק.

— אבער געוויס, אבער געוויס, — לאכט מישא פערלעגען.

— חאטש מארגען — זאגט מערי צו קאוואלסקי'ן פאר מישא'ן — נישט וואהר? געהט נור אהין צו מישא'ן, וועט ער אייך שוין אהין פיהרען. נישט וואהר, מישא? נו, זעהט איהר, אט האט איהר שוין,

וואָס איהר האָט געוואָלט. וועט איהר זיך שוין בערוהיגען? — פרעגט זי, לאַכענדיג, קאַוואַלסקי'ן.

— און איך בין געקומען מיט אייך זיך צו זעגענען, — האָט זיך פּלוצלינג מישאַ אַבגערופען פון דער העלער הויט.

— וואו אהין דאָס? — פרעגט מערי מיט אַ דערשראָקענער מינע.

— קיין פּעטערבורג.

— שוין?

— איך רייז מאָרגען אַבענד אָב. און מערי? — האָט ער גע־פרעגט, בענוצענדיג זיך מיט'ן וואָרט „מערי“, כדי נישט צו געברוי־כען דאס וואָרט „דו“.

— אודאי, אודאי, באַלד נאָך יום טוב. און איהר? — האָט זי זיך פּלוצלינג געווענדעט צו קאַוואַלסקי'ן, צו מישאַ'ס גרויסער ער־שטוינונג — איהר קומט דאָך אויך אויף ווינטער קיין פּעטערבורג, איהר האָט דאָך פערשפּראָכען.

— אזוי ווי מיר האָבען אָבגערעדט, — האָט קאַוואַלסקי געענט־פערט, בעציהענדיג זיך אויף זייער'ס אַ פריהערדיגען געשפּרעך — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועל איך דעם ווינטער אין פּעטערבורג זיין.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— אַ, דאָס איז מיין סוד — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועט איהר וויסען דערפון. דאס קאָן איך אייך זאגען, אויב נישט — וועט איהר נישט וויסען, וואו מיין געביין איז אהינגעקומען, — האָט ער גערעדט, לאַכענדיג.

— אָבער וואָס מיינט איהר דאָך דערמיט?

— לאָזען מיר דאס צום ווינטער, אין פּעטערבורג,—האָט קאַוואַל־סקי געענטפערט.

מערי האָט איהם אנגעקוקט, געוואָלט עפּעס ארויסלאָזען פון זיין געזיכט און האָט די מינוט אינגאַנצען פערגעסען, אז מישאַ געפינט זיך נעבען זיי. מישאַ האָט זיך געוואָלט אויפהויבען און ארויסגעהן.

אין דעם איז אריינגעקומען ר' חיים. ער האָט געהאַלטען אין האַנד אַ בשמים־ביקסעל און אַנ'אַלט קאָפּקע, געהאַפּטען פון פּעריל.

— זעהט איהר דאָס בשמים־ביקסעל? דאָס קומט נאָך ארויס פון אַלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האָט'ס געבראַכט פון

קאָנסטאַנטינאָפּאָל — ווייזט ער עם קאָוואַלסקי׳ן — און די קאָפּקע איז געהאַפּטען פון ריינע פּעריל. אין דעם פלעגט די באָבע, די טשאַרטקאָווער רב׳צין, די ליכט בענשען פרייטאָג צו־נאַכט. די פעריל זיינען אויסגעהאַפּטען אין געשטאַלט פון א טויב, — ווייזט ער דאָס קאַוואַלסקי׳ן מיט א בעזונדער שטיל שמייכעלע.

קאָוואַלסקי האָט בעקוקט די זאַכען, איז געוואָרען זעהר ענט־ציקט פון זייער ארבייט, ווארום עס זיינען טאַקי געווען קונסטווערק, איבערהויפּט דאָס בשמים־ביקסעל פון אַלט־דמשק׳ער. מיט גרויסע רויטע רובינען אריינגעזעצט, און דאָס גאָלד איז געווען נישט געקריצט נור אויסגעלעכערט אין קליינע לעכעלעך, טויבען און הירשען, די אויגעלעך אין פעריל בעזעצט.

— מיר ריידען וועגען דעם, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט ביי ר׳ חיים׳ס אריינקומען, — אז דאָס, וואָס מען געפינט ביי אידישע פרויען א נויגונג צו פּוצען זיך אין זיידענס און אין סאַמעט, אין גאָלד און זילבער, איז נישט אַנ׳אויפּפאַלענד־אידישע ה...פּה, ווי אונזערע שונאים מיינען, איז נישט בלויז א ליידיגע פרויען־ליידענשאַפט. ניין, עס האָט א פיעל טיעפערע סבה; עס ליעגט אין אידישען בלוט, עס קומט נאָך פון וויטען אָריענט אַהער. די אידישע פרוי מוז זיך קליי־דען אין זיידענס. די סאַמע אָרימסטע אפילו אין שוהל אריין מוז זי אַ סאַמעטען קאַפּטענדעל האָבען. צוריבען זאָל עס זיין, אָבער פון זיידען־שטאָף מוז עס זיין. דאָס איז א נויגונג פון אַנ׳אַלטער פער־אָרימטער ראַסע, וואָס קאָן נישט פערטראָגען אויף איהר לייב דעם גראָבען וואָלען שטאָף, און דאָס, וואָס אונזערע באָבעס און מאַמעס האָבען אזוי פיין געפיהלט, פערשטעהען דאָס אזוי שלעכט זייערע טעכ־טער. זיי ווילען זיך דווקא קליידען נאָך דער מאָדע.

נור מישא האָט שוין נישט געהערט די לעצטע ווערטער, ער האָט דעם סאַלאָן פערלאָזט, ארויס פון הויז, פון קיינעם קיין אבשיעד נישט גענומען.

דאס זיבעצעהנטע קאפיטעל.

צו מארגען אבענדס, מיט'ן עלפער צוג, איז מישא אבגעפאהרען קיין פעטערבורג. מיט דאווידן'ן האט ער זיך נישט געזעגענט — ער האט זיך געשעמט פאר איהם זיך צו ווייזען און נישט געוואלט איהם קוקען אין די אויגען אריין. דאס געפיהל פון שולד־בעוואוסטזיין האט איהם נישט פערלאזט, חאטש ער האט זיך געפרובט צו פערענטפע־רען פאר זיך זעלבסט מיט אלע מעגליכע תירוצים. פון וועג אויס האט ער געדענקט איהם צו שרייבען א גרויסען בריעף, אין וועלכען ער זאל איהם קלאר ארויסזאגען, פארוואס ער האט אנגענומען אזא בעשלוס. שון זיצענדיג אין וואגאן, נאכדעם ווי ער האט זיך שוין אבגעזעגענט מיט דער מוטער, האט ער געהערט דער מוטער'ס שטים: מיש'נקא, מישינקא, זעה, ווער איז עס דא! — מישא האט ארויסגעקוקט פון פענסטער און דערזעהן מערי'ן מיט קאוואלסקי'ן. ער האט געהאלטען א גרוים בילד אונטער'ן ארעם און נאך איהם איז נאכגעגאנגען א טרעגער מיט זיינע זאכען, פון וועלכע עס האט ארויסגעשטעקט זיין הויכער שטענדער. זיי זיינען צוגעגאנגען צום וואגאן און מערי האט געזאגט צו איהם פריינדליך.

— „אח, מישינקא, דאראגאי, אוזשע! — האט זי איהם די האנד אויסגעשטרעקט — „אין פעטערבורג, אין פעטערבורג", — האט זי נאכגעשריען נאך דעם אבגעהענדען צוג און האט נאך קוים צייט געהאט אבצורייסען א פאר בלומען פון בוקעט, וואס זי האט געהאלטען אין האנד, און אריינווארפען איהם אין וואגאן אריין דורך דאס אפענע פענסטער.

די איבעריגע בלומען זיינען געווען בעשטימט פאר קאוואלסקי'ן, וועלכער איז מיט א האלב שעה שפעטער אבגעפאהרען איז א געגענ־געזעצטער ריכטונג.

— און מיט אייך וועל איך זיך נאך אמאל וועו זעהן, — האט זי געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט אין דער מינוט געקלערט, ווי זאל ער אנרופען זיין ניי בילד, וואס ער פיהרט מיט אהיים אונטער'ן ארעם: „א זומער־טאג", אדער „אין דער אוקראינא".

ער האט האלב פערשטאנען איהרע ווערטער און האט נעשמייכעלט:

— אז איך וועל עס ווערטה זיין, — האט ער געענטפערט.

— ניין, אז מיר וועלען עס ביידע ווערטה זיין, — האט זי געענטפערט און געוויזען אויפ'ן בילד.

ער האט א מינוט געשוויגען.

— איך האב דאך אויך אנ'אנטייל דערין, — ווייזט זי אויפ'ן בילד, קוקענדיג איהם מיט א שמייכעל אין פנים אריין.

קאוואלסקי האט זי די מינוט געדריקט ביי דער האנד.

— מען איז מיט אייך אזוי ניט זיכער, גאט מיינער! — האט זי ווייטער געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי'ן — איבעריגענס, אלץ איינס, — האט זי פלוצים געשמייכעלט קאוואלסקי'ן אין פנים אריין.

אין דעם זיינען זיי צוגעגאנגען צום וואגאן.

אהיים געקומען, האט מערי געטראפען איהר פאטער אין זיידע־אלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האט'ס געבראכט פון ער האט געשריבען א בריעף. זיין געוועזענהייט איז געווען, יערע וויכטיגע זאך, וואס האט זיך פערלאפען אין דער משפחה, מיטצו־טיילען דעם חסיד'ישען הויף אין גאליציען, וואס איז זיין פאטער גע־ווען, און זיין ברודער, וואס ער האט אין ירושלים געהאט, — האט ער זיי איצט מודיע געווען, אז זיין טאכטער מרים שתחיה איז מיט'ן רבונו של עולם'ס הילף דערוואקסען געווארען און שטעהט אין שדוכים, בענוצענדיג זיך מיט'ן אויסדרוק פון שיר השירים „ביום שידבר בה“.

ענדע ערשטער טהייל.

צווייטער טהייל

דאס ערשטע קאפיטעל.

צום אנהויב ווינטער האט מערי פערלאזט איהרע עלטערען און איז אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג צו שטודירען אויף די העכערע קורסען.

עס האט נישט געהאלפען דער מוטער'ס וויינען, ניט דעם פא־טער'ס שטיל־שווייגענדער ברוגז. מיט טרעהרען אין די אויגען האט די מוטער די וועש אריינגעצעהלט אין קאסטען און איינגעפאקט, און שטיל־שווייגענד ברוגז האט דער פאטער געלד פון דער קאסע ארויס־גענומען, איהר אויף דער רייזע געגעבען. זי האט זיך קוים געזעגענט מיט זיי און איז קיין פעטערבורג אבגעפאהרען.

עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז די פעטערבורגער לופט האט איהר נישט געדיענט; די פייכטע נעבלען, וואס האבען זיך אין אנפאנג ווינטער געלעגט אויף די פעטערבורגער קאנאלען, האט אבגעשוואכט איהר הארץ, וועלכעס איז שוין אזוי אויך געווען אנגעריהרט צוליעב איהר פאמיליען פעהלער. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען פע־טערבורג פערלאזען. אבער צוריק אהיים פאהרען האט זי נישט גע־וואלט, א ביסעל ווייל זי האט זיך געשעמט פאר די עלטערן און א ביסעל דערפאר — ווייל ס'איז לאנגוויילינ געווען צו פערברייננגען. אין דעם קליינעם שטעדטיל. האט זי זיך אין פעטערבורג ארומגעדרעהט און זיך דערנעהנטערט צו מישא'ן.

מישא איז געווען אנגעקומען אין אוניווערסיטעט. נאר די לעקציעס האבען זיך נאך נישט געהאט אנגעהויבען. עס האט אויסגעבראכען דער שטרייק. אויף די פעטערבורגער גאסען האט זיך שוין שטארקער דערפיהלט די לופט פון דער רעוואלוציע. געהיימע שטימען האבען זיך געלאזט הערען: „מען גרייט זיך אויף זונטאג צו א גרויסער דע־מאנסטראציע פאר'ן ווינטער פאלאץ און א פאפ מיט א הייליגען בילד אין דער האנד זאל די דעמאנסטראציע אנפיהרען". דא און דארט האבען זיך שוין געהערט פעראייניזאמטע רעוואלווער־שאסען, זענען ווי שווארצע פויגעל אין דער לופט אדורכגעפליגען און האבען א שרעק

אנגעווארפען איבער די קינפטיגע טעג. נור מישא האט קיין צייט נישט געהאט זיך צו פערנעהמען דערמיט, וואס איז אין גאס און אין אוניווערסיטעט פארגעקומען. ער איז אינגאנצען געווען בעשעפטיגט מיט מערי'ן. גאנצע טעג איז ער מיט איהר ארומגעגאנגען, געזארגט פאר איהר, מעהר זיך פערנומען מיט איהר הארץ־קראנקהייט, ווי זי אליין. ער איז ביים דאקטאר געווען, מיט איהר קיין פינלאנד געפאה־רען, איהר א דירה געדונגען — פעטערבורג פערלאזען האט זי נישט געוואלט.

דא, אין פעטערבורג, וואו קיינער קען זיי נישט און זיי קענען קיינעם נישט — האבען זיי זיך איינער צום צווייטען דערנעהנטערט. פון איהם, פון קאוואלסקי'ן הערט מען נישט. פון דעמאלט אן איז ער ווי אין וואסער אריינגעפאלען. קיין ווארט נישט געלאזט פון זיך הערען און קיינמאל, קיינמאל ווערט זיין נאמען נישט דערמאהנט.

צי געדענקט זי אן איהם? — עפיס איז זי ווי איינגעהילט אין א סוד. אלע טויערען פון איהר הארצען האט זי פאר מישא'ן געעפענט, נור איין טויער איז געבליבען פערשלאסען.

אפשר קלערט זי פון קאוואלסקי'ן אט דעמאלט, ווען זי שווייגט אזוי, אז מישא פיהלט זיך איבעריג נעבען איהר און שפירט, אז ער שטערט איהר, און וויל זיך אויפהויבען און אוועקגעהן? נור אין אזוינע פעלען קוקט זי באלד אויף איהם מיט יענעם שמייכעל, וואס איז אזוי טרויעריג און אזוי שטיל, אז עס פערציטערט איהם און ער פיהלט דערביי, אז ווען נישט דער שמייכעל, ווען נישט די אויגען, וואלט ניט געווען צו וואס צו לעבען אויף דער וועלט.

גאנצע טעג איז ער מיט איהר ארומגעגאנגען איבער די מוזע־אומס. זי האט ליעב געהאט צו פערברענגען אין רעמבראנדט'ס סאלאן אין „ערמיטאזש". טאג־טעגליך פלעגט זי שעה'ן לאנג אבשטעהן פאר די קעפ פון די אלטע רביים, מיט ליעבע בעטראכטען די ציטערנדיגע הענד זייערע, די קלענסטע גראווירען בעטראכטען, יעדע ליניע און דערביי שווייגען, שווייגען דורך גאנצע שעה'ן. נאר איהרע אויגען האבען דעמאלט אזא גלאנץ און שיין אנגענומען וועלכע מישא האט נישט געקענט.

מישא'ן פלעגט עס לאנגווייליגען. אויף קיין קונסט־זאכען איז ער נישט געווען קיין גרויסער מבין. ער האט שוין זיין גאנץ פערמעגען

ענטציקען אויסגעבראכט איבער רעמבראנדט'ן. זי האט איהם בעת מעשה אנגעקוקט און פיעל מאל פלעגט ער אבהאקען און אנט־שוויגען ווערען, פערלעגען אויף - און אבטהאן זיך די ברילען, רויט ווערען און איינקוקען זיך אין א ווינקעל, און אבווארטען ביז עס וועט איהר פאסען צו צוגעהן צו איהם, און איהם מיט א טיעפען קרעכץ און מיט א שמייכעל אננעהמען ביי דער האנד און זאגען: קום, מישא!

גאנצע שעה'ן, האלבע טעג, פלעגט זי געהן ביי זיין זייט, ביי דעם ברעג פון דער נעווא שפאצירען און קיין ווארט נישט אויסריידען, — גליך ווי ער וואלט נישט געווען נעבען איהר. ער האט איהר נישט געשטערט מיט קיין ווארט, ער האט נור געקוקט אין איהר געזיכט אריין, ווען זי האט צוגעזעהן, ווי די ליכטע וועלען קלאפען אן ברעג. און א שמייכעל האט געלייכט איבער איהר, ווי זי וואלט זיך אן וואס דערמאהנט.

איז אבער אנגעקומען דער טרויעריגער ווינטער אין פעטערבורג— יענע טעג, ווען די זון געהט אוועק פון פעטערבורג נישט אויף א נאכט, נור אויף א וואך און א חודש; ווען דער טאג ווערט געבוירען אין פינסטערניס, ווען דאס ביסעל גרויע טאג־ליכט, וואס וואלגערט זיך ווי א שמאטע אין די גאסען ארום, שטערט דעם עלעקטרישען ליכט. די מענשען האלטען א גאנצען טאג די ראלעטען אראבגעלאזט איבער די פענסטער, כדי דער גרויער טאג זאל צו זיי נישט אריינדרינגען; יענע טעג, ווען איבער פעטערבורג ליעגט א נעבעל און דריקט אלץ צו דער ערד און א טונקעלער יאוש נאגט דאס הארץ און פערלעשט יעדעס שטיקעל האפנונג — דעמאלט איז א אומענדליכער יאוש בע־פאלען מערי'ן און איהר הארץ איז שוואך געווארען. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען ווי צום געשווינדסטען פערלאזען פעטערבורג און מישא איז נישט אבגעטרעטען ביז זיי האבען די זאכען געפאקט און האלב מיט געוואלד האט ער זי ארויסגעבראכט אין דעם האטעל אריין, וואס ער האט געדונגען פאר איהר אין א פינלענדישען דארף.

דא האבען זיי שוין געטראפען דעם שניי און די זון. די וועלט ארום איז ווייס געווען, צוגעדעקט אינגאנצען מיט דיקען שניי. פעלדער און וועלדער האבען זיך ווייס געלויכטען אין דער זון. דער פינלענדי־שער ים־אויסגוס, וואס האט אריינגעקוקט דורך די פענסטער אין זייער שטיבעל אריין, האט זיך אנגעהויבען צו שטעלען און הילען זיך אין

ווייסען. די זון איז ליכטיג אויפגעגאנגען איבער'ן הימעל און האט געהאט געגוג ארט ברייט און ווייט זיך אויסצוגיסען מיט איהר ליכ־טיגקייט, ווי אויפ'ן הימעל, אזוי אויף דער ערד. עס האבען ארומגע־בלאנדזשעט אין פרייען די ליכטיגע זונען־שטראלען איבער די ווייסע פעלדער, איבער די ווייסע דעכער פון די הייזער, איבער די ווייסע בוימער, איבער דער גאנצער ווייסער וועלט און אלץ האט צו איהר אנטקעגען געלויכטען. א טיעפע יום־טוב'דיגע פרעהליכקייט איז געלע־גען איבער אלץ אויסגעגאסען, ווי די ערד וואלט זיך אויף הויכע געסט געריכט, וואס זאלען אראבשטייגען צו אונז פון הימעל אראב.

דא האט זיך מערי געענדערט. זי איז פיעל אויפגעלעגטער גע־ווארען און פרעהליכער און איז זעהר גוט געווארען צו מישא'ן. אין איהר לעכעלן, אין איהר שטיל פערטרויטען ריידען צו איהם האט מישא געפונען א פערגיטונג פאר אלעס. ער איז אין דער שטיל גליקליך געווען איבער איהר און געלאכט און געפרעהט זיך ווי א קינד. און אז זי האט איהם ביי דער האנד אנגענומען: „קום, מישא“! און געלאזט זיך לויפען מיט איהם איבער דעם ווייס־בעדעקטען וועג— איז מישא נישט רויט געווארען, נישט דערשראקען, אפילו נישט דאן ווען זי האט איהם מיט קוילען שניי בעשאטען, ווען, שפּילענדיג זיך מיט איהם האט זי זיך ארייגעווארפען אין זיינע ארעמס, ער האט זי אויפגעהויבען און איז גארנישט רויט געווארען.. און גארנישט פערלעגען..

קוים פלעגט די נאכט צופאלען, האט ער זי דערמאהנט, אז זי דארף זיך שלאפען לעגען און ער האט קיין זאך נישט געוואלט אונטערנעהמען, ביז זי וועט זיך ניט אין בעט לעגען און האט זי גע־שראקען, אז ער וועט מארגען ניט שפּיעלען מיט איהר, און וועט זי אויף דער גאס ניט ארויסלאזען, אויב זי וועט נישט די צוויי גלעזער מילך אויסטרינקען, וואס די גוי'ע האט פאר איהר אנגעגרייט. זי פלעגט איהם צוליעב טהון און מישא האט זיך פערשעמט ארויס־גערוקט פון שטיבעל, עפּיס געברומט אונטער דער נאז, ווי ער וואלט זיך פערענטפערען געוואלט, פארוואס ער איז א מאנספערשוין און קאן נישט זיין אין שטוב, וואו זי טהוט זיך אויס, און איהר צו־העלפען... דערנאך, אז זי האט זיך שוין אין בעט געהאט געלעגט (אין קאפּטענרעל און צוגעדעקט מיט דער קאלדרע ביז צום האלז), האט

זי אנגעקלאפט אן דער וואנד. נעבען וועלכער איהר בעטעל איז גע־שטאנען — „מאזשנא“, און מישא פלעגט דאן אריינקומען מיט דער־זעלבער שעמעוודיגער רויטליכקייט אין די באקען און זיך אוועק־זעצען ביי איהר בעט, נעהמען א בוך און איהר פארלעזען, מעהרסטען געדיכטע. און געלעזען האט ער זיי עקסטרא אין א נודנעם טאן, כדי זי זאל איינשלאפען. אלע מאל האט ער געווארפען א בליק פון בוך ארויס, אויב זי שלאפט שוין און קוים האט ער געהערט איהר עטע־מען און דאס שוואכע הארץ ארבייטען, — האט ער אויפגעהערט צו לעזען, א מינוט זיך פערגונען צו געבען נאך א קוק אויף איהר, אויף איהרע דינע ליפען, וועלכע זיינען נישט גאנץ צוגעגאנגען און געוויזען איהרע צייהן; אויף איהרע פערמאכטע אויגען, איבער וועלכע די הייטלעך האבען זיך זעהר שוואך איבער'ן אויג־אפעל אראבגעלאזט; איבער איהר שווארצען פעריל־גלאנצענדיגען קאפ האאר, בעטראכט זי נור איין מינוט, איין מינוט, מעהר האט ער זיך נישט ערלויבט, פערלאשען דאס ליכט און אויף די שפיץ נעגיל ארויסגעשלייכט זיך.

ער האט איהר נאך קיין איין מאל אין לעבען קיין קוש נישט גע־געבען, חאטש דערנאך ווען ער איז אין זיין שטיבעל אריינגעקומען, דאט ער זיך אוועקגעזעצט אויף א שטוהל נעבען דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און האט שעה'ן, שעה'ן לאנג איינגעהערט זיך צו איהר עטעמען. האט אין דער שטיל צוגערוקט זיין בעטעל צו דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און פלעגט זיך צובויגען צו דער וואנד, קושען די וואנד אין דער שטיל און צום סוף איינשלאפען, אין דער פאנטאזיע, אז ער שלאפט איין אויף איהרע האאר, און פריהמארגענס צוריק אברוקען דאס בעטעל צו דער צווייטער זייט וואנד, אז עס זאל קיינער, קיינער נישט אהנען, וועגען וואס ער קלערט..

דאס צווייטע קאפיטעל.

זיי זיינען געגאנגען ביידע האנד אין האנד אין ווינטערדיגען פאר־נאכט. אין דער לופט האט מלחמה געהאלטען דאס זונען־ליכט, וואס איז גוסס'דיג אויסגעגאנגען אין עק הארויזאנט, מיט דעם לבנה־ליכט, וואס האט זיך ווי א שטערען רעגען געגאסען פון הימעל אראב. דאס

ליכט האט זיך צונויפגעמישט און בוים און פעלד האבען זיך געהילט אין א ציטערנדיגען נאכטליכען, לויכטענדען וואלקען־שאטען. דער ליכט־טאן איז אזוי מוזיקאליש געווען, ווי דאס איידעלסטע ציטערנדע ברומען פון א זייטען־הארפע, וואס געהט אויס אין א לאנגער זיסער גסיסה..

אזוי זיינען זיי געגאנגען אין דעם ציטערענדען ליכט האנד אין האנד און זיי האבען ניט געוואוסט דערפון, אז זיי האלטען זיך ביי די הענד. זיי האבען געשוויגען. זי האט נור געקוקט פון צייט צו צייט אין זיינע אויגען אריין און איהר בליק איז גאר אנ'אנדערער געווען. עס איז איהם געווען, ווי זי וואלט אויפגעעפענט איהר הארץ און וואלט איהר געהיימנים דורך איהר בליק אויסגעזאגט — יענע געהיימנים, וואס זי פערבארגט אין זיך דורך איהר שווייגען אזוי לאנג, אזוי לאנג. פון מינוט צו מינוט האט זי פערבויגען איהרע ליפען אין א שרעקליכער גרימאסע פון צער און זיך אבגערופען:

— קינד, וואסווילסטו?

און איהם געקוקט אין די אויגען אריין, און די ווערטער האט זי דוקא אויף אידיש געזאגט, און איהר טאן איז אזוי זיס געווען, אז מישא האט געמיינט, אז דאס הארץ געהט איהם אויס; איהר גאנצע ווייבערישע שוואכקייט האט זי אריינגעלעגט אין איהר שטים, איהר גאנצע פערבארגענע תאוה. יענער סוד, וואס גראבט אזוי אין איהר דורך די גאנצע טעג שווייגען, איז געווען אין איהר שטים. און מישא האט עפעס געזאגט גלאט אזוי אין דער וועלט אריין:

— מאכט איך צו דעם האלז מיט'ן טיבעל.

און דוקא אויף רוסיש האט ער גערעדט צו איהר, און „איהר" געזאגט און זי האט איהם אנגעקוקט און ווידער געזאגט אין יענעם טאן, אז מישא'ן האט זיך געדאכט, אז ער האט איינגעזאפט אין זיך איהר גאנצע נשמה:

— קינד, קינד, וואס ווילסטו? וואס ווילסטו?

און זיי זיינען ביידע שוין שווייגענדיג געווען דעם גאנצען וועג, און זיי האבען פלוצלים בעמערקט, אז זיי האלטען זיך ביי דער האנד, און זיינען ביידע דערשראקען געווארען און דאס הארץ האט זיי געקלאפט. איין האלבע סעקונדע האבען זיי זיך נאך בעוואוסטזיניג געהאלטען ביי די הענד און אבגעלאזט זיך פלוצלים, ווי זיי וואלטען ביידע

מורא געהאַט, אַז קיין אומגליק זאָל ניט געשעהן, און זיינען פלינק אהיים געגאַנגען.

אהיים געקומען, האָט מישא געוואָלט אריין צו זיך אין שטוב. זי האָט איהם אהן ווערטער ביי דער האַנד אנגענומען און ער איז מיט איהר אריין צו איהר אין צימער. אין שטיבעל איז טונקעל געווען און זיי האָבען קיין ליכט ניט אנגעצונדען. האָבען געלאָזט דורך דעם פענסטער אריינשווימען יענע אויסגעמישטע פערשלייערטע טענער פון לבנה־ליכט, נאַכט און שניי, וואָס זיינען אויסגעגאַנגען אין אַ גסיסה'דיגען קוש...

איבער דער שטוב האָבען געבלאַנדזשעט זייערע שאָטענס, ווי ברואים פון אַנ'אַנדער וועלט. זי האָט זיך אהינגעלעגט אויפ'ן בעט און האָט שוואך אבגעעטעמט, ווי זי וואָלט געוויינט. מישא האָט געוואוסט אַז זי האָט בעקומען האַרץ־קלאַפּען, האָט זיך געוואָלט אויפהויבען, צו־געהן, דערלאַנגען איהר אַ נאַסען קאָמפּרעס, ער האָט זיך אָבער נישט געקאָנט ריהרען פון אָרט און איז געבליבען זיצען און איינגעהאָרכט און איינגעטרונקען אין זיך יעדע בעוועגונג איהרע, יעדען אָטעם איהרען און יעדען טאָן, וואָס איז אהער געקומען צושווימען אין דער זינגענדי־גער דעמערונג פון איהר בעטעל. וואָס ווייטער, האָט זי זיך אַלץ מעהר בערוהיגט, איז שטילער געוואָרען. זי האָט זיך אויפגעזעצט און ארומ־געקוקט זיך אין שטוב, איז געבליבען זיצען מיט איהרע גרויסע, אָפענע אויגען און האָט געשוויגען. מישא האָט געוואָלט עפּיס זאָגען. ער האָט געוואוסט, אַז ער מוז איצט ריידען, פרעגען זי, פאָדערען פון איהר, וואָס אַזעלכעס בעהאַלט זי אין זיך, וועגען וואָס קלערט זי, ווען זי געהט ביי זיין זייט שעה'ן לאַנג און רעדט קיין וואָרט נישט אויס, און אפשר איז איצט די פּאַסענדע מינוט צו ריידען, אפשר איצט און קיינ־מאָל נישט מעהר? זי זיצט דאָך און זי וואַרט, אַז ער זאָל ריידען. קיין איינציג וואָרט קאָן ער נישט פון זיך ארויסברייננגען. ער זיצט און בייסט זיך די נעגעל. דאָס האַרץ קלאַפּט אין איהם, ער האָט געוואָרט, אַז עס זאָל עפּיס געשעהן.

פלוצים האָט זיך געהערט אַ בעוועגונג אין קאָרידאָר, אַ מענער־שטים רעדט: „מערי, מערי ראָזענצווייג“. מערי'ס אויגען האָבען אַ גלאַנץ געגעבען. אַ שימער האָט זיך געוואָרפען, ווי אַ שטראַהל אין דער דעמערונג פון שטוב. מען קלאַפּט אין טהיר, מערי רופט מיט אַ שטאַר־קער שטים: אריין! מישא'ן איז מערי'ס איצטיגע שטים פרעמד געווען.

צום ערשטען מאל הערט ער ביי איהר די פולע מענליכע שטים. און איידער ער האט נאך צייט געהאט זיינע געדאנקען צונויפנעהמען — האט זיך אין דער טהיר געוויזען ווי אנ'ערשיינונג מיכאל קאַוואלסקי.

— אח, איך האב אייך איבערגעשראקען, פערצייהט, — האט קאַוואלסקי געזאגט אין יענעם טאן, ווי ער וואלט ערשט דא פאר א פערטיל שעה געווען און איז נור וואס געהאט ארויסגעגאנגען און, בעמערקט מישא'ן אין דער רעמערונג, זאגט ער מיט יענעם לייכטען זשעסט, ווי עס וואלט גאר קיין וואונדער ניט געווען זיין פלוצליכעס ערשיינען.

— און איהר זייט אויך דא! אח, זדראוסטוואויטע!

מערי האט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז ניט געווארען פערלאשען יענער גלאנץ, וואס מישא האט צוערשט בעמערקט, אין איהר געזיכט איז ניט געלעגען קיין אויסדרוק פון פערוואונדערונג פאר זיין פלוצליכעס ערשיינען, נור פרייד, פרייד אהן א גרעניץ.

— איהר וואונדערט זיך, ווי אזוי איך קום דא אהער? צוויי וואכען בין איך שוין אין פעטערבורג, איהר ווייסט עס נישט? וואס, ווי הייסט? גאנץ פעטערבורג רעדט דאך פון מיין אויסשטעלונג, — זאגט ער האלב אין שפאט, — א בעריהמטער מאן היינט, נור אהן א געלעכטער. מען האט מיך אויסגעשריבען, איך האב דארט אייערע בעקאנטע פריילינס עהרליך בעגעגענט. ביי ועמען? ביים פריסיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאנאוויטש גליצענשטיין. געלויבט צו גאט, — דעם גאנצען נאמען נערענקט, פון זיי בין איך דאס טאקע געוואהר געווארן, אז איהר זייט דא.

— אבער, ווי קומט איהר דארט אהין?

— גאט, ווער קומט נישט דארט אהין, איך בין דאך שוין מיט האלב פעטערבורג בעקאנט, מיט'ן שוישפיעלער ביקאוו, מיט'ן מאלער אנדרע און מיט מאקסימאוויטש'ן. יא, דער רעזשיסער, ווי הייסט ער? דער, וואס איז איצט אזוי אין מאדע אין פעטערבורג. דער, וואס פיהרט גאנץ פעטערבורג ביי דער נאז ארום. אלע דאמען טהוען זיך אן לויט זיין געשמאק. די סאלאנען ריכטעט מען איין, ווי ער שטעלט אויס די ביהנע — מיט אלערליי ווערים, עקדעשען און היישעריקען. האט ער זיי דאס א ביסעל דעם קאפ פערדרעהט.

— זייט איהר שוין מיט לעסער'ן אויך בעקאנט? — וואונדערט זיך מערי.

— יא, טאקע לעסער און איהר וועט די זכיה האבען איהם צו זעהן און אפשר מיט איהם ריידען — איך בין בעפאלמעכטיגט אייך דארט אהין צו ברייגגען, — זאגט קאוואלסקי אין א אפיציעלען לעבעלנדען טאן, — פון נאטאליא מיכאילאוונא אליין. זי האט אזוי פיעל געהערט פון אייך פון די פריילינס ערליך — דאכט זיך, זי איז דאך מיט די פריילינס פון איין שטאדט.

— יא, פון קיעוו, — רופט מערי אויס — אבער ווי קומט איהר דארט אהין? איהר אין דער מיט אריין!

— זעהר אנ'איינפאכע געשיכטע. איהר האט דאך געזעהן די בילדער, וואס איך האב געמאלט ביי אייך אין שטאדט. איך האב זיי גע־בראכט קיין ווארשוי, געוויזען די קאלעגען און שטעלט זיך פאר, אז דאסמאל זיינען זיי מיינע בילדער דוקא געפעלען, א קאלעגע, וועלכער האט אויסגעשטעלט זיינע בילדער אין פעטערבורג אין דעם אלגעמיינעם רוסישען סאלאן, האט מיך צוגערעדט, מיינע בילדער אויך צו צושי־קען קיין פעטערבורג. „וועסט פערקויפען— זאגט ער— פעטערבורג קויפט" — און ער האט רעכט געהאט. אוועקגעשיקט דאס בילד און נאך א פאר און שטעלט אייך פאר, אז אין פעטערבורג געפעלט עס. אויפזעהן האבען מיינע בילדער געמאכט. די צייטונגען שרייבען דער־פון. א צווייטער לעווימאן, — זאגט מען. ווי געפעלט אייך דער טיטעל, וואס מען גיט מיר? אהא! אבער געלד גיבען זיי! איין טעלעגראמע, נאך איינע געקראגען, קום, מען וויל קויפען! און שטעלט אייך פאר, אז מען יאגט אין די טויזענדער אריין פאר מיינע בילדער. איך בין א מאלער אין דער מאדע, און קיין זאך איז ניט אזוי לייכט ווי אין פעטער־בורג אין דער מאדע צו ווערען, דערהויפט נאך אין אזא שטורמישע צייט — — אין דער פראווינץ — — — — — און אין פעטערבורגער טעאטער און אין די סאלאנען הערשט לעסער, וואס קלעפט זיי אויס די הייזער מיט טשערעפאכעס, טהוט אן די ווייבער, ווי די משוגע'נע מכשפות, און מען טרינקט קאפע אויס פארצעלאן, וואס איז ועמאכט אין דער פארם פון „זשאבעס" — אין אזא צייט, אין אזא מיליע קאן קאוואלסקי ווערען א בעריהמטער מאהלער. יא, יא! און היינט קאנט איהר זיך דען פארשטעלען צו זיין אין פעטערבורג א בערימהייט און

נישט צו פערקערען אין סאלאן פון נאטאליא מיכאילאוונא? נור עס איז פיקאנט, ווי אזוי איך בין בעקאנט געווארען מיט איהר. אח, א וואוילע אידענע, די מיכאילאוונא, נאר דעם מאן איהרען, דעם פרי־סיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיאנאוויטש, איהם איז מיר א שאד. מען זאגט — א בענאבטער מענש און מוז נעביך אויך מיטשפיעלען די קאמעדיע.

— אבער ווי קומט איהר אהער? — פונקט ווי מערי׳ן וואלט ערשט איצט אויפגעפאלען קאוואלסקי׳ס פלוצלונג׳דיגע ערשיינונג.

— איך האב קיין וואוינרעכט נישט אין פעטערבורג, — האט קא־וואלסקי געזאגט מיט א לעכעלן אין דער שטיל — מען האט מיך גע־וואלט יעדען טאג ארויסשיקען. איין נאכט האב איך גענעכטיגט ביי דעם, א צווייטע — ערגיץ אנדערש־וואו. וואו מען בעמיהט זיך דארט פאר מיר, האבען זיי מיר געהייסען דערוויייל ארויספאהרען קיין פינ־לאנד. די פריילינס עהרליך האבען מיר געגעבען אייער אדרעס. יא, וועט זיך נאך געפינען אין דעם האטעל א נומער פאר מיר? אין איינציגע טעג ארום דארף די ערלויבניש זיין. אבער פארוואס זיצען מיר אייגענטליך אין דער פינסטער? — האט ער אהן זיין ווילען געגעבען א בליק אויף מערי׳ן, דערנאך אויף מישא׳ן, וועלכער איז די גאנצע צייט געזעסען אין א ווינקעל און מיט קיין איינציג ווארט דאס געשפרעך נישט גע־שטערט. און מערי, גלייך ווי זי וואלט זיך ערשט איצט דערמאהנט אן מישא׳ן האט זיך אנגערופען.

— געוויס וועט זיין א נומער, נישט וואהר, מישא? מען דארף אנ־פרעגען ביים ווירטה.

— געוויס, געוויס, — האט מישא אבגעענטפערט אונפערשטענד־ליכע ווערטער און האט אנגעריבען א צינר־העלצעל און די לאמפ אנגעצונדען.

דאס ליכט האט אלעמען געשטערט.

— אבער א שניי איז דא; א לאנדשאפט, א ליכט — גאט! איהר וועט מיר דא מוזען ווייזען דעם אומגעגענד — ווענדט זיך קאוואלסקי צו מערי׳ן, — איך בין אהער געפאהרען פון דער סטאנציע אין לבנה־ליכט. א געגענד! עס זעהט דאך אינגאנצען אויס, ווי אין די „טאטערן״, נור א שאד, וואס קיין בערג זיינען נישטא.

— געווים וועט מען אייך ווייזן געווים, נישט וואָרה, מישא? — האט מערי געענטפערט — און, ווייסט איהר, וואס? די לבנה שיינט היינט אַזוי שעהן, קומט גאָר, איך וועל אייך ווייזן ווי איך פאָר אויף מיינע סקיס. איהר פאהרט אויף סקיס? דא וועט איהר זיך אויסלערנען. קומט, מיר וועלען דערוויילע אריין צום בעל־הבית.

— אבער, מערי, איך מיין, אז פאר אייך איז איצט קיין צייט נישט ארויסצוגעהן. עס קאן אייך שאדען, — האט מישא געשטאמעלט.

— אבער, קינד, איך פיהל זיך גאנץ גוט, גאנץ גוט. זעה, ווי די לבנה שיינט! קום, מישא, דאראגאי. קום, קום! — און, אנחאפענדיג מישא'ן ביי דער האנד, גיט זי א ווארף צו קאוואלסקי'ן אונטען־ארום דעם קאפ — נו, וועלען מיר זעהן, ווי איהר פאהרט אויף סקיס.

מישא האט זיך אבער זעהר קאלט פון איהר האנד ארויסגעמאכט און געזאגט טרוקען:

— יערענפאלס, ווען איהר דענקט צו פערבלייבען אין דארף, מוז מען מיט'ן ווירטה ריידען.

מערי האט איצט נישט בעמערקט זיין קאלטען טאָן, געחאפט פלינק איהר ווייסען ספארט־פעלץ, איהר קאפ האט ווי א קראנקע בלום ארויסגעקוקט פון די ווייסע קאראקולען און זי איז ארויס פון הויז, מישא און קאוואלסקי — נאך איהר.

אין קארידאר האבען זיי זיך מיט'ן ווירטה געטראפען. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז עס איז דא אפצוגעבען דאס צווייטע צימער ביי מערי'ס. מישא איז איצט זעהר בלייך געווארען. קיינער האט עס ניט בעמערקט, און עס האט איהם הענד און פיס ווי אבגענומען. ער האט זיך געוואלט ווארפען אויף קאוואלסקי'ן מיט די פויסטען. ער איז געוועזן פעסט איבערצייגט, אז דאס איז עפּיס א געהיימער אבמאך. וואס, ווען — האט ער נאך זיך אליין קיין רעכנונג נישט געקאנט אב־געבען.

— אבער דאס קאן דאך נישט זיין! האט ער זיך פלוצלינג אנגע־רופען.

זיי האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט.

— וואָס מיינסטו? — האָט מערי געפרעגט.

משיא האָט זיך געפונען אין אַ שרעקליכער פערלעגענהייט:

וואס האט ער געוואלט זאגען, וואס האט ער געוואלט זאגען, וואס האט ער געוואגט צו דענקען? און ער האט אנגעהויבען צו שטאמלען:

— איך מיין עס וועגען דעם, איהר דארפט דאך ניט ארויסגעהן, דער דאקטאר, איך מיין—

— אבער עס איז דאך גאר נישט אזוי שלעכט מיט מיר, אז מען זאל דארפען אזוי ציטערען איבער מיר, — האט מערי געענטפערט און אין איהר טאן איז געלעגען פערדרוס.

מישא האט שוין געשוויגען.

מערי האט גענומען די סקיס, וועלכע זיינען געשטאנען אין קארי־דאר, אנגעטהון זיי אויף די פיס, און ווייט גלאזט זיך מיט זיי אויפ'ן וועג. מישא און קאוואלסקי זיינען א שטיק הינטער איהר געבליבען.

און א נאכט איז געווען — צו בעוואונדערן. א לבנה־נאכט איבער א שניי־וואלד. די וועלט איז רוהיג געווען. א שטילקייט האט גע־הערשט ארום. קיין הויך, קיין בעוועגונג, נור וואס דער שניי סקריפעט הינטער די טריט און גלאנצט ארויף צום שטערן־ליכט. די נאדעל־בוימער, בעלאדען מיט שניי, שטעהען, ווי אלטע, ווייסע זקנים ביי די וועגען און זייערע נאכט־שאטענס ארום זיי, ווי דאס וואלט נישט גע־ווען נאטור און בעשעפעניש, נור א פער'כשופ'טע וועלט, וואס שטעהט אזוי פון קדמונים אן.

פון דערווייטענס האט זיך בעוויזען מערי'ס שאטען מיט די לאנגע סקיס. ווי א געהיימע ערשיינונג האט זיך גערוקט דער שאטען איבער דעם ווייסען שניי־וועג, און די אלטע בוימער זיינען געשטאנען און האבען איהר שטום נאכגעקוקט.

קאוואלסקי און מישא זיינען ביידע איהר נאכגעגאנגען. 'זיי האבען ביידע געשוויגען, ביידע געווען פערקלערט און ערנסט. איינער האט זיך נישט געקימערט אום דעם צווייטען. אזוי זיינען זיי אנגעקומען צו מערי'ן וועלכע איז איצט געזעסען אויף א ווייס־בעשנייטען פעלד אונטער א בוים, קוילען פון שניי זיך געמאכט און געווארט אויף זייער אנקומען. איצט האט זי אנגעהויבען זיי צו בעשיטען מיט די קוילען שניי און נישט צוגעלאזט צו זיך. אבער אנשטאט טרעפען קאוואלסקי'ן אין יענער הייטערער שטימונג, אין וועלכער זי האט איהם איינגענטליך געלאזט — האט זי איהם געפונען ערנסט און שווייגענדיג.

קאוואלסקי האט נור פערלעגען געשמייכעלט און עפעס געזאגט,

נור זי האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס ער זאָגט, און מישאַ האָט זיך אַבגערופען.

— איך בעט אייך, הויבט אייך אויף פון שניי, עס וועט אייך שאַדען.

ער האָט געוואוסט, ווי לעכערליך ער איז איצט אין דער ראָליע פון איהר פערזאָרגער, און עס האָט איהם באַנג געטהאָן די ווערטער, וואָס ער האָט געהאַט געזאָגט.

— אָה, זייט איהר היינט לאַנגווייליג, און אזעלכע ערנסטע געזיכ־טער! קומט, קומט צוריק, מיט אזעלכע לאַנגווייליגע לייט לאָזט זיך ליעבער אין דער היים זיצען, נישט אין אַזאַ הערליכער לבנה־נאַכט און שניי־פעלד, — האָט מערי געזאָגט.

דערביי האָט זי זיך אויפגעהויבען און אנגעהויבען צו געהן טריט ביי טריט און אויך געשוויגען.

— וואָס שווייגט איהר אַזוי? צו די נאַכט ברענגט אייך אריין אין אַזאַ שטימונג? אַבער דערצעהלט נור, האָט זי אייך בעגעגענט, נאַטאַליע מיכאַילאָוונאַ? אַלץ מוז זי בעגעגענען, אַבער ווי קומט איהר צו איהר? — האָט זי אָנגעהויבען אריינצוציהען קאָוואַלסקי'ן אין אַ געשפּרעך.

— עס איז געווען זעהר פּיקאַנט, זעהר פּיקאַנט, — האָט ער גע־זאָגט, אַבי עפּעס צו ענטפערען און האָט דאָס איבעריגע פערשוויגען מיט אַ פּערלעגען געלעכטערעל. אויף וועלכען מערי איז אויך שטיל געבלי־בען די גאַנצע צייט, ביז זיי זיינען געקומען אַהיים.

אין קאָרידאָר האָט דער ווירטה שוין אַנגעוויזען קאָוואַלסקי'ן זיין נומער פּאַרטיג. עס איז טאַקע געווען דאָס צווייטע צימער נאָך מערי'ס.

מישאַ האָט זיך פערענטפערט, אַז ער האָט נאָך אַ נויטיגע ארבייט צו טהאָן און איז אריין צו זיך אין שטוב. קאָוואַלסקי איז זיך אויך געגאַנגען געזעגענען.

— וואָס, איהר האָט אויך אַ נויטיגע ארבייט? — האָט איהם מערי געפרעגט און געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך מיין אַז איהר זייט מיעד. איבעריגענס, אַז איהר פערלאַנגט, קאָן מען נאָך אַ ביסעל צוזאַמען פערברענגען.

מערי האָט איהם אַנגעקוקט, זיין אַנטוואָרט צו דער זאַך האָט זי זעהר פערוואונדערט און זיין ערנסט האָט אויף איהר אַ שרעק אַנגעוואָר־

פען. זי האָט געעפּענט די טהיר. קאָוואַלסקי איז אריין. די לאָמפּ האָט זיך נאָך געלויכטעט פון פריהער. מערי האָט די לאָמפּ ארויפגע־דרעהט און, אויך מיט אַן'ערנסטער מינע, געבעטען קאָוואַלסקי'ן זיצען.

דער ערנסט האָט איהר קאָוואַלסקי'ן פערפערמדט און זי האָט זיך איצט געפיהלט זעהר פערלעגען אינאיינעם מיט א פרעמדען מאַנס־פערשוין צו זיצען. דאָס געשפּרעך האָט זיך נישט געקלעפּט — האָבען זיי געשוויגען, נור דאָס שווייגען איז איצט געווען שרעקליך. פונ'ם צווייטען צימער האָבען זיך געהערט מישא'ס טריט ארויף און אראָב־געהן איבער'ן שטוב. פּלוצלינג האָט זי געגעבען אַ קוק אויף קאָוואַל־סקי'ס געזיכט און זי האָט עס נישט דערקענט. עס איז בלייך געווען, בלייך און גאַנץ אנדערש און פרעמד ,ווי זי האָט דאָס געקענט. אַן ערנסט איז געלעגען דערויף, ווי דעמאָלט ביים מאָלען, נור דער שמייכעל איז געווען פערשוואונדען. די אויגען און די ליפּען האָבען אויס־געדריקט אַנ'אונבעהאָלפיגע פערלעגענהייט.

איהר האָט אַ ציטער ארומגענומען. זי האָט זיך אָנגעהויבען צו טרייס־לען ווי אַ בלאַט, די הענד זיינען איהר בלייך געוואָרען, דאָס פּנים בלייך און איהר הארץ האָט הויך אבגעקלאַפּט.

נור כדי זיך צו בעפרייען פון דער לאַגע, צו צושטערען דאָס אונער־טרעגליכע שווייגען, האָט זי ווידער איבערגע'חזרט די זינלאָזע ווערטער.

— האָט זי אייך געפונען, די נאַטאַליא מיכאַילאָווגאַ? אַנ'אינטע־רעסאַנטע פרוי?

— איך וויל איצט נישט ריידען דערפון, — האָט קאָוואַלסקי אָב־געענטפערט קורץ.

די ווערטער האָבען איהר נאָך מעהר דערציטערט. זי האָט זיך אָנ־געהויבען אינגאַנצען צו טרייסלען. עס איז איהר קאַלט געוואָרען. זי איז געבליבען זיצען אויף איהר אָרט, איינגעקאָרטשעט אין איהר ווינטער טוך און האָט געוואָרט.

פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך אַלץ געהערט מישא'ס פעסטע טריט ארויף און אַראָב איבער דער שטוב.

— איבעריגענס, בין איך דאָס אליין געקומען צו איהר, צו נאַ־טאַליע מיכאַילאָוונאַ. ניין, צו די פריילינס עהרליך. איך האָב געוואָלט געוואָהר ווערען פון זיי אייער אדרעס, און איך בין גאָרנישט אהער גע־

קומען צוליעב וואַהנרעכט. איך בין געקומען צוליעב אייך, — האָט קאָ־וואַלסקי געזאָגט הויך און ענערגיש, ווי ער וואָלט געוואָלט מיט זיינע ווערטער פערשרייען מישאַ'ס טריט פון דעם צווייטען צימער.

מערי איז געבליבען זיצען, ווי פריהער, אין דערזעלבער פּאָזע. איין צאָהן האָט איהר געקלאַפּט אַן צווייטען און זי האָט געשוויגען.

— און געטהאָן האָב איך דאָס, ווייל איך האָב אייך ליעב, ווייל איך וויל מיט אייך אינאיינעם זיין, ווייל מיט אייך איז מיר גוט, און איך האָב געבענקט נאָך אייך, און איך האָב געוואָלט זיך זעהן מיט אייך.

מערי איז געזעסען ווי פריהער. קאָוואַלסקי איז אנטשוויגען גע־וואָרען, בלייך. מערי האָט געקוקט אויף זיינע ליפּען, און זי האָט דער־זעהן, אַז זיי זיינען בלייך און ציטערען. און אַ אונבעשרייבליך גע־פיהל פון גליק האָט זי ארומגענומען צו קוקען אויף זיינע ציטערנדע ליפּען.

זי האָט שוין נישט געהערט איצט מישאַ'ס טריט פון דער צוויי־טער שטוב. איהר גאַנץ ביסעל בלוט, וואָס זי האָט געהאַט אין זיך, האָט זיך אַנגעצונדען. זי האָט אַראָבגעוואָרפען פון זיך דאָס טוך, דעם מאַנטעל, אַ וואָרף געגעבען מיט איהר שוואַרצען־פּעריל קאָפּ און געגע־בען אַ קוק פריי אויף דער וועלט.

— איהר קענט מיך נישט, און ווייסט נישט, ווער איך בין, — האָט ער ווייטער געזאָגט שאַרף און קורץ, — איך ווייס נישט, אויב איהר וועט מיך פערשטעהן, ווארום איך אליין פערשטעה זיך אויך נישט. איך טהו, וואָס מיין הארץ זאָגט מיר און ווי איך פיהל. איך ווייס נישט, וואָס וועט זיין מאָרגען מיט מיר, איך בין נישט פעראַנט־וואָרטליך פאר קיין מינוט פון מיין לעבען — ווייל איך קאָן עס מיר אליין נישט נעהמען, נור עס נעהמט מיך. איך ווייס נישט צו איך האָב עס אייך בעדאַרפט זאָגען. איך ווייס נור, אַז זינט איך האָב אייך אויפגעהערט צו זעהן, זייט איהר אויסגעוואקסען ביי מיר טויזענד מאָל שעהנער, ווי איהר זייט אין דער ווירקליכקייט; איך האָב מיר מיין פאַנטאַזיע פריינגעלאָזט און איך האָב מיר אייך אויסגעמאָלט, אזוי ווי איך האָב געוואָלט. איך האָב געזעהן יערע בעוועגונג אייערע, איך האָב געהערט יערעס וואָרט, יערעס וואָרט און טאָן אייער'ן, און דאָס געזאַנג פון אייערע בעוועגונגען, און דעם גאַנג אייער'ן האָב איך

נעזעהן, און עס האָט זיך מיר אַזוי אויסגעוועבט אייער געשטאַלט, ווי איך האָב געוואָלט. איך בין געגאַנגען מיט אייך שפּאַצירען, איך האָב מיט אייך גערעדט, איך האָב געהערט אייער אַנטוואָרט, און וואָס איך האָב געזעהן שעהנעס — האָב איך אייך דערמיט אויסגעציהרט. איך בין אייגענטליך דאָ אַהער געקומען מיין פאַנטאַזיע צו צושטערען, צו מאַכען צורינען אין מיר דאָס בילד מיט דער ווירקליכקייט. אָבער, ניין, יעדעס אייער לעבעדיג וואָרט איז מיר טויזענד מאָל מעהר ווערטה, ווי מיין פאַנטאַזיע, יעדע אייער בעוועגונג אין דער ווירקליכקייט... ניין, איך האָב נישט געקאָנט אַנדערש... זייט מיר מוחל — האָט ער אַבגעהאַקט אין מיטען און געבליבען זיצען, געגעבען אַ מאַך מיט די הענד, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט נישט, וואָס ווייטער צו טהאָן.

קאָוואַלסקי'ס קינדערשע אונבעהאָלפענקייט האָט מערי'ן מעהר געריהרט, ווי זיינע ווערטער. דאָס ציטערען מיט די ליפּען און די אומ־געלומפּערטע בעוועגונג מיט די הענד האָט זי געגעבען אַ ציה ביים הארץ. האָט זי זיך אויפגעהויבען אָהן אַ וואָרט צו ריידען, איז צוגע־גאַנגען צו איהם, הארט צו איהם, דעם קאָפּ אַנגעבויגען צו דר'ערד, און איז געבליבען שטעהן, צוטולענדיג זיך אונטער זיין האַנד, און האָט געוואַרט.

פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך געהערט מישאַ'ס שווערע טריט, געהענדיג אַרויף און אַראָב איבער זיין צימער.

דאָס דריטע קאַפּיטעל

צו־מאָרגענס שפּעט אין גרויען טאָג איז מישאַ געלעגען אין אַ שווערען האַרטען שלאָף. עס האָט איהם אויפגעוועקט מערי'ס פרעה־ליכע שטים, וועלכע האָט איהם געוועקט דורך דער וואַנד: „שעם זיך, אַזוי שפּעט שלאָפט מען! מישאַ, מישאַ, וואָס איז מיט דיר?“ ער האָט זיך אויפגעכאַפּט, אַרומגעקוקט זיך, וואו ער געפינט זיך און מיט איין מאָל איז איהם אַלץ ווידער קלאָר געוואָרען און דער שרעקליכער צער פון דער נעכטיגער גאַנצער נאַכט האָט ווידער זיין האַרץ געדריקט: יאָ, עס איז וואָהר, עס איז וואָהר, ער איז געקומען, ער איז דאָ, און זי געהט צו איהם, ווי אַ נאַריש קליין מיידעל און אין איין מינוט איז

דורך זיין זין אדורכגעגאַנגען די גאַנצע שרעקליכע נאַכט — זייערע שטילע רייד, זייער שעפּטשען, זייערע בעוועגונגען. און ווידער אַמאָל האָט ער זיך געזאָגט דאָס אייגענע, וואָס ער האָט זיך אַזוי פיעל מאָל געזאָגט און מיט וואָס ער האָט זיך די גאַנצע נאַכט געטרייסט, אַז זי איז נישט אַנדערש ווערטה; אַז ער האָט זיך אין איהר טועה געווען, געמיינט, אַז זי איז טיעפער, צום סוף איז זי איינע פון טויזענד, פון די קלענסטע, וואָס לויפט נאָך יעדע ביסעל נאַרישער בעריהמטהייט און „קינסטלער", אַ גימנאַזיסטקע. אָבער ווידער האָבען די בעליידיגענדע ווערטער, מיט וועלכע ער האָט זי געזידעלט אין זיך, דורך דער שרעק־ליכער נאַכט זיין הארץ נישט געשטילט, נישט זיין וועהטאָג געמינערט. דערוויל האָט ער זיך אנגעטהאָן, און אהן צו וויסען האָט ער געזעהן היינט אויסצוזעהן לייטישער, ווי אנ׳אנדערסמאָל, לענגער בעטראַכט זיך אין שפּיגעל, גוט בעקוקט זיך און געהאַט פערדרוס פון זיין געזיכט, געפונען אין זיך צופיעל עהנליכקייט מיט זיין שוועסטער סאַניע, וואָס דאָס האָט איהם אויסגעוויזען זעהר נאַריש און העסליך. ער האָט אָב־געמאַכט ביי זיך — גאָרנישט צו לאָזען מערקען אויף זיין געזיכט. אדרבה, אַ גלייכגילטיגקייט אזוי צו קאָוואַלסקי׳ן, ווי צו מערי׳ן. אַ גלייכגילטיגקייט און אַ רוהיגע טאַקטישקייט — האָט ער זיך געזאָגט — פריינדליך צו זיין, ווי אַלטע בעקאַנטע, אָבער נישט מעהר. און נעה־מענדיג זיך אין די הענד, איז ער אריין צו מערי׳ן.

אריינגעקומען איז ער מיט אַ ביסעל האַרץ־קלאַפּען; דער „גוט־מאָרגען" איז נישט אויסגעקומען גענוג קלאָר און די אויגען האָבען צו פיעל געפינקעלט. דאָס ליכט האָט איהם פון די ברילען־גלעזער געלויכטען, האָט ער אראָבגענומען די ברילען, אויסגעווישט די גלע־זער, אומגעקוקט זיך בעפרעמדט. דאָס שטיבעל איז אינגאַנצען גע־ווען מיט אַ יום־טוב׳דיגער פרעהליכער מאָרגען־זון איינגענומען.

— גוט, וואָס מען זעהט איינעם, — האָט זיך מערי אָנגערופען (ער האָט זי נאָך נישט געהאַט געזעהן, ווארום די זון האָט איהם די אוי־גען צוגעשלאָסען, נור ער האָט געהערט איהר שטים, און איהר שטים איז היינט קלאָר געווען און אַ גוטסקייט איז געלעגען אין איהר, אַ גוטסקייט אהן אַ שיעור, אַז דאָס האָט מישאַ׳ן דאָס הארץ צונויפגע־פרעסט) — האָב איך צוויי קאָוואַלערען, האָבען זיי מיך געלאָזט אליין: איינער — אויף דער זייט וואַנד, דער צווייטער — אויף דער זייט

וואנד. און איך זיץ דאָ פון פריה־מאָרגענס אָן און לאַנגווייל זיך, און לאַנגווייל זיך, נור די זון, וואָס האָט אויף מיר רחמנות געהאַט, איז אין מיין צימעריל אריינגעקומען.

מישאַ האָט געענטפערט עפּעס אונפערשטענדליכעס, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ וואָרט, וואָס איז אַבגעשטאָרבען אין אַ שמיי־בעל. ער האט זיך געפונען א טונקעל ווינקעל — א בעהעלטעניש פאר דער זון, אוועקגעזעצט זיך און ווידער עפּעס געזאָגט.

— דער גאַסט שלאָפט. אָהן איהם וועט זיך גאָרניט לאָזען טהאָן.

ער האָט געגעבען אַ קוק אויף מערי'ן און האָט זי נישט דערקענט. אַנ'אַנדער מערי — די, וועלכע ער זעהט אַמאָל אין זיין פאַנטאַזיע. פערשוואונדען איז דאָס בלייכקייט פון איהרע באַקען, און ווי גלענצען איהרע אויגען, און וואָס פאר אַ חן איז אויסגעגאָסען אויף איהר גע־זיכט! זעהר אַ גרויס גליק ליעגט אויסגעגאָסען אין די ווינקעלעך פון איהרע ליפּען, וואָס מאַכט איהר געזיכט אינגאַנצען צו אַ קינד צוריק. אַ גרויס קינד איז עס מיט אזעלכע דינגע געטאַקטע גליעדער. יערעס גליעד איהרס קושט זיך ארויס פון איהר זיידענעם שווארצען קלייד, און אָנגעטהאָן איז זי היינט אַנדערש, ווי אַנ'אַנדערס מאָל. אָנגעטהאָן אין שווארצען זיידענעם קלייד, אין וועלכען זי פלעגט געהן אין טהע־אַטער און געהאַט אויף זיך דאָס ברוינע זיידענע טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען—פון דער אלטער טשערטקאָווער רבי'צין און אויף איהר האַלז די שנור פּעריל, דער אלטער טשאַרטקאָווער רבי'צינ'ס פּע־ריל, די איינציגע ירושה און מתנה, וואָס איהר פאטער, דאָס אייניקעל פון טשאַרטקאָווער הויף האָט געשענקט איהר מוטער, דעם רייכען גוט־בעזיצער'ס טאָכטער פאר כלה־מתנות, און די מוטער האָט זיי איהר אין געהיים מיטגעגעבען קיין פּעטערבורג — זיצט זי אויסגעצ'הערט אין די זאַכען אויף דער פאטער־שטוהל און א גרויס גליק שיינט ארויס פון איהר אינערליכען, ווארפט א גלאַנץ אויף איהר און מאַכט זי צו דעם, פון וועלכען מישא האָט געחלומ'ט פון איהר — פאַר'ן אלטען טשאַרטקאָווער רבי'נס אַנ'אייניקעל.

מישאַ האָט שטיל־שווייגענדיג געקוקט אויף איהר און זי האָט זיך איבערגעגעבען אונטער מישאַ'ס בליקען. זי האָט זיך געלאָזט בעטראַכטען, אויפעסען פון זיי, און איז דערביי געווען קאַלט, מיט דעם גאַנצען שטאָלץ פון איהר יחוס אויסגעגאָסען אויף איהר, מיט

זיבען שלעסער פערשלאָסען פאַר מישאַ'ן, נור אינגאַנצען אָפען פאַר יענעם, וועלכען זי האָט אויסגעקליבען און זי האָט אראָבגערעדט צו איהם פון איהר הויכקייט און איהר שטים האָט געקלונגען ריין און רוהיג:

— זעה, וואָס פאַר אַ הערליכער טאָג עס איז היינט; זעה, ווי די זון בעגיסט אַלץ מיט ליכט! דוכט זיך, אַז אַזוי ווי זי שיינט היינט, האָט זי נאָך קיינמאָל ניט געשיינט, זי איז היינט פולער און ליכטיגער גלייך ווי זי וואָלט איהר גאַנצען גלאַנץ צוריקגעקראָגען.

מישאַ האָט געשמייכעלט.

— עס איז נישט אַזוי די זון, ווי די אויגען, וואָס זעהען זי.

זי האָט איהם אָנגעקוקט האַלב פערוואונדערט.

— אַלץ איז אַזוי ווי מיר זעהען עס.

און אויף דעם איז זי שטיל געוואָרען. איהר געזיכט האָט אָנגענומען אַזאַ רוהיגקייט, אַז קיין מוסקעל האָט אין איהר נישט געציטערט, זי איז געווען אינגאַנצען ווי אויסגעהאַקט פון טונקעלען מאַרמאָר, און איז געבליבען זיצען מיט איהר שטאָלץ, מיט א אונענדליכער פרייד און מיט אַ לייכטענדער רוהיגקייט אויסגעגאָסען אויף אַלע איהרע אברים.

— און איך האָב בעשטימט אהיים צו פאָהרען, — האָט זיך פלוצלינג מישאַ אָנגערופען און געגעבען אַ וואָרף מיט די הענד, גלייך ווי ער וואָלט נישט געוואוסט, וואו זיי אהינצוטהאָן.

— פאַרוואָס? — האָט מערי געפרעגט קאַלט און מיט פערוואונדערונג.

ער איז איצט גרייט געווען אַלץ איהר ארויסזאָגען — אַז ער האָט אַלץ געהערט, אַז ער ווייס פון אַלץ... נאָר געזאָגט האָט ער עפּעס אנדערש:

— די לעקציעס אין אוניווערסיטעט הויבען זיך נישט אָן און וועלען זיך וואהרשיינליך אַזוי גיך נישט אָנהויבען. קיין גרויסער מאַכער בין איך נישט, איך זאָל קאָנען דאָ צו־נוץ קומען ביים שטרייק— פיליכט וועל איך אין דער היים גיכער נוצליך זיין.

— דאָס איז אַ שאָד, — האָט זי געזאָגט קאַלט, — פעטערבורג ווערט איצט אַזוי אינטערעסאַנט, ווירקליך אַ שאָד!

אויף דעם איז אנגעקומען קאוואלסקי. מען האט געזעהן, אז ער האט זיך געאיילט אין אנטהאן. דער קראוואט איז איהם ניט גוט געזעסען, די קאנטען פון זיינע האהר און בארד זיינען נאך נאס גע־ווען.

— א, פערצייהט מיר! גרויסער טאג און איך בין געשלאפען, — מאכט ער צו די אויגען, ווייל די זון האט איהם געברענט, — און מיר האבען זיך דאך געזאלט פריה־מארגענס אויפהויבען און צום וואסער־פאל פאהרען. און איהר זייט שוין לאנג אויף? עפעס ווי א חלום, איך נעדענק שוין גארנישט, נור ווייסע טויבען־פערדערען זיינען מיר אין זכרון געבליבען; איך ליעג אין ווייסע טויבען־פערערען.

מערי האט קיין ווארט נישט אויסגערעדט, האט נור געקוקט אויף איהם, און איהרע אויגען האבען געשמייכעלט, און איהרע ליפען האבען געשמייכעלט, אבער אזוי שטיל און מיט אזא שעהנע פרייד, וואס קומט פון אינערליכען גליק.

— אבער זייט איהר נאס, זייט איהר נאס, — האט זי איהם צו־געווארפען איהר טיכעל, — ווישט אייך אב די בארד. אה, אח, איהר מאכט אייער קראגען נאס.

— א, פערצייהט! — האט קאוואלסקי געזאגט און געכאפט זיך די בארד אבווישען און דעם קראוואט צו רעכט מאכען.

מישא האט זיי נישט אבגעלאזט אויף איין מינוט. ווען מערי האט גערעדט צו קאוואלסקי'ן, האט ער געקוקט אויף איהר. ער האט גע־זעהן דאס לעכעלן, נור נאך מעהר דאס ריידען, דעם טאן. דאס איז יע־נער בעקאנטער טאן, וועלכען ער האט אזוי גוט געקענט... און כדי זיך אליין צו פייניגען, האט ער זיך בעמיהט יעדען בליק איהרען, יעדען שמייכעל, וואס זי האט געגעבען צו איהם, צו פערנעהמען, גלייך ווי ער וואלט א פרייד געהאט אין דער פיין.

— אבער צו דער „אימאטרא“ פאהרען מיר, עס איז דאך נישט צו־שפעט? — האט געפרעגט קאוואלסקי — נישט וואהר? — האט ער זיך געווענדעט צו מישא'ן, וועלכען ער וואלט ערשט איצט, ווי צום ערשטען מאל בעמערקט.

— מישא וויל דאך מיט אונז נישט פאהרען, איך ווייס נישט פאר־וואס, — האט מערי געענטפערט.

— יאָ? — פרעגט אידם קאָוואלסקי, — פארוואָס? איך האָב זיך דאָך אזוי געפרעהט אויף דער רייזע, — האָט ער זיך אָנגערופען מיט אמת'ן צער.

מישאַ האָט איהם נור אָנגעקוקט און געשוויגען.

— ער זאָגט, ער וויל אַהיים פאָהרען. אָ, מישא איז זעהר נישט גוט צו מיר היינט, זעהר נישט גוט, — האט זי געזאגט, ווי מיט טרעהרען אין די אויגען.

מישאַ האָט זי אָנגעקוקט, ער איז ווי צומישט געוואָרען. אין דעם אייגענבליק האָט ער איהר אַלץ מוחל געווען און איז גרייט געווען פאר איהר אויף די קניה צו פאלען. נישט ליעבע, נור אַ גרויס, גרויס רחמנות האָט איהם ארומגענומען אויף איהר.

— אָבער עס איז דאָך גאָרנישט אזוי, גאָרנישט אזוי, — האָט ער געזאגט מיט א געשריי און געוויין,—איך מוז דאָך אהיים פאהרען, איך מוז דאָך — און איז בלייך געוואָרען און האָט אָבגעהאַקט אין מיטען.

קאוואלסקי האט איצט אבגעווענדעט דאס געשפרעך אויף עפּעס אנדערש. ער האָט בעמערקט מערי'ס קליידונג.

— אָה, אָט דאָס האָב איך נאָך גאָרנישט געזעהען, — האָט ער געזאָגט מיט בעגייסטערונג, — און דאָס טוך, און די בלימלעך, — דאָס איז גוט, דאָס איז גוט, — און דאָס גאַנצע פּנים האָט אין איהם געלייכטען — נור אין דעם וועט איהר נישט קאָנען פאָהרען צו דער „אימאַטראַ“. — נישט וואהר? — ווענדעט ער זיך צו מישאַ'ן.

— איך וועל דאָ פאר אייך דעם שליטען בעזאָרגען, איהר וועט נישט וויסען וואו, — האָט מישאַ זיך גענומען ארויסצוגעהן.

— אָבער פאָהרט מיט, ווירקליך, קומט מיט, — האָט זיך קאָוואלסקי אנגערופען און מען האָט געזעהן, אז ער מיינט עס מיט אן אמת.

— עס איז מיר אונמעגליך. כ'האָב נאָך פיעל צו בעזאָרגען, — און איז פון שטוב ארויס.

אז מישא איז ארויס האבען זיי זיך ביידע אנגעקוקט און א ווײַלע געשוויגען. מערי האט דעם קאפּ אראבגעבויגען צו דער ערד און איז אזוי א ווײַלע געשטאנען. קאוואלסקי האט זי בעטראכט און זיין פּנים האָט געלויכטען פאר גליק.

– פאר וועמען האסט דו זיך אויסגעציהרט? פאר מיר?
מערי האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין.

— פאר אונזער גליק, פאר אונזער, מיין גליק, מיין כלה, — האט ער אויסגעשריען.

מערי האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין.

— פאר וועמען דען?

מערי האט געוויזען אויף די וואנד פון מישא'ס צימער:

— פאר מישא'ן, — און דערביי האט זי פערלאזט דאס צימער און האט זיך פאמעליך ארויסגעשלייכט צו מישא'ן אין שטוב. זי האט געפיהלט, אז ער איז צו זיך אין צימער אריין. זי האט איהם געפונען ליעגענדיג אויף זיין בעט, פערשטעלט דאס געזיכט מיטביידע הענד. זי איז פאמעליך צוגעגאנגען צו איהם. ער האט זי ניט געהערט און זי האט ארומגענומען זיין קאפ און האט איהם בערעקט מיט קושען.

מישא האט זי אנגעקוקט מיט בליקען פון א משוגע'נעם. ער האט זיך ארויסגעריסען פון איהרע הענד און איז ארויס פון שטוב.

מערי איז דאן אריין צו זיך אין צימער און האט אנגענומען דעם פערוואונדערטען קאוואלסקי'ן ביי דער האנד און האט איהם פראסט און רוהיג געקוקט אין די אויגען אריין:

— קום, ליעבער, מיר וועלען צו דער „אימאטרא“ פאהרען.

אין איהר געזיכט און אין איהר ווערטער איז געלעגען אזוי פיעל איבערגעבענהייט, אז איהם האט זיך גערוכט אז עס איז אויפגעשטאנען איינע פון יענע אידישע טעכטער פון דעם אלטען ירושלים, וועגען וועלכע עס ווערט דערצעהלט, אז זיי פלעגען קראנק ווערען, ווען זיי האבען געליעבט.

דאס פיערטע קאפיטעל.

אין א שעה ארום האט זיי שוין א פינלענדישער שליטען געפיהרט צום וואסער־פאל „אימאטרא“. דער טאג איז געווען דער הערליכסטער ווינטער־טאג אין שניי־לאנד פינלאנד. דער וועג האט זיי געפיהרט דורך אנ'אלטען, טיעפען ווייסען שניי־וואלד. ווי זקנים פון אנ'אנדער וועלט און אנדערע בעשעפענישען, זיינען געשטאנען די גרייז־גראה אלטע, דיקע בוימער, „פון קאפ ביז די פיס“ איינגעהילט אין גראבע

שטיקער שניי, און האָבען נאָכגעקוקט מיט פערוואונדערונג דעם צוויי־שפּאַניגען שליטען, וועלכער האָט זיך, ווי אַ פרעמדער גייסט, געשלייכט דורך זייער טיעפקייט. די זון האָט זיך אריינגעריסען דורך די ברייטע לעבער פון וואלד און האָט יעדען שטיקעל שניי בעלויכטען און עס האָט אָבגעשטראַהלט געגען דער זון מיט די רייכסטע ליכט־פלאַמען. די זון מיט'ן שניי האָבען זיך ביידע צונויפגעמישט און האָבען אַ שאָלענדעם ליעד געזונגען אין דעם ליכטיגען טאָג אריין וואָס איז ווי אַ יונגער חתן אויפגעגאַנגען איבער דעם יונגפרויליכען וואלד־וויסטעניש.

איינגעהילט אין זייערע פוטערס זיינען זיי געזעסען, מערי און קאָוואלסקי, האַנד אין האַנד און האָבען זיך איינס דאָס צווייטע געקוקט אין די אויגען אריין. קיין זאַך האָט פאַר זיי ניט עקזיסטירט, קיין זאַך איז זיי איצט ניט אָנגעגאַנגען, נור זיי און דער הערליכער שניי־וואלד ארום. ער האָט איהר דערצעהלט פון זיינע פּלענער אין פּעטערבורג, פון זיינע קאָלעגען, פון די נייע בעקאַנטע וואָס ער האָט ערוואָרבען אין פּעטערבורג. ער האָט איהר דערצעהלט פון זייער קינפטיג לעבען, פון זייער צוזאמען־זיין. און זי האָט געהערט און האָט געטרונקען זיינע ווערטער, זיינע בליקען, זיינע בעוועגונגען. עס איז איהר גאַנץ גלייך געווען וועגען וואָס ער רעדט. יעדע מינע זיינע האָט ארויסגערופען אין איהר נייע קוואַלען פון ענטציקען און גליק. און דאָך איז זי שטיל געווען, קיין וואָרט האָט מען ניט געהערט פון איהר: נאָר אלץ, וואָס האָט געלעבט אין איהר, האָט זיך ארויסגעריסען און ארויסגעקוקט פון איהרע אויגען, דורך איהרע ליפּען, דורך דאָס ליכט פון איהר געזיכט, דורך די בעוועגונג און קאָכען פון איהר בלוט. און קאָוואלסקי האָט דאָס אלץ געהערט, און געפיהלט און געזעהן האָט ער, ווי דאָס אלץ שלאָגט צו איהם, צו איהם.

און זי האָט צו איהם געזאָגט:

— איך וויים דאָך צומאָל נישט, ווער דו ביזט, איך קען דיר גאָר נישט, און טיילמאָל דאכט זיך מיר אוים, אז דו ביזט אַ פרעמדער, און קומסט פון ערגעץ, וואו דו ביזט אויסגעוואקסען און איינגעקניפּט און באלד וועסט דו צוריקגעהן דארט אהין, פון וואנען דו קומסט און וואוהין דו געהערסט. נור עס איז מיר נישט קיין אונטערשיעד. אַ, לאַנג האָסט דו מיך אויסגעהונגערט און געלאָזט ווארטען אויף

דיר און דו האָסט מיר קיין וואָרט, קיין וואָרט נישט געשריבען און נישט געזאָגט. און דו האָסט מיר גאָרנישט איבערגעלאָזט, אפילו קיין וואָרט האָסט דו מיר נישט איבערגעלאָזט, מיט וועלכען איך זאָל זיך קאָנען טרייסטען, ווארטען. און איך בין ארומגעגאַנגען און דיין עראָינערונג איז געשלאָפען אין מיר, און איך בין געשלאָפען, און דיך האָב איך געהאַט אין מיר, און גערעדט צו דיר. אַ, מען טאָר נישט אויפוועקען אין אַ מיידעל איהר הייליגסטען געפיהל און שטעהן לאָזען און אוועקגעהן. דאָס געפיהל קאָכט, קלערט און מאַכט רייף. יאָ, דאָס געפיהל, וואָס דו האָסט אין מיר ערוועקט, האָט מיך רייף געמאַכט. און פיעל האָב איך געקלערט, פיעל, פיעל. ביז עס איז אלץ אין מיר רייף געוואָרען און דאַן ביזט דו געקומען. אַ, עס איז מיר אלץ איינס, אלץ איינס, טהו, טהו, וואָס דו ווילסט, וואָס דו קאָנסט. — איך בין אינגאַנצען דיין, דיין, — און זי האָט אראָבגעלאָזט דעם קאָפּ אויף איהר ברוסט און איז ענטשוויגען געוואָרען.

און ער האָט צו איהר געזאָגט:

— דו פרעגסט מיר ווער איך בין? ווייס איך דען? טיילמאָל דאכט זיך מיר, אז איך בין אַ פיעדעל און איהר שפּיעלט אויף מיר אויס יעדע דעם נגון, וואָס זי איז אימשטאַנד ארויסצושפּיעלען. איך קאָן זיין זעהר שעהן, אָדער זעהר מאוס, — דאָס ווענדט זיך אָן איהר, איהר זייט דאָס אימשטאַנד פון מיר אויסצוזינגען. טיילמאָל האָב איך דאָס געפיהל, אז איך געה אויף אַ וועג, אויף אַ לאַנגען וועג. דאָס ציעל פון מיין וועג איז די בת־מלכה, זי זיצט דאָרט אין אַ גאָלדענעם פּאַלאַץ, זי זיצט דארט איינע אליין און וואַרט אלעס אויף מיר. זי איז דאָס ענד פון מיין ציעל, דאָרט איז מיין רוה. נור אויף דעם וועג, אויף וועלכען איך געה, שטעהען הייזלעך, שטעהען רעסטאראנען, האָטעלען. און איך שטעל זיך אב אונטער יעדען הייזעל מיין הונגער צו שטילען, אין יעדען האָטעל מיין נאַכט־לעגער צו זוכען. אין דעם נאַכט־לעגער האָב איך זיך לעגנער אָבגעשטעלט, אין דעם — קירצער, נור איך געה, איך געה אויף דעם וועג צו מיין ציעל, וואו עס הערשט מיין גורל און מיין אייביגע רוה.

מערי האָט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז געלעגען אַ ווילדער גלאַנץ און איהר געזיכט איז מאָרנע פערענדערט געוואָרען. זי האָט איהם אין די אויגען אריינגעקוקט און געפרעגט:

— און דאס בין איך דיר?

קאוואלסקי האט זי אנגעחאפט ביי דער האנד:

— א, זיי מיין ציעל, זיי מיר, זיי מיר, איך בין מיעד פון וואנ־דערן און פון אויפהאלטען זיך אין נאכט־לעגערס. זיי דאס גרויסע ציעל, נאך וועלכען מיין נשמה בענקט אזוי, וואו עס רוהט מיין אייביגע רוה, מיין גורל און מיין גליק. זיי דאס, וואס מיינע אוי־גען האבען מיט בענקעניש געזוכט. זיי דאס, זיי דאס!

— א, פארוואס ביזטו נישט אנגעקומען צו די טהירען פון דיין ציעל א מיעדער און א הונגעריגער פון דיין לאנגען וועג? — האט זיך מערי אנגערופען ווי אין זיך. — אח, האב איך דערויף געווארט.

— איך האב שטענדיג מיין נשמה איבערגעלאזט פאר דער טהיר אויף דעם וועג צו דיר, ווען איך האב מיין קערפער צו דעם נאכט־לעגער אריינגעשלעפט...

אויף דעם זיינען זיי ביידע שטיל געווארען דעם רעשט וועג, ביז זיי זיינען אנגעקומען פאר דער „אימאטרא“.

באלד האבען זיי געהערט פון דערווייטענס דאס קלאפען פון וואסער, זיי זיינען אראב פון שליטען, אריבערגעחאפט זיך איבער א פעלד און פאר זייערע אויגען האט זיך אויפגעעפענט, א בילד, וועלכעס האט זיי דערשראקען און קליין געמאכט.

איבער אנ׳אונענדליך ברייט, ווייס־בעשנייט פעלד איז אנגע־קומען צולויפען א ברייטער שטראמעדיגער טייך. דאס וואסער האט זיך וועניג־וואס געענדערט פון דעם בלישטשענדען ווייסען שניי־פעלד, עס איז געלאפען מיט א אונגעהויער שטראמיגקייט און פלוצ־לינג, ווי אין מיטען, האט זיך דער גאנצער ברייטער טייך איבער־געריסען און איז — אזוי ברייט און לאנג, ווי ער איז געווען — אראב אין א הונדערט־פוסיגען טיעפען טהאל, איבער וועלכען עס זיינען געלעגען קאלאסאלע גרויסע פעלזען און שטיינער, נור מיט אזא אימפעט און מיט אזא געשריי, אז פאלענדיג אויף די שטיינער, איז עס צוריקגעשפרונגען און צושפריצט געווארען אין א בלישט־שענדען רעגען־וואלקען, וועלכער האט זיך געטראגען איבער דער גאנצער לענג און ברייט פון פעלד. די זון איז אריין אין דעם וואסער און געלאזט זיך אינאיינעם מיט׳ן שטראם אראב איבער די פעלזען,

איבער די שטיינער און צושפריצט געווארען אינאיינעם מיט'ן וואַ־סער און זון אין איין בלישטשענדען זיעבען־קאלירטען רעגענבויגען, וועלכער האט זיך געטראגען איבער'ן גאנצען ברייטען ווייס־בעשניי־טען פעלד.

זיי זיינען ביידע געשטאנען, ווי צומישט. ווי קליין, ווי אונ־ענדליך קליין האבען זיי ביידע אויסגעזעהן דא, ביי דער גרויסער נאטור־ערשיינונג, געגען דעם גרויסען, ברייטען טייך, וואס קומט־אן יעדע רגע מיט נייע וועלען און ווארפט זיך מיט'ן קאפ אריין אין דעם קאכענדיגען, ברייטען ים, וועלכער צושפרינגט און געהט אויף אין א בלישטשענדען וואלקען! און עס האט זיך געדאכט, אז די גאנצע וועלט, אלץ קומט אהער אן צושווימען אין דעם טייך אריין און ווארפט זיך מיט דער גאנצער פרייד און גאנצען ווילען אין דעם תהום אריין. זיי האבען זיך ביידע אויסגעזעהן ווי צוויי שפענדעלעך, און ווי לייכט איז זיי געווען די מינוט אלץ איבערצולאזען הינטער זיך און אריינווארפען זיך אין דער גרויסער וועלט־חתונה, — דארט אונטען, וואו אלץ קאכט זיך צונויף אין איין גרוים געשריי און שלאגט זיך צוריק אויף אין א טוי, אין א וואלקען, וואס גלאנצט און פינקעלט מיט זיין טויזענד־קאלירטען ליכט.

זיי האבען זיך אנגענומען ביי די הענד און געהאלטען זיך אינ־איינעם, ווי זיי וואלטען מורא געהאט, אז דער כשוף, אז דאס גרויסע וועלט־צונויפמישעניש זאל זיי נישט מיטשלעפען, ווארום עס האט זיי אהין געצויגען, דארט אהין, צו דער וועלט־חתונה מיט כשוף.

זיי האבען ניט געפיהלט די קעלט, דעם פראסט, וואס האט זיי ארומגענומען און דורכגענומען זייערע ביינער. זיי זיינען געשטאנען, ווי צוגעקלעפט צום ארט, צוגעצויגען צו דעם בילד און האבען זיך איינס צום אנדער'ן געטולעט. ווי עס וואלט קיינער נישט אויף דער וועלט געווען, קיינער נישט אויסער זיי ביידע.

די זון האט זיך געזעצט. דאס ליכטיגע וואלקען־וואסער האט זיך אנגעהויבען צו הילען אין טונקעלהייט. דארט הינטער דעם וואסער־קעסעל איז עס פערוואנדעלט געווארען אין א שרעקליך געהיימניס, אין וועלכען עס האט זיך געהערט זיין מורא'דיג ברומען; זיי האבען זיך ביידע ביי די הענד אנגענומען און זיינען צוריק צו דעם שליטען אוועק, וואו דער גוי האט געווארט אויף זיי פאר דער קרעטשמע.

זיי האָבען אָבגעגעסען און עס איז נאָכט געוואָרען, און זיינען צוריק־געפאָהרען דורך דעם ווייסען שניי, וואלד און לבנה־ליכט.

און אז זיי זיינען געווען אין טיעפען וואלד, און עס האָט זיי קיי־נער נישט געהערט, נור די ווייסע, געהיימניספול־שטעהענדע בוימער, האָבען זיי זיך ביידע איינגעטולעט, ווי צוויי פערלאָזטע יתומים.

ווען זיי זיינען אהיים געקומען, האט דער ווירטה מערי'ן אבגעג־געבען א בריעף פון מישאַ'ן. מישאַ איז שוין נישט געווען. אין דעם בריעף איז געווען אַ רעכנונג און איהר געלד, וואָס ער האָט געהאַט געהאַלטען, נור וועה האָט איצט געקוקט דערויף, ווער האָט אין זינען געהאט מישאַ'ן? זיי זיינען געווען דאָ מיט זיך, דער שניי ארום, מעהר קיינער נישט — קיינער נישט, אויסער זיי ביידע.

די לאָמפּ האָט געברענט. זיי זיינען געזעסען אין צווייען אין איהר קליין, קליין צימער'ל, איינגעהילט אין דעמזעלבען ברוינעם זיידענעם טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען. פון דרויסען האָט דער שניי און די לבנה אריינגעשיינט.

אין צימער האָט געשמעקט מיט אַ לייכטען נאַרציסען־דופט, מיט וועלכען זי האָט דאָס גאַנצען צימער אויסגעגאָסען. דער געשמאַק האָט זיך צונויפגעמישט מיט'ן געזונטען געשמאַק פונ'ם האָלץ, וואָס האָט געברענט אין אייוועז, ביי וועלכען זיי זיינען ביידע געזעסען און זיך די הענד געוואַרימט.

אזוי זיינען זיי ביידע געווען איינגעשלאָסען אין דעם קליינעם צימער'ל דריי טעג און דריי נעכט. זיי האָבען קיין מענשען נישט גע־זעהען, אויף דער גאס נישט ארויס, נור וואס דער ווירטה האט זיי עסען דערלאנגט, האלב נאַקעט געלעגען אויף זייערע פעלצען, פער־שפּרייט אויף דער פּאָדלאָגע ביים אייוועז, און האָבען זיך ביים ברע־נענדיגען פייער געוואַרימט...

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

אין אַ פּאָר טעג ארום האָבען זיי שוין געוואָהנט אין פּעטערבורג. קאַוואַלסקי האָט ערפאָלג געהאַט.

די קריטיק האָט זיינע בילדער גלענצענד בעשפּראָכען און ער האָט זיי גוט פערקויפט. ער איז געוואָרען אין דער מאָדע אזוי שנעל, ווי נור

פעטערבורג קאָן איינעם הויבען אָדער איינעם וואַרפען. ער האָט זיך באַלד בעקענט מיט דער גאַנצער פעטערבורגער קינסטלערישער וועלט און זיי האָבען פאַר איהם אויסגעזאָרגט וואָהנרעכט אויף אַ געוויסע צייט.

ער האָט פאַר זיך מיט מערי'ן געדונגען אַ קליינע, נור גלענצענדע וואָהנונג אין אַנ'אַלט רוסיש הויז אויף איינעם פון די „אָסטראָווא“ און האָט זיך דאָרט איינגעריכטעט אַ קינסטלעריש אַטעליע; דאָרט האט ער אויך עמפּפאַנגען די פעטערבורגער קינסטלערישע וועלט פון מאַקסימאָוויטש'עס קרייז, מיט וועלכען זיי האָבען זיך זעהר נאָהנט בעקענט.

אָסיפ גריגאָריעוויטש מאַקסימאָוויטש איז געווען איינער פון די בעדייטענדסטע רוסישע עסטעטיקער און דענקער, אַ פאָרלויפער פון די רוסישע מיסטיקער און אינדיווידואַליסטען. דיקע ביכער האָט ער געשריבען און האָט פאַר דער רעוואָלוציע געשפּיעלט אין דער רוסישער וועלט אַ בעדייטענדע ראָליע. ער איז בעריהמט געווען מיט זיין מלחמה געגען די פאָרשטעהער פון די ליבעראַלען, איז אָבער אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע — ווען אַ בעדייטענדער טהייל פון רוסלאַנד איז געווען סאָציאַל־דעמאָקראַטיש געשטימט, ווען די ברוטאַלע כוואַליעס פון דער רוסישער רעוואָלוציע האָבען הונדערטער נייע מענשען געהויבען און הונדערטער אַלטע מענשען געוואָרפען — מיט זיין אינדיווידואַליזם און מיסטיציזם האַלב פערגעסען געוואָרען. צו־אייטעל און שטאָלץ, כדי מיטצושווימען מיט'ן שטראָם, האָט ער זיך געפּרובט אָוועקצושטעלען געגען איהם, אויסצולאַכען די געטער, וואָס דאָס רעוואָלוציאָנערע רוסלאַנד האָט זיך געשאַפען. דאָס האָט איהם אינפּיפּילער געמאַכט און אונבעליעבט, וואָס האָט געקרענקט זיין אייגעני־ליעבע. האָט ער געפּרובט צו שפּיעלען אַ צוויי־דייטיג שפּיעל. בעהאַלטען, דיפּלאָמאַטיש, האָט ער מעהר געהערט ווי גערעדט, נור מיט אַ פעראַכטענדען צוויי־דייטענדען שמייכעל אויף זיינע ליפּען — און דאָס איז אזוי פרעמד און צו־ווידער געווען דעם רוסישען אָפענערציגען כאַראַקטער. אליין האָט ער געשטאַמט פון אידישען תחום, האָט ברעה געהאָט זיך צו שמד'ן און אַנצונעהמען דעם פּראַוואָסלאַווענעם גלויבען, האָט אָבער פערלאַנגט אַ קליינינגקייט, אַז די אָרטאָדאָקסישע קירך זאָל זיך אָבזאָגען פון אַ דאָגמע איהרער, וועלכע ער, מאַק־

סימאָוויטש, קאָן נישט אָננעהמען. ער האָט וועגען דעם פּער־עפענטליכט אַ בריעף אין די צייטונגען צום מיטראָפּאָליט. נור אזוי ווי די הונדערט פופציג מיליאָן אָרטאָדאָקסען האָבען זיך נישט גע־וואָלט אָבזאָגען פון דער דאָגמע פון זייער קירך צוליעב מאַקסימאָ־וויטש'ן, איז ער איבערגעבליבען אַ איד. ארום איהם האָט זיך גע־זאַמעלט די יוגענד, די, וואָס האַלטען אין ווערען אָדער האַלב שוין געוואָרענע בערימהייטען, וועלכע האָבען נישט געקאָנט, אָדער האָבען נישט געוואָלט אריינדרינגען אין דער אָפּיציעלער, רוסישער קינסטלער־וועלט, וועלכע איז דאָן, אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע, געווען אינגאַנצען פערכאַפּט מיט דעם מאַרקסיזם.

ווארום דער גרויסער מאַקסימאָוויטש, דער מיסטיקער און דענקער, דער קאָפּ פון דער רוסישער פריידענקענדער אָפּאָזיציע, האָט געהאַט אַ שוואכקייט צו אכטצעהן־יעהריגע מיידלעך, געהאַלטען זיך פאר אַ יונגען בחור; ער האָט אין די סאַלאָנען רעדעס געהאַלטען, כדי צו געפעלען די מיידלעך, — האָט זיך געקליידט מיט אַ געוויסער קאָקע־טערי — געשלאָסענע, שווארצע סאַמעט־וועסט, קורצען סמאָקינג. צו דער יוגענד האָט ער געהאַט אַ סימפּאַטישע נויגונג. אין דער געזעלשאַפט פון די מיידלעך האָט ער געשפּיעלט די ראָליע פון דעם עלעגאַנטען קאַוואַלער פון פערגאַנגענעם דור, אַ געוויסע סענטימענ־טאַליטעט איז געלעגען אין זיין בעציהונג צו זיי, ווי אַן'ערפאהרענער קלוגער פעטער פערהאַלט זיך צו זיין ניכטע...

אין זיין קרייז האָט עס דורכדעם געראַוישט פון זיידענס, פון שוואר־צע פעריל־קעפּ, פון קלינגענדען ריינעם מיידעל־לאַכען.

די נויגונג צו דער יוגענד האָט איהם אויך געבראַכט צו נאָהנט־שאַפט מיט קאַוואַלסקי'ן. מערי מיט איהר אָריענטאַליש געזיכט, מיט איהר ריטמישער בעוועגונג האָט אויף איהם געמאַכט אַן'איינדרוק און ער האָט זיך דערנעהנטערט צו זיי, געקומען צו זיי אָפט און זיי אריינגעפיהרט אין זיין קרייז אריין.

די נשמה פון דעם קרייז איז געווען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ, דעם יוריסט גליצענשטיינ'ס פרוי. ביי איהר אין סאַלאָן, וועלכער איז געווען איינגעריכטעט נאָך דעם רעזשיסער לעסער'ס געשמאַק, איז זיך צוזאַמענגעקומען דער קרייז און צו איהר „זשור פיקס“, ביי וועלכען

מערי האָט זיך געזאָלט געפינען צום ערשטען מאָל, האָט זיך איצט קאָוואַלסקי מיט מערי'ן געקליבען צו געהן.

אין צימער איז געווען אָנגעוואָרפען פערשיעדענע זיידענע טיכער, מיט בוכאַרישע שאַלען, אַלט־פראַנצויזישע ברוקאַט. מערי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ גריכיש קלייד און געקעמט די האָהר גריכיש, וואָס עס איז איצט זעהר מאָדיש געווען אין פעטערבורג, דערהויפּט צווישען דעם פּובליקום פון דעם מאָדערנעם טהעאַטער „נעראָסלאַווסקאַיאַ", וואו לעסער איז געווען רעזשיסער. קאָוואַלסקי האָט זי אונבעדינגט אבגעראַטהען פון דעם, ווארום דער טונקעלער קאָליר פון איהר הויט האָט זיך נישט געאייגענט צו די העלע פאַרבען. ער האָט איהר אײַ־בערהויפּט געראַטהען זיך האַלטען אָן טונקעלען אין רעמבראַנדטישען סטייל, עטוואָס גענויגט צום אָריענטאַלישען, וועלכעס איז צו איהר טיפּיש־אידיש געזיכט גוט געגאַנגען. ער איז דוקא בעשטאַנען דערויף, אז זי זאָל זיין אין דעם טונקעל־ברוינעם טוך מיט די גאָלדענע גרויסע בלומען, חאָטש מערי האָט געפונען, אַז דאָס מאַכט זי אַלט — די האָהר פערקעמט שייטעל־גלאַט, הינטען פערלעגט, אָהן יעדע בעפּוצונג, ווי אונזערע אַלטע מומעס האָבען געטראָגען; אויפ'ן האַלז די פּעריל און די גרויסע אַלטע גאָלדענע בראָש, וואָס קאָוואַלסקי האָט איהר געקויפט ביי אַ פּעטערבורגער אַנטיקוואַריער. „דו ווילסט אז איך זאָל דוקא אויסזעהן, ווי אַן'אַלטע דאַמע, וואָס האָט אַ אינטערעסאַנטע פער־גאַנגענהייט הינטער זיך", — האָט מערי געלאַכט, און דאָך געטהאָן, וואָס קאָוואַלסקי האָט איהר געראַטהען. זי האָט געוואוסט, אַז זי קאָן זיך אויף איהם פערלאָזען, און ער טהוט זי אָן אין דעם, וואָס איז איהר גוט און שעהן. זיי האָבען אָנגעוואָרפען אויף זיך די מאַנטלען, דער שווייצאַר האָט צוגערופען דעם איזוואָשטשיק, און זיי האָבען זיך געלאָזט אין שליטען איבער דער טראָאיצקער בריק צו נעווסקי־צו.

אין פּעטערבורג האָט זיך שוין געהאַט דאָס וועטער געשטעלט. איינגעהילט אין שניי, האָט „פּיטער" ארויסגעקוקט צו דער נעווא מיט איהרע טויזענדער עלעקטרישע לאַמטערנס און ליכטער און האָט אויסגעזעהען, ווי אַ לעגענדאַרישער סלאַווישער „גראַד" מיט בעשנייטע קופּאָלען. די נעווא איז שוין געשטאַנען בעשנייט, אין ווייסען בערעקט און ביי איהרע ברעגעס צוויי רייהען ליכט. די שליטענס זיינען געפלויגען איבער די פּעטערבורגער גאַסען, די גלעקלעך אויף די העל־

זער פון די פערד האָבען געקלונגען, די איזוואָשטשיקעס האָבען אריבערגעשאָלטען איינער דעם צווייטען און געיאָגט זיך איינער נאָכ׳ן אנדער׳ן, ווי די ווינדען אין דער וויסטע. דאָס עלעקטרישע ליכט האָט געשפריצט אין דער ווייסער נאַכט אריין מיט פייער, און איבער דעם עולם איז געהאַנגען א דורכזיכטיגער וואָלקען, וואָס האָט זיך געדאכט. אז עס איז נאך א חלום פון דעם פערגאַנגענעם טאג־שיין. דער וואלקען האָט אריינגענומען אין זיך די ווייסע קופּאָלען און דעכער און בעשי־מערט זיי מיט אַ ציטערנדען שטערן־ליכט.

אין דעם רעש איז זייער שליטען געלאָפען און דורכגעלעגט זיך אַ וועג און מערי און קאָוואַלסקי האָבען גערעדט:

— און סאַווארין וועט זיין?

— יאָ, מאַקסימאָוויטש האָט געזאָגט, אז סאַווארין האָט זיך פּלוצלינג געפונען.

— סאַווארין, דער בעריהמטער רוסישער שריפטשטעלער?

— יאָ, ער קומט אהין מיט ביקאָוו׳ן.

— וואָס? קענסט דו זיך שוין מיט דעם שוישפּיעלער ביקאָוו׳ן אויך?

— יאָ, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט, — ער האָט מיך שטארק גע־בעטען צו זיך; ער האָט געזאגט, אז אלץ אין פעטערבורג קומט צו איהם. אַ פרעהליכער יונג דער ביקאָוו. ער בעדארף נישט מעהר נור זיין גיטארע און זינגט תמיד איין ליער: „מאַלטשיק פּאַגיבאַל“ און איז גאַנץ גליקליך איבער אַלץ, וואָס איז דאָ. מיט אַלע איז ער פריינד, אלע ליעבען איהם און ער ליעבט אלעמען. אַ קוריאָז, ווי ער האָט זיך מיט מיר בעקענט. נאָך צוויי־דריי ווערטער, קומט ער צו מיר און שטרעקט מיר אוים די האנד: — „יאָ ביקאָוו“, — זאָגט ער. „איך האָב געזעהען דיין בילד און עס געפעלט מיר, איך האָב דיך גע־זערט ריידען און דו געפעלסט מיר זעהר, גיב די האַנד און מיר ווע־לען זיין פריינד“ — און דערביי נעהמט ער מיך ארום און צוקושט זיך מיט מיר, און מיר זיינען שוין אויף „דו“. אָבער גאַנץ אויפריכטיג, זיין האאר נישט פאלש.

— א, ביי ביקאָוו איז דאס נאכט־אזיל, דארט קומען זיך צונויף אַלע שריפטשטעלער, שוישפּיעלער, מאַלער און טרינקען גאַנצע נעכט; דאָרט זאָל זיך עפּעס שרעקליכעס אָבטהאָן — דערצעהלט ווייטער

קאוואלסקי — ער זאל האבען א גרויסע וואהנונג, און ביי איהם וואהנט אויך מאקסימאוויטש, ביי איהם זאל זיך אויך אויפהאלטען דער בעריהמטער רוסישער שריפטשטעלער סאווארין. ער ווערט פער־פאלען אויף עטליכע טעג, האלט זיך אויף אין שענקען, צווישען איז־וואשטשיקעס, דאן קומט ער צו ביקאוו'ן און לעגט זיך אוועק און שלאפט איינינע טעג דורכאנאנד. אה, איז דאס א וואנדערונג ביקאוו'ס, טהוען זיך דארט זאכען אבי!

מערי האט דערביי געווארפען א בליק איבער נעווסקי, איבער וועלכער זיי זיינען איצט געפאהרען. דאס ענדע פון דער גאס איז גע־ווען פערהוילען אין א לייכטענדען נעבעל, פון וועלכען עס האבען זיך טויזענדער און איבער טויזענדער ליכטער געטוקט. און עס האט זיך פערנומען פון דארט אנ'עטעמען, ווי עס וואלט אבגעקרעכצט די נשמה פון גרויסען פעטערבורג. אין די גאסען האבען זיך געלאזט די שליטענס אהין און צוריק, אהין און צוריק, און די ברייטע טראָ־טוארען זיינען פול געווען מיט מענשען — דאס האט זיך פעטערבורג בעלאזט אין די טהעאטערען אריין. פון די אפענע געוועלבער האט זיך ארויסגעגאסען דאס ליכט און בעגאסען אלץ מיט א גאלדענעם ברוינעם שיין און די נאכט איז געקומען און האט עס פערהוילען אין איהר טונקעלהייט און אלץ האט זיך צונויפגעמישט: דאס ליכט, די פערד, די מענשען, פערהוילען אלץ אין דעם וואלקען און מערי'ן האט זיך געדאכט, אז „פיטער" איז דער גרויסער, גרויסער קעסעל, וואס האט אלץ צונויפגעקאכט און זי האט זיך געפונען אויך אין מיטען אין דעם קעסעל און זי איז אויך איין טראפען פון דעם גרויסען, גרויסען לעבען, וואס הייסט „פיטער"; און ווי גליקליך איז זי געווען דעריבער.

באלד האט זיך זייער שליטען אבגעשטעלט אויף דער סאדאוואַ; זיי זיינען געשטאנען פאר'ן פריסיאזשני פאווערעני סעמיאן סעמיא־נאוויטש'עס הויז.

דער שווייצאר מיט די צוויי גרויסע באקענבערד האט זיי גע־האלפען פון שליטען אויסשטייגען. זיי זיינען אריין אין דעם גרויסען ליכטיגען פעטערבורגער קארידאר. אין א מינוט ארום וועט זי די אלע זעהן, סאוואריג'ען אליין. גאט, ווי גליקליך זי איז געווען!

דאָס זעקסטע קאַפּיטעל.

די טהיר האָט זיך געעפענט. זיי זיינען אריין אין אַ רויט־טונקעל בעלויכטענעם קאָרידאָר. די ווענד זיינען געווען בעהאנגען מיט כינעזישע געמעלדען. אַ מיידעל האָט זיי געהאָלפען די פוטערס אויסטהאָן. דער קאָרידאָר איז פול געווען מיט פּעלצען, פון די אָפענע טהירען פון דעם סאַלאָן שלאָגט אנטקעגען אַ בעלעבטעס בע־וועגען. די מאַדאַם אליין, נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ, ווייזט זיך אין דער טהיר.

— אַך, דאָס איז שעהן פון אייך, — דריקט זי די האַנד קאַ־וואלסקי'ן.

— און דאָס איז געווים פריילין ראָזענצווייג, — האָט די מאַדאַם פון הויז דורכגעלעכערט מערי'ן מיט אַ טיעפען בליק, — איך דאנק אייך זעהר. אַך פיעל האָב איך פון אייך געהערט פון די פריילינס עהרליך און פון מיכאַאיל אַבראַמאָוויטש, — ווייזט זי אויף קאַ־וואלסקי'ן.

קאָוואלסקי האָט פערלעגען געשמייכעלט, מערי האָט זיך באַלד געפונען און האָט צוגעניקט דער מאַדאַם. פאַר איהר איז געשטאַנען אַ טונקעלע, שאַרפע ברונעטקע, גענוג יונג, גענוג שעהן, מיט שוואַרצע שטאַרק געצייכענטע ברעמען און גרויסע בעלעבטע אויגען, אַנגעטהאָן אַזוי, אַז מערי האָט די ערשטע מינוט נישט געקאָנט רעכט כאַפּען, וואָס דאָס איז אייגענטליך: אין אַ דורכזיכטיגען, אָפען גריכישען קלייד, וואָס האָט נישט בלויז ארויסגעוויזען די איידעלע ליניען פון איהר קערפּער, נור אויך אָפען געלאָזט און געצייגט איהר פּראַכטפּאַ־לען ברוין־הויטיגען טיעפען דעקאָלטע. דערביי זיינען איהרע געדיכטע שוואַרצע האָהר געווען אראָבגעלאָזט אין לאָקען איבער איהר האַלב־נאַקעטען קערפּער און אַ שטאַרקער ארכעדייען־דופט האָט זיך געטראָ־גען פון איהר.

זי האָט מערי'ן אריינגעפיהרט אין אַ וואונדערליך בעלויכטענעם סאַלאָן: פון די פיעל ווענד־ווינקלען האָבען ארויסגעקוקט פיער שלאַנ־גען קעפּ און פון זייערע גרויסע גרויע אויגען האָט זיך ארויסגעגאָסען אַ געלבעס ליכט, וועלכעס האָט בלייך געמאַכט די געזיכטער פון אלע

געסט — אזוי אז עס האָט זיך געדאכט, ווי טויטע וואָלטען ארום געזעסען. דאָס ליכט האָט געשטערט מערי'ן, און דעם ערשטען אויגענבליק האָט זי קיינעם נישט געקאָנט דערקענען, תאָמ'ש זי האָט געזעהן מענשען אין סאַלאָן זיצען און געהערט, אַז מען פיהרט אַ געשפּרעך. דאָס מין ליכט האָט צום ערשטען מאָל לעסער איינעפיהרט אין נעראָס־לאַווסקאַ'ס טהעאַטער צו אַ סימבאָליש שטיק און פון דעמאָלט אָן איז עס אין געוויסע פעטערבורגער קרייזען זעהר מאָדיש געוואָרען.

קאָוואלסקי און מערי האָבען זיך אוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל, זיינען צוגעוואָהנט געוואָרען צום ליכט און האָבען זיך אָנגעהויבען ארומקוקען, וואו זיי געפינען זיך דאָ.

דער סאַלאָן איז געווען אַ געמיש פון סטילען: דאָס מעבעל איז געווען אַלט פּעטערבורגער אמפּיר, דערביי האָט אָבער נישט געפעהלט אַ ראָקאָקאָ־גאַרניטור, טיש און ביינקלעך מיט פיינעם זיידען־ברוקאַט אין אַ ווינקעל אויפגעשטעלט; איבער דער פּאָדלאָגע אַ גרויסער פראַנ־צויזישער טעפּיך, די וואַנד בעהאַנגען מיט יאַפּאַנישע געהאַפטענע שטאָפען און אין די ווינקלען אַלטע אָריענטאַלישע אָרנאַמענטען, עגיפּטישע אייל־לאָמפּען. איבער די קליינע אַמפּיר־פּאָלעצעס זיינען געווען אָנגעשטעלט כינעזישע בודיסטען, אַלט־זאקסישער פּאָרצעלאַן, ווענעציאַנישע קלערען און דערביי האָט אויך נישט געפעהלט קיין פּאָמפּיאישע מאָלערייען אינאיינעם מיט סלאַווישע קירכען־בילדער, קליין־רוסישע שטיקעריי מיט אידישע סאַמעט־פּרוכת'ן. מען האָט גע־זעהען, אַז דאָ האָט געאַרבייט ניט נור געשמאַק־לאָזיגקייט, נור דאָ איז אַלץ אויך נור צופעליג געווען. עס האָט אויסגעזעהן, ווי דער סאַ־לאָן וואָלט געווען אַ סקלאַד פון פערשיעדענע אַנטיקען און אַלטע זאַ־כען. עס האָט זיך געפיהלט שטויב און עס האָט געפעהלט דופט...

מערי האָט געזוכט מיט די אויגען מאַקסימאָוויטש'ן. ער איז גע־זעסען אין אַ ווינקעל שטוב, איין פוס פערלעגט אויפ'ן צווייטען און אויף זיינע גלאַט־ראַזירטע ליפּען האָט געשוועבט אַ קלוג, קלוג שמייכעלע. ער האָט ווי געוואָלט זיך גוט איינהערען צום געשפּרעך, וואָס ווערט אין סאַלאָן געפיהרט. ער האָט די גאַנצע צייט זיין הויכען פּריסטער־שטערן געקנייטשט, נאָר זיינע קליינע פינקעלענדע אויגע־לעך האָבען אריבערגעבליקט צו מערי'ן און קאָוואלסקי'ן. ער האָט ליכט צו זיי מיט'ן קאָפּ גענויגט, איינגעהערט זיך צום געשפּרעך

און זיין טראַגישער שמייכעל איז איהם ניט אַראָב פון די ליפּען, ווי עס וואָלט געהייסען — ווי איך בין, נעביך, דאָ אַריינגעפאַלען אין אַ חברה אַריין.

— און איך ווייס נור איינס — האָט זיך געהערט ווי אַ פּויערשע שטים ביי זייער אַריינקומען, עס איז געווען דער שריפטשטעלער אַקימאָוו. ער האָט זיך געווענדעט צו מאַקסימאָוויטש'ן אין זיין געוועהנליכע, פּויערישע רוסישע שפּראַך, מיט זיינע פּויערישע מאַנערען; אַליין איז ער אַרויסגעקומען פון פּויערים און מיט זיי האָט ער תמיד געקאָקעטירט אין דער געזעלשאַפט — איך בין נישט אַזוי געבילדעט, ווי דו, איך בין נישט אַזוי קלוג ווי דו, איך בין נור אַ געוועהנליכער רוסישער פּויער, און ווי אַ געוועהנליכער רוסישער פּויער לאָז מיר דיר זאָגען, אַז די מיליע־שילדערונגען זיינען נישט אָבגעשטאָרבען און וועלען נישט אָבשטאַרבען, און וואָס עס איז דאָ שענגעס אין דער ליטעראַטור, דאָס האָט אַלץ זיין וואָרצעל אין דער ערד, פון וואַנען עס קומט אַרויס. איז דען האָמער נישט מיליע? יאָ, אָדיסעי איז גרידישע מיליע! איז דען שעקספּיר און זיינע קעניג־דראַמען נישט מיליע? אויך מיליע! און אונזער גרויסער פּושקין? און אונזערע דריי: גאָגאָל, דאָסטאָיעווסקי און טאָלסטאָי — וואָס עס איז דאָ גרויסעס, איז אַלץ מיליע.

— און ערגאַר פּאָ, און מעטערלינק, און אַנדריי ביעלי און איך — האָט זיך אָבגערופען דער שריפטשטעלער כאָמאָוו, וועלכער האָט געשפּיעלט דעם לץ אין דער געזעלשאַפט און וועמענס אויפגאַבע איז געווען אויסצולאַכען יעדעס ערנסטע געשפּרעך, און זיין הויפּט־ציעל איז שטענדיג געווען אַקימאָוו מיט זיינע פּויערישע מאַנערען.

— אמת, אמת, — האָט געזאָגט מאַקסימאָוויטש, און האָט דערביי פערהאַלטען זיין געלעכטער מיט זיין דאַרער ביינערדיגער האַנד און מען האָט נישט געוואוסט, צי מיינט ער דאָס ערנסט, צי אויך געלעכטער, און צו וועמען ער זאָגט „אמת“, צי אַקימאָוו'ן, צי כאָמאָוו'ן. דערביי האָט ער זיך אויפגעהויבען און געזאָגט עפּעס אַנגענעהמעס דער מאַדאַם פון הויז, דעם פּריסיאַזשני פּאָווערעני, וועלכער איז געווען פערנומען ביי זיך אין קאַבינעט מיט זעהר וויכטיגע זאַכען, און איז נור אַלע מאָל אַריינגעקומען צו דער געזעלשאַפט מיט דעם צושויבערטען קאָפּ האָהר און די פּעדער הינטער דעם אויער, און אונטערגעהאַלטען

זיך מיט דעם א וואָרט, מיט יענעם א וואָרט, אבי יוצא זיין פאר זיין ווייב, פאר די ליטעראַטען און פאר דעם סאַלאָן, און צוריק ווידער אין זיין קאַבינעט אריין, וואו ער איז ווירקליך געווען פערנומען מיט זעהר וויכטיגע עסקים — ער איז געווען איינער פון די בעקאַנטעסטע אדוואָקאַטען אין רוסלאַנד.

נור אין דעם מאָמענט איז אין קאָרידאָר א גערודער געוואָרען, ווי עס וואָלט זיך א שטורם־ווינד אריינגעריסען. אין א מינוט ארום איז אין סאַלאָן אריין אַ קליין ריהרעוודיג אידעל מיט געקרייזטע העהרלעך, ווי א שעפּס, און מיט א קוויטשענדיג קול׳כעל, וואָס מאַכט אָן א גערודער, און געהאַלטען אין איין קושען נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ די האַנד. ער האָט אָבגעקרעכצט, פערגלאָנצט די אויגען און, לע־גענדיג זיך די האַנד אויפ׳ן האַרץ, האָט ער געזאָגט צו דער געזעלשאַפט:

— ער איז דער צווייטער משה רבינו!

— ווער דאָס, פּעאָדיוס? — האָבען געפרעגט שטימען, וועלכע האָבען געוואוסט, אז פּעאָדיוס קומט נאַר־וואָס פון רעדאַקציע און האָט געבראַכט נייעס.

— אונזער לעוו ניקאָלאַיעוויטש! — אָח, די הערען האָבען נאָך נישט געלייענט דעם בריעף, וואָס אונזער הייליגער טאָלסטאָי האָט אָבגעדרוקט אין די ענגלישע צייטונגען געגען דער רעגיערונג! ניין, ער איז אַ צווייטער משה, א אידישער רבי! נור מיט משה׳ן, וואָס האָט געפיהרט דאָס אידישע פאָלק אין דער מדבר פערציג יאָהר, קאָן מען איהם פערגלייכען, און מעהר מיט קיינעם נישט, — זאָגט פּעאָדיוס, פערגלאַנצענדיג די אויגען.

— אָבער, הייליגער פּעאָדיוס, וואָס איז געשעהען? — זאָגט צו איהם כאַמאָוו, נאָכמאַכענדיג פּעאָדיוס׳ס טאָן און זיין קוויטשענדיג קול׳כעל און אויך פערגלאָנצענדיג די אויגען.

— אַה, דאָס ביזט דו, כאַמאָוו, מיין ליעבער, מיין טייערער — און פאַלט ארויף אויף איהם און קושט איהם — איך האָב א גאַנצען טאָג געקלערט וועגען דיר, אזוי זאָל משיח קומען — לעגט ער צו אויף אידיש — געקלערט וועגען דיר, איך וויים נישט פאַרוואָס, דאָס האַרץ האָט מיר נישט גוטס געזאָגט אויף דיר; איז דיר גאָרנישט געשעהן? זיי פאָרזיכטיג, ווארום איך גלויב שטענדיג מיין האַרץ, ווען עס זאָגט מיר עפּעס אָן.

— אַח, אַסיפּ גריגאָריעוויטש, — גנעהט ער איבער צו מאַקסימאָ־וויטש'ן, — ווי פרעהט זיך מיין הארץ דיר צו זעהן! ווי זעהסט דו אויס? וואָרט, לאָז מיר דיך צוערשט קושען, איך האָב דאָס בע־דערפניש דיך צו קושען. דער מענש איז אזוי עלענד, אז מען איז איבער־גליקליך ווען מען זעהט אַ מאָל אַ פריינד. אַח, זעהסט, און אַקימאָוו איז דאָ,—גנעהט ער צו אַקימאָוו'ן און קושט זיך אויך מיט איהם—טייערער, איך קאָן דיר אָבגעבען אַ הערצליכען גרוס פון דיין פראַכטפאָלער ווייב. זי איז נישט דאָ?—קוקט ער זיך ארום—ניין, די טייערע איז נישט דאָ, איך האָב זי נעכטען שפּיעלען געזעהען. וואָס פאר אַ פראַכט, וואָס פאר אַ ענטציקונג! — האָט ער געזאָגט צו אַקימאָוו'ן, וואָס ער האָט גע־וואוסט, אז ער וועט איהם גרוים פערגניגען אָנטהאָן מיט דעם, וואָס ער וועט ריהמען זיין ווייב אלס שוישפּיעלערין. אין אַ מינוט ארום איז ער שוין געוועזען ביי דער מאַדאַם פון הויז, געקושט איהר די האנד און גערעדט עפּעס מיט איהר.

קאָוואַלסקי האָט גאַנץ גוט געוואוסט, ווער דאָס איז, כאָטש ער האָט איהם געזעהן צום ערשטען מאָל אין דער געזעלשאַפט. ער האָט איהם געקענט פון די פיעל אַנעקדאָטען, וואָס מען האָט דער־צעהלט פון פּעאָדיוס'ן און פון זיין קאָמיש ריידען און שמייכלע־רייען, וועלכע דער שריפטשטעלער כאָמאָוו האָט איהם רייצענד נאָכ־געמאַכט און געוויילט דערמיט די געזעלשאַפט. ער האָט געוואוסט, אז אָט דער גע'שמד'טער אידעל, וועלכער האָט זיך גע'שמד'ט, כדי ער זאָל קאָנען בלייבען וואָהנען אין פּעטערבורג, בענקט אין הארצען נאָך דער אידישקייט און דערצעהלט יעדען דערפון, אז ער וועט פאָהרען קיין ירושלים און צוריק זיך מגייר זיין, און יעדען יום־כפור, דערצעהלט ער, פאָהרט ער קיין ווילנא אין אַ אידישע שוהל אריין דאַווענען, נור קיי־נער גלויבט איהם דאָס נישט.

אין דעם האָט קאָוואַלסקי געזעהן, ווי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ פיהרט פּעאָדיוס'ן צו זיי און איידער ער האָט צייט געהאַט זיך צו וואונדערן דערפון, האָט ער שוין געהערט פּעאָדיוס'ס שטים און געפיהלט זיין האנד:

— איך האָב געבעטען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ אז זי זאָל מיך מיט אייך בעקענען; איך האָב באַלד געוואוסט, אז איהר זייט דאָס. איך האָב אייך באַלד דערקענט. דאָס זייט איהר דאָך, קאָוואַלסקי. אַ,

איך האָב געזעהן אייערע בילדער, איהר זייט אונזער ליוב. די שונאים אונזערע זאָגען, אז אידען זיינען נישט אימשטאַנד צו פיהלען די שעהנע נאַטור, — לאָזען זיי זעהן, די גוים! דאָך האָבען מיר געהאַט אַ לעוויטאַן און איצט איך (קאָוואלסקי האָט זיך געדרויטעלט איבער די אויערן). יאָ, יאָ, מיין ליעבער, ווערט נישט פערשעמט, דאָס איז אזוי, עס איז שוין קיין סוד נישט, גאַנץ פעטערבורג זאָגט עס, נישט וואהר, נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ? — מען האָט מיר געזאָגט, אז מען לאָזט אייך דאָ נישט וואָהנען, דאָס, זעהט איהר, איז רוסלאַנד. אַ וואויל פאָלק, די רוסען, איך האָב זיי ליעב, זיי זיינען מיינע ברי־דער, חאָטש זיי שלאָגען אונז. אַ וואויל פאָלק, נור אַ שטן שטעקט אין זיי. אָבער איהר קאָנט וואָהנען ביי מיר, אויב איהר ווילט. איך האָב אַ בעקוועמע וואָהנונג, ביטע זעהר, דער גרעסטער כבוד וועט עס פאַר מיר זיין, אייך צו האָבען ביי מיר.

— און ווער איז דאָס? — ווענדעט ער זיך פלוצים צו מערי'ן, וועלכע איז ביז איצט געזעסען און געשוויגען — איך וואָלט געשוואָ־רען — אַ כלה, ווען ניט אַ פרוי, — און אפשר בין איך זיך טועה.

קאָוואלסקי איז געקומען אין אַ אונאַנגענעהמע פערלעגענהייט. וואָס זאָל ער זאָגען? מערי האָט זיך ניט געענדערט, זי האָט נור לייכט געשמייכעלט. נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ, וועלכע איז אין זיך גע־ווען זעהר צופריעדען פון דעם אויספאַל, האָט לאַכענדיג געזאָגט:

— פעאָדיוס אָסיפּאָוויטש, ווי קאָן מען זיין אזוי אינדיסקרעט? דאָס איז דאָך פריילין —

נור אין סאַלאָן איז פלוצים שטיל געוואָרען און אין דער טהיר האָט זיך געוויזען לעסער.

מאַקסימאָוויטש האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, איז בלייך געוואָרען און דער שמייכעל איז איהם נישט אראָב פון די ליפּען. מען האָט געוואוסט אז די צוויי — לעסער און מאַקסימאָוויטש — זיינען זיך די גרעסטע שונאים.

דאס זיעבעטע קאפיטעל.

עס איז געוועז א הויכער מאנספערשוין, א דארער מיט א שפיציגען קאפ, פול געקרייזעלטע האהר אויף א דינעם האלז ארויפגעשטעקט: אן איינגעפאלענע ברוסט, אן איינגעפאלענעם בויך און די פיס הינטער זיך; א שלאנגען־קאפ האט ארויסגעשטארט פון זיין גרויסען בריימען קראוואט און ארומגעקוקט זיך, גליך ווי ער וואלט מיט זיינע גרינע אויגען געשוועבט איבער'ן צימער... ער האט זיך מאדנע געגריסט, זיך אוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען־בעסטען שטוהל, דעם קאפ ארונטערגעווארפען, די פיס הינטער זיך און האט זיך נערוועז די שפיץ נעגעל געביסען. די פינגער זיינען געוועז בעדעקט מיט פיעל עקזאטישע רינגען אין געשטאלטען פון שלאנגען, עקדעשען און פערשיעדענע ווערים; ער האט זיך געקליידט אין זייער קאליר, האט די שטיקער, וועלכע ער האט אויסגעפיהרט אין זיין טהעאטער, אויסגעשטאטעט מיט גאנצע מענאזשעריען פון ווערים און עקדעשען, און דעם סטיל האבען פעטערבורגער רייכע אידישע פרויען באלד איינגעפיהרט ביי זיך אין דער היים — אויסגעקלעפט די וואנד מיט טאפעטען פון טשערעפאכען־קאליר און ליכט זיך געמאכט פון שלאנגען־אויגען. און אזוי זיצט ער איצט אין סאלאן ביי נאטאליא מיכאילאוונא, אויך אין געשטאלט פון א שלאנג, אויסשטרעקענדיג זיין צושויבערטען קאפ פאראויס, זיין דינער האלז בויגט זיך הינטער איהם און ער מיט'ן שלאנגען קעפעל פון קראוואט ארויסקוקט זיך ארום אויף די אנוועזענדע. אין סאלאן איז געוועזן שטיל. א מינוט האבען אלע פערוואונדערט אנגעקוקט דעם מאדישעסטען מענשען אין פעטערבורג, וועלכער האט דעם גרעסטען איינפלוס אויף די דאמען און אין די סאלאנען.

באלד האט מען טהיי דערלאנגט אין מאדישע פארצעלאן־טאסען, די טאסען געמאכט אין דער פארם פון פערשיעדענע היה'לעך, זשאבעס און טשערעפאכעס. לעסער'ס געשמאק איז שוין אזוי פיעל געוועזן פערשפרייט אין פעטערבורג, אז פארצעלאן־פאבריקען האבען אנגעהויבען צו פאבריצירען געפעס אין זיין סטיל און עס האבען זיך געפונען בעלנים דערויף.

נאָכ'ן טהיי האָט מען אַנגעהויבען לעזען אַ דראַמע. דער מחבר פון דער דראַמע איז געווען אַ צוועלף־יעהריגע קינד. לעסער האָט גע־שטרעבט אויפצופיהרען אַ שטיק פון אַ קינד, וואָס זאָל זיין געשריבען מיט דער גאַנצער קינדישער נאַאיוויטעט, אַזוי ווי עס חלומ'ט אַליין, אָהן יעדען אויסערליכען איינפלוס. „דעם ריכטיגען ראָמאַנטיזם קאָן מען נאָך געפינען נור ביי קינדער" — האָט ער געזאָגט — „היינטיגע ראָמאַנטיקער קאָנען זיין נור קינדער". און דאָס האָט איהם נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ אויסגעפונען אַ צוועלף־יעהריג מיידעל, וואָס האָט אָנ־געשריבען — לויט איהר מיינונג — אַ געניאַלע דראַמע. און דאָ האָט מען עס דעם עולם צוזאַמענגעבעטען אויסצוהערען די דראַמע. דער מחבר פון דער דראַמע איז דערביי נישט געווען. די מוטער האָט עס נישט ערלויבט — ווייל עס איז געווען די צייט, ווען דאָס קינד מוז שלאָפען געהן. האָט זי נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ אַליין פאָרגעלע־זען.

עס האָט זיך אָבער ארויסגעוויזען אז דאָס קינד איז שוין געווען אַנגעלייענט מיט איבסען, געוואוסט פון מעטערלינק'ן, און די דראַמע איז געווען אַ פילאָזאָפיש שטיק אין אַנדרייעוו'ס סטיל. מען האָט זי געמוזט אויפהערען צו לייענען אין מיטען.

אין דעם האָט זיך די טהיר פון קאָרידאָר אויפגעעפענט און עס איז אריין דער שוישפּיעלער ביקאוו. שלעפענדיג נאָך זיך´ וועמען און האָט געראָפען צו דער געזעלשאַפט:

— „איך האָב איהם ארויסגעשלעפּט". און נאָך איהם האָט זיך האַלב אריינגעקוילערט אַ דיקליכער מאַנספערשוין, מיט אַ גראָב אָנ־געשוואָלען געזיכט און פער'שכור'טע אויגען — עס איז געווען דער בעריהמטער שוישפּיעלער סאַוואַרין.

— וואו פיהרסט דו מיך, אין אַ טייוועלשער הייל אריין? איך זעה נישט קיינעם! — האָט געשריען סאַוואַרין טרעטענדיג אין סאַלאָן אריין, און פערשטעלט זיך מיט די הענד די אויגען פאַר דעם ליכט, וואָס האָט איהם די אויגען געשטאָכען.

אין די ווינקעלעך ארום האָט זיך געהערט אַ פערשטיקט לאַכען.

— ערלויבט מיר, געזעלשאַפט, ליכט אַנצוצינדען, איך וויל זעהן, ווער ס'איז דאָ, — האָט אויסגערופען סאַוואַרין, אַנגעצונדען אַ ציננד העלצעל און איז דערמיט אומגעגאַנגען ארום דער געזעלשאַפט און

יעדען געקוקט אין די אויגען אריין און אויסגערופען: „דעם קען איך. — דעם קען איך ניט!“. ער האט זיך אבגעשטעלט ביי קאַוואלסקי'ן — „וואס ביזטו? א קינסטלער, צי א גנב? ווארום נור מיט דיר בין איך גוטע פריינד — קיין אנדערע וויל איך ניט האבען פאר קיין בעקאנטע“.

— ער איז ביידע, — האט זיך אנגערופען דער שווישפיעלער ביקאוו.

— זעהר אנגענעהם, — האט זיך סאווארין פערבויגען.

— אהא, מיין נידריגסטע אונטערטעניגקייט דער קעניגין סאלאַמעא, — האט ער זיך טיעף פערבויגען פאר מערי'ן, האלב קניהענדיג,— דיינע אויגען זיינען שווארץ ווי רובינען און דיין ליעבע איז בעסער פון וויין, — האט ער געענדיגט מיט'ן פסוק פון שיר השירים.

מערי האט זיך ניט געפיהלט בעליידיגט. פערקעהרט, זי איז געוועזען צופריעדען צו זעהן נעבען זיך סאווארינ'ען, און זיין אויפריכטיגקייט האט זי אריינגעבראכט אין א פרעהליכע שטימונג, און זי האט זיך אבגערופען אויך אין זיין טאָן, ארויפלעגענדיג אירע הענד אויף זיין קאפ, וועלכער האט דערגרייכט צו איהר שויס:

— אויב איך בין די קעניגין סאלאמעא, בענש איך דיר און קוש דיין קלוגען ליכטיגען קאפ, — האט זי געזאגט און בעריהרט מיט איהרע ליפען זיינע האהר.

סאווארין איז בעריהרט געווארען פון איהרע ווערטער ביז צום רויט ווערען, האט אנגענומען איהר האנד און זי געקושט:

— „אזוי האנדעלט די פרינצעסין פון יהודה“, — און זי פערלאזט מיט א טיעפער פערנויגונג.

קאוואלסקי האט געשמייכעלט צו איהר און געדריקט אין געהיים איהר האנד, אויסדריקענדיג דערמיט זיין צופרידענהייט מיט איהר טהאט.

דער סאלאן איז געוועזען בעלעבט. זיי ביידע, די נייע געקומענע געסט, האבען אריינגעבראכט לעבען. ביקאוו איז שוין אריין אין א גרויסען דיספוט מיט אקימאוו'ן וועגען די נייע וועגען פון דער קונסט; באמאוו געהט נאך פעאדיוס'ן און מאכט נאך זיינע בעוועגונגען; לעסער, א אנגעבלאזענער, זיצט מיט דער מאדאם, נור דער איינער

מאַקסימאָוויטש, וועלכער זיצט אַליין אין אַ ווינקעל פון שטוב בעוועגט זיך ניט, בעקוקט דורכבויערנדיג מיט זיינע בליקען אַלעמען, און דאָס קלוגע שמייכעלע גערט ניט אראָב פון זיין געגאָלטען פּנים.

סאַוואָרין איז צו צו דער מאַדאַם פון הויז, פערבויגען זיך אויף רוסישער אַרט און געזאָגט:

— בעל־הבית'טע פון הויז! ערלויב אונז אריינצוגעהן אין אַ צווייטען צימער, דאָס ליכט ברענט מיר אוים די אויגען, און איך וויל נישט זעהן קיין טויטע מאַסקעס ארום מיר. אין נעראָסלאָווסקאַ'ס טהעאַטער בין איך איצט נישט און אויך אַהין געה איך נור מיט פערבונדענע אויגען, כדי ניט צו זעהן די נאַרישקייט, וואָס טהוט זיך אויף דער ביהנע, נור אום צו הערען די געטליכע זיסע שטים פון נעראָסלאָווסקאַ'ן, וועלכע איז איצט, צום אונגליק פון רוסלאַנד, בעזעסען מיט אַ שלעכטען גייסט אין געשטאַלט פון לעסער'ן. גאָט זאָל געבען, אז איהרע אויגען זאָלען זיך עפענען! — האָט ער געזאָגט און דריי מאָל זיך איבערגע'צלמ'ט.

לעסער האָט קיין וואָרט נישט געענטפערט. ער האָט נור פערלעגען געשמייכעלט. עס האָט געהייסען: סאַוואָרינ'ען איז אַלץ ערלויבט צו ריידען און קיינער פיהלט זיך נישט פון איהם בעליידיגט.

דער גרויסער וכוח האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אין עס־צימער ביים טיש. דער שוישפּיעלער ביקאָוו האָט זיך געריסען צום וכוח, האָט גערעדט הויך מיט זיין דראַמאַטישען טענאָר, דעקלאַמירענדיג:

— וואָס זאָגט איהר, גאָספּאָדאַ, צו די נייע וועגען, וואָס מיר זוכען אין דער קונסט? די נייע וועגען זיינען נישט די וועגען, אין וועלכע עס זיינען געגאַנגען אונזערע גרויסע, די שטערען פון דער רוסישער ליטעראַטור, אַ דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, — און אויסגעלאָזט האָט ער זיין רעדע, ווי תמיד, אויף דער גיטאַרע, מיט'ן ליעד: „מאַלטשיק פּאָגיבאָל", מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט אַ מעלאַנכאָליש זיסער שטים, וואָס איז אַלעמען בעסער געפעלען, ווי זיין רעדע.

נור די נייע וועגען אין דער קונסט ,וואָס ביקאָוו האָט אריינגעוואָרפען אין דער געזעלשאַפט האָט צופלאַמט דעם עולם. עס רעדט שוין אַקימאָוו אין דעם טאָן פון אַ רוסישען פּויער, מיט די מיינונגען פון רוסישען פּויער; עס מאַכט איהם שוין נאָך כאַמאָוו, און מאַקסי־

מאַוויטש זיצט און קיין איינציג וואָרט הערט מען נישט פון זיין מויל, ער קוקט נור אַלעמען אָן, נעהמט נור אַלעמען אַדורך, און דאָס קלוגע, קלוגע לעכעלן שוועבט אויף זיינע דאַרע געגאָלטע ליפּעלעך.

דער רעזשיסער לעסער, וועלכער האָט די גאַנצע צייט געשוויגען, געקוקט אין די אויגען אריין מאַקסימאָוויטש'ן — ווי ער וואָלט אַ בית־על מורא געהאַט פאַר איהם, נעהמט זיך צום סוף צונויף צו ענטפער־רען אויף אַלע שטעכווערטלעך, וואָס מען האָט געלאָזט פאַלען אויף זיין אדרעס.

— איהר לאַכט, גאָספּאָדאַ, איבער דעם, וואָס די רוסישע נשמה איז נישט רוהיג, און וויל זיך נישט בענוגענען מיט דעם, וואָס זי האָט שוין און ווייסט שוין, און האַלט אין איין זוכען. יאָ, דאָס זוכען האָט קיינמאָל נישט אויפגעהערט אין דער רוסישער נשמה. צי ביים רוסי־שען פויער, צי ביים רוסישען אינטעליגענט, צי דאָס האָט זיך אויסגע־דריקט אין גאָט־זוכעניש, צי אין די וועגען פון דער קונסט — אָבער שטענדיג האָט אָט די נשמה געזוכט. ווער וויים, צי דעם אייביגען זוכעניש, דעם אייביגען אונרוה האָבען מיר ניט צו פערדאַנקען יענע גייסטער פון דער רוסישער קולטור, וואָס האָבען נייע פאָרמען אריינ־געבראַכט אין דעם אינטעלעקטועלען שאַפען. די ליידען פון אַ דאָס־טאָיעווסקי, די לעצטע טעג פון אַ גאָגאָל און „יאַסנאַיאַ פּאָליאַנאַ" — דאָס איז די רוסישע אונרוהיגקייט. דאָס זוכעניש טרייבט אַרויס יאָהר־יעהרליך טויזענדער און טויזענדער פויערים פון רוסישען דאָרף איבער די ברייטע ווילדע סטעפּעס אַ גאָט צו זוכען. אמת, גאָספּאָדאַ. די נייע וועגען פון דער נייער רוסישער קונסט זיינען אויף אַזוי פיעל נאָך נישט קלאָר, אַז זיי זאָלען געזעהען ווערען פאַר די, וואָס ווילען זיי נישט זעהן, — האָט ער זיך געווענדעט אין מאַקסימאָוויטש'עס זייט, — נור מיר וועלען זיך נישט אָבשטעלען פאַר אייער געלעכטער. איהר וועט אונז נישט אָבשרעקען, ס'וועט קיין נייעס נישט זיין, גאָגאָל'ן האָט איהר אויך נישט פערטריבען...

מאַקסימאָוויטש, וואָס צו איהם זיינען לעסער'ס ווערטער איי־גענטליך געווען געווענדעט, איז דערווייל געשטאַנען אין אַ ווינקעל און גערעדט מיט אַקימאָוו'ן און געמאַכט זיך, גלייך ווי ער הערט זיך נישט איין דערצו, וואָס מען רעדט ביים טיש, און אין דער שטיל

צוגעוואונקען צו באַמאָוו'ן און איהם איבערגעגעבען אין אַ פּאָר ווער־טער, וואָס ער זאָל אָבענטפּערן לעסער'ן.

— דאָס זוכעניש — האָט ער געזאָגט צו באַמאָוו'ן — פון אַ דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, אַ טאָלסטאָי איז געקומען פון אינערליכער אונרוהיגקייט, פון אינערליכען דראַנג, און דאָס זוכעניש פון אַ לעסער איז פּאָזע, קאָקעטעריע. ער פערגלייכט זיך מיט דאָסטאָיעווסקי, גאָגאָל, טאָלסטאָי! וואָס פאר אַ נאַכאָלסטוואָ! יענע האָבען געפונען אַ נייעם גאָט, אַ אידעאַל, דעם רוסישען גֶעני, און זיי וואָס? — האָט מאַקסימאָוויטש געזאָגט, ווי ער וואָלט עס פון ארבעל ארויסגעשיקט, ווי עס וואָלט איהם גאָרנישט געווען פעראינטערעסירט אין דעם, וואָס מען רעדט ביים טיש.

— יאָ, דאָס איז וואהר, — האָט דער יונגער שריפטשטעלער אי־בערגעגעבען מאַקסימאָוויטש'עס ווערטער אין זיין אייגענעם ארט — נישט אין דעם זוכעניש געהט עס, נור אין דעם געפינען. דאָס געפו־נענע פון זיי, פון אַ גאָגאָל, טאָלסטאָי, פון דעם געני האָט געבראַכט צו עסטעטישען פערגניגען, צו די ערהאָבענסטע געפיהלען, און אייער געפינעניש צו וואָס? אז די אויגען זאָלען קאָליע ווערען און די בידנע נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ זאָל זיך פערקיהלען — ווייזט ער אויף דער מאַדאַם, — זעהט זי הוסט דאָך שוין.

דער עולם האָט געלאַכט. מאַקסימאָוויטש האָט זיך ביי באַמאָוו'ס ווערטער רוהיג אוועקגעזעצט ביים טיש און איינגעהערט זיך, און ארומ־גענומען די גאַנצע געזעלשאַפט מיט זיין בליק, געקנייטשט דעם הויכען שטערן און געשמייכעלט מיט די דאַרע ליפּעלעך.

ער האָט געוואוסט, אז דער עולם וועט איהם בעטען, אז ער זאָל ריידען, און האָט געוואַרט דערויף. און באַלד האָט מען איהם טאַקע אנגעהויבען צו בעטען. מאַקסימאָוויטש האָט אויפגעצויגען די אַקסעל און געמאַכט אַ פערוואונדערטע מינע, גע'חדושט זיך דערויף און אָב־געשאָקעלט זיך דערפון, און האָט ווייטער גענומען דעם עולם מוסטערן מיט זיין כיטרע געלעכטערעל.

סאַוואַרין, וועלכער איז די גאַנצע צייט געזעסען אין אַ ווינקעל און אַלע האָבען געמיינט, אז ער איז פערטהאָן אין טרינקען — האָט זיך אָבער צוגעהערט צו אַלעס און גוט בעאָבאַכטעט מאַקסימאָוויטש'עס קלוג שמייכעלע אין זיינע כיטרע אייגעלעך. סאַוואַרינ'ס געזיכט האָט

איצט אַנגענומען אַזאַ אומגליקליכע מינע, אַזאַ טראַגיזם האָט זיך אויפ־געהאַלטען אין די קנייטשען פון זיין מויל, גלייך ווי ער וואָלט געוויינט. זיינע אויגען זיינען וואָס אַמאָל קלענער געוואָרען און גלענצענדער און גוט בעטראַכט מאַקסימאָוויטש'ן, גוט בעטראַכט אַלע זיינע בעוועגונגען, זיין קנייטשען מיט'ן שטערן, זיין שמייכעל, זיין לאָזען זיך בעטען און זיין אָבשאָקלען זיך פון רעדען.

און סאָוואָרין האָט זיך פּלוצלינג אָבגערופען צו מאַקסימאָוויטש'ן הויך פאַר אַלעמען ביים טיש:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש — הויבט ער אָן אין זיין ערנסטען רו־סישען טאָן — וואָס בלאָזט דו זיך? וואָרף אַראָב פון דיר דיינע פּע־דערן, טהו אויס דיין מאַסקע, דו ביזט דאָך אַזאַ אומגליקליכער מענש, ווי מיר אַלע זיינען און איך קען דאָך דיר, און ווייס דאָך, אַז ביי דיר אין הארץ איז אויך נישט אינגאַנצען מיט אַלעמען. דו ביזט דאָך אויך אונטערגעוואָרפען צו שוואַכקייטען, ווי מיר אַלע, און האָסט ליעב כבוד, ווי מיר, און דו האָסט נישט קיין געלד, ווי מיר, און עס זיינען דאָ פראַגען, וואָס דו קאָנסט אויך נישט פערענטפערן, און דו בענקסט אַזוי ווי מיר אַלע, און דו ביזט זיך טהיילמאָל אויך טועה, ווי מיר אַלע. וואָס האָסט דו זיך אָנגעטהאָן אין פּעדערן, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, טהו אויס דאָס שמייכעלע פון דיינע ליפּען און זיי, ווי מיר אַלע, דו ביזט דאָך אַזוי אומגליקליך ווי מיר אַלע.

מאַקסימאָוויטש האָט געשוויגען, האָט געפּרובט מיט אַלע מענ־ליכקייטען צו דערהאַלטען דאָס שמייכעלע אויף די ליפּען, וואָס האָט זיך איהם אויך איינגעגעבען, נור ער איז בלייך געוואָרען. דער עולם ביים טיש איז שטיל געבליבען, אין דער שטיל הנאה געהאָט פון סאָ־וואָרינ'ס ווערטער, נור קיינער האָט נישט געוואַגט צו שמייכלען — האָבען זיך איבערגעבליקט איינער צום צווייטען און אָנגעהויבען צו ריידען פון גלייכגילטיגע זאַכען. דער עולם האָט געבעטען ביקאָוו'ן, ער זאָל זינגען — וואָס ער האָט אויך מיט פערגניגען געטהאָן. אין זאַל האָט געקלונגען ביקאָוו'ס מעלאַנכאָלישע סענטימענטאַלע שטים. דער עולם האָט זיך אויפגעהויבען פון טיש.

מאַקסימאָוויטש איז צו צו קאָוואַלסקי'ן און מערי'ן, וועלכע זיי־נען די גאַנצע צייט געזעסען צוריקגעהאַלטען און צוגעזעהן אַלץ. אין אַ שמייכלענדען טאָן האָט מאַקסימאָוויטש זיי געפרעגט ווי עס געפ־

פעלט זיי דער סאלאָן, און זיי האָבען נישט געוואוסט: צי מיינט ער עס ערנסט, צי אין אַ געלעכטער? ער האָט אָנגעהויבען צו ריידען פון מאָרגענדיגען צוזאמענטרעפען זיך. פּלוצים איז ער ערנסט געוואָרען, אויף איין סעקונדע איז דער שמייכעל פערשוואונדען פון זיינע ליפּען און ער האָט געזאָגט מיט צער:

— דאָס איז נישט קיין סאלאָן, דאָס איז אַ קאַבאַק, שבור'ע מענשען. פערשטאַנען? — האָט ער געוויזען אויף דער געזעלשאַפט, אין וועלכע ער אליין האָט זיי אריינגעפיהרט.

דאָס אכטע קאפּיטעל.

ווען די איינוואָהנער פון ביקאָוו'ס וואָהנונג — ביקאָוו, סאַוואָרין און מאַקסימאָוויטש — זיינען אהיים געקומען פון דעם אבענד ביי נאַטאַליא מיכאַילאָוונא, האָבען זיי געטראָפען אַ גאַנצע חברה שוי־שפּיעלער, זשורנאַליסטען, צירק־קאָמעדיאַנטען און גלאַט פרעמדע מענשען, וועלכע האָבען פול געמאַכט די צימערן מיט שבור'ע געשרייען. די טישען זיינען אָנגעשטעלט מיט פלאַשען שנאַפּס. איינער האָט געשפּיעלט אויף דער פּיאַנאָ, און כאשאַ, דער קליינער, דארער רעפּאָר־טער סאשאַ, האָט אין זאָקען געטאַנצט אַ וואלס אויף דער פּיאַנאָ; אַן אַקראָבאַט פון אַ צירק האָט געוויזען קונצען; ווער עס האָט גע־פייפט, ווער עס האָט אין דעם רעש דיספּוטירט איבער גאָט און שטן, ווער עס האָט געשריען און דיסקוטירט וועגען דער רעוואָלוציע און פּאַרטייען, אָדער געשפּיעלט אויף אַ גיטאַרע און געזונגען אַ ליעד. און דאָס לעבען האָט זיך צוגאָסען איבער דער גאַנצער וואָהנונג — אין סאַ־לאָן, אין דער גרויסער ביבליאָטעק, וואָס ביקאָוו האָט געהאַט, ביז אין שלאָף־צימער אריין.

זיי זיינען ניט פערוואונדערט געווען צו טרעפען דאָ די חברה. עס איז קיין נייעס נישט געווען, אז חברה, טרינקענדיג אין אַ רעס־טאָראַן, האָט זיך דערנאָך אוועקגעלאָזט צו ביקאָוו'ן און דאָרט פאָרט־געזעצט זייער נאַכט־לעבען. עס איז קיין חלוק נישט געווען, צי ביקאָוו איז יאָ דאָ אין דער היים, צי ניט. פּיאָטער, דער דיענער, האָט זיי אריינגעלאָזט, ער האָט געוואוסט, אז דער בעל־הבית ליעבט

עס, און דערלאַנגט אויפ׳ן טיש אַלײן, וואָס עס האָט זיך געפונען אין שטוב.

ביקאָוו און סאַוואָרין זײנען אויפגענומען געוואָרען פון דעם פרעהליכען עולם מיט אַ דונערדיגען „הורא“. זײ האָבען זיך באַלד ארײנגעלאָזט אין דעם טומעל. שוין האָט ביקאָוו געכאַפּט די גיטאַרע און איבער דעם כאַלאַן האָט זיך צוגאָסען זײן װײנענדיג ליעד „מאַלטשיק פּאַגיבאַל“. סאַוואָרין נעהמט זיך ראַנגלען מיט דעם בעריהמטען אַטלעט ,דעם טשעמפּיאָן פון צירק און דער עולם, מיט אַ רױשענדען „הורא“ ארום זײ, פּאַטשט בראַוואָ. מאַקסימאָװיטש האָט זיך ארויסגעמאַכט פון דער חברה, איז אַנטרונען געוואָרען אין זײן קלײן צימערל, וואָס האָט זיך געפונען אין אַ װינקעל פון דער גרויסער וואָהנונג.

אַז ער איז געװעזן בײ זיך, האָט ער אויסגעטהאָן זײן מאַסקע פון פּנים. עס איז אראָב פון זײנע ליפּען דאָס גלאַטע פּעראַכטענדע שמײכעלע; זײנע אויגען האָבען אויפגעהערט צו פינקלען און זײן גאַנץ געזיכט איז פול געוואָרען מיט קנײטשען; ארום זײנע ליפּען האָבען זיך צוזאמענגעקליבען גרימאַסען פון צער, זײן רוקען האָט זיך געהויקערט אונטער דעם לאַסט פון צרות און וואָס העכער עס האָט זיך געהערט דאָס גערודער פון די שכורים אין יענעם צימער, אַלץ פינסטערער איז געוואָרען זײן פּנים, אַלץ אײנגעפאַלענער די אויגען.

ער האָט זיך אין דער שטוב ארויף און אראב געדרעהט און האָט געקרעכצט מיט אמת׳ע אידישע ביטערע קרעכצען.

ער האָט זיך אומגעקוקט אין זײן קלײן צימעריל. זײן קלײן צימעריל איז געוועזן דאָס בעהעלטעניש פאר איהם אין דעם גיהנום. ער האָט זיך אײנגעקוקט אין דעם קאָפּ פון אַפּאַלאָ, ער האָט דערזעהן דעם קאָפּ פון עראָס, וואָס איז געהאַנגען פאר זײן בעט. און ער האָט זיך דערמאָהנט אָן דעם מאָהלצײט בײ אַגאַטאָן, פון וועלכען פּלאַטאָן דערצעהלט: „זײ האָבען געטרונקען נישט שכור צו זײן, נור אום פרעהליך צו זײן“, און די יונגלינגען אין זײערע ארעמס, און האָבען גערעדט וועגען עראָס — דעם גאָט פון דער ליעבע, וואָס איז געשטאַנען פאר זײ.

פון דער צווײטער שטוב האָט זיך געהערט דאָס אונערטרעגליכע

געשריי פון די שכורים. דער איד מאקסימאָוויטש האָט זיך אָבגעשאָ־קעלט און ביטער אָבגעקרעכצט.

ער האָט זיך ארומגעקוקט אויף די פּאָליצעס מיט די ביכער פון זיין קלאַסיקער ביבליאָטעק, וואָס איז איהם איבערגעבליבען פון זיין גרויסער קלאַסישער ביכער־זאַמלונג פון די גוטע צייטען און האָט זיי מיטגעשלעפּט אהער אין דעם גיהנום אריין; אויף די שטיקלעך אנטיקען מאַרמאָר, וואָס ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט פון זיינע רייזעס אין גריכענלאַנד און איטאַליען, האָט ער דערזעהן דאָס בילד פון אַ אונ־בעקאַנטען פראַנצויזישען מאָלער, וואָס ער האָט אַמאָל געקויפט ביי אַנ׳אַנטיקוואר — דאָס בילד שטעלט פאָר אַ שעפער־סצענע פון מאַריאַ אַנטואַנעט׳ס צייטען. דאָס בילד איז נישט געווען קיין בעריימטעס, נור ער האָט זיך איינגערעדט, אז הינטער דעם בילד געפינט זיך אַנ׳עכטער טיציאַן. ער האָט געקוקט אויף זיינע זאַכען, וואָס ער האָט מיטגעשלעפּט אהער אין דעם נאַכט־אזיל, אין דעם נעץ פון שכורים, בעהאַלטען ביי זיך, און זיי געפינען זיך מיט איהם אינאיינעם אין גלות „דאָ, ביי די גוים, און האָט ביטער, ביטער אָבגעקרעכצט.

שלאָפען האָט ער נישט געקאָנט, האָט ער זיך אוועקגעזעצט ביים טיש, דערזעהן די אָפענע גריכישע ביבעל, וואָס איז שטענדיג געלעגען אָפען אויף זיין טיש. ער האָט עס איצט אָבגערוקט, געכאַפּט אַ בוך און געוואָלט פערשדרייען די שכור׳ע קולות פון דער צווייטער שטוב מיט פּלאַטאָן׳ס פּראָזע. ער האָט אָבער נישט געקאָנט. די גע־וואָלדען זיינען געוואָרען דערין אַלץ העפטיגער און רעש׳דיגער, — האָט ער זיך אוועקגעלעגט אויף זיין בעט און גענומען איינקוקען זיך צו די לעדי־בילדער, וואָס זיינען געהאַנגען אויף דער וואַנד פאַר זיין בעט, און געטראַכט וועגען מערי׳ן...

אָבער לאַנג ליעגען אין זיינע אַנגענעהמע געדאַנקען האָט מען איהם נישט געלאָזט. מען האָט אָנגעהויבען קלאַפּען אין זיין טהיר. ער האָט זיך צוערשט געמאַכט נישט הערענדיג, אָבער דאָס קלאַפּען איז גע־וואָרען וואָס אַמאָל העפטיגער, און סאַוואַרין׳ס שטים האָט זיך דער־הערט פון הינטער דער טהיר:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש, עפען אויף, איך בעט דיר! איך וועל דיר עפּעס זאָגען. איך האָב געזינדיגט געגען דיר, איך וויל דיר איבער־בעטען. אָסיפּ גריגאָריעוויטש! איך בעט דיר! —

און נאָך איהם האָט זיך געהערט ביקאָוו'ס שטים:

— אָסיפ גריגאָריעוויטש, נור אויף איין מינוט, יעי באָגו, מיר ווילען דיר נור זעהן, מיר ווילען דיר נור כבוד אָבגעבען, אָסיפ גרי־גאָריעוויטש!

ער האָט זיי געעפענט און האָט צוריק אָנגעטהאָן אויפ'ן פנים די מאַסקע מיט'ן שמייכעלע. סאַוואַרין איז אריין מיט אַ גלאָז וויין אין דער האָנד און איז צו צו איהם און האָט זיך פערבויגען טיעף פאַר איהם אויפ'ן רוסישען ארט:

— אָסיפ גריגאָריעוויטש, איך האָב דיר היינט פערשעמט אין גע־גענווארט פון מענשען — האָט ער געזאָגט אין אַ טיעף־ריהרענדער שטים און מען האָט אָנגעזעהן, אז ער מיינט עס ערנסט, — איך האָב דיך בעליידיגט. איך בעט דיך, זיי מיר מוחל. איך פערשטעה דיך, איך פיהל דיך גאַנץ גוט. דו ביזט אויך אזוי אונגוויסענד ווי מיר און פול מיט ספקות, נור דו ווילסט עס נישט ארויסווייזען פאַר מענשען. מענשען זיינען געמיין. יאָ, דו האָסט רעכט. פאַר מענשען מוז מען אַ מאַסקע טראָגען, מוז מען אין אַ ראָק געהן אָנגעטאָן, אז זיי זאָלען דיך נישט זעהן. יאָ, דו האָסט רעכט. אָבער דאָ ביי דיר, אין דעם שטיבעל, ביי דיר אין הארץ ביזט דו אזוי, ווי מיר. יאָ, אָסיפ גריגאָריעוויטש, איך אנערקען מיין שולד, איך קום צו דיר און בויג זיך טיעף פאַר דיר: זיי מיר מוחל, ברודער...

מאַקסימאָוויטש האָט ווידער געשמייכעלט און איהם בערוהיגט, נור פּלוצלינג האָט ער אָנגענומען אַנ'אַנדער מינע, דער שטערן האָט זיך איהם געקנייטשט און די ליפּען פערקרימט, און ער האָט אָנגע־הויבען צו ריידען, וואַרפענדיג מיט ווערטער, ווי זיין שטייגער איז געווען:

— און די גריכען האָבען געלעבט, און די אַלטע רוימער האָבען געלעבט, געגאַסען געגאַנגען פון די פערגניגענס פון דער וועלט מעהר פאַר אייך, טויזענד מאָהל מעהר פאַר אייך. אָבער לעזט, לעזט, ווי האָבען זיי גע־לעבט, אַ פּלאַטאָן, אַ סאָקראַטעס, אַ אַריסטאָפאַנעס! צו־מאָרגענס, ווען אריסטיד האָט בעגעגענט סאָקראַטעס'ן, געהענדיג צו מאָהלצייט צו אַגאַטאָן, האָט ער אָנגעהויבען איבערצוזאָגען פּלאַטאָן'ס דיאַלאָג „די ליעבע" — זיי האָבען געטרונקען נאָר אזוי פיעל, אז זיי זאָלען פרעהליך ווערען, אָבער נישט שכור געוואָרען. בעפּוצט די קעפּ מיט

בלומען־קרענץ, זיינען זיי געלעגען האלב אויף זייערע בעטען אין די אָרעמס זייערע געליעבטע יונגלינגען... און זיי האָבען גערערט וועגען עראָס, וועגען דעם גאָט פון דער ליעבע. סאָקראַטעס האָט זיי דער־צעהלט, ווי דיאָטימע פערשטעהט עראָס'ן — אָבער ביי אייך וואָס איז? אייערע הענד און פיס זיינען נישט געוואשען; אָנגעזויפּען, מיט געשוואָלענע פּנים'ער, וואלגערט איהר זיך ארום אין שמוץ מיט אונבע־קאַנטע מענשען, קיין פּרוי איז דאָך ס'מאָל נישטאָ מיט אייך, נור שכורים, ווי די פּוהרמאַנעס. ווי לעבט איהר? אומגליקליכע!

סאַוואַרין האָט איהם אַ מינוט אָנגעקוקט, געבראָכען זיך אונטער די פיס פון שכרות, די אויגען זיינען איהם קליין געוואָרען, איינגע־טונקען אין זיין געשוואָלענעם געזיכט און די ליפּען האָבען זיך איהם געקרימט און ער האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. נאָך אַ מינוט שוויי־גען האָט ער געזאָגט:

— און איך זאָג דיר, אַז דיינע גריכען מיט דיינע רוימער זיינען געווען געמיינע מענשען, פּאַדלעצעס, זיי האָבען געטרונקען, ווייל זיי האָבען געזוכט וואוילטאָג... דער, וואָס טרינקט פאר פערגניגען, דער, וואָס זוכט וואוילטאָג, דער איז געמיין, קליין און לעער. מיר טרינקען, ווייל עס איז שלעכט, פאַר לאַנגווייליגקייט, פאַר ביטערקייט, און ווייל עס בענקט זיך אונז, פערטרינקען מיר אונזער וואָרים, אַנטלוי־פען מיר צום גלעזעל, — ווייל דאָס איז אונזער רעטונג. נישט פאַר וואוילטאָג טרינקען מיר. ווייל דאָ (ווייזט ער אויף זיין הארץ) איז אונז שלעכט, ביטער. — קום, — ווענדעט ער זיך צו ביקאָוו'ן, — דו זעהסט דאָך, ער ליידט!

און זיי האָבען פערלאָזט זיין צימער.

— חברה! צו „מעדוועד'ן", — האָט ער אויסגערופען, אַז ער איז אריין צו די שכורים, — מען דאַרף די צימערן רוימען. דאָרט — ווייזט ער אויף מאַקסימאָוויטש'עס טהיר — טהוען מיר לייד אָן. מיט מיר! —

די חברה האָט אָנגעהויבען אויסצורוימען די צימערן. דער רע־פּאָרטער סאשא וואָס האָט געטאַנצט אויף דער פּיאַנאָ האָט זיך אונטערגענומען צו ברענגען שלאַנגען, וואָס איינעם פון די אנטהייל־נעהמער אין דער „חתונה" האָט זיך פּלוצלינג פערגלוסט, און געוועט זיך מיט סאַשאַ'ן, אַז ער זאָל איהם איצט, דריי ביי־נאַכט, ברענגען עכטע

גיפטיגע שלאַנגען. סאשא האָט געכאַפּט אַ איזוואָשטשיק און איז גע־פאָהרען און געבראַכט די צירק־דאַמע, וואָס טרעט אין צירק מיט איהרע שלאַנגען ארויס, און זי, אַ האַלב נאַקעטע, אוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש, פאר וועלכען ער האָט נעקראַגען אַ וואַרימען „הוראַ“ פון דער חברה.

— סאַשאַ, נעהם מיט דיינע שלאַנגען און קום, — רופט סאַוואַרין צום רעפּאַרטער, — און דו, ביקאָוו — דיינע קאָסטומען, דו וועבסט פאר די איזוואָשטשיקעס טהעאַטער שפּיעלען, — רופט ער צום שוישפּיעלער.

— וואָס: „האַמלעט“, צי „דאָן־קאַרלאָס“? — פּערגט ביקאָוו.

— ניין, „האַמלעט“, זיי וועלען „האַמלעט“ גיכער פערשטעהן איידער „דאָן־קאַרלאָס“.

פּיאָטר, ביקאָוו'ס משרת, האָט מיטגענומען די קאָסטומען, סאַשאַ— די דאַמע מיט די שלאַנגען און זיי האָבען זיך אראָבגעלאָזט איבער די טרעפּען, אויפוועקענדיג אלע איינוואָהנער. פאר דער טהיר דאָבען געוואַרט איזוואָשטשיקעס. און מיט אַ געזאַנג און פּייפעריי האָבען זיי זיך געלאָזט איבער די פּעטערבורגער גאַסען. אין דער גאַס האָט זיך קיינער אויף זיי נישט אומגעקוקט, ווארום עס איז שוין געווען שפּעט, און די, וואָס זיינען געגאַנגען אין די גאַסען, זיינען אלע שכור געווען. נישט אויסגענומען די סטראַזשניקעס און די סטרוזשעס פאר די טהירען.

דער רעסטאָראַן „מערוועד“ איז געלעגען אין אַ פּערוואָרפענער גאַס. עס איז געווען אַ טראַקטיר פון דריטען סאָרט אין וועלכען עס האָבען זיך אויפגעהאַלטען מעהרסטען איזוואָשטשיקעס, וואָס האָבען דאָרט אין הויף זייערע פערד עסען געגעבען און אין דעם רעסטאָראַן זיינען סאַוואַרין'ס חברה געווען בעשטענדיגע געסט. דאָ האָט סאַוואַ־רין ס'רוב אויסגעגעבען זיינע גרויסע האָנאָראַרען, וואָס ער האָט בעקומען פון די פערלעגער פאר זיינע ווערק. ווארום ווער עס האָט זיך געפונען אין רעסטאָראַן, האָט געטרונקען אויף זיין חשבון; ער האָט פאר אלעמען געצאָהלט.

אַז זיי זיינען אריינגעקומען, האָט זיך דער ווירטה מיט אלע קעל־נערס אויסגעצויגען אויף דער ערד פאר סאַוואַרינ'ען און געשלאָגען מיט'ן שטערען אין דער פּאָדלאָגע און געשריען „אַללאַ!“ (אַ פאַנטאַזיע

האט סאווארין געהאט, אז ער זאל שפּיעלען אין דעם רעסטאראן די ראָליע פון אַ טאַטערישען פּרינץ). דאן האָבען זיי זיך אויסגעמישט מיט די איזוואָשטשיקעס, פון וועלכע עס האָט זיך געטראָגען דער פערד־געשטאַנק מיט בראַנפען און קאָלבאַס. דער עולם איז געווען איינס. מען האָט זיך צוזאמען אוועקגעזעצט ארום די טישען, סאווארין אויבען־אָן. אויף אַן אויסגעשפּרייטען דיוואן איז ער געזעסען, די פיס אונטער זיך, ווי אַ מאַכמעדאנישער פּאשאַ, און ארום איהם זיין סוויטע. דער ווירטה מיט די קעלנער האָבען דערלאנגט אויף די טישען. דאן איז ביקאָוו אריין אין אַ בעזונדער צימער און זיך גרימירט ווי „האמלעט“. פאר סאַווארינ'ען איז געוואָרען אויסגעשטעלט די ביהנע און דער שוישפּיעלער האָט אָבגעשפּיעלט פאר די איזוואָשטשיקעס „האמלעט“ אין אַזאַ טראגיש־איידעלען טאָן און מיט אַזאַ בעגייסטערונג, וואָס איז איהם נור זעלטען געלונגען אין טהעאַטער פאר'ן פּובליקום.. סאָווארין האָט איהם נאָך מעהר מוטה צוגעגעבען:

— דו שפּיעל מיט געפיהל, נור מיט געפיהל, ווארום דו האָסט פאר דיר דאָס איידעלסטע פּובליקום, זיי וועסט דו נור מיט הארץ נעהמען, נישט מיט קאָפּ.

דערנאָך, אַז ביקאָוו האָט געהאַט אָבגעשפּיעלט „האמלעט“, האָט סאָווארין פאָרגעלעזען פאר די איזוואָשטשיקעס זיין ערצעהלונג אין מאַנוסקריפּט, און האָט זיך צוגעקוקט צו זיי, וואָס פאר אַנ'איינדרוק עס מאַכט אויף זיי, און איז זעהר גליקליך געווען, ווען די איזוואָשטשיקעס האָבען געלאַכט ביי זיין ערצעהלונג. ווארום ער דאָט זיי געהאַלטען פאר די בעסטע מבינים פון ליטעראטור און קונסט: אַלץ, וואָס ער האָט געשריבען, האָט ער צוערשט פאָרגעלעזען אין רעסטאָראַן „מעדוועד“. איז עס געפעלען געוואָרען אין „מעדוועד“, האָט ער געדרוקט, אז נישט — האָט ער צוריסען. — „ווארום איך שרייב נור פאר זיי, — האָט ער געזאָגט, — פון יענע, דאָרט —ער האָט געמיינט דאָס גרויסע פּובליקום — נעהם איך געלד“.

אויף דעם צווייטען טאָג אין דער פריה זיינען זיי אוועק אין אַ באָד, וואו זיי האָבען זיך געלאָזט גוט אויספּאַרען אין דער העכסטער טעמפּעראַטור, אָבגעשלאָפען אַ גאַנצען טאָג און ערשט אויף דער נאַכט איז יעדער אַ ניכטערער אוועק צו זיך אהיים.

דאס ניינטע קאפיטעל.

דערווייל איז די בעוועגונג ארוים פון די בעהאלטענע קעלערס, פון די פערבארגענע לעכער, אויף די ברייטע גאסען ארוים. — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

מישא איז נישט אהיים געפאהרען ווי ער האט געשריבען אין זיין בריעף צו מערי'ן. אנ'איינזאמער ארומגעדרעהט זיך איבער די פעטערבורגער גאסען אין דעם רעש — — — — — — — —
— — — געווארען מיטגעשלעפט מיט דעם שטראם און טיילמאל זיך געפיהלט, ווי אויף א פרעמדער חתונה. פיעל מאל האט ער זיך געוואלט אין דעם רעש אריינווארפען אינגאנצען, זיך פערגעסען, געלאפען זוכען ארבייט, מיטגעהן אין יעדער דעמאנסטראציע, אבער אין מיטען האט ער זיך אבגעשטעלט, שטעהן געבליבען, ארום זיך געהערט די בעגייסטערטע ליעדער זינגען — און האט זיך געפיהלט, ווי א ניכטערער צווישען שכורים. א בעקאנטער סטודענט האט איהם מיטגעשלעפט אין א קיך אריין וואס די ארבייטער האבען געהאט איינגעארדענט פאר זיך אין די טעג פון שטרייק. דאס האט איהם פעראינטערעסירט. די ארבייטער האבען זיך אליין ברויט געבאקען, געקאכט אליין, און דעמאלט, ווען אין די רייכע הייזער פון פעטערבורג איז קיין ברויט נישט געווען, האבען זיי אויסגעטהיילט מיטאגען פאר די זייעריגע. ער איז מיטגעגאנגען מיט א גרופע ארבייטער אין א רייכע שטוב אריין און האט געפאדערט, אין נאמען פון דער פארטיי, אז מען זאל איהם דאס געפעס ארויסגעבען, וואס געפינט זיך אין שטוב, פאר דער ארבייטער קיך. קיין הייצונג איז אין שטאדט נישט געווען, — האט ער געהאלפען, צוזאמען מיט אנדערע, פלויטען איינלעגען, ברעטער אראברייסען פון די הייזער, אדער פון א רייכער שטוב, וואו מען איז געוואהר געווארען, אז עס איז דארט דא אין קעלער קויהלען, מיט געוואלד פאר דער „קיך" זיי אוועקנעהמען. ער איז אין שיר'ן ארומגעגאנגען, מיטאגען צוטהיילט די הונגעריגע ארבייטער, וועלכע זיינען געשטאנען אין רייהען, איינער נאכ'ן אנדערן,—

און פלוצים איז ער אפט שטעהן געבליבען און געזאגט: „וואס טהו איך דא? ווי קום איך אהער?" ער איז אין די גאסען געגאנגען, געווען אין דער מענגע פון דעמאנסטראנטען, — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — און מיט דער מענגע אנטלאפען. און עס האט אויסגעזעהן ביי איהם, ווי ער וואלט אין א שווערען שלאף ארייגגע־פאלען און גע'חלומ'ט, גע'חלומ'ט.

טיילמאל האט ער זיך גאר אויף א גאנצען טאג אין זיין שטיבעל איינגעשלאסען און אויף דער גאס ניט ארויס — — — — — —
און ער איז געזעסען אויף זיין בעט און וועגען מערי'ן געקלערט, זיך דערמאהנט אלע איהרע בעוועגונגען, אלע איהרע מינעס, איהר לאכען, ריידען און געהן און געפייניגט זיך דערמיט און פרייד געפונען אין דער פיין...— — — — — — — — — — —
מענשען זיינען איבער דער גאס געלאפען, עס האט פון גאס א געלאף ווי א ווינד זיך געטראגען — ער האט עס נישט געהערט, נישט געזעהן, ער האט וועגען מערי'ן געקלערט. און געדאכט האט זיך איהם טייל־מאל, אז זי איז געשטארבען און טיילמאל — אז זי האט גאר קיינמאל נישט עקזיסטירט, אז זי איז נור א שעפפונג פון זיין פאנטאזיע. און טיילמאל האט ער זיך איינגערעדט, אז זי איז גאר נישט דא, אז זי איז ערגיץ ווייט, ווייט, אוועקגעפאהרען נאך אמעריקא און לעבט דארט אין א גאנץ אנדער אומגעבונג, מיט גאנץ אנדערע מענשען, וואס ער וועט זיי קיינמאל, קיינמאל נישט זעהן...

נאך א פאר טעג איז ער אויף דער גאס ארויס. אין א טונקעל ווינקעל אין גאס איז א געשטעל געווען, ער איז צוגעגאנגען. אנ'אגי־טאטאר איז געשטאנען און האט א רעדע געהאלטען, ער האט זיך איינ־געהערט: — — — — — — — — „גאראנטיעס",
„מיט דער קאנסטיטוציע אליין איז מען נאך נישט געהאלפען", „מען דארף גאראנטיעס" — און פלוצים — — — — — — קאזאקען
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — מען איז אנטלאפען, מען האט זיך אין א הויז אריינגעכאפט. ער איז אויך מיט און האט דורך דער שפארע פון דער טהיר אויף דער גאס ארויסגעקוקט. די גאס איז לעער געווען און

טונקעל, איבער די שטיינער האָט זיך געהערט טריט — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — טונקעלע שאָטענס אין דער נאַכט. קיינער איז צו זיי נישט צוגעגאַנגען, אַלע זיינען אַנטלאָפען. אַ וויינענדע פרוי איז איבער דעם טראָטואַר געגאַנגען, האָט אויף איהר זוהן געפרעגט.
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

און געזוכט איהר זוהן — — — — פון דער־וויטענס האָט זיך ווידער אַנ'עולם געוויזען, מען האָט אין דער טונקעלער נאַכט אַ ליער געזונגען, שטולקאַצען האָבען געברענט. מישאַ איז אין די מענגע אריין.

נון, האָט זיך פעטערבורג אין אַ פריה־מאָרגען אויפגעכאַפּט אין יום־טוב'דיגע קליידער. יום־טוב איז געווען אין גאַס, די זון האָט געשיינט, אַלע געוועלבער זיינען געווען פערמאַכט און מענשען האָבען פריי און פראַנק איבער די ברייטע גאַסען שפּאַצירט, אַלע אין יום־טוב'דיגע קליידער אָנגעטהאָן. די דאַמען האָבען רויטע בענדער אויף זייערע ברוסטען געטראָגען און אַ נצחון־ליער געזונגען. די מענער האָבען פעסט געדריקט די הענד פון די גאָראָדאָוויע. — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — און דאַמען און מיידלעך, אין רויטען אויסגעצירהרט, געהען פּאַראַויס און פּאַטשען „בראַוואָ“. פון אַלע באַלאָקנען פלאַטערן פאָהנען אראָב, שטראַהלען מענשען־געזיכטער, מען קושט זיך איינער מיט'ן צווייטען און פון יעדענס אויגען קוקט ארויס גליק און האָפנונג. אוועק די טויטע אימה פון די פּניס'ער, פריי איז די ברוסט געוואָרען און דאָס געזאַנג רייסט זיך אַליין פון די העלזער ארויס — דער גרויסער מאַניפעסט איז ארויס!

נאָך שאַלט דאָס ליעד, נאָך פלאַטערט די פאָהן, נאָך איז ליכטיג דער טאָג און אין דער ליכטיגער מענגע שלייכען זיך שאָטענס אריין, ווי עס וואָלט זיך פּלוצלינג צווישען זיי דער מלאך המות בעוויזען אין דעם הערליכסטען טאָג. מענשען סוד'ען זיך אין די ווינקעלעך, בעהאַלטען עפּעס איינס פאַר דעם צווייטען און אַ מורא'דיגער ברום געהט אַדורך. די מענגע ווייס עס נאָך נישט, די גאַסען זיינען נאָך פול מיט אויסגעצירהרטע מענשען. מען זינגט, מען פרעהט זיך, מען קושט

זיך, און אין דער חתונה איז ווער עס איז געשטאָרבען, און מען שאַרט דעם טויטען אוועק אין אַ ווינקעל, אז ער זאָל די חתונה נישט שטערן...

אין דעם הערליכסטען טאָג צווישען די פרייע שאַלענדע ליעדער האָט אָפּגעקלונגען אין אַן אנדער געוויש — — — — — — —

מישאַ איז אויפגעוואכט געוואָרען ווי נאָך אַ שווערען, שווערען שלאָף, ביי די ערשטע ידיעות פון די פּאָגראָמען האָט ער זיך אויפגעהויבען און איז אַהיים געפאָהרען.

דאָס צעהנטע קאַפּיטעל.

אהיים געקומען, נאָך אַ פּאָר חדשים, האָט ער דאָס שטעדטיל כמעט נישט דערקענט. אַ טרויעריגער וואָלקען איז דעריבער געהאנגען און די מענשען זיינען ארומגעגאנגען מיט טויט־שרעק אין האַרצען.

ווי ער האָט נור אריבערגעטראָטען דעם שוועל פון זיין עלטערנ'ס שטוב, איז די מוטער מיט'ן פאָטער און די שוועסטער סאָניע ארויפגעפאַלען אויף איהם מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט קושען: „געלויבט צו גאָט, וואָס מען זעהט זיך!" און אַזוי מאָדנע זיך געהאַלטען, גלייך ווי מען וואָלט געוואַרט אויף עפּיס... אַן אונבעוואוסטע שרעק האָט ארויסגעקוקט פון זייערע אויגען. די מוטער האָט גערעדט וועגען אוועקפאָהרען קיין אויסלאַנד, סאָניע האָט דערצעהלט, אַז אַ האַלבע שטאָדט איז שוין ארויסגעפאָהרען, און דער פעטער פאָהרט אויך באַלד, נור זיי וואַרטען אויף מערי'ן. „יאַ, און וואו איז מערי?" — האָבען איהם אַלע געפרעגט.

מישאַ איז בלייך געוואָרען און דערציטערט. ער האָט זיך דערמאָהנט אָן די אַלע טעלעגראַמעס, וואָס ער האָט די לעצטע צייט ערהאַלטען פון מערי'ס עלטערען פאַר מערי'ן און ער האָט זיי איהר ניט אָבגעשיקט. ער האָט אין דעם ערשטען אויגענבליק געמיינט, אַז אין דער־היים ווייסט מען שוין אַלץ וועגען מערי'ס צוזאַמען־זיין מיט קאָוואַלסקי'ן.

— אָבער וואָס איז געשעהן, וואָס?

— האָסטו עס דען נישט געהערט? עס האָט זיך דאָך שוין אָנגעהויבען.

— און דאָ ריידען שוין די פּויערים דערפון.

— אין דער גאַנצער פּראָווינץ ארום זיינען אַלע אַנטלאָפען. מיר האָבען נור געוואַרט אויף דיר.

מישאָ'ן איז ערשט איצט קלאָר געוואָרען, וואָס עס איז געשעהן — דאָס האָבען די פּאַגראָמען אַזאַ שרעק ארויפגעוואָרפען אויף דער פּראָווינץ. אין פּעטערבורג הייסט עס די „קאָנטר־רעוואָלוציע", וועלכע וועט זיך נישט איינגעבען, און אַלע מאַכען זיך גאַרנישט דערפון.

אָבער דאָך נישט דאָ! די גאַנצע שטאָדט איז אין איין פּלאַם.

באַלד זיינען געקומען דער פּעטער מיט דער מוהמע, מערי'ס עלטערן. דער פּעטער איז געוועזן אַ זעלטענער גאַסט, אַז מישאַ'ס מוטער האָט פאַרגעסען אַן די שרעק פאַר די פּאַגראָמען און איהם אויפגענומען מיט פּאַראַד. זיי זיינען געקומען זיך נאָכפרעגען ביי מישאַ'ן אויף מערי'ן.

מישאַ איז געקומען אין אַ פערלעגענהייט און נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. ליגען זאָגען האָט ער נישט געוואָלט און עפּיס לאָזען פאַלען אַ וואָרט וועגען קאָוואַלסקי'ן וואָלט עס געהייסען, אַז ער רעדט אויף איהר רכילות.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט ער געפונען אַן אויסוועג.

— אבער אליין וואָס מאכט זי? פאַרוואָס קומט זי נישט צו־פאָהרען? אין אַזאַ צייט! — האָט זיך די מוטער די הענד געבראָכען.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט מישאַ ווייטער איבערגע'חזר'ט.

— פאַרוואָס ענטפערסטו אונז נישט? געוואַלד, מישאַ, מיר געהען דאָך אויס! וואָס איז מיט איהר? ווי לאָזט מען זי אליין? זי איז דאָך אַ שוואַך, ארים קינד. פאַרוואָס איז זי נישט מיטגעקומען? —וויינט אַלץ די מוטער.

— איך האָב זי אין פינלאַנד געלאָזט, — ענטפערט מישאַ אַלץ דאָס אייגענע און ווערט בלייך און רויט, און דאָס האַרץ קלאַפּט איהם, און עס איז פון איהם מעהר קיין וואָרט נישט ארויסצוקריגען.

ר' חיים האָט זיך דערוייל איבער דעם סאַלאָן ארויף און אראָב געדרעהט, געצויגען דעם שטערן, אויסגעצויגען זיך די באָרד און נישט

צוגעהערט וואָס דאָס ווייב זאָגט. ער האָט נור א ווארט אריינ־געווארפען:

— און וואָס איז מיט איהר הארץ?

— אין פינלאַנד איז איהר בעסער געווארען.

כדי ארויסצוקריגען זיך פון דער אונאַנגענעהמער פערלעגענהייט, האָט ער זיך דורך אַנ׳אויסרייד ארויסגעמאַכט פון שטוב ארויף צו זיך, איבערגעטהאָן זיך און אין גאס ארויס.

צי האָט זיך נאָר מישאַ׳ן אזוי געדאכט, צי איז עס אין אמת׳ן אזוי געווען, — נור די שרעק פאר׳ן טויט איז איבער דער גאַס גע־האַנגען. שטיל איז אין גאַס געווען, די געוועלבלעך האַלב געשלאָסען. דאָ און דארט איז אין דער טהיר פון א געוועלבעל א אידענע געזעסען, אָדער אַנ׳אַלטער איד האָט תהילים געזאָגט און די וויינענדיגע שטים האָט זיך אין גאַס ארויסגעריסען. איז א איד געגאַנגען אין גאַס — איז ער געגאַנגען דעם קאָפּ אראבגעלאָזען, נידערגעשלאָגען און האָט ער א גוי בעגעגענט, האָט ער איהם דעם וועג צעהן טריט פון דער־ווייטענס אָבגעטרעטען, אראָב פון טראָטואַר פון זיינעטוועגען. צוויי ווייבער, אין שווארצע שלייערס געהילט, זיינען מיט אראבגעהאַנגענע קעפּ געגאַנגען געוועלב־איין, געוועלב־אויס. דאָס האָבען זיי געמוזט אומגעהן א נדבה צונויפנעהמען. פון אַנ׳עק גאַס האָט זיך געהערט דאָס שרייען פון א שכור׳ן גוי. צוויי אינגלעך זיינען געלאָפען — האָט מען שוין דאָ און דארט א טהירעל איבער׳ן געוועלבעל פערהאַקט, און צושראָקענע, בלייכע פנימ׳ער, אין טיכלעך געהילט, האָבען זיך אין די פענסטער און אין די טהירען געוויזען און האָבען געפרעגט די פארבייגעהענדע מיט הארץ־קלאַפעניש: „וואָס איז?״..

מישא איז ווייטער געגאַנגען, בעגעגענט אין גאַס א פּאָר יונגע לייטלעך, זיינע בעקאַנטע, ארקאַדיען מיט דעם לעהרער מענדעלע־וויטש. זיי האָבען געהאַלטען גראבע שטעקענס אין האַנד. בעגעגענט איהם, נישט קיין צייט געהאַט „שלום־עליכם״ אבצוגעבען, — האָבען זיי איהם געפרעגט:

— צו וועלכען ראַיאָן געהערט איהר?

— צו א ראַיאָן?! איך ווייס נאָך פון גאָרנישט. איך בין ערשט נאָר־וואָס נעקומען. וואָס איז?

— — — — — — — — — — — — —

— ביי אבראהם מענדעלעוויטש איז דער „צענטראל“. געהט אהין און שרייבט אייך איין אין וועלכען ראיאן. א „שפייער“ האט איהר?

— איך האב נישט — — — — — — — — — —

— וועט איהר בעקומען. שא, זעה נור, וואס עס טהוט זיך דארט? — האט איינער געוויזען אויף דעם שכור'ן גוי אין גאס.

זיי זיינען בלייך געווארען און געקוקט.

— ווער האלט דארט וואך? — האט מענדעלעוויטש געפרעגט.

— עס איז דער זעקסטער „ראיאן“, — האט יענער געענטפערט.

— זיי שטעהען דארט?

— יא.

— אבער וואס האט זיך דא געמאכט? וואס? — האט מישא גע־פרעגט.

— איהר זעהט אז די שטאדט איז אין געפאהר און איהר פרעגט קשיות! געהט אין „צענטראל“, — האט איהם מענדעלעוויטש אבגע־ענטפערט און איז אריבער צו דעם געלאף, וואס איז געווארען איבער דעם שכור'ן גוי.

מישא איז געבליבען שטעהן, ווי א פערשטיינערטער. גאט, וואס טהוט זיך דא! די שטאדט איז אין געפאהר, יונגע לייט האבען זיך ארגאניזירט — — — — די שטאדט איינגעטהיילט אין ראיא־נען, אלע האבען זיך אין קאמפף געשטעלט, קינדער אפילו, און ער? וואו איז ער? מיט וואס האט ער זיך ארומגעטראגען? געוועזען א משרת ביי א מיידעל, אויסגעשטאנען איהרע קאפריזען און וואס זי האט געוואלט פון איהם מאכען, האט זי געמאכט, ביז זי האט איהם שטעהן געלאזט. ניין, ווי קליין, ווי קליין האט ער איצט ביי זיך אויסגעזעהן, און די גאנצע מערי מיט איהר קאוואלסקי'ן, און פעטערבורג! ער האט מיט שנעלע טריט געשפאנט אין „צענטראל“ צו דעם לעהרער מענ־דעלעוויטש.

ביי מענדעלעוויטש'ן אין שול האט ער געטראפען א פאר יונגע־לייט מיט מיידלעך. זיי זיינען געזעסען אויף האלב צובראכענע בייננק־לעך, אויף די פענסטער, און אלע האבען גערעדט, געשריען, און אלע זיינען הייזעריג געווען פון די געשרייען. יעדעס מאל איז אריינגעקו־

מען צולויפען אנ׳אנדער יונגער־מאן אדער א מיידעל, אוועקגעשלעפט איינעם פון די „גענעראלען“ אין א ווינקעל אריין, עפּיס איהם איינגערוימט און צוריק ארויס. א פּאר ארבייטער האבען זיך ארומגעדרעהט מיט גרויסע גראבע שטעקענס אין די הענד און האבען געקוקט אויף מישא׳ן מיט חשד. איין מיידעל האט זיך אויפגעהויבען, צוגעגאנגען צו איהם, געקוקט איהם אין די אויגען אריין און דער עולם האט אויפגעהערט צו ריידען און אויך איהם אנגעקוקט. ער האט ניט געוואוסט, צו וועמען זיך צו ווענדען, ווער עס איז דא דער עלטסטער. עפּיס אלץ אונבעקאנטע געזיכטער. מישא האט נישט געקאנט איבערטראגען די חשד־בליקען, וואס זיינען אנגעשטעלט געווארען אויף איהם. האט ער זיך אנגערופען הויך, צו אלע:

— דא איז דער צענטראל — — — — — — — — — ?

— וואס ווילט איהר?

דער עולם האט נאך אלץ געקוקט אויף איהם מיט חשד און פערוואונדערונג.

— וואס קוקט איהר מיך אזוי אן? איך בין א איד און וויל אויך געהערען צו די, וואס ווילען פערטיידינגען אונזערע פון פאגראמען.

דער עולם האט נאך אלץ געהאלטען אין איין אנקוקען איהם און געשוויגען. מישא האט בעמערקט צווישען די לייט דעם יונגען מאן, וואס ער האט בעגעגענט ביי לייזעראוויטש׳ן, וועלכער האט געמאכט די פערזאמלונג אין וואלד.

— איהר קענט דאך מיך, מיר האבען זיך דאך געטראפען ביי דאקטאר לייזעראוויטש, — האט ער זיך געווענדעט צו דעם יונגען־מאן.

דער יונגער־מאן, וועלכער איז איצט געווען אהן וואנסען און אנדערש געשוירען, און הייזעריג, קיין ווארט פון מויל ניט ארויסצוברייגען, האט איהם די האנד געגעבען שטיל.

— ווער איז׳ס? — האבען די בליקען פון דעם עולם געפרעגט דעם יונגען־מאן אויף מישא׳ן.

— דוכט זיך א ציוניסט! — האט ער אבגעענטפערט, קוים צו פערנעהמען זיין שטים פון הייזעריגקייט.

— דאס איז דער קאריעריסט, וואס פאהרט קיין פעטערבורג אין אוניווערזיטעט אריין אין דער צייט פון דער רעוואלוציע, — האט

זונדעל׳ס זוהן, וואס איז מיט איהם אינאיינעם אין גימנאזיום אין איין קלאס געווען, ארויסגעשריען פון א ווינקעל.

— וועט איהר געהן, וואו איהר זייט געווען ביז איצט.

— צו הערצלען געהט, צו הערצלען, — — — — — — — — — — —

— — — — — האט ווער ארויסגערופען פון א צווייטען ווינקעל.

מישא איז געשטאנען א פערוואונדערטער, אין דער ערשטער מינוט ניט געוואוסט, וואס דאס בעדייט.

— ווי הייסט, מען האט צו מיר קיין צוטרוי ניט? איך בין דאך מישא ראזענצווייג, די גאנצע שטאדט קען דאך מיך! — האט ער כמעט ווי אויסגעשריען.

דער יונגער־מאן, וואס האט זיך מיט איהם בעקענט ביי לייזערא־וויטש׳ן, איז צוגעגאנגען צו איהם און האט איהם געוואלט געבען צו פערשטעהן אז דער פראלעטאריער קאן נישט אנפערטרויען — — — — — — דער בורזשואזיע. זיי וועלען אליין פערהיטען זייערע אינטערעסען און כאשט ער קען איהם, אבער זייער קאמיטעט האט בעשטימט, אז די „סאמאאבאראנע“ זאל זיין פארטייאיש.

מישא האט איצט ניט געהערט זיינע ווערטער. ער איז געשטאנען ווי א צומישטער. וואס טהוט זיך דא? ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי ער וואלט פלוצלונג אין אנ׳אנדער וועלט אראבגעפאלען, און די אנדער וועלט איז דאס בעשאפען געווארען דורך די פאר חדשים, וואס ער איז נישט געווען אין דער־היים ,האט ער ניט געוואלט אויסהערען יענעמס טעאריע.

— און דאוויד איז ביי אייך? — האט ער געפרעגט.

— יא, דאוויד איז א פארטיי־מענש, — האט יענער איהם אבגע־ענטפערט, וועלענדיג זיין העפליך.

— אויב אזוי, וועל איך געהן צו דאווידן. דאוויד וועט מיך צונעהמען אין זיין ראיאן, כאטש איך בין א ציוניסט.

— דאוויד איז ארעסטירט.

— וואס? און דאקטאר לייזעראוויטש?

— אויך ארעסטירט.

— און וואס איז מיט ראחעלע?

— דאס ווייסען מיר נישט.

— וואָס איז מיט דער מיידעל? ווי האָט איהר זי געלאָזט אליין?
— מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט פאמילען־אנגעלעגענהייטען.
מישאַ האָט ניט געהערט דעם לעצטען זאַץ. ער איז ווי א פייל אראָב פון די טרעפּ.

דאס עלפטע קאַפּיטעל.

„— ראחעל איז אליין, דאַוויד ארעסטירט, דער דאָקטאָר ארעס־טירט, א פּאָגראָם אויף אידען, יונגע לייט ארגאניזירען זיך — —
— — — — — — — — — — — —
און איך זיץ אין פינלאַנד און בין פּערליעבט, פערליעבט, אח, אח, פערליעבט.

ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי א טייוועלש געלעכטער לויפט איהם נאָך, די מענשען, וואָס ער טרעפט אן אויפ'ן וועג ווייסען פון אלץ און פון זיין אומגעלומפּערטער, שלים־מזל'דיגער ליעבע און לאַכען איהם אויס. און ער איז געלאָפען, ווי ער וואָלט געוואָלט אנטלויפען פון זיך אליין. ער איז אריינגעקומען אין „ראָוו" אריין. דער „ראוו" איז געווען פערשלאָסען, פערהאַקט טהיר און טויער, און עס האָט זיך געדאַכט ווי אויסגעשטאָרבען. ער איז געגאַנגען נישט וויסענדיג וואוהין און געקומען צו דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס הייזעל.

די טהיר איז פערמאַכט, די לאָדען פון די פאָדערשטע פענסטער זיינען צוגעמאַכט. ער זוכט ווייטער און געפינט, אז די לאָדען פון דער צווייטער שטוב זיינען אָפען. ער קוקט אריין דורכ'ן פענסטער — עס זיצט ווער דרינען. ער קלאַפּט לייכט אן. ראחעל'ס ליכטיגע אויגען האָבען זיך בעוויזען און א פערוואונדערט שמייכעלע איז אויף איהרע ליפען געלעגען. זי האָט געוואונקען צו איהם מיט'ן פינגער. ער איז אריין אין שטוב.

ער האָט זי געטראָפען זיצענדיג ביי אן אָפענעם אייוועל, איהרע האָאָר זיינען געווען צולאָזען און נאַס און זי האָט זיי געטריקענט ביים פייער. ארום איהר אין שטוב זיינען געשטאַנען קאַסטענס, פול מיט יונגע פלאַנצונגען, וועלכע דאָקטאָר לייזעראָוויטש האָט געהאַט אין שטוב דעם גאַנצען ווינטער. זי איז אזוי געזעסען ארום די קאַסטענס

בליהעכץ מיט איהרע נאסע לאָקען, געפלאָכטענע צעפּ און זיך געפרעהט מיט מישא'ן:

— אוי, ווי גוט וואָס איהר זייט געקומען! איך האָב אזוי געווארט אויף אייך! עס קומט קיינער נישט צו אונז.

— שוין לאַנג זיינען דאוויד מיט'ן פאטער ארעסטירט?

— שוין דעם דריטען חודש. מען האָט זיי ביידע ביינאַכט צו־גענומען. איך האָב געוואלט מיטגעהן מיט זיי, נור זיי האָבען מיך נישט געוואָלט מיטנעהמען. איך האָב אזוי געוויינט.

— און איהר זייט די גאַנצע צייט אַליין?

— ביי וועמען זאָל איך דען זיין? איך קאָך זיי יעדען טאָג אָב עסען און טראָג זיי אהין אין וואָך אריין. די אידענע דאָ, געגענאיבער וואָס דער פּאפּא פלעגט איהר קינד היילען העלפט מיר צו.

— אָבער געדענקט אָן גאָט. אַליין! ווי זייט איהר געוועזן די גאַנצע צייט אַליין? פארוואס האט איהר קיינעם נישט צו וויסען געגעבען? מיין שוועסטער, אנדערע חבר'טעס. איהר האָט דאָך פריינד!

— וועמען האָב איך געזאָלט זאָגען? איך האָב מיר געקאָנט אַליין אַנ'עצה געבען. נאר איך וויים נישט וואָס דאָס איז. שוין די צווייטע וואָך, ווי פּאפּא שיקט מיר ארויס די כלים פון טורמע און אין די כלים געפינט זיך אַ האַלב עסען צוריק. אָבער פונקט די העלפט. א האַלבער בוינעל, א האַלבע פּארציע. יענע וואָך האָב איך זיי אריינגעשיקט די ערשטע בלעטלעך פון אונזערע פלאַנצונגען — האָט מען מיר אַ העלפט צוריק ארויסגעשיקט.

— האָט איהר זיך מיט פּאפּא נישט געזעהן?

— מיט פּאפּאַ יא, אָבער מיט דאווידן האָט מען מיך נישט גע־לאָזען זיך זעהן. די גאנצע צייט נישט. פּאפּא האב איך פאר צוויי־וואכען געזעהן.

— עס מוז וועך פעהלען פון זיי, אָדער פּאפּאַ, אָדער דאוויד, מען האָט זיי וואהרשיינליך צושיידט.

— איך האָב אויך אזוי גערעכענט, איך בין מיר געגאַנגען נאָכ־פרעגען אין דער „אכראנקע". האָב איך פון דער צווייטער שטוב געהערט אזא געוואלד, אזאַ אונמענשליכען שרייען, מען האָט וועמען דערינען געשלאָגען, איך בין צוגעלאָפען צו דער טהיר און אנגעהויבען רייסען די טהיר און קלאַפּען: „עפענט־אויף, עפענט־אויף!" די טהיר

האָט זיך מיט רעש אויפגעריסען און עס איז ארויס א יונגער אָפיצער מיט אזא כעס, מיט אזא געבייזער. נור אז ער האָט מיך דערזעהן, האָט ער אנגעהויבען די שווארצע וואנסלעך זיינע צו דרעהען, און האָט מיך מיט א פריינדליכען שמייכעל געפרעגט וואָס איך וויל. איך האָב איהם גארנישט געענטפערט, איך האָב איהם אָנגעקוקט און ער האָט געשמייכעלט, און איך בין פלינק ארויסגעלאָפען. איך וויל נישט מעהר אהין געהן.

מישא האָט געקוקט אויף איהר די גאנצע צייט וואָס זי האָט גערעדט. דער קינדערשער שמייכעל איז נישט אראב פון איהר פריש־געבליבענעם געזיכט. איהר אונשולדיג געזיכט האָט קיין אהנונג נישט געהאַט פון די גרויליכקייטען, וועגען וועלכע זי האָט דערצעהלט. און א אונבעשרייבליך רחמנות־געפיהל צו איהר האָט מישא'ן ארומגענומען,— א רחמנות־געפיהל נישט בלויז ווי צו א בעליידיגטער געבוירענער שוועסטער, נור ווי צו א שוועסטער פון גאנצען פאָלק. ער האָט איצט געפיהלט די פערבארגענע פעדים, וואָס קניפּען איהם מיט איהר צוזאמען נישט בלויז ווי א מענש מיט א מענשען, נור ווי א איד מיט א אידען.

ער האָט אין איהר געזעהען די בעליידיגטע אידישע שוועסטער, וואָס מוז שוין אזוי יונג און אונשולדיג בעליידיגונגען ליידען. עס איז איהם געקומען אויפ'ן זין יהודה ליב גארדאנ'ס געדיכט, וואָס ער האָט אמאָל אין דער יוגענד אויסווענדיג געקענט — „אחותי רוחמה“:

„מה תתיפחי, אחותי רוחמה“?!

ער האָט לאַנג געקוקט אויף איהר. זיין הארץ האָט אין איהם געקרעמפּפּט, די ליפּען האָט ער פון אהנמאַכט געביסען און זיינע אויגען האָבען מיט ליעבע געשלונגען איהר פנים, איהרע האאר, איהרע בעוועגונגען, איהר גאנצע נשמה. לאַנג האָט ער קיין ווארט פון מויל נישט געקענט ארויסברייגגען. אין שטיבעל האָט אנגעהויבען צו טונקלען און ער איז אלץ געזעסען און בעטראַכט דאָס ליכט פון איהר פנים וואָס איז איצט בעלויכטען געווען פון דעם פלאַם פון פייער, און ער האָט געשוויגען.

— נור איצט וועט גוט זיין. איהר זייט צוריקגעקומען ,— האָט זי זיך פּלוצלינג אָנגערופען.

מישא איז נישט רויט געווארען, ווי עס וואלט אַנ'אנדערס מאל געשעהן. ער האט זיך נישט דערשראָקען, ער האט פּלוצלינג זיין לשון געפונען און אָנגעהויבען צו ריידען, ווי אויס שכרות:

— אַוודאי, וועט גוט זיין. איך וועל אייך נישט לאָזען קיין שלעכטס טהאָן, נישט לאָזען, דאָס לעבען איינשטעלען, אלץ איינשטעלען, אלץ, — און ער איז פּלוצלינג שטיל געבליבען.

— און איהר האָט געבענקט נאָך מיר? — האָט זי געפרעגט נאאיוו, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין.

— אַוודאי האָב איך געבענקט נאָך אייך. אוודאי האָב איך געבענקט נאָך דיר, נור נאָך דיר, נור נאָך דיר; איך האָב קיינעם נישט, אחוץ דיר, קיינעם נישט!

ער האט זיך פּלוצלינג דערמאהנט וואס ער רעדט. ער איז געבליבען שטעהן ווי אויף קויהלען געבראטען, איז בלוט־רויט געווארען. די צונג האָט זיך איהם געדרעהט, מיט די הענד האָט ער געווארפען און ניט געוואוסט ווי אזוי ער קומט פון שטוב ארויס.

אָבער ראחעל האָט זיך דערווייל אויפגעהויבען, איז צוגעגאנגען צו איהם און איהם אָנגעהויבען צו גלעטען מיט איהרע גלאטע קליינע הענטעלעך. איהרע שעהנע שווארצע אויגען זיינען שטעהן געבליבען אויף איין אָרט און געקוקט איהם אין פּנים אריין מיט איהר גאנצער קינדישקייט.

— אָ, ווי גוט איהר זייט מישאָ! — האָט זי זיך געפרעהט, — א, ווי גוט דו ביזט, און דא איז אזוי שלעכט, אזוי איינזאם, אזוי טרויעריג.

— אָבער, וואָס וועט איצט זיין? איהר קאָנט דאָך דאָ ניט לענגער בלייבען, איהר מוזט געהן צו אונז אהיים,—האט זיך מישא דערמאָהנט.

— פארוואָס? — האָט זי געפרעגט פערוואונדערט.

— די שטאָדט איז אין אַ סכנה, מען ריכט זיך אויף פּאָגראָמען!

— אויף פּאָגראָמען? וואָס איז עס? — האָט זי געפרעגט קינדיש.

— זיי ווילען אונז שלאָגען, אונז אלע — איך, מיך, אייער פאָטער — אונז אלעמען!

— ווער וויל אונז שלאָגען? — האָט דאָס מיידעל געפרעגט פערוואונדערט.

— קריסטען, רוסען, פויערים, — אלע! — האט מישא אויסגע־שריען, ווי ער וואָלט ערשטווינט געוואָרען פון איהרע פראַגען.

— אָבער פאַרוואָס? — האָט דאָס מיידעל אויסגעשטעלט אַ פּאָר אויגען, וואונדערנדיג זיך אין איהר גאַנצער נאַאיוויטעט.

— פאַרוואָס? פאַרוואָס? פאַרוואָס? — האָט זיך מישאַ היסטע־ריש צולאַכט — ווייל מיר זיינען אידען!

— ע, עס איז נישט וואהר, מיר זיינען גאַנץ גוט מיט קריסטען. היילט דאָך דער פאַטער די פויערים, און זיי ברענגען אונז אייער, פוטער דערפאַר, און ד"ר שימאַנאָווסקי קומט יעדען טאָג אריין, נאָכ־פרעגען זיך אויף דעם טאַטען, און זיין זוהן געהט מיט מיר יעדען טאָג דאָס עסען טראָגען אין דער וואך, און ער גיט מיר אָב דאָס געלד, וואָס דער טאַטע האָט ביי איהם אוועקגעלעגט. ניין, עס איז נישט וואהר, זיי ווילען אונז נישט שלאָגען.

— אָבער דאָ קאָנט איהר דאָך נישט זיין אליין, איהר מוזט צו אונז מיטגעהן.

— איך האָב נישט קיין מורא פאַר גוים, זאָלען זיי קומען. מיך וועלען זיי נישט שלאָגען. איך האָב זיי קיינמאָל קיין שלעכטס נישט געטהאָן, קיינמאָל!

אויף דעם איז פינסטער געוואָרען און ראחעל האָט אָנגעצונדען דעם לאָמפּ. זיי זיינען ביידע געזעסען און האָבען זיך איינס דאָס אַנ־דערע אָנגעקוקט.

— און ווי האָט איהר געלעבט אין פּעטערבורג? וואָס, אין פּע־טערבורג איז פרעהליך?

מישאַ האָט געשוויגען.

— יאָ, און מערי, דאכט זיך, זי איז מיט איך אינאיינעם מיטגע־פאָהרען? — זי האָט אין מיטען אָבגעריסען און האָט אָנגעקוקט מי־שא'ן און האָט זעהר טרויעריג געזאָגט:

— איך ווייס, איהר האָט מערי'ן ליעב, איך ווייס, — האָט זי געזאָגט, און דאָס ערשטע מאָל, זינט מישאַ האָט זי געקענט, האָט זי זיין בליק אויסגעמידען און איהר געזיכט איז פערענדערט געוואָרען.

דאן האָבען זיי ביידע לאַנג געשוויגען.

דאס צוועלפטע קאפיטעל

אז מישא איז דערנאך אהיים געגאנגען, איז שוין פינסטער גע־ ווען אין „ראוו". ער איז געגאנגען פאמעליך, דעם קאפ אראבגעלא־ זען און געקלערט וועגען ראחעל, וועגען דער לאגע פון די אידען, וועגען דעם אומגליק, וואס שטעהט פאר אלעמען, וועגען דער אלטער, אלטער אידישער טראגעדיע. נור אין די אלע געדאנקען איז איהם אדורכגעגאנגען ווי א בליץ מערי. און ווי ער האט זיך אויך געוואלט בעפרייען פון איהר, און וויפיעל ער האט זיך אויך פארווירפע געמאכט, האט ער דאך געמוט קלעהרען וועגען איהר. וואו איז זי איצט? מיט קאוואלסקי'ן, מיט קאוואלסקי'ן אליין. ער האט פיעל, פיעל זאכען געזעהן... פלוצים האט ער דערהערט שטימען, וואס דאוונען. ער האט זיך אומגעקוקט: פון א קליינעם שוהל־פענסטערעל האבען ארויס־ געשיינט שטראהלען פון אנגעצונדענע ליכטלעך און עס האט זיך ארויסגעריכען דער געהילך פון תפלות. ער איז אריין אין שוהל. דאס שוהל'כעל איז געווען טיעף ווי אין א קעלער איינגעפאלען, עס איז געווען אנ'ארים, קליין שוהל'כעל. אויף טרעפלעך איז מען אהין אראבגעגאנגען, האלב אין א קעלער איז עס געלעגען — דאס בית־ המקדש פאר די ארימע אידישע בעלי־מלאכות, פאר די איינוואהנער פון „ראוו". נאקעטע זיינען געשטאנען די ווענדטלעך, און אנ'ארון, מיט א שטיק ארימען לייווענד פערשטעלט. פאר דעם צובראכענעם עמוד איז געשטאנען אן ארימאן, א איד אין א צוריסענעם טלית איינ־ געהילט, און האט פאר די קליינע גראשענדיגע ליכטלעך זיין תפלה געזאגט. און פול איז דאס שוהל'כעל אנגעשטאפט געווען מיט די ארימע־לייט פון „ראוו". און דאס דאוונען איז דא געווען א ווארימס און פול מיט קרעכצען און געשרייען, וואס זיינען געקומען פון די צובראכענע הערצער—פון צער און צרות, וואס האבען דאס שוהל'כעל פול געמאכט... עס האט זיך געדאכט, אז אלע אונערפילטע וואונשען, אז אלע ליידען פון די דאוונער גיסען זיך אויס אין זייערע תפילות און לעגען זיך ווי א וואלקען אונטער דעם באלקען פון דעם ארימען שוהל'כעל.

מישא האט אנגעקוקט די דאוונער. ער איז אריין ווי א פרעמדער צווישען זיי. נישט זיין ארט איז דא, נישט ער האט דאס רעכט צו דאווענען אין דעם בית התפילה און צווישען זיי דא. ער קאן נישט אזוי דאווענען ווי זיי און איז ניט אזוי זאט מיט צרות ווי זיי. נאר ער האט געקוקט אויף די דאוונער מיט אויגען פול קנאה. זיי האבען פאר וועמען צו בעטען. זיי גלויבען און האפען. ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי ער געפינט זיך אויף א חתונה און ער זעהט טאנצען און פרעהען זיך, און קאן זיך ניט מיטפרעהען. ער האט דא בעגריפען דעם סוד פון זיין נאציאן, דעם סוד פון גלות, דעם סוד, וואס אידען קאנען אלץ איבערטראגען. ער האט געזעהן זיין פאלק אדורכשלעפענדיג זיינע ביינער דורך דעם לאנגען ברענענדיגען קאלך־אייוועז פון דער וועלט־געשיכטע ביז'ן היינטיגען טאג. ער האט דאס געזעהן אין די ארימע נאקעטע ווענד פון שוהל, פון דעם בעלעמער, פון דעם אבגעריסענעם ארימען עולם, פון דעם טרויעריגען נגון פון דער תפלה, וואס איז מעהר עהנליך צו א ווילד שרייען, ווי צו דאווענען, און אינ'ם ווילדען שאקלען זיך פון דעם עולם. ער האט דארט אלץ געזעהן. עס איז אבער נישט געווען אין איהם. ער האט געוואלט איננווייניג זיין, צוגעדעקט מיט'ן שלייער פונ'ם סוד, נור ער האט נישט געקאנט. זיין רעכענונג מיט גאט האט ער שוין לאנג געהאט אבגעשלאסען. ער איז ניט געווען רעליגיעז: ער האט שוין נישט געדאווענט און נישט געגלויבט זינט ער איז געווען אין פיערטען קלאס. איצט מיט־דאווענען מיט זיי האט עס אויסגעזעהן ווי א צבוע'יאטשעסטווע, ווי ער וואלט גענארט זיך אליין. נור די מינוט האט ער פון גארניט געוואלט קלערען, וויסען. ער האט זיך אריינגעבויגען אין א סדור אריין ביי אנ'ארימען אבגעריסענעם אידען און האט אנגעהויבען מיטצו־דאווענען, הויך, אויפ'ן קול, אין זייער טאן אריין, אין זייערע שטימען — ווי ער וואלט זיך געוואלט אריינוווארפען אין זייער געבעט, אין זייער סוד און זיין מיט זיי איינאיינעם, הינטער איין וואלקען, הינטער איין צודעק...

אז ער איז אהיים געגאנגען, זיינען איהם פיעל זאכען קלעהרער געווארען. די קינפטיגע טעג האבען איהם שוין נישט אזוי שרעקליך אויסגעזעהן. נישט דער בטחון אויף גאט האט איהם בערוהיגט (ער האט זיך געשעמט פאר דעם געדאנק), נור ער האט געהאט דאס געפיהל

ווי ער פאָהרט אויף א גרויסען שיף, דאָס גאַנצע אידישע פאָלק פאָהרט אויף דעם שיף, און דאָס שיף איז ארויסגעפאָהרען אין דעם ערשטען טאָג יואס די וועלט איז בעשאפען געוואָרען, און פאָהרט ביז צום היינטיגען טאָג, און יעדעס מאָל בלייבט עס שטעהן ביי אַנ'אַנדער פּאָרט — מצרים, ארץ ישראל, בבל, אראביען, שפאניען, טערקיי, ראָלאַנד, רוסלאנד — די גאנצע אידישע געשיכטע איז איהם פאר די אויגען פערביייגענאַנגען. און היינט איז איין טאָג פון דער אידישער געשיכטע: נעכטען איז די זאך געשעהן אין אלעקסאנדריא, אין קסריה, אין רום, אין מאדריד, אין פראנקפורט, אין קראקוי, — היינט געשעהט עס אין קישינעוו, אין קיעוו — און עס האט איהם שוין נישט גע־שראקען. עס וועט אדורכגעהן, אַדורכגעהן — אַלץ וועט אַדורכגעהן, און דאס שיף וועט וועיטער שווימען, ווייטער שווימען, ווייטער שווי־מען, ביי אַנדערע פארטען זיך אבשטעלען, ביז צום לעצטען טאָג פון דער וועלט.

מיט די געדאנקען איז ער נעקומען אהיים. אין דער שטוב ביי זיי האָט ער געטראָפען א גרויסע אונארדנונג: אלע שרענק און קאָ־מאָדען זיינען געווען אָפען געשטאַנען, אין סאלאָן — גרויסע קערב, און די מוטער, כאַניע און אלע דיענסטען שטעהן און פאקען די זאכען.

די מוטער האָט איהם בעגריסט מיט א נעבייזער:

— מישא, וואו ביזטו א גאנצען טאג? דא פאקט מען די זאכען, איך האָב געוואָלט איינפאקען דיינע זאכען אויך. דיין שראַנק איז צו און דו ביזט ניטאָ, גיב דעם שליסעל.

— אָבער וואוהין פאָהרט איהר? וואָס איז דען?

— מיר פאָהרען דאך מאָרגען אב נאך בערלין. א האַלבע שטאָדט איז שוין דאך ארויסגעפאהרען!

— אָבער צו וואָס? וואָס טהוט זיך דאָ? — האָט ער געפרעגט פערוואונדערט.

— וואָס רעדסטו?! ווער עס קאן נור, אנטלויפט. אין אזא סכנה!

מישאַ'ן איז מיט אַמאָל אלץ קלאָהר געווארען. אין ערשטען אוי־גענבליק האָט זיך איהם פארגעשטעלט א בילד פון מיטעל־אַלטער, ווי אידען ציהען אב פון א שטאָדט, פון וועלכער מען טרייבט זיי ארויס. זייערע קאָסטענס אויף די רעדלעך שטעהען שטענדיג גרייט יעדע

מינוט אבצוציהען. ער האט זיך דערמאהנט אן קאסטען מיט די רעדלעך, וואס שטעהט ביים פעטער, א ירושה פון עלטער־עלטער־זיידען. ער האט זיך געפיהלט, ווי ער איז נאך אין מיטעל־אלטער, אין שפאניען, א נאכט פאר'ן גירוש, אלע אידען פאקען די זאכען איין און ציהען אב... אבער באלד האט ער זיך דערמאהנט אן „ראוו", אהן די שוהל, אן יענע אידען, אן גאנצען אידישען פאלק, וואס בלייבט איבער און מיט אמאל דערפיהלט די גאנצע געמיינהייט, פחדנות און בעל־הבת'ישען עגאאיזם, וואס ליעגט אין דעם אנטלויפען, און עס האט איהם אנגענומען א שרעק און אנ'עקעל פאר זיינע עלטערן און ער האט אויסגעשריען מיט אן אונמענשליכען קול:

— אבער וואס טהוט איהר? וואוהין אנטלויפט איהר? אומגליקליכע! וואוהין אנטלויפט איהר?

— אבער קינד, וואס טהוט זיך מיט דיר? — איז די מוטער צוגעגאנגען צו איהם און האט איהם אנגענומען ביי דער האנד און געפרואווט צו בעריהרען זיין קאפ. מישא האט זיך ארויסגעריסען פון איהר.

— און וואס זאלען טהאן די, וואס האבען נישט קיין געלד צו אנטלויפען? וואס לאזט איהר זיי איבער? איהר פערשטעהט, וואס איהר טהוט, איהר פערשטעהט, ווי איהר האנדעלט? איהר פערשטעהט?
—האט ער געשריען,ווי א טיער, וואס איז פערוואונדעט געווארען.

— אבער, קינד, וואס זאלען מיר טהאן? מיר מוזען זיך ראטעווען. ווער עס קאן, דער ראטעוועט זיך — אבער בערוהיג דיך, בערוהיג דיך, גיב דאך דעם שליסעל, מיר וועלען דיינע זאכען איינפאקען.

— וואס! און מיך ווילט איהר אויך מיטנעהמען מיט זיך? ניין, ניין! פאהרט, אנטלויפט, — איך געה נישט מיט אייך. זאלען זיי קומען, איך בין גרייט צו די פאגראמען, איך בין גרייט.

דער פאטער איז אריינגעקומען צולויפען פון דער צווייטער שטוב אין קאפעל, האלטענדיג אין דער האנד א פאק פאפיערען, געלד און צירונג, וואס ער האט געהאלטען אין איינפאקען, און געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— וואס איז געשעהן?

— אבער, קינד, וואו וועסטו בלייבען? בערוהיג דיך, בעדענק דיך, יעדער ראטעוועט זיך, ווער עס קאן נור. בעדענק דיך, וואו

וועסטו בלייבען, וואו וועלען מיר דיך לאזען? בערענק דיך, וואס רערסטו? — האט זיך די מוטער געבעטען אין טרעהרען.

מישא האט געקוקט מיט פערלאכטונג אויפ'ן פאטער מיט די צירונג אין דער האנד, און האט געשריען צו איהם:

— אח, ווי פעראכט איך אייך! גאנץ גוט אזוי, גאנץ גוט איז אלץ וואס עס קומט אויף אייך, און וואלט איך ניט געגלויבט אין דעם נייעם דור, וואס וועט קומען נאך אייך, אין דעם נייעם דור, וואס וועט בעסער זיין פון אייך, וואלט איך מיט ליעבע אן ענדע געמאכט צו מיין טרויעריג לעבען, — און ער איז האסטיג ארויס פון שטוב.

די מוטער האט זיך אויפגעכאפט, גענומען א טוך:

— דאס קינד איז קראנק. מישא, מישא! — איז זי איהם נאכ־געלאפען אין קארידאר ביז פון הויז ארויס, — מישא, מישא, וואוהין געהסטו! מישא, מישא!

מישא איז געלאפען, ווי עס וואלט איהם ווער נאכגעיאגט, אב־געשטעלט זיך אין מיטען גאס, ארומגעקוקט זיך. די גאס איז שוין פינסטער געווען, אלע געוועלבען פערמאכט, די לאמטערנס פערלא־שען, און עס האבען זיך געהערט די טריט פון די זעלנער, וואס זיינען נעגאנגען מיט די ביקסען אין נאס. ער האט מיט אמאל דערפיהלט זיין גאנץ עלענדקייט. וואוהין געהט מען? וואוהין געהט מען? ער האט זיך אן עפּיס דערמאהנט און האט אנגעהויבען צו געהן מיט פלינקע טריט אריין אין „ראזו" און אנגעקומען פאר דאקטאר לייזע־ראוויטש'עס הויז. דער לאדען איז שוין צו געווען, נור איטוויינינ האט די לאמפ נאך געלויכטען. ער האט אריינגעקוקט דורך א שפאלט פון לאדען. ראחעל איז געווען איינע אליין ביים טיש און האט איבערגעזעצט דאס בליהעכיץ פון איין קאסטען אין צווייטען אריין. ער האט אנגעקלאפט:

— איך בין עס, מישא.

— אה, מישא, ווי גוט איז, וואס איהר זייט געקומען, — האט זי מיט פרייד אויסגערופען, אבער באלד איבערגעריסען און געקוקט איהם אין די אויגען אריין: פארוואס זייט איהר אזוי טרויעריג?

מישא האט זיך קוים איינגעהאלטען פון טרעהרען. ער האט גע־רעדט ערנסט:

— לאזט מיך דאָ זיין מיט אייך, איך האָב נישט קיינעם, — האָט ער נישט געענדיגט זיין זאַץ. ער האָט דערפיהלט ראחעל'ס קאַלטע הענד אויף זיין קאָפּ, אויף זיין פּנים, אויף זיין האַלז.

— אבער, מישאַ, מישאַ, טייערינקער מישאַ, — האָט זי אויסגע־רופען אויף אידיש.

דאָס דרייצעהנטע קאַפּיטעל.

מאקסימאָוויטש איז געוואָרען א בעשטענדיגער גאסט ביי קאוואל־סקי'ן און האָט זיך זעהר דערנעהענטערט צו מערי'ן.

מערי איז פיר איהם געוואָרען איינע פון יענע נשמות ביי וועלכע ער האָט דערוואַרימט און אויפגעפרישט זיין ביסעל צו־אַלט געמיטה.

ער האָט ליעב געהאַט יוגענד, און דאָס יונגע פּאָר, וואָס האָט אַלץ אָוועקגעוואָרפען און וואוינט זיך בעזונדער דאָ, אויף דעם „אָסטראָוו“, האָט איהם ענטציקט. ער פלעגט זיך דאָרט געפינען יעדען פאר־נאַכט צום קאַפע, און האָט זיך צוגעוועהנט צו זיי, אז עס איז געוואָרען זיין געליעבטע היים. ער האָט געפיהרט מערי'ן איבער פּעטערבורג, אין „ערמיטאַזש“, שעה'ן אבגעשטאַנען פאר די רעמבראַנדטישע קעפּ און איהר דערצעהלט די געשיכטע פון יעדען בעדייטענדען בילד, ווי אזוי עס איז אַנגעקומען אין „ערמיטאַזש“. ער איז געקראָכען אין די פּאַרצעלאַן־אָבטהיילונג, מיט ליעבע בעטראַכט יעדען טעלער בעזונדער און מיט מערי'ן געטהיילט זיינע אנשויאונגען. פאר איהר איז ער געוועזן אויפריכטיג, האָט אויפגעעפענט זיין גאַנץ האַרץ, אויסגעגאָסען זיין כעס אויף דעם סיסטעם פון רוסישען ביוראָקראַטיזם, וואָס האָט אריינגעבראַכט אין „ערמיטאַזש“ א סך אונעכטע בילדער, און האָט זיך אָבגערעכענט מיט זיי פאר דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל.

— געקומען פּיאַטער אין א רינשטאָק, צווישען זומפּען, און האָט געזאָגט: „דאָ, וויל איך, זאָל זיין דער פונקט פון דער וועלט“ — און עס איז געוואָרען! און הונדערט מיט דרייסיג מיליאָן מענשען, צו־וואַרפען אויף א זעקסטעל פון דער ערד, ארבייטען אויף דעם פּיתום ורעמסס, וואָס פּיאַטער האָט געגרינדעט, יאָגען פון זיך ארוים זייערע קרעפטען און שפּייזען דעם רינשטאָק, וואָס הייסט פּעטערבורג. פון

די פוילישע סאלאָנען און שלעסער האָט מען די בילדער ארויסגעשלעפּט, צושטערט א קולטור פון הונדערטער יאָהרען און צוזאמענגעשלעפּט זיי אויף איין ארט, אָהן טעם און אָהן סיסטעם, קיין מענש זעהט זיי נישט, קיין רעכטע פאָטאָגראפיע איז דאָך ס׳מאָל נישטאָ פון זיי. האָט איהר שוין געזעהן א ריכטיגע אבבילדונג פון די בילדער אין „ערמיטאזש“? ווייסט דען די וועלט פון רעמבראנדט׳ס בעסטע בילד: „דער צוריקגעקומענער זוהן“? נאַ, קוקט דארויף, זעהט דאָס פנים פון דעם יונג, וואָס דרעהט זיך איין אין פאטער׳ס שויס. איז ער נישט ווי א קאלב, וואָס בעהאַלט זיין קאָפּ אונטער דער קוה׳ס ברוסט? דאָס איז דאָך דאָס פרימיטיווע געפיהל, דאָס נאַטור־געזעץ, וואָס שטעקט אין יעדען שטאַנג פון א בלום, קען עס די וועלט? זיי זיינען אין די מעטשעטען פון קאווקאז אריינגעקומען, האָבען די טייערסטע קרוגען ארויסגענומען, וועלכע ענטהאַלטען אין זיך טרעהרען פון פעלקער; געטער, צו וועלכע נאַציאָנען האָבען געבעטען, און האָבען זיי אין דעם פינסטערען קעלער פון „ערמיטאזש“ איינגעגראבען. די געהייכ:ניספאָלע געטער פון די מדבריות, וועלכע זיינען דורכגעבריהט מיט זוננען־שטראהלען פון פיער טויזענד יאהר, האָט מען דאָ, ביי די רינשטאָקען פון פעטערבורג אויפגעשטעלט. די זון שיינט דאָך קיינמאָל ניט איבער זיי, זיי זיינען פערהילט אין פינסטערע חמארעס. קוקט אויף די צוויי ספינקסען, וואָס שטעהען ביי דער נעוואַ! זיי בענקען דאָך צוריק אין דער מדבר אריין, נאָך די זון, וואו די מענשען זיינען געקומען געבלאנדזשעט צו זיי, עולה רגל זיין, האָבען געשלאָגען די שטערנס צו דר׳ערד און געפרעגט ביי זיי בעשייד אויף דאָס רעטעניש פון לעבען. און דאָ, צו וואָס דיענען זיי? ווער קוקט זיך אויף זיי ארום? די איזוואזטשיקעס בינדען אָן די פערד ביי זייערע העלזער. איך בין אמאָל אדורכגעגאנגען, האָב איך געזעהן, ווי א שכור׳ער גוי שטעהט און פארעט זיך ארום די ספינקסען — האָב איך אין דעם געזעהן דעם סימוואָל פון רוסלאנד. אויף דעם רינשטאָק, וואו מען האָט דעם שטענדיגען קאָטאָר, אויף דער פייכטקייט, וואו דער מענש איז שטענדיג פערקיהלט, ארבייט גאַנץ רוסלאַנד. עקסטראָצוגען גיהען אב פון ניצא מיט די שעהנסטע בלומען פון דער רעוויערא, און ווי זיי פיהלען נור די לופט פון פעטערבורג, ווערען זיין פערשמאכט. איז דען א וואונדער, וואס אויף דעם זומפּ האט געצינט

אויסוואקסען אזא ווילדע שרעקענדע פרוכט, ווי דאָסטאָיעווסקי. יעדער צווייטער מענש אין פעטערבורג איז דאָך דאָסטאָיעווסקי׳ס אַ טיפּ — דאָס איז די לופט שולדיג, די פייכטקייט און די טונקעלע חמארע, וואָס הענגט ווי אַ קללה איבער פעטערבורג.

געשטעקט האָט ער מיט׳ן קאָפּ אין דער רוסישער קולטור, איז געווען אַ טרעגער פון איהר און אַ שעפּפער פון איהר, און אַ טיעפע שנאה איז געלעגען פערהוילען אין די ביינער פון דעם אידען צו אלץ, וואָס איז רוסיש.

— געהען מאכען אַ רעוואָלוציע — ווער? דער רוסישער פּויער — האָט ער געשיכפּפּט איבער דער רעוואָלוציע פאר מערי׳ן, — זייער לופט איז דאָך אָנגעשטעקט מיט פּראוואקאציע, אָהן צו וויסען און אָהן צו וועלען. ווייסטו דען, וואָס דער רוסישער פּויער וועט וועלען אין צוויי שעה ארום? עס איז דאך אַ מאַטעריאל וואָס האלט אין קאָכען. זיי שטעהען דאך נאָך אין דער פאר־היסטארישער צייט. מען האָט זיי מיט געוואלד אַ קריסטליכע רעליגיאָן אָנגעוואָרפען, און זיי האָבען נאָך אַ נטיה צו די ווילדע געטער, צום אנטלויפען פון די דערפער, געהן אין די סטעפּעס און פערברענען זייערע קינדער. און מיט דעם זאל איך שותפות מאכען, מיין גורל פערבינדען מיט זיינעם! ניין. דאָס מוז מען נאָך מיט דער רוט שלאָגען. איך וועל ליעבער האָבען צו טהאָן מיט דעם וואָס שלאָגט זיי; ער האָט דאך מעהר מענשליכע בעדערפענישען.

אזוי פלעגט ער זיין כעס אויסגיסען אויף דער שטאָדט, אויף פעטערבורג, אויף די מענשען, וועלכע זיינען איינגעטונקט אין דער רעוואָלוציע און האָבען אָן איהם פערגעסען. אזוי פלעגט ער זיך שטעלען פאר דער אכטצעהן־יעהריגער מיידעל, פאר וועלכע ער האָט אנגעהויבען צו פּראנטעווען, זיינע גרויע האָהר אביסעל אונטערגע־פארבט און נייע שווארצע וועסטען זיך גענייהט.

און מענשען האָבען געקוקט דערויף, וואָס ער טראגט זיך אין דער ערנסטער צייט מיט אן אכצעהן־יעהריגע מיידעל און האָבען געלאכט אין די פויסטען: „אהא, מאקסימאָוויטש האָט שוין ווידער עפּיס געפונען".

מערי׳ן האָט זעהר אימפּאָנירט, וואָס אזא געבילדעטער און בע־וואוסטער מענש געהט מיט איהר ארום. זי האָט איהם ליעבליך יערען

פריהמארגען צוגעשמייכעלט און געקומען פינקטליך צו די „ראנדעוואוס“ אין די מוזעאומס, הערצליך געפלוידערט מיט איהם אין די פאר־נאַכטען אין דעם טונקעלען קליינעם סאלאן, ביי דעם זידענדען טערקישען קאַפּע־קאַן. אַמאָל, אזוי גאר, ווי אונבעמערקט, האָט זי זיינע האאר געגלעט, איהם איבערראַשט מיט א קראַוואַטע אדער מיט אנ'אלטער גראַוויורע. עס איז נישט בלויז געווען א בעציהונג ווי צו אַ פּעטער, ניין, נור עפּיס א רחמנות, אויסגעמישט מיט אַ מאָדנעם געפיהל, וואָס זי ווייסט עס נישט ווי אָנצורופען, האָט זי ארומגענומען צו דעם שטאַלצען, ליידענדען קונסט־קענער.

מאקסימאָוויטש פלעגט דאן טהיילמאָל פאר איהר אויסטהאָן זיין מאסקע און זיין געזיכט פלעגט אננעהמען זיין נאטירליך טרויעריג אויסזעהן, נור בעגאָסען זיך מיט'ן שמייכעל פון גליק און אמת'ן נחת...

דאס פערצעהנטע קאַפּיטעל.

קאָוואַלסקי האָט געקוקט אויף מאַקסימאָוויטש'עס בעציהונג צו מערי'ן זעהר גלייכגילטיג און אפילו מיט סימפּאַטיע. ער האָט געוואוסט, אז מערי קאַן פון דעם אלטען קונסט־קענער זעהר פיעל לערנען. ער האָט בעמערקט אַ שמייכעל ביים עולם צו מאַקסימאָוויטש'עס ארומטראָגען זיך מיט דער „אַכטצעהן־יעהריגער“ (מאַקסימאָוויטש'עס שוואַכקייט איז געווען איבעראַל בעקאַנט). קאָוואַלסקי'ן איז געגאַנגען אום מערי'ס כבוד, ער האָט זי געוואָלט מאַכען אויפמערקזאַם — נור עס איז ניט געווען אויף וואָס. מאַקסימאָוויטש'עס בעציהונגען צו מערי'ן האָבען איהם אויסגעזעהן אזוי נאאיוו, אונשולדיג און אויסער קאָנקורענץ, אז עס האָט איהם אַ רחמנות ארומגענומען צו דעם אלטען פעראיינזאמטען קונסט־קענער. האָט ער נאָך אליין מערי'ן צוגערעדט צו דער פריינדשאַפט.

— זיי גוט צו מאַקסימאָוויטש'ן, זיי גוט, קינד, עס איז אַ רחמנות אויף איהם, און ער האָט דאָך דיך אזוי ליעב.

דערצו איז קאָוואַלסקי געווען די לעצטע צייט זעהר פערטראָגען, בייז און אויפגערעגט. דערצו האָט איהם געבראַכט נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ — די דאַמע פון דעם בעקאַנטען סאַלאָן. פון דער ערשטער

צייט אַן, ווען קאַוואַלסקי איז נור קיין פּעטערבורג געקומען און מען האָט פון איהם אָנגעהויבען צו ריידען אין די קינסטלערישע קרייזען, איז איהר געגאַנגען אום דעם, אז ער — ווי יעדעם שטיקעל „בעריהמט־הייט" אין פּעטערבורג, — זאָל פערליעבט זיין אין איהר. נור זינט מערי האָט זיך בעוויזען, אַלע האָבען אָנגעהויבען ריידען פון איהר און זי האָט ביי איהר גאַר אינגאַנצען צוגענומען מאַקסימאָוויטש'ן, וועלכער זיצט ביי איהר גאַנצענע טעג, איז עס פּשוט געגאַנגען אין איהר ווייבערשער עהרע, אָבצונעהמען קאַוואַלסקי'ן פון מערי'ן. זי האָט געזעהן אין איהר אַ קאָנקורענט און האָט איהר געוואָלט ווייזען איהר מאַכט. און זי האָט אָנגעהויבען צו פיינינען קאַוואַלסקי'ן מיט איהר צודרינגליכקייט. זי האָט געזעהן מיט אַלע מעגליכקייטען זיך צו טרעפען מיט איהם אליין, געוואָרפען צו איהם אַ צווייידייטיג וואָרט, אַ בליק, אַ קרעכץ, אָנגעטהאָן זיך פאַר איהם, און וויפיעל ער האָט מיט זיך נישט מלחמה געהאַלטען, און וויפיעל ער האָט זיך נישט בעמיהט זי אויסצומיידען, דאָך האָט ער זיך מיט איהר בעגעגענט. צי איז דאָס געווים אַ צופאַל, צי האָט זיך דער יצר הרע פאַר זיי גענומען — זי האָט איהם כמעט געזעהן יעדען טאָג און זי האָט איהם אַלץ מעהר זיינע נערוועז געבייצט מיט איהר ווייבליכען שעהנעם קערפּער.

קאַוואַלסקי האָט בעקומען אַנ'איינלאַדונג צו עפענען די „אויס־שטעלונג פון די פרייע רוסישע קינסטלער". מאַקסימאָוויטש האָט זיי אָבגערעדט דאָרט אַהין צו געהן. מאַקסימאָוויטש איז איבערהויפּט מעהר נישט געגאַנגען נישט אויף קיין היינטיגע אויסשטעלונגען, נישט אין טהעאַטער אריין און נישט געלעזען קיין בוך פון אַ היינטיגען אויטאָר. „סאָציאַל־דעמאָקראַטען" — האָט ער געשימפּפט. מערי האָט אויך נישט געוואָלט געהן. זיי האָבען איבערהויפּט געזעהן אויס־צומיידען מענשליכע גערייִדעריי, און מערי און קאַוואַלסקי האָבען זיך אַלץ זעלטענער צוזאַמען געוויזען. קאַוואַלסקין האָט דער יצר הרע געצויגען — צי ער האָט יאָ געוואוסט דערפון, צי נישט. ער האָט באַלד דאָרט געטראָפען אויף דער ערעפנונג נאַטאַליאַ מיכאַי־לאָוונאַ. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ בלוי סאַמעט קלייד מיט פוטער בענייהט אין אַ טיעפען דעקלאַטע, פון וועלכען עס האָט זיך איהר רונדיגע פולע ברוינליכע ברוסט ארויסגעגאָסען, ווי אַ רייפע קאַרש מיט טוי בעדעקט... זי האָט זיך באַלד דערנעהנטערט צו איהם

מיט דעם בעקאַנטען פערבענקטען שמייכעל אויף איהרע פרישע רויטע ליפּען, פון וועלכע עס האָבען זיך ווי פער'חלש'ט ארויסגעוויזען איהרע ווייסע עלפאַנט־ביינערנע צייהן.

די ערעפנונג איז געווען גוט בעזוכט פון דעם עלעגאַנטעסטען פּע־טערבורגער פּובליקום, האַלב עקזאַטיש אַנגעטהאָן אין לעסער'ס סטיל, וואָס איז דעמאָלט געווען די מאָדע אין פּעטערבורג. אטהענישע אפּראַ־דיטען האָבען זיך דאָ געוויזען מיט געשפּאַלטענע העלע קליידער, פון וועלכע עס האָבען זיך ארויסגעוויזען די ראָזען־לייבעדיגע פיס פון די זיידענע לאַנגע שטרימף. עס האָט גערוישט דאָס זיידענס און די שפּיצען האָבען געשוימט, ווי דער שוים פון ים. עס האָבען גע־בלאַנקט די שווארצע אויגען־ברעמען און די זיידענע האָהר־טואַלעטען. זיי האָבען זיך דערוויטערט אין אַנ'אָבגעלעגטען קליינעם סאַלאָן און אָבגעשטעלט זיך פאר אַ נאַקעטער מיידעל מיט שרעקליכע דינע גע־טאַקטע הענד און פיס און האָבען בעטראַכט שווייגענדיג דאָס בילד.

— און איהר דענקט, אז דאָס ווייבליכע, וואָס די פרוי גיט איבער דעם קינסטלער האָט ניט קיין דויערנדען איינפלוס אויף זיין קונסט?— האָט נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ איהם געפרעגט, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען אריין, וועלכע זיינען שטעהן געבליבען אויף איין אָרט, און געוויזען איהרע פער'חלש'טע ווייסע צייהן פון איהרע ליפּען ארויס.

קאָוואלסקי האָט נישט געפּרובט די אויגען אראָבצונעהמען. מיט אַ פער'חלום'טען ברומען האָט ער איהר בליק אַנטקעגען גענומען און האָט געענטפערט:

— ניין, איך קען מיינע קאָלעגען צו־גוט.

פון די ווייטערדיגע סאַלאָנען האָט זיך פערנומען דאָס גערויש פון די זיידענע טואַלעטען איבער די טעפּיכער און אַ שטיל פליסטערן פון די העררען.

— ווי מיינט איהר דאָס? — האָט נאַטאַליא איהם געפרעגט, האָט הויך אָבגעעטעמט הארט נעבען איהם, און איהר ברוינליכער דע־קאָלטע האָט זיך געהויבען פון די ארומגענייהטע שפּיצען ביי איהר קלייד, און אַ הויך, מעהר פון איהר לייב, ווי פון דעם ארכידעאוס־פּערפום, וואָס האָט זיך געטראָגען פון איהר דעקאָלטע, האָט ארומגע־כאַפּט זיין אָטעם און איהם פער'שכור'ט.

— אַ, איך קען מיינע קאָלעגען צו־גוט, — האָט קאַוואַלסקי ווי־דערהאָלט זיינע ווערטער אַ ביסעל בייז, — ווען מיר וואָלטען אויפ־גענומען דאָס אַלץ, וואָס יעדע וויל פון איהר אייגענעם ביי אונז לאָזען, וואָלט שוין גאָרניט איבערגעבליבען פאַר ס'אייגענע.

— און דאָס אַלץ — געמאָסטען מיט דער **א י י ג ע נ ע ר** מאָס, — האָט זי געזאָגט מעהר מיט איהרע אויגען, ווי מיט איהרע ליפּען.

— איינע מעהר, די צווייטע ווייניגער. נור עס איז אינטערע־סאַנט. יעדע פרוי, מיט וועלכען קינסטלער זי קומט צוזאַמען, זוכט מיט אַלע מעגליכקייטען איהם צו בעאיינפלוסען מיט איהר אינדיוי־ווידואַליטעט. עס איז זיי ווייניג דאָס ליעב, זיי מוזען אויך נאָך אַ חלק האָבען אין דער נשמה. און דאָס איז יעדע. מיט אַנ'אמת, — האָט ער זיך מיט אַ פערלעגען שמייכעל געווענדעט צו איהר, ווי ער וואָלט איהר געוואָלט פערגעלטען פאַר דעם רויטען בלוט־פלעק, וואָס זיינע ווערטער האָבען ארויסגערופען אויף איהר געזיכט, — מיט אַנ'אמת, האָט איהר נישט בעמערקט, אַ פרוי געהט גאַנץ אַנדערש צו צו אַ קינסטלער, ווי צו יעדען אַנדערן מאַנספערשוין? און דאָס יעדע, אפילו אַזעלכע, וועלכע ער טרעפט צופעליג, דורכגעהענדיג, קוים ווערט זי געוואהר, אַז יענער איז אויסער מאַן נאָך אַ קינסטלער, לאָזט זי באַלד פאַלען דאָס, וואָס האָט זיי אייגענטליך צוזאַמענגעפיהרט, און הויבט באַלד אָן צו צו־ווינקען צו זיין קונסט, ווי זיי וואָלטען אַזוי ארום געוואָלט ווייזען זייער אונפעהיגקייט צו זיין אַליין פּראָדוקטיוו, נור צו ווירקען אויפ'ן צווייטען.

זי האָט איהם אָנגעקוקט און האָט ווידער לייכט געשמייכעלט.

— גלויבט איהר נישט אַז קינסטלער זיינען ווי די ביהנען, וועלכע פליהען ארום איבער די בלומען, און די בלומען — דאָס זיינען מיר, פרויען, פון יעדער פון אונז נאַגט איהר אויס דעם זאַפט, — האָט נאַ־טאַליע געזאָגט, געוואָרפען אויף איהם אַ פערשעמט שמייכעלע און אַראָבגעלאָזט די אויגען צו דר'ערד.

אין דעם קליינעם סאַלאָן האָבען זיך אָנגעהויבען ווייזען די געסט פון דער אויסשטעלונג. אייניגע דאַמעז אין פאַנטאַסטישע קליידער. געפיהרט פון א יונגען מאַלער מיט לאַנגע צושויבערטע האָהר, אין א קורץ רעקעל, פון וועלכען עס האָבען זיך ארויסגעזעהן זיינע צו־לאַנגע הענד, זיינען אריין אין דעם סאַלאָן, וואו דער יונגער מאַלער האָט

צוגעפיהרט די דאמען צו זיינע סקיצען, וועלכע זיינען געהאנגען אויף דערזעלבער וואנד, וואו נאטאליא און קאוואלסקי זיינען געשטאנען, און האט אנגעהויבען די דאמען צו ערקלערען דאס נייערפונדענע ליכט פון זיינע סקיצען. נאטאליא און קאוואלסקי האבען אבגעהאקט זייער געשפרעך און אנגעהויבען ריידען פון עטוואס אנדערש.

— האט איהר שוין געזעהן די נייע טעפיכער, וואס דער אגענט פון מיין פאטער'ס פאבריק האט מיר מיטגעבראכט פון פערסיען?

— ניין.

— דאס מוזט איהר זעהן, עס וועט אייך זיין זעהר אינטערעסאנט.

— ביי א געלעגענהייט.

— האט איהר איצט עפעס וואס בעסערס צו טהאן? ווילט איהר דען נישט געהן? איך גלויב, מיר האבען שוין אלץ געזעהן.

— איך בין גרייט.

זיי האבען דעם סאלאן פערלאזט. אין קארידאר פרעגט נאטאליא:

— וואו איז מערי? פארוואס האט איהר זי נישט מיטגעבראכט?

— זי האט נישט געוואלט געהן. זי האט בעזוך. איך גלויב אז מאקסימאוויטש וועט היינט זיין ביי אונז, מיר זאלען אינאיינעם געהן צו דעם אבענד צו סאפיא אנדרייעוונא.

— וואס, איז ער אפט ביי אייך? אח, דער מאקסימאוויטש! זינט ער האט געזעהן אייער מערי, ווייזט ער זיך נישט מעהר, זייט איהר נישט אייפערזיכטיג? — האט זי זיך געווענדעט צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקין איז שרעקליך אונאנגענעם געוועזען דאס געשפרעך. ער האט'ס איבערגעריסען מיט שוויינען.

— ווילט איהר דען נישט מיך אהיים בעגלייטען? איהר וואלט באלד די טעפיכער געזעהן.

— איזוואשטשיק! — רופט דער שווייצאר צו א שליטען.

— מען דארף נישט, — ווינקט זי מיט דער האנד צום שווייצאר, — איך האב ליעב דעם פעטערבורגער פאר־נאכט. אזוי זעלטען האבען מיר דא די זון, דאס לעצטע ביסעל, — זאגט זי צו קאוואלסקי'ן, — ווען מיר נישט צו־פוס געהן?

— ווי איהר ווילט.

אין פעטערבורג קומט זעלטען ווען אריין די זון אין ווינטער־צייט. נאָר קוים קומט זי שוין אַמאָל אריין, שטעהט זי אַ גאַנצען טאָג מיט אַזאַ הערליכקייט, מיט אַזאַ פראכט, אַז עס דאכט זיך, אַז זי וואָלט גע־וואָלט אָבנעהמען פאר דער גאנצער צייט, וואָס זי איז נישט געווען. לאַנגזאַם, גאַנץ לאַנגזאַם איז זי אויסגעגאַנגען אונטער דעם גאָלדענעם נאָדעל־שפּיץ פון פעטראָפּאַוולאָווסקי. דער גאָלדענער נאָדעל־טורם, האָט זיך געדאכט, צוגעהט זיך אין דעם ברענענדיגען ליכט. די הייזער זיינען געוואָרען בעגאָסען מיט אַזאַ פאַנטאַסטישער בע־לויכטונג, אַז עס האָט זיך געדאכט, ווי דאָס קומט ארויס אויס אַ לעגענדע; ווי ליכטיגע זונען וואָלטען ארויסגעבלאָנדזשעט איבער די בעשנייטע גאסען, כאָטש די קאַנאַלען האָבען זיך שוין געהילט אין טונקעלן אבענד.

אַ קליינע צייט זיינען זיי געגאַנגען אָהן אַ וואָרט צו ריידען. איינגעהילט אין איהר לאַנגען פּאָקענעם זשאַקעט, האָט זי ארויסגע־וויזען איהר פולען קארשען־קאָפּ. איהר פּנים האָט געברענט, און מען האָט געהערט, אַז איהר הארץ שלאָגט אין דעם נאַקעטען דעקאָלטע הינטער דעם ווייסען פוטער פעלץ. זי האָט אונבעהאָלפען־קינדיש איינינגע מאָל איבערגעוואָרפען איהרע ברענענדיגע אויגען אויף קאָ־וואלסקי'ן, וועלכער איז געגאַנגען נעבען איהר עפּעס בייז און דעם קאָפּ אראָבגעלאָזט צו דר'ערד. זי האָט איינינגע מאָל הויך אָבגעקרעכצט און דער ווארימער דופט, וואָס האָט געשלאָגען פון איהר, האָט ווידער געהויבט אויף קאָוואלסקי'ן און ער האָט זיך נישט אומגעקוקט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט אַ וואָרט ארויסצוריידען.

זי איז פּלוצלים שטעהן געבליבען, ווי אונבעהאָלפען. איהר טיעפער קאָלאָש איז אראָבגעפאלען פון איהר פוס, און דער קליינער געטאָקטער לאַק־שוה מיט איהר זיידענעם שווארצען שטרומפּף איז געבליבען הענ־גען אין דער לופטען, איבער דער פעטערבורגער בלאָטע. קאָוואלסקי האָט איהר דעם קאָלאָש דערלאַנגט. זי האָט צו איהם אפילו געקוקט פון איהר טיעפען הוט און געוויזען איהם דעם איידעלען אויסגעטאָקטען פוס.

— פארוואָס זייט איהר אַזוי שלעכט צו מיר היינט? — האָט זי פּלוצלינג געזאָגט און געקוקט איהם ווידער אין די אויגען אריין.

— איך בין שלעכט? איך ווייס עס גאָרנישט! — האָט קאָוואַלסקי ווידער געשמייכעלט און ווידער ניט געקאָנט איבערטראַגען דעם ברען פון איהרע אויגען.

— יאָ, איהר זייט צו מיר זעהר שלעכט היינט, זעהר שלעכט, — האָט זי געזאָגט און געביסען איהר אויבערשטע ליפּ מיט איהרע ווייסע אַלבּאַסטער־צייהן.

— פיליכט וועלען מיר פאָהרען, צו איך איז נאָך אזוי ווייט — האָט ער געזאָגט אויפגערעגט.

— אין איהר ווילט, וועלען מיר פאָהרען.

זיי האָבען צוגערופען אַנ'איזוואָשטשיק און געזאָגט דעם אדרעס.

לאַנג זיינען זיי געפאָהרען און האָבען צווישען זיך קיין וואָרט נישט גערעדט, יעדער אין זיין זייט געקוקט. פּלוצים האָט זיך קאָוואַלסקי אומגעקערט און געקוקט איהר אין די אויגען אריין.

זי האָט זיין פּנים נישט דערקענט, עס האָט געפלאַמט און די אויגען זיינען איהם אַנדערש געוואָרען, גרעסער און געלויכטען אין זיין פּנים; ער איז געוועזען ערנסט, נור צורודערט און איהר געקוקט גלייך, גלייך אין די אויגען אריין.

זי האָט פון איהם איהר בליק נישט אוועקגענומען. דאַגעגען, זי האָט זיך געלאָזט בעטראַכטען פון איהם, אויסגעשטעלט דעם פּלאַם פון איהר אויג געגענאיבער זיינעם און געלאָזט אָפען איהרע חלש'דיגע ווייסע צייהן. פון אונטער איהר פעלץ האָט זיך געטראָגען דער וואַרימער אטהעם פון איהר קערפּער אינאיינעם אויסגעמישט מיט אַרכי־דעען־געשמאַק. קאָוואַלסקי האָט געטרונקען דעם געשמאַק מיט אַן אָפען מויל. אזוי האָבען זיי זיך אַנגעקוקט, ווי צוויי טיער אַ לאַנגע מינוט.

זי האָט געוואוסט, אז זי זיעגט איצט און האָט שוין קיין וואָרט נישט גערעדט, נור מיט דעם טריאומפירענדען שמייכעל, וואָס איז אזוי אייגען דער אַרט פרויען, האָט זי געשמייכעלט און געלאָזט זיך אויפ־עסען פון קאָוואַלסקי'ס דורשטיגע בליקען.

אַז זיי זיינען אָנגעקומען ביים קאָרידאָר, האָט זי שוין געפרעגט גאַנץ גלייכגילטיג:

— איהר געהט מיט ארויף?

— געוויס, איך בין דאָך נייגעריג צו זעהן די טעפּיכער, — האָט ער פערקרימט די ציינער.

זי האָט אין זיך געשמייכעלט און, טריאומפירענדיג, פריהער ארויף אויף די טרעפּ.

אז זיי זיינען אין צימער אריין און די דיענסט האָט פון איהר דעם מאַנטעל און הוט אראָבגענומען, האָט זי איהם אין סאַלאָן אריינגע־פיהרט און געוויזען איהם די טעפּיכער, וועלכע זיינען געלעגען אויס־געלעגט אזוי נור, זיי צו בעטראכטען.

— נישט וואהר, שעהן, בעזעהס, מיכאיל, — האָט זי געשמיי־כעלט, — פערצייהט, איך קום באלד אריין.

זי איז ארויס פון צימער מיט קליינע רוהיגע טריט, צוריקוואר־פענדיג דעם קאָפּ הינטער זיך.

ער האָט נאָכגעקוקט איהרע שעהנע, געטאָקטע פיס, איהרע טריט, וואָס זיינען געווען ריטמיש און גלייך, ווי זי וואָלט געזונגען מיט איהר גאנצען שווארצען, חנ'עוודיגען קערפּער, וואס האָט זיך איצט ווי א פולע פרוכט ארויסגעגאָסען פון איהר זיידען קלייד, און אויפגעגעסען יעדע בעוועגונג איהרע.

אַז זי איז פערשוואונדען, האָט ער זיך ארומגעקוקט אין דעם האַלב־טונקעלן צימער, און אַ גרויס געלעכטער, אויסגעמישט מיט פּער־דרוס, האָט איהם ארומגענומען אויף זיך. „שעהנע צייטען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, — „מען האָט דיך געפאנגען, קאָוואלסקי, — מיט וואָס מען נעהמט דיך?!... אַח, איך קען דאָך די שטיק! מיך וועסטו נישט נעהמען, וועסטו נישט נעהמען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, אַנגעהויבען ארויף און אראָב צו געהן איבער'ן צימער. „אָבער, וואָס טהו איך דאָ?" — האָט ער צו זיך געזאָגט, — „אריינגעפיהרט מיך אין סאַלאָן און איבערגעלאָזט מיך דאָ אין טונקעלהייט. און וואָס וואָלט געווען ווען איך געה אזוי אוועק איצט און לאָז זי איבער? נאַ, מיך נעהמט מען נישט מיט אזעלכע זאכען; אַח, וואָלט דאָס געווען אַ שטיקעל, וואָלט דאָס געווען אַ שטיקעל". אָבער ער איז דאָך געבליבען און איז צוגעגאנגען צו די טעפּיכער, זיי בעטראכטען ביי דער קאַרגער שיין פון דער טאָג־ליכט.

— נישט וואהר, דאס איז דאך רייצענד, — האט איהם אין פנים געגעבען א שלאג פלוצלינג דער דופט פון איהר דעקאלטע. ער האט געגעבען א קוק אום — זי שטעהט הארט נעבען איהם, אבער אזוי הארט, אז איהר ברוסט דערגרייכט די זייניגע, און איהרע לאנגע נאקעטע הענד האלט זי ארום איהרע געקרייזעלטע לאקען און קוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין מיט יענעם פער'חלש'טען שמייכעל אויף די ליפען און אבגעפרישט אינגאנצען מיט יונגען הייר־פערפום, וואס דופטעט ווי א צויבער פון איהרע האאר און האריז.

— נישט וואהר זיי זיינען שעהן, — ווייזט זי גלייכגילטיג אויף די טעפיכער.

קאוואלסקי האט זי פלוצלינג געגעבען א שליס־איין אין זיינע ארעמס און האט זי אנגעהויבען צו בערעקען מיט קושען, וויא א משוגע'נער.

— אבער גערענקט אין גאט — מיין מאן איז דא, — האט זי נעפליסטערט אין דער שטיל און געריסען זיך פון איהם — מיין מאן, מיין מאן.

— טויזענד מענער איז מיר נישט קיין חלוק, — האט קאוואלסקי גערעדט הויך — זאל ער זיין, איך האב קיין מורא ניט, און האט ליידענשאפטליך געקושט איהרע אויגען, איהרע האאר.

זי האט איהם פערשטעלט מיט דער האנד דאס געזיכט און נעלאכט צו איהם מיט די אויגען.

— אבער נישט אזוי הויך, משוגע'נער, מיין מאן וועט הערען, ער איז דארט, — ווייזט זי אויפ'ן קאבינעט.

— געהט מיך נישט אן, — האט ער גערעדט בייז, ווי אויף זיך אליין, — זאל ער זיין, איך וויל אלין, אלין.

זי איז בלייך געווארען, געשיקט זיך ארויסגעדרעהט פון איהם און בעגאסען איהם מיט איהר ביסעל פערפום און גערעדט מיט א נעהיימען פליסטערן:

— אבער בערוהיג דיך, משוגע'נער, בערוהיג דיך, מיין מאן איז אין דער היים.

ער האט זי אנגענומען שטארק ביי די הענד און זי האט געציטערט.

— מיט מיר שפּיעלט מען זיך ניט! איך האָב לאַנג מלחמה געהאַלטען. האָסטו דווקא געוואָלט זיך מיט פייער שפּיעלען, טאַ ביז אין לעצטען אַריין, — האָט ער אויסגעשריען און זי אַרומגעהאַפּט מיט ביידע הענד, ברוטאַל זי אויפ'ן דיוואַן געוואָרפען און אָנגעהויבען איהרע ליפּען צו בייסען.

— אַבער מיין מאַן איז אין דער היים, נעדענק אין גאָט, — האָט זי זיך געבעטען.

— זאָל ער זיין, — האָט ער איהרע ליפּען צוגעשלאָסען מיט זיינע ציינער.

זי האָט מורא געהאַט פאַר איהם, נאָר זי האָט שרעקליך ליעב געהאַט איצט צו קוקען אין זיינע גרויסע אויגען אַריין. זי האָט זיך געטרייסעלט און מורא געהאַט, אַז די טהיר זאָל זיך נישט עפענען, און אונטערגעגעבען זיך ווי אַ קעצעל אונטער אַ רעגען.

— וועסט געהערען צו מיר?

— יאָ.

— ווען זאָל איך קומען?

— קום מאָרגען, פיער; איך וועל אַרויסהענגען אַ רויט טיכעל אין ליפּטשיק, וועסטו זעהן.

זי האָט נאָך אויסגעשטרעקט איהרע קאַרשען־ליפּען צו איהם, איהרע פולע הענד, ער האָט זיך אַרויסגעמאַכט פון איהרע הענד, ברוטאַל זי אָבגעשטופּט, און איז האַסטיג אַרויס פון שטוב, געחאַפּט דעם פעלץ, און אָהן אַ וואָרט צו ריידען האָט ער די טהיר צוגעהאַקט הינטער זיך.

קאַוואַלסקי איז אויפ'ן גאַס אַרויס. ער האָט זיך געפיהלט פרייער און בעסער. עס איז שוין נאַכט געווען. פון אומעטום האָט זיך געגאָסען דאָס ליכט, די בעוועגונג איז געווען זעהר בעלעבט, און ער האָט זיך אין מיטען דער מענגע געפיהלט ווי אין אַ נייער וועלט: ער האָט געוואָלט פלינק אַנטלויפען פון דעם אָרט, געחאַפּט אַ איזוואָשטשיק און געהייסען פאָהרען. וואוהין — האָט ער נישט געזאָגט, און מיט דעם יאָגען פון שליטען זיינען זיינע געדאַנקען געלאָפען. ער האָט אָנגעהויבען אַליין זיך צו בעטראַכטען, און מיט אַמאָל איז

איהם פאַר די אויגען שטעהן געבליבען די גאַנצע פּעטערבורגער געזעלשאַפט, אין וועלכער ער געפינט זיך איצט, און די ראַליע, וואָס ער שפּיעלט אין איהר — דער דאָן־זשואַן, וואָס פערפיהרט די ווייבליך פון דער געזעלשאַפט.

— וואָס טהו איך דאָ? וואָס דרעה איך זיך אין פּעטערבורג ארום? — איך האָב געמאָלט אַ בילד און עס איז מיר איין מאָל אין מיין לעבען געראַטען צו נעהמען דערפאַר טויזענד רובל, און שויז, און איך האָב שוין נעגוג. קיין פּאַריז נישט געפאָהרען, קיין איטאַליען נישט געפאָהרען, נור זיין אין פּעטערבורג און שפּיעל די ראָליע פון גרויסען מאָלער און פערפיהר מיידלעך און ווייבלעך, און לעב אַ גוטען טאָג, אַ גוטען טאָג. ער האָט געפיהלט אַז ער מוז אוועקפאָהרען פון פּעטערבורג, ווי צום גיכסטען, פּלוצים פערשווינדען, ארויסרייסען זיך, אַז ניט — וועט ער דאָ זיין גאַנץ לעבען שטעקען בלייבען. עס איז איהם מיאוס געוואָרען פּעטערבורג, און ער האָט זיך פערבענקט צו זיך אליין, אליין נור מיט זיין פּענזעל, דאָרט הינטער'ן טיעפען וואַלד אין די בערג און בעטראַכטען יעדען טאָג די זון און די בערג, דאָס וואַסער, וואָס ברעכט זיך אין אייז, די שאָטענס, ווי זיי לעגען זיך איבער'ן שניי. און וואָהנען דאָרט אויפ'ן בוידעם־שטיבעל מיט זיין קאָלעגע, דעם רוטענישען פויער בויטשוק, מיט וועלכען ער איז צוזאַמען אין אקאַדעמיע געווען. קיין געלד זאָל נישט זיין, נור ברויט, ברויט אַ סך און אַ טונכעל מיט האָניג, וואָס בויטשוק'ס פאָטער, דער פּויער פון דאָרף, האָט דעם זוהן פון דער היים געשיקט, און זיצען און טונקען דאָס ברויט אין האָניג און עסען, און ליעגען אַ גאַנצען טאָג אין די וועלדער אויף די בערגער און חאַפּען וואָלקען, וואָלקען.

אח, האָט זיך איצט איהם פערבענקט נאָך וואָלקען, נאָך הימעל, נאָך דער לופט, נאָך די ריינע דורכזיכטיגע לופט, נאָך דעם ריח פון דער ערד, נאָך דעם שניי, וואָס לעגט זיך איבער די בערגער, און נאָך דעם אַלטען הויכען „געקאַנט“, און נאָך די פרישע טוי, וואָס פאַלט פון הימעל יעדען טאָג און דעקט אַלץ צו! ער וואָלט צומאָרגענס געגעבען אַ גאַנצע ארויס און אריינגענומען אין זיך דעם ריינעם דורכזיכטיגען דופט (עס איז איהם עפּעס אריינגעפאַלען אין קאָפּ און ער האָט געטאַפּט זיין קעשענע). הונדערט און פופציג האָב איך נאָך,

און וואס וואלט געווען, ווען איך האב זיך אזוי אויף, ווי איך שטעה און געה, און אוועק, היידא, אוועק, אוועק...

ער איז שוין געפאהרען, ער האט שוין געזעהן, געפיהלט די לופט פון דער רייזע פון אויף יענער זייט פעטערבורג. אין הארץ האט געגע־בען א טרייסעל — מערי.

ער איז פערשעמט געווארען ביי דעם געדאנק. מערי — ער האט זי אין דעם אויגענבליק געזעהן אין אלע איהרע געשטאלטען, איהר גאנצע נשמה און ווען האט ער געפיהלט, אזוי ווי ער האט זי געקענט, — און ער האט זי געקושט אין זיך. זיין פנים איז בעלויכטען געווארען פאר גליק, אז זי געהערט צו איהם און פלינק האט ער געהייסען דעם איזוואשטשיק, אז ער זאל אהיים פאהרען. ער האט זי געוואלט די מינוט זעהן, זעהן זי, הערען זי, פיהלען זי און קושען זי, קושען זי — איהר גאנצע נשמה אויסקושען.

ער האט געבענקט נאך א גרויסען ליעבעס געפיהל, וואס זאל איהם אינגאנצען ארייננעהמען, ער זאל זיך קענען אינגאנצען אוועק־געבען דעם געפיהל, דיענען דערצו. און ווי האט ער איצט מקנא געווען מישא'ן. יא, עס איז דא א גרויס געפיהל אויף דער וועלט, און נור געצעהלטע בעזיצען עס — מישא. ער האט'ס פון דערווייטענס געזעהן, טיעף געקוקט אין זיין הארץ, און פערגליכען זיך צו מישא'ן...

א שרעק האט איהם ארומגענומען פאר זיין לעערקייט. ער האט דערזעהן פאר זיך א גרויס ליכט, צו וועלכען ער קען ניט דערגרייכען, און א בענקשאפט האט איהם איצט ארומגענומען צו בעזיצען יענעם געפיהל פון איבערגעבענהייט, פון אוועקשענקען זיך, אויסטוישען אלע קליינע פערגעניגענס אויף א גרויס גליק און פרייד. און ער האט זיך געוואלט איינריידען, אז ער בעזיצט דאס געפיהל צו מערי'ן, און ער האט אין זיין זכרון איהר גאנצע שעהנהייט ארויסגערופען און מיט פיעל צערטליכקייט ארויסגעבראכט איהר נאמען פון זיינע ליפען, און געהייסען אבשטעלען דעם איזוואשטשיק פאר א בלומען־געשעפט און געקויפט דריי פון די צערטליכע ווייסע רויזען, צו בעפוצען איהר שווארצען קאפ האהר אויף דעם אבענד, וואס זיי געהן איצט צו דער בעוואוסטער שריפטשטעלערין סאפיא אנדרייעוונא.

ער האט געזעהן איהרע שווארצע פערל־האהר בלישטשען ארויס פון צווישען די ווייסע רויזען, און א גרויכ צערטליכקייט האט איהם

ארומגענומען צו איהר, געזעהן די געשטאלט פון איהר יונגען קערפער און האט אליין געקושט אין איהר. איך וועל מיר זי נעהמען און אוועקפאהרען קיין איטאליען, קיין רוים און דארט מיט איהר וואהנען און בעגליקט ווערען פון איהר בליק, נור ווי צום שנעלסטען, ווי צום שנעלסטען, — האט ער געזאגט — דארף מען דאס טהאן, שוין, שוין, היינט ביי נאכט. פעטערבורג איז סם, עס לאזט נישט צוזאמען זיין, צוזיפנעהמען זיך און אוועקגעבען זיך איינגאנצען.

אין דער טיעפסטער בעהעלטעניש פון זיין הארץ איז ווער געזעסען און מיט'ן קאפ שפאטיש געשאקעלט אויף איהם, און עס האט גערעדט: „ווען נארסטו? וועמען? צום בעסטען וואלסטו דאך געוואלט איצט אליין זיין"...

מיט זיין פרייד און גליק האט ער פערשטומט די שפאטישע שטים אין זיין הארץ. ער האט זיך פערטיעפט אין דער ענטציקונג פון איהר שעהנקייט און זי געזעהן אין איהרע שעהנסטע מינוטען, און עס איז איהם געלונגען — ער האט זיך געפיהלט גליקליך און פרעהליך דערמיט, וואס ער וועט זי באלד זעהן, וואס דאס שטילע זינגענדע וועזען זיצט איצט דארט ביי זיך אין צימער און איז איינגאנצען איבערגעגעבען איהם, ווארט אויף איהם און געהערט צו איהם.

מיט ליעבע האט ער אנגעקלאפט אין איהר טהיר, ער איז אריין. ביי איהר אין צימער האט ער געטראפען מאקסימאוויטש'ן, וועלכער איז געווען איינגאנצען א אויסגעפראנטעוועטער און א אויסגעגאלטער, פערלעגט איין פוס אויפ'ן צווייטען און געטרונקען שווארצע קאפע. דאס טערקיישע קעסעלע האט זיך געקאכט פאר איהם און ער האט געפיהרט מיט מערי'ן א לייכט קאפע-געשפרעך. זי איז געווען ביי זיך אין שלאף-צימער, געמאכט דעם טואלעט און געפיהרט דאס קאפעגעשפרעך דורך דעם קארעלען פארהאנג, וואס האט פערשטעלט איהר שלאף-צימער.

— נו, ווי געפעהלט אייך די אויסשטעלונג פון אונזערע מוזיקעס? — פרעגט מאקסימאוויטש א ביסעל צומישט און מיט א פערלעגען לעכלען, וואס ער האט איהם געטראפען ריידען מיט מערי'ן דורכ'ן פארהאנג.

— אח, דו ביזט עס! — רופט מערי — ניין, ניין, מען קאן נאך ניט אריינגעהן, — האט זי גערופען פון דעם צווייטען צימער.

— מיר ווארטען אויף אייך. מיר וועלען אינאיינעם געהן צו כּאַפּיטאַ אַנדרייעוונא, זי האָט אייך זעהר געבעטען, — האָט זיך מאַק־סימאָוויטש ווי האַלב פערענטפערט.

קאָוואַלסקי'ן איז מיט אַ מאָל קלאָר געוואָרען די לאַגע פון מערי'ן, ווי זי זעהט אויס אין דער געזעלשאַפט, אין וועלכע ער האָט זי אריינ־געבראַכט, און דערין האָט ער זיך זעלבסט בעשולדיגט. און צום ערשטען מאָל האָט ער מיט'ן גאַנצען ערנסט פערשטאַנען, וואָס ער האָט געטהאָן. ער האָט גענומען אַ יונג מיידעל פון אַ גוט הויז ארויס, וואָס דארף נאָך האָבען איבער זיך אַנ'אָפּעקון, און האָט זי אריינגעבראַכט אין אַ געזעלשאַפט פון אבגעלעבטע, זעטיגע מענער, וועלכע האָבען געמאַכט אויס איהר אַ פריהצייטיגע סאַלאָן דאַמע. און פאַר די אויגען האָט זיך איהם געגעבען אַ שטעל פאַר דאָס בילד פון נאַטאַליא מיכאַילאָוונא.

— דו קאָנסט, — האָט זי ארויסגעשטעקט איהר קאָפּ דורך דעם פאָרהאַנג און האָט גערופען קאָוואַלסקי'ן, — זעה, ווי איך זעה אויס! אָבער איהר, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, אייך בעט איך, איהר קוקט נישט, — האָט זי גערופען קאָקעטיש.

— איך וואַרט, ביז עס וועט אינגאַנצען פאַרטיג זיין, — רופט זיך אָן מאַקסימאָוויטש.

קאָוואַלסקי האָט די בלומען גענומען און איז אריין צו איהר אין שלאָף־צימער. זי, נאָך קעמענדיג זיך די האָהר ביים שפּיגעל, זאָגט אין דער שטיל:

— איך האָב ערהאַלטען אַ גרויסע טעלעגראַמע פון טאַטען. ער שרייבט, איך זאָל באַלד אהיים פאָהרען, אז ניט — קומט ער אליין צופאָהרען.

— ס'אי שוין לאַנג צייט געוועןן — רופט זיך אָן קאָוואַלסקי בייז, מיט אַ הויך קול.

— וואָס? — האָט זיך מערי מיט אַ בלייך געזיכט אָבגעווענדעט פון שפּיגעל און איהם געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— דו דארפסט האָבען איבער דיר אַ מענשען, אַנ־אָפּעקון, דו ביזט נאָך אַ יונג, נאַריש מיידעל!

זי האָט איהם גלייך געקוקט אין די אויגען אריין. ביי דעם גאַנ־צען צאָרן, וואָס זיינע רייד האָבען ערוועקט אין איהר, האָט זי ארויס־

געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין איפערזוכט. און זי האט ליעב גע־האט צו קוקען אויף זיין בלייך געזיכט, אויף זיינע ציטערדיגע ליפען. זי האט באלד געוואלט איינפאקען איהרע זאכען און אהיים פאהרען. נור אז זי האט דאס בעשלאסען, איז זי רוהיג געווארען, זי האט זיך ווייטער אנגעטהאן, איז אריין צו מאקסימאוויטש'ן און אויפ'ן געזיכט ביי איהר איז גארנישט געווען צו דערקענען.

קאוואלסקי'ן האט שוין באנג געטהאן זיינע רייד. ער איז אינצט געווען פערליעבט אין איהר ביז צום טיעפסטען ביין.

ער האט געוואלט דערגעהן וועגען וואס זי קלערט, וואס זי האט בעשטימט, נור איהר געזיכט איז אזוי גלייכגילטיג געווען, אז עס איז גארנישט געווען צו דערקענען.

זי האט אנטקעגען גענומען מיט דאנקבארע בליקען די בלומען, וואס ער האט איהר געגעבען, און די רייד, וואס ער האט גערעדט צו איהר, אבער דאס האט איהם קיין זאך ניט קלאהר געמאכט.

זיי זיינען אלע דריי אוועק צו דעם אבענד, צו דער שריפטשטעלערין סאפיא אנדרייעוונא, און קאוואלסקי האט נעקלערט די גאנצע צייט, ווי אזוי זי איבערצובעטען.

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

ביי סאפיא אנדרעיעוונא איז געווען דער נייטראלער באדען, אויף וועלכען עס זיינען זיך צוזאמענגעקומען מענשען פון פערשיעדענע ריכטונגען אין דער קונסט און אין דער פאליטיק. ביי איהר אין סא־לאן האבען זיך בעגעגענט דער ליבעראלער פאפ מיט'ן עקסט־לינקען אנהענגער פון לעסער'ס שוהל מיט א בכבוד'ן פראפעסאר, און אלע האבען זיך ביי איהר געפיהלט גוט. אליין איז זי געווען א העכסט אינטעליגענטע פרוי, דורכגעדרונגען מיט דער קולטור פון מערב־אייראפא, וואו זי האט פערבראכט א לענגערע צייט פון איהר לעבען. זי האט זיך בעשעפטיגט מיט ליטעראטור מעהר אויס דילעטאנטישער קולטור־זעטיגקייט, ווי אויס טאלענט. זי האט אבער געקאנט האל־טען איהר סאלאן אין יענעם לייכטען גייסטרייכען טאן, אויסגעמישט

מיט שענהייט און פארנעהם. נידריג געוואקסען, פערקעמט די האאר שייטעל־גלאט, האט זי זיך אנגעטהון איינפאך, נור מיט גרויס גע־שמאק. אין שווארצען זיידענעם מיט דעם זילבערנעם צלם אויף איהר האַרץ (סאַפיא אַנדרעיעווונא האַט געשטאַמט פון אידען און האַט געטראגען א זילבערנעם קרייץ מעהר אלס ציהרונג, ווי אויס רעלי־גיאזיטעט), האַט זי עמפפאַנגען די געסט אין איהר ליכטיג לופטיגען סאלאן, וועלכער איז פול געווען מיט בלומען אין אלע ווינקעלעך. אויף איהרע קליינע חנ'עוודיגע ליפעלעך האט געשוועבט יענער אפענ־הערציגער שמייכעל, מיט וועלכען זי האט עמפפאנגען די געסט, וועל־כער איז ניט בלויז געקומען פון גוטער ערציהונג, נור אויך פון איהר אמת'ער אויפריכטיגער נשמה. די געסט זיינען דא געווען די אייגענע וואס ביי נאטאליא מיכאילאוונא, נור עטוואס געמישט מיט מעהר ערנסטע און פארנעהמע הערען. א פראגרעסיווער פאפ איז געזעסען, וועלכער איז געווען בעקאַנט אין גאַנצען פראגרעסיווען רוסלאַנד, א צוויי אקאדעמיסטען, פראפעסארען און איניגע קאדעטישע פאלי־טיקער. די געזעלשאפט פון נאטאליא מיכאילאוונא האט זיך דא געפיהרט ערנסטער, צוריקגעהאלטענער און געלאזט ריידען די עלטערע. סאַפיא אַנדרעיעוונא איז געווען א גוטע בעל־הבית'טע. זי האַט גע־וואוסט די שוואכקייט פון יעדען גאסט איהרען און האט געזעהן, אז ביי איהר אויפ'ן אווענד, זאל יעדער געפינען די דאמע, צו וועלכער זיין האַרץ נויגט. דורכדעם האַבען זיך אויף די „זשור־פיקסען" פון סאפיא אנדרייעוונא געפונען פיעל פון דעם שעהנעם געשלעכט, און זי האַט געקאנט אזוי צוזאַמענשטעלען די ליסטע פון איהרע געסט, אז עס זאל נישט ארויסקומען קיינע דיסהארמאניע. אלע האבען זיך געפיהלט ביי איהר גוט און אפילו דער בעריהמטער סאוואַרין איז היינט אויסגעפראנטעוועט אין א קראגען מיט א שניפס און זיצט אין א ווינקעל־שטוב און הערט זיך איין צום געשפרעך, מעשה מענש. צום סוף איז איהם געווארען לאנגווייליג צו זיצען און אויס־צוהערען דאס לאנגווייליגע געשפרעך פון די פראפעסארען, וואו עס האַט זיך געהאַנדעלט וועגען א נייער איבערזעצונג פון דאַנטע אין רוסישען, און האט שוין אויסגעזידעלט א אידישען יונגען מאַן, א דאקטאר פילאזאפיע, וועלכער איז געקומען צופאהרען פון בערלין און מיטגעבראכט ווייניגער'ס אידעען. דער יונגער מאַן האַט זיך

אוועקגעזעצט מיט זיינע געפּרעסטע הייזלעך און האט מיט זיין פּי־לאָזאָפיש קאקעטישער מינע אנגעהויבען אלע ארום צו מוסטערן. סאוואַרין האט איהם אויסגעזידעלט, געפּרעגט, וואס ער וויל דא, דער־נאָך האָט ער פערלאַנגט צו טרינקען. מען האָט איהם דערלאַנגט אויף א זילבערנעם טאַץ, וואָס ער האָט געוואָלט. „יעדען איינעם דאָס, וואָס ער ליעבט", האט עס געהייסען אין דער געזעלשאפט. מען האט גע־לאכט און געקוקט אויף מאקסימאוויטש'ן, וועלכער איז געזעסען אין א ווינקעל און עלעגאנט גערעדט מיט מערי'ן. געזאגט האט מען עס צו סאוואַרינען, נור געמיינט האט מען עס מאקסימאוויטש'ן, וואס די גאנצע געזעלשאפט האט געוואוסט זיין שוואכקייט צו דער אכט־צעהן־יאהריגער, און זיין ראליע, וואס ער וויל שפּיעלען אלס יונגער קאוואלער. צום סוף איז סאוואַרין שכור געוואָרען. די מאדאם פון הויז האט זיך באלד געפונען נעבען איהם און גענומען איהם אונ־טער'ן ארעם און מיט איהר הערצליך לעכלען איהם ארויסגעפיהרט פון סאלאָן און שלאָפען איהם געפיהרט אין דעם צימער, וואס איז שוין פריהער געווען פאר איהם אנגעגרייט צו דעם צוועק. זי האט איהם מיט איהרע ליעבע רייד, ווי א קינד, צוגערעדט, אז ער זאל זיך אויפ'ן בעט לעגען. ער האט זי געפאלגט און זיך אוועקגעלעגט אין אנטהון אויף דעם ריין־אויסגעבעטען בעט. א גוט שמייכעלע האט געשוועבט אויף איהרע ליפּען. זי האט געלעגט איהרע קליינע הענד אויף זיין קאפּ און מוטערליך געקושט איהם אויפ'ן שטערן און איז צוריק צו די געסט ארייננעגאנגען.

דאס געשפּרעך האט זיך באלד געדרעהט ארום די לעצטע גע־שעהנישען — ארום די פּאגראמען. אלע האבען אויסגעהערט מיט גרויס אויפמערקזאמקייט דעם פּראגרעסיווען פּאפּ, וועלכער האט גע־פּרובט צו ערקלעהרען די אכזריות, וואס דער רוסישער פּויער האט ארויסגעוויזען ביי די פּאגראמען. דערמיט, וואָס ער האט די אמונה פערלאָרען. „די ערשטע זאך, וואס די רעוואלוציאנערען האבען גע־טהון, אז זיי זיינען צום פּויער געקומען — האט דער פּאפּ געזאגט —איז נישט געווען איהם בילדונג צו ברענגען, איהם אויסלערנען שריי־בען און לעזען, נור דעם גאט ביי איהם אבצונעהמען. זיי האבען זיין אמונה צום געלעכטער געמאכט און די קירך בעליידיגט. די אמונה האבען זיי ביי איהם צוגענומען און קיין אנדער מאראל ניט געגעבען.

זעלבסטפערשטענדליך, אז עס איז קיין גאט ניטא און קיינער איז ניט איבער אונז, מעג מען גנב'נען, גזל'נען, הרג'ענען און רציחות אנטהון. איז אויסגעגאנגען דער צארן צום שוואכסטען — צום אידען, צו דעם, וואס קאן זיך אם ווענינסטען ווערען, און פאר וועלכען מען וועט זיך אם ווענינסטען אננעהמען".

אלע האבען אויסגעהערט דעם עהרווירדיגען פראגרעסיווען פאטער און צוגעשאקעלט מיט די קעפ און איהם רעכט געגעבען. מען האט בעדויערט די אידען, וואס זיינען דא נעבאך בחנם דאס כפרה־הינ־דעל געווארען. ווארום די געזעלשאפט איז געווען א פראגרעסיווע און מען האט שטארק רחמנות געהאט, און דער שריפטשטעלער אקימאוו האט זיך אנגערופען אין זיין פויערישער, מאלארוסישער שפראך:

— וואס איז דא א סך צו ריידען? איך וועל אייך זאגען, ווי א פראסטער פויער זאגט, דא איז נישטא קיין איד און קיין רוס. ביי אונז אין רוסלאנד זיינען נור צוויי פארטייען: איינע— די רעגירונג, די איבעריגע — אלע זשידעס!

דאס ווארט איז זעהר געפעלען און אלע האבען געלאכט און געזוכט מיט די אויגען מאקסימאוויטשען, און אלע האבען ווי שטענ־דיג געווארט און געוואלט הערען, וואס וועט מאקסימאוויטש זאגען וועגען די פאגראמען. אלע האבען ערווארט פון איהם אנ'אריגינעל ווארט, ער, אלס איד, און וואס פיהלט דערביי אזוי טיעף דעם רוסי־שען גייסט.

אבער מאקסימאוויטש איז אלין געזעסען אין א ווינקעל הינטער א קארב מיט בלומען און האט זעהר בעלעבט גערעדט מיט מערי'ן.

— און אייך געפעלט דא דאס לעבען? און איהר וואלט געוואלט דא בלייבען? — האט מאקסימאוויטש געפרעגט.

— וואס זאל איך זיך נארען?! יא, איך האב פיעל וועגען דעם געקלערט. מיר דאכט זיך, אז דאס איז מיין מיליע, אז איך געהער דא אהער, און איידער נאך איך האב אט דאס לעבען געקענט, האב איך, דאכט זיך, דא אהער אנגעהערט. איך האב דאס געפיהלט, אז איך וועל שוין נישט קאנען לעבען אין אן אנדער געזעלשאפט. מיר געפעלט דא דאס לעבען.

— איהר זייט א ציגיינער־קינד, — האט מאקסימאוויטש גע־לאכט.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— האָט איהר נישט געהערט, אז עס זיינען דאָ אזעלכע קינדער, וואָס ווערען געבוירען ביי אנשטענדיגע עלטערן, און האָבען אַ נייגונג צום ציגיינער־לעבען? אונבעוווסט קומט צו זיי דאָס געפיהל, און אז זיי דערהערען צופעליג פאַר זייערע פענסטער זינגען דורכציהענדע ציגיינער, ציהט זיי אהין צו די ציגיינער. און עס כאַפּט זיך טייל־מאָל אזאַ מיידעל אויף און געפינט זיך פּלוצים אין אַ לאַגער פון ציגיינער און ווייסט נישט, ווי אזוי זי איז אהין געקומען. דאָס איז אַ ציגיינער־קינד.

— גלויבט איהר, אז איך בין אַ ציגיינער־קינד? — פרעגט מערי איהם קוקענדיג אין די אויגען אריין.

— איהר האָט דאָס אליין געזאָגט, — לאַכט מאַקסימאָוויטש, — איהר קאָנט אין קיין אַנדער געזעלשאַפט שוין נישט זיין.

— דאָס איז וואהר, — איבעריגענס, דאכט זיך מיר, איהר האָט רעכט. יאָ, איך בין אַ ציגיינער־קינד, און מיין צוקונפט איז אין דעם ציגיינער לאַגער. איך האָב אמאָל אַ חלום געהאָט. עס דאַרף זיך נור דער ריכטיגער ציגיינער געפינען.

— האָט איהר דען נישט דעם ריכטיגען ציגיינער געטראָפען? — פרעגט מאַקסימאָוויטש.

מערי האָט די מינוט דערזעהן קאָוואַלסקי׳ס פינקעלנדע אויגען, וועלכער איז געזעסען געגענאיבער זיי אין אַ צווייטען ווינקעל און איז אויפפאַלענד אליין געזעסען און בעטראַכט יעדע זייער מינע, און האָט גאָרנישט בעהאַלטען זיין אייפערזיכטיגקייט פאַר דער געזעל־שאַפט, וואָס די געזעלשאַפט האָט אויך גוט בעמערקט.

— דאָס וועט זיך נאָך ווייזען, — האָט זי געזאָגט.

— אַ, דער ציגיינער וועט זיך שטענדיג געפינען, — האָט מאַקסי־מאָוויטש געשמייכעלט.

— דענקט איהר אזוי?

די געזעלשאַפט האָט שוין לאַנג בעמערקט מאַקסימאָוויטש׳עס אויפפאַלענד־פערטיפטעס געשפּרעך מיט מערי׳ן און קאָוואַלסקי׳ס אליין־זיצען. דאָס האָט ארויסגערופען גלייך־ווערטלעך פון די לצים

אין די ווינקעלעך און א שטיל פערשטיקטעס לאכען. די מאראם פון הויז, וועלכע איז וואך געווען אויף אלץ, וואס קומט פאר צווישען איהרע געסט אין איהר סאלאן, האט דאס בעמערקט, און כדי אויס־צומיידען דאס געריידעריי, איז זי צו צו מאקסימאוויטש'ן און פריינד־ליך אנגעהויבען צו ריידען מיט מערי'ן, זי געגומען אונטער'ן ארעם און אנגעהויבען זי צו פיהרען איבער'ן סאלאן, ריידענדיג מיט איהר וועגען פעטערבורגער טהעאטער.

מאקסימאוויטש איז צו צו די מענער און אנגעהויבען זיך צו־הערען צום געשפרעך, וואס ווערט געפיהרט.

ער האט בעמערקט, אז אין דער געזעלשאפט הערשט א לייכטער טאן איבער זיין אויפפאלענדער צוזאמען־זיצען מיט מערי'ן און האט געוואלט צוריק אויפהויבען זיין כבוד אין די אויגען פון דערגעזעלשאפט. ער האט נאכאמאל אנגעקניפט דאס געשפרעך איבער די פאגראמען און געזאגט א מיינונג, אז די אורזאכע פון די פאגראמען דארף מען זוכען ניט אין די אויסערליכע סבות, נור אין דער טיפעניש פון דער רוסישער נשמה. דאס האט פעראינטערעסירט די געזעלשאפט, און אז ער האט געזעהן, אז ער האט דעם עולם פעראינטערעסירט מיט זיינע רייד, האט ער מיט א גרינגשעציגען בליק ארומגענומען די אלע מיטגליעדער פון דער געזעלשאפט, ווי ער וואלט זיך ערשט געוואלט איבערלעגען, צי עס לוינט זיך צו ריידען פאר זיי. ער האט פער־קנייטשט דעם שטערן, פערמאכט די אויגען און געהאלטען א לאנגע רעדע אין זיין גלענצענדען רוסיש, אין שטארקע ווערטער, רייך אין גייסט, ארויסווייזענדיג דערין זיין קענטעניש.

— אום צו פערשטעהן די נשמה פון רוסישען פויער, מוז מען געהן צו זיין לאנדשאפט, מוז מען קענען די געזיכטער פון זיינע הייליגע, צו וועלכע ער בעט, ווי ער שטעלט זיך זיין גאט פאר. און ער האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען די רעליגיעזע סלאווישע בילדער, און פון דעם איבערגאנגען צום מיסטיציזם פון רוסישען פויער און האט עס פערגלייכט מיט דעם מיסטיציזם פון דעם אידישען חסידיזם, גערעדט איבער די מאראל פון דער ערד ביים רוסישען פויער און זי פערגלייכט מיט דער מאראל פון די ביבעל־העלדען. דער צארן, וואס האט זיך ארויסגעריסען פון דער רוסישער נשמה — דאס קומט פון פער־

צווייפלונג, פון זיין גאָט זוכעניש; אין יעדען רוסישען פויער ליעגט אַ שטיק פון דאָסטאָיעווסקי'ס אונרוהיגע זוכענדיגע נשמות. מען דערקענט עס באַלד, ווי ער מאָלט זיך זיינע הייליגע בילדער. די געזיכטער פון די רוסישע הייליגע זיינען פול מיט גרויזאמקייט, מיט שרעק, אַזוי מאָלט ער זיך זיין גאָט. און זיין צאָרן־אויסברוך איז געווען נישט בלויז צו אידען. ער וואָלט זיך מיט דערזעלבער פערצווייפלונג געוואָרפען אויף זיין אייגען קינד. ער האָט אויסגעקליבען דעם אידען, ווייל דער איד איז איהם דער נאָהענסטער, ער איז איהם דער היימישער. אָבער זעהט איצט זיין חרטה־געפיהל. אין קיינעם וועט איהר נישט געפינען אַזאַ געפיהל פון בענקשאַפט, ווי ביים רוסישען פויער. ער ליעגט אודאי איצט, דער פויער, און נישט נור ער בעדויערט דאָס, וואָס ער האָט געטהאָן, נאָר מיט די פערבלוטיגטע הענד העלפט ער נאָך פערבינדען די אידישע וואונדען, צוזאמעננעהמען זיין צובראָכען אָרימקייט. האָט דורך ארץ פאר דעם מענשען, וואָס טראָגט אין זיך אַזאַ שטן און וואָס קאָן דערנאָך אַזוי חרטה האָבען, — האָט ער אויסגעפיהרט זיין רעדע.

זיין רעדע, וואָס איז פול געווען מיט פאַטעטיש־מיסטישער בעגייסטערונג פון רוסישען פויער, האָט גראָד נישט געמאַכט קיין גרויסען איינדרוק אויף דער געזעלשאַפט. נור די דאַמען האָבען זיך ארומגעשטעלט ארום איהם און געשלונגען זיינע ווערטער. ער האָט געזעהן דורך די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט, מערי'ס בלישטשענדע אויגען, וועלכע האָבען איהם גלייך געקוקט אין פנים אריין. ער האָט צופריעדען געשמייכעלט און גערעדט גאַניז גלייכגילטיג מיט דער מאַדאַם פון הויז, לאָזענדיג זיך בעוואונדערן פון די דאַמען.

— אַה, טייערינקער, האָסטו מיר פון הארץ אראָבגערעדט, מיין קראַנק הארץ האָסטו מיר געהיילט מיט דיינע ווערטער, — איז צו צו איהם פעאָדיוס מיט אויסגעשטרעקטע הענד, — מיין נשמה האָסטו מיר געהיילט, מיין פאטערלאַנד האָסטו מיר צוריקגעגעבען, מיין ברודער, דעם רוסישען פויער, צוריקגעקעהרט. לאָז דיר קושען, טייערינקער.— פאַלט ער ארויף אויף מאַקסימאָוויטש'ן, איך האָב קיין צייט ניט, מוז אין רעדאַקציע צוריקגעהן, עס וועט איצט אודאי זיין די איינצעלהייטען פון פאָגראָם צו בעשרייבען, איך מוז נאָך דאָס לייט־ארטיקעל מאַכען. בלייב געזונד, מיין טייערער, — און לויפט שנעל ארויס פון צימער.

מאַקסימאָוויטש האָט געשמייכעלט, אויסהערענדיג פּעאָדיוס'ס לויב, און האָט אויף מערי'ן געקוקט. ער האָט געזעהן, ווי קאָוואַלסקי שטעהט מיט איהר אין אַ ווינקעל און רעדט מיט איהר זעהר האַסטיג. ער האָט זיך ארויסגעמאַכט פון פּעאָדיוס'ן און איז צו צו זיי.

— אַח, איהר געהט שוין אַהיים! און איך האָב נאָך מיט אייך געוואָלט אַביסעל פּערברענגען. פּילייכט, געהען מיר וואו אינאיינעם?

— איהר זייט אַ קאָקעט און רעדט אין די סאַלאָנען, כדי צו אימ־פּאָנירען אַזעלכע אַכטצעהן־יעהריגע נארישע מיידלעך, — ווי זי איז, — ווייזט קאָוואַלסקי אויף מערי'ן.

— וואָס? — שרייט האַלב אויס מאַקסימאָוויטש און ווערט בלייך. ער האָט זיך אָבער באַלד געפונען, פּערצויגען דעם שטערן און געזאָגט צו קאָוואַלסקי'ן מיט פּעראַכטונג:

— ווער זייט איהר דאָס אַזעלכער? איך קען אייך גאָרניט!

קאָוואַלסקי האָט באַלד מיט געוואַלד ארויסגעצויגען מערי'ן פון סאַלאָן און זיי האָבען פּערלאָזט דאָס הויז.

מאַקסמיאָוויטש איז איבערגעבליבען און זיי נאָכגעקוקט מיט זיין פּעראַכטענדען שמייכעלע און זיך געמאַכט גלייכגילטיג ריידען מיט זעם בכבוד'ן פּאָפּ און פיעל נאָך גערעדט מיט איהם וועגען די רעליגי־עזע אַלטע בילדער, און האָט דאָ ארויסגעוויזען זיין גאַנץ קענטעניש.

ביים טיש האָט מען פיעל גערעדט וועגען מאַקסימאָוויטש'עס רעדע. דער יונגער כאָמאָוו האָט געטרונקען אויף זיין וואויל, די גע־זעלשאַפט האָט אונטערגעכאַפּט און מען האָט געהאַלטען הויכע לויב־רעדעס אויף דעם רוסישען פּויער. מען האָט דערביי דערמאָהנט טאָלסטאָי'ען, משה רבינו, און אקימאָוו האָט גערעדט די גאַנצע צייט מיט דעם רוסישען פּויערישען אַקצענט. מאַקסימאָוויטש האָט אַלץ גלייכגילטיג צוגעהערט און צוגעשמייכלט לייכט, ווי עס הייסט: איך טהו אייך צוליעב און הער אייך אויס, אָבער וואָס קענט איהר מיר, מישטיינס געזאָגט, זאָגען?...

אַהיים געקומען אין ביקאָוו'ס וואָהנונג, האָט מאַקסימאָוויטש גע־טראָפען דעם קאָמיסאַר פון זיין צירקעל, מאַכענדיג אַ רעוויזיע אין דער וואָהנונג פון דעם שוישפּיעלער ביקאָוו. דערזעהן מאַקסימאָ־וויטש'ן, האָט דער קאָמיסאַר געפרעגט:

— ווער ביזטו? ווי הייסטו? א פאס האסטו?

מאַקסימאָוויטש האָט זיך גלייך געשטעלט און געזאָגט:

— איך? איך הייס יאנקעל ליכטענבערג און בין פון קאָוונא.

— און מיט וואָס פאר א רעכט וואָהנסטו אין פעטערבורג?

— איך? — האָט מאַקסימאָוויטש געזאָגט מיט אַן אויפגעהויבענעם קאָפּ, מיט דער האַנד אויפ'ן האַרץ און מיט פּאַטאָס — איך בין א דיענער ביים באַראָן גינצבורג!...

— און וואָס טהוסט דו דאָ? אהיים שלאָפען צו דיין בעל־הבית.

מאַקסימאָוויטש האָט די שטוב פערלאָזט

דאָס זעכצעהנטע קאַפּיטעל.

מאַקסימאָוויטש איז איצט געגאַננען אליין איבער די טונקעלע גאַסען פון פעטערבורג און האָט ניט געהאַט וואו זיך אהינצוטהאָן. שכורים האָבען די גאַסען אָנגעפּיללט, געוואַקעלט זיך, געשריען, ליע־דער געזונגען, שכור'ע פראַסטיטוטקעס האָבען זיך אין די אָרעמס גע־וואָרפען. ער האָט געטראַכט וועגען דעם פּסוק פון נייעם טעסטאַמענט, וואו קריסטוס זאָגט: „און גאָט'ס זוהן האָט ניט וואו דעם קאָפּ אני־דערצולעגען". אויסגעטהאָן האָט ער פון זיך איצט אַלע מאַסקעס און אַלע קליידער און איז געבליבען א נאַקעטער שטעהן דאָ אויף די פעטערבורגער גאַסען. און א בענקעניש האָט איהם ארומגענומען מיט וועמען צו זיין, איצט וועמען ביי זיך צו האָבען, וואָס קען איהם, וואָס ווייסט, ווער מאַקסימאָוויטש איז. ער האָט מורא געהאַט פאר דער גאַס, פאר דער רויהייט, פאר די שכורים. עס איז איהם איינגעפאלען פעאָדיוס. פעאָדיוס האָט אַן אייגענע וואָהנונג, און ער האָט אַן איז־וואָשטשיק גענומען און איז אַהין געפאָהרען צו פעאָדיוס'ן.

פעאָדיוס איז אוועק פון סאָפיאַ אַנדריייעוונאַ אין דער רעדאַקציע, וואו ער האָט געאַרבייט. עס איז געווען איינע פון די פּראָגרעסיווע צייטונגען אין רוסלאַנד, דאָרט האָט ער בעקומען די לעצטע ידיעות, וואָס זיינען געלאָפען פון די קאָרעספּאָנדענטען און זיינען פול נע־

ווען מיט שרעקליכע איינצעלהייטען פון די פּאָגראָמען. דאָס אכזריות, מיט וועלכע די אידישע קינדער זיינען געוואָרען געטויט, האָט איהם אזוי ערציטערט, אז דער זשורנאַליסט האָט זיך צום ערשטען מאָל אָב־געזאָגט צו שרייבען אַ לייט־אַרטיקעל, וואָס האָט געזאָלט זיין דער פּראָגרעסיווער פּראָטעסט פון רוסלאַנד געגען די פּאָגראָמען און איז אוועק אַהיים.

אז ער איז אַהיים געקומען, האָט ער פערשלאָסען די טהיר הינטער זיך, ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דער שטוב, ארויסגענומען דעם טלית פון הינטער אַ טיעף בעהעלטעניש פון שראַנק — דעם טלית, מיט וועלכען ער פאָהרט אין געהיים אויף יעדען יום־כפּור קיין ווילנאָ, אין שוהל אריין דאַוונען, און אוועקגעלעגט איהם פאר זיך אויף'ן טיש, האָט געוואָרפען אַ בייזען בליק אויף דער איקאָנע, וועלכע האָט געברענט אין אַ ווינקעל שטוב. דאָס געזיכט פון פּעטרוס'ן, פון דעם אידישען פישער, פון וועלכען ער פלעגט אזוי אָפט ריידען אין דער אי־דישער געזעלשאַפט, אז עס איז אזוי אידיש, אז עס דערמאָהנט איהם אָן דעם פאָטער'ס געזיכט, און ער פיהלט זיך אזוי נאָהנט דערצו — איז איהם איצט פרעמד און שלעכט געווען. ער איז ארויפגעקראָכען, פערשטעלט עס מיט אַ האַנדטוך. פון דער קיך האָט זיך דערהערט דער דיענסט'ס שטים, ווי זי זאָגט עפּעס, האָט ער זיך דערשראָקען, שיער ניט אראָבגעפאַלען און האָט אריינגערופען: „נאַטאַשאַ, נאַ־טאַשאַ! בלייבט דאָך שטיל אויף אַ מינוט!“ דערנאָך האָט ער אָנגעשטעלט דעם גראַמאָפאָן, וואָס ער האָט ביי זיך אין שטוב געהאַט, און געלאָזט זיך שפּיעלען „כל נדרי“, ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דער שטוב און אָנגעקוואָלען מיט דער מעלאָדיע פון „כל נדרי“ און מיטגעכאַפּט דעם טאָן: כ־ל נ־ד־ר־י! און אמת'ע אידישע טרעהרען, אפשר די איינציגע אמת'ע טרעהרען, וואָס ער האָט פערמאָגט, האָבען זיך איהם געוויזען אין די אויגען.

נור באַלד האָט מען געקלונגען אין דער טהיר. פּעאָדיוס איז אַ בלייכער געוואָרען און אַ דערציטערטער האָט ער גערופען דורך דער טהיר צו דער דיענסט: „נאַטאַשאַ, נאַטאַשאַ! עפען נישט!“ ער איז פלינק ארויף אויף דעם שטוהל, אראָבגעכאַפּט דעם האַנדטוך פון דער איקאָנע, בעהאַלטען דעם טלית אין שראַנק אריין, ארויסגעשטעקט דעם קאָפּ אין טהיר און האָט געפרעגט:

— ווער? אַה, דאָס ביזטו, מאַקסימאָוויטש, טייערינקער, טפו, זיך דערשראָקען, געמיינט אַ קריסט. קום אריין. הער, וואָס איך האָב דאָ, הער — לאָזט ער דעם גראַמאַפאָן — איז דאָס נישט קיין פּרינצען־ליעד? דאָס איז דאָך אַ פּרינצען־ליעד, דאָס האָבען דאָך אונזערע עלטערען געזונגען. הער, טייערער, ווייסט, זיי האָבען דאָך אונז שוין ווידער געשלאָגען. איך קום פון דער רעדאַקציע. קיעוו, טייערינקער, ערגער פון קישינעוו. קליינינקע קינדערלעך — לעגט ער פּשוט צו אויף אידיש — קליינינקע קינדערלעך — ווייזען זיך איהם טרערען אין די אויגען — פאַרוואָס? הער דאָס ליעד, דאָרט קוק נישט — ווייזט ער צו דער איקאָנע — עס האָט אונז פיעל צרות אָנגע־טהאָן. קליינינקע קינדערלעך! איך וועל אוועקפאָהרען קיין ירושלים, ווי איך בין אַ איד, קיין ירושלים. אָט ביי דעם טלית דאָ, ווייזט ער אויף דעם שראַנק, מגייר זיין זיך, צוריק אַ איד ווערען. דיר וועל איך די ביבליאָטעק פערשרייבען, פאַר מיין יורש דיך מאַכען נאָך מיין טויט, אַזוי זאָל מיר גאָט העלפען. וואָס? דעם סינאָד רייכער מאַכען? דיר אַלץ פערשרייבען, און אַליין פאָהרען קיין ירושלים, וועסטו זעהן. עס איז אַ פּרינצען־ליעד, אַ ליעד פון קעניגען איז דאָס. קליינינקע קינדערלעך האָבען זיי גע'שחט'ן פאַר די מוטערס אין די אויגען. אידישע ביינדעלעך, אָרים אידיש קינדער־בלוט — האָט ער אָנגעהויבען צו ריידען אידיש, און איז געפאַלען אויף מאַקסימאָוויטש'עס ברוסט, און האָט אָנגעהויבען ביטערליך, הויך צו וויינען.

מאַקסימאָוויטש האָט זיך אויסגעצויגען, שטעהן געבליבען, ערנסט געוואָרען, דעם שטערן פערקנייטשט, די ליפּען פערצויגען אין אַ ביטערער גרימאַסע.

— זיי האָבען מיך פון מיין שטוב אַרויסגעיאָגט.

— ווער? — פרעגט פעאָדיוס.

— די, וואָס האָבען אונזערע קינדער גע'שחט'ען, — רעדט מאַק־סימאָוויטש פּראָסט אידיש.

זיי האָבען זיך ביידע אוועקגעזעצט מיט געזונקענע קעפּ, און דער גראַמאַפאָן האָט פאַר זיי געשפּיעלט „כל נדרי“.

דאס זיעבענצעהנטע קאפּיטעל.

אז קאָוואלסקי און מערי זיינען אַהיים געפאהרען פון אבענד, האָבען זיי דורכ'ן גאַנצען וועג קיין וואָרט נישט גערעדט. געזעסען זיינען זיי יעדער בעזונדער אין זיין ווינקעל און געוועזען פערטיעפט אין זייערע געדאנקען. אז זיי זיינען אַהיים געקומען, האָט מערי גע־וואָלט אריין צו זיך אין צימער. קאָוואלסקי האָט זיך אָנגערופען: „איך מוז מיט דיר עפּעס ריידען". זי האָט איהם אָנגעקוקט נישט בייז, נור ווי עפּעס מיט מיטלייד, און ער איז אריין צו איהר אין צימער.

— איך האָב בעשטימט מאָרגען אָבצופאהרען פון פּעטערבורג, — האָט קאָוואלסקי געזאָגט.

אַנשטאָט זי זאָל פערשווייגען, אָדער מיסטרויאיש קוקען אויף איהם, האָט זיך קאָוואלסקי פערוואונדערט צו הערען מערי'ס פריינד־ליכע שטים:

— אזוי? וואוהין?

— איך וויים נאָך נישט וואוהין, נור איך וויל אָבפאָהרען פון פּעטערבורג.

מערי האָט געשוויגען.

— איך וויים נישט, וואָס דו האָסט בעשטימט, נור דיך אין פּע־טערבורג וועל איך נישט לאָזען, — האָט קאָוואלסקי געזאָגט פעסט און בעשטימט.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט: „ווי הייסט?"

— איך וועל דיך נישט לאָזען אין פּעטערבורג. איך האַלט עס פאר מיין פפליכט דיך פון דער קינסטלער־אַטמאָספערע ארויס־צונעהמען.

— פאר א פפליכט? — האָט מערי געשמייכעלט, — געגען וועמען האָסטו זיך דען פערפפליכטעט?

— געגען מיר אליין.

— ווילסטו מיך, הייסט דאס, נעהמען מיט געוואלד?

— אז עס וועט אויסקומען, — האט קאוואלסקי געזאגט זעהר געלאסען און רוהיג.

מערי האט איהם געקוקט אין פנים אריין און האט געזעהן, אז ער מיינט דאס ערנסט, און עס איז בעשטימט, און אז ער איז גרייט אויסצופיהרען זיין פלאן, אפילו ווען עס זאל קומען צו אן עפענטלי־כען סקאנדאל.

זי האט זיך אביסעל דערשראקען.

— און אז איך וועל נישט וועלען?

— וועל איך בענוצען געוואלט, — האט ער געזאגט גאנץ בע־שטימט.

— אבער דאס איז דאך קאמיש!

— רוף עס, ווי דו ווילסט, אבער איך וועל דאס באין אופן נישט דערלאזען. איך וואלט עס מיר קיינמאל נישט געקענט מוחל זיין צו פאהרען און דיך דא איבערלאזען אין דער פער'עפּוש'טער לופט פון דער קינסטלער־מיליע. דו ביזט א קליין נאריש מיידעל, וואס האט זיך דעם קאפ פערדרעהט פון א פאר ביכלעך, און אז דו הערסט אזא מאקסימאוויטש'ן ריידען, לויפסטו צו איהם. דאס איז ליטעראטור און דו ביזט א אידיש „ליטעראריש" מיידעל. מען דארף דיך מיט גע־וואלט אוועקנעהמען פון דער סביבה, ווען דו אליין האסט קיין שכל ניט.

מערי איז רויט געווארען פאר קרענקונג. יעדעס ווארט האט א וואונד אויסגעבריהט אין איהר הארץ. אבער זי האט געקוקט אין זיי־נע אויגען אריין, אין זיינע ווערטער האט זי געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין גרויסען אייפערזוכט און זי האט געוואלט, ער זאל זי וואס מעהר אויסזידלען, וואס שטארקערע ווערטער זאגען.

— גאט, ביזטו גראב! — האט זי אויסגערופען, — ביזטו אונ־קולטורעל!

— רוף עס ווי דו ווילסט, און דיך דא לאזען וועל איך נישט. אזעלכע אלטע, אבגעלעבטע יונגען, ווי דיין מאקסימאוויטש איז קאנען גוט געפינען דעם שליסעל צו אזעלכע נארישע אידישע מיידעלך, ווי דו ביזט, און די „ליטעראטור" פערשטעלט — די געפארבטע האהר און דאס גערונצעלטע פנים.

— ווילסטו מיך, הייסט דאָס, מיט געוואַלט אוועקנעהמען. אַח, אַח! — האָט מערי מעהר געלאַכט אויס פרייד פון זיין אייפערזוכט, איידער אויס קרענקונג.

אין אַ פּאָר מינוט ארום.

— און וואו ווילסטו מיך דאָס מיט געוואַלט נעהמען?

— אַז דו ווילסט, פאָהר מיט מיר אין די קארפּאַטען אין זאקאָפּאַנע, מיר וועלען דאָרט וואָהנען ווייט פון מענשען. דו ווייסט, ווי איך האָב דיר ליעב, — האָט ער פערשעמט אַבגעבראָכען אין מיטען.

זי האָט מיט אַ פול הארץ נחת אויסגעהערט זיין פערשעמטע ליעבע און דאָך האָט זי זיך אָנגערופען:

— מיט דיר פאָהרען? ניין, דאָס איז קאָמיש — איך האָב דיך פיינט.

זי האט געוואוסט, אַז די ווערטער זיינען איהר טויט־אורטהייל קאָוואלסקי, וועלכער איז שטאָלץ, וועט נאָך איינמאָל נישט איבער־ריידען זיין וואונש — וויפיעל ער זאָל נישט ליידען דעריבער, און דאָך האט זי צוגעגעבען:

— עס וואָלט פאר מיר געווען דער גרעסטער אומגליק.

— איז פערפאַלען, איז פערפאלען, — האט ער געביסען זיינע ליפען, זיינע נעגעל, בלייך געוואָרען און געפיהלט, ווי עפּעס וואָלט זיך געריסען אין זיין הארץ. — איז שנייע דא אויף דער וועלט, זיינען בערג דאָ, און מאָרגען־גרוי און פייכטער טוי. אַ, עס איז אַ גוט בעהאַלטע־ניש, אַ פאַנצער איז דאָס, קאָן אונז גאָרנישט געשעהן, אַז דו ביזט איינגעטונקט אין דער ארבייט, אַז דו זעהסט דאס ליכט פון די בערגער, קאָן דיר גארנישט געשעהן.

— איך ווייס עס, איך ווייס עס, — האט מערי געזאגט, און ווי טרעהרען וואלטען זיך איהר געוויזען אין די אויגען, — אייך קאָן גארנישט געשעהן, אייך קאָן מען גאר נישט טהון. איהר האט אייער קונסט, זי בעשיצט אייך פון אלץ, איהר זייט נישט ווי דער נארישער מישא, וועלכער האט גארנישט מעהר, גארנישט מעהר. אבער איהר ליעבט נישט, איהר קאנט נישט ליעבען, איהר ווייסט נישט פון דעם גרויסען געפיהל, נישט, וואס הייסט אינגאנצען זיך נעהמען און אוועק־געבען זיך. איהר זייט פערקויפט, ריענט צו אנ'אבגאט, צוערשט

אנ'אנדערען די שבועה געשווארען, דערנאך ערשט זיך. א, איהר קאנט נישט ליעבען, איהר האט זיך אליין נישט, איהר קעהרט אן ווענען אנדערש. ניין, ניין, איך קאן מען גארניט טהון, גארנישט טהון.

קאוואלסקי איז געשטאנען אנ'אויגענבליק און עס האט זיך איהם געדאכט, ווי מען וואלט איהם א שרעקליך טויט־אורטייל געלעזען. זי האט איהם אויסגעזאגט דעם טיעפען סוד, פון וועלכען ער האט ניט געוואוסט צו קלעהרען. זי האט רעכט, אז טיעף דארט אין הארץ ביי איהם איז איהם אייגענטליך אלץ איינס, צו זי וועט יא מיט־פאהרען מיט איהם, צי ניין. יא, ער ווייסט אייגענטליך נישט פון דעם גרויסען געפיהל, וואס הייסט „ליעבע אדער טויט“, אז ער שטעהט א נאקעטער פאר איהר. און אין אמת'ן ארט איהם ווענוג די גאנצע מעשה. און פארוואס איז אזוי? צי וועט ער שטענדיג אינערליך אזוי גלייכגילטיג בלייבען? צי איז גאר נישטא, וואס זאל איהם טיעפער ריהרען? און ער האט זי דאך ליעב — איהרע האאר, איהרע הענד, איהרע קליינע דינע ליפען. ווי האט ער זיך איצט געוואלט ווארפען פאר איהר צו איהרע פיס, זי קושען און וויינען און שרייען: „עס איז נישט וואהר! א, איך קאן ליעבען, איך קאן אויך אוועקשענקען, אלץ אוועקשענקען, אלץ אוועקשענקען“.

נור ער האט געוואוסט, אז עס איז נישט וואהר, אז עס איז נישט וואהר. ער האט זיך געפיהלט, ווי ער וואלט געקומען אויף א חתונה, און ער איז צו דער חתונה נישט גרייט... ער האט ניט געקאנט קיין ליגען זאגען די מינוט, האט ער אהן א ווארט די שטוב פערלאזט און איבער די גאסען געגאנגען.

אז מערי איז אליין געבליבען, איז זי אויף איהר דיוואן געפאלען; זי האט איהר קליין געזיכט אין איהרע ביידע קליינע, קאלטע הענד איינגעהילט און האט וועגען מישא'ן געקלעהרט. זי האט זיך געוואלט דערמאהנען יעדע איינצעלהייט פון זיין פערגעטערונג, פון זיין איבער־געבענהייט צו איהר, זיין בליק, זיין פנים, ווען ער קוקט זי אן, זיין פרייד, וואס יעדעס איהר פריינדליך לעכלען רופט ארויס אין איהם. זי האט זיך געוואלט דערמאנען אן מישא'ן און איהם ליעב האבען. זי האט זיך אבער באלד אליין געפונען אין דער לאגע, וואס קאוואלסקי. דער געדאנק וועגען מישא'ן האט זי געלאנגווייליגט, זיין בילד איז צורונען צווישען איהרע פינגער און די עראינערונגען זיינען צופלאסען

געוואָרען. פֿאַר איהרע אויגען האָט זיך געשטעלט קאָוואַלסקי, קאָ־וואַלסקי מיט זיין קאַלטער גלייכגילטיגקייט. זי האָט זיך דערמאָהנט אָן מאַקסימאָוויטש'עס ווערטער וועגען דעם ציגיינער־קינד און זי האָט עס פּלוצלינג דערפיהלט, דאָס ציגיינער־קינד, וואָס איז בעהאַל־טען אין איהר טיעף. יאָ, זי האָט אין זיך אויך פון דעם כשוף, וואָס קאָוואַלסקי; אז אייגענטליך טיעף אין איהר איז אויך עפּיס הויל, איז איהר אויך אַלץ איינס...

זי האָט זיך אויפגעהויבען און, ווי אַ צובראָכענע אונטער דער לאַסט פון קאָוואַלסקי'ס ווערטער, געגאַנגען אויספיהרען זיין בעפעהל, זיך די זאַכען איינפּאַקען אין קאַסטען.

צו מאָרגענס, ווען קאָוואַלסקי איז אריינגעקומען, האָט ער שוין געפונען די זאַכען איהרע איינגעפּאַקט. זי האָט געוואַרט, אַז ער זאָל אָנהויבען אַנ'אַנדער טאָן. ער איז אָבער געווען ערנסט און גלייכ־גילטיג. זעהר פריינדליך צו איהר, האָט ער געפרעגט וואָס זי דאַרף צו דער רייזע, און איהר מיטגעבראַכט קליינינגקייטען. זי איז געוואָרען בייז, שווייגענדיג און פערקלעהרט. ער האָט געהייסען דעם מענש די זאַכען אראָבנעהמען און דעם איזוואָשטשיק רופען צו דער באַהן צו פאָהרען.

אַז זיי זיינען פערבייגעפאָהרען די סאַדאָווע גאַס, האָט קאָוואַלסקי דעם קאָפּ פון דער דראָזשקע ארויסגעשטעקט און אין אַ פענסטער בעמערקט אַ רויט טיכעל. ער האָט אויף דעם זייגער געקוקט — עס איז פונקט געווען פיער אַזייגער...

— מיר פאָהרען פאַרביי נאַטאַליאַ מיכאַילאָווּנאַ'ס הויז, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט.

— זאָלען מיר אַראָבגעהן זיך געזעגנען?

— ניין, — האָט קאָוואַלסקי אויסגעשריען, בלייך ווערענדיג און אָנכאַפּענדיג מערי'ס האַנד.

— פאַרוואָס?

— איך בעט דיך — פרעג מיך ניט.

מערי האָט געקוקט אויף איהם און איז בלייך געוואָרען. זי האָט אָנגעהויבען אַלץ צו פערשטעהן. זי האָט מעהר קיין וואָרט ניט גע־

רעדט און דעם קאָפּ געבויגען צו דער ערד. אז זיי זיינען צו דעם וואָקזאַל אָנגעקומען האָט קאָוואַלסקי געפרעגט:

— וואויהין זאָל איך קויפען בילעטען? קיין ווארשוי?

— ניין,איך וויל אהיים, אהיים! — האָט מערי אויסגעשריען.

דורך דער גאַנצער רייזע איז זי געזעסען אין א ווינקעל וואַגאָן, איינגעוויקעלט אין איהר זשאַקעט און איז זעהר בלייך געוועזן. זי האָט ניט געקוקט אויף קאָוואַלסקי'ן, האָט דעם קאָפּ אראבגעבויגען צו דער ערד און איז פערטראַכט געוועזן. מיט צרות האָט קאָוואַלסקי אריינגעבראַכט אין איהר די פרוכטען, וואָס ער האָט מיטגענומען אויפ'ן וועג. קאָוואַלסקי האָט זיך אַלץ געפּרואווט זי אריינצוברענגען אין הומאָר, ער האָט איינציגע מאָל געפּרואווט רעדען וועגען שלום, וועגען צוזאַמען-לעבען, וועגען זיינע פּלענער אויף ווייטער, און פאַר-נאַכט האָט ער איהר דערצעהלט פון זיין ליעבע. זי איז אָבער געוועזן פערשלאָסען און קיין וואָרט ניט אבגעענטפערט. א מעת-לעת זיינען זיי אזוי אבגעפאָהרען. אין מיטען דער-נאַכט זיינען זיי אויף דער סטאַנציע פון איהר שטאָדט אָנגעקומען. קאָוואַלסקי איז מיט איהר אראָב, איהר די זאַכען ארויסגענומען, און א בריטשקע גענומען, און זי אָבגעפיהרט צו איהרע עלטערנ'ס הויז.

די נאַכט איז געוועזן א טונקעלע, מיט וואָלקענס בעלעגט און די גאַסען זיינען געוועזן ווי אויסגעשטאָרבען. קיין מענש ניט. נאָר פון דערווייטענס האָבען זיך געהערט די טריט פון דעם פּאַטרול. צוערשט האָט זי געשוויגען, זיצענדיג אין בריטשקע, נאָר אז קאָוואַלסקי האָט זי געפרעגט:

— האָסט מיר גאָרנישט צו זאָגען, איידער מיר געהען זיך פונאַנדער?

— יא, — האָט זי געענטפערט, און דאָס איז געוועזן דאָס ערשטע וואָרט, וואָס זי האָט גערעדט צו איהם דורך דער גאַנצער רייזע. זי האָט זיך נעהנטער צוגערוקט צו איהם און גענומען זיין פּנים אין איהרע קליינע הענד. קאָוואַלסקי האָט געהערט ווי איהר האַרץ קלאַפּט הויך, און זי האָט מיט שטראַהלענדע, דורכלעכערענדע בליקען געקוקט אין זיינע אויגען אריין.

— זאָג מיר דעם אמת, האָסטו מיט יענער פרוי אין פּעטערבורג געהאַט צו טהאָן?

קאָוואַלסקי האָט איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך בין צוליעב דעם אוועקגעפאָהרען פון פּעטערבורג — האָט ער קורץ און בעשטימט אָבגעענטפערט.

— איך גלויב דיר, — האָט זי געזאָגט און האָט צוגענויגט איהרע ליפּען צו זיינע, און א לאנגער, לאנגער קוש האָט זייביידע בעהאַפטען.

זיי האָבען ביידע געשוויגען. דער איזוואָשטשיק האָט זיך דער־געהענטערט צו זייער וואהנונג. זיי האָבען ביידע געוואוסט. זיי האָבען געוואוסט, אז איצט איז די לעצטע מינוט, אז זאָלען זיך דורכ־ריידען. זי האָט געוואוסט, אז אויב ניט איצט — איז קיינמאָל ניט. און דאָך האָבען זיי געשוויגען, זיינען ביידע געזעסען און געזעהן, ווי דער איזוואָשטשיק דערנעהענטערט זיך צו איהר הויז און געהאַט ביידע דאָס געפיהל, ווי דער טויט־אורטהייל, וואָס זיי האָבען זיך ביידע ארויסגעגעבען, קומט אויף זיי, און קיינער האָט דאָס מויל ניט געעפענט דעם טויט־אורטהייל צו פערניכטען.

דער איזוואָשטשיק האָט זיך אָבגעשטעלט. זיי זיינען אין קאָרי־דאָר אריין. נאָך פיהלט זי זיין ווארימע האַנד, זיין הויך קלאפּענדע הארץ, זי ווארט אויף זיין ווארט, ווען וועט ער עס זאָגען?... דער לעצ־טער האַנד־דרוק, דער לעצטער בליק, די לעצטע בעריהרונג פון זיינע הויך געוואקסענע האָהר. ער שווייגט און דאָס הארץ קלאפּט. זי געהט פלינק ארויף אויף די טרעפּ.

— בלייב געזונד! — און זי קלינגט אָן דעם גוט־בעקאַנטען גלאָק.

ער דערוווייטערט זיך אין דער פינסטערער נאַכט אריין, פון וואַנען ער איז אָנגעקומען.

זי האָט מיט אַמאָל דערפיהלט איהר גאַנץ עלענד און פוסטקייט אָהן איהם, איהר גאַנצע צוגעבונדענקייט צו איהם, און זי וויל איהם נאָכלויפען, נאָכלויפען: „קאָוואַלסקי“! זיך ווארפען פאר איהם אויף די קניע, קושען זיין האַנד: „פערלאָז מיך נישט! פערלאָז מיך נישט!“ שוין האָט זי געמאַכט אַ טריט הינטער זיך — עס איז שוין אָבער צו־שפּעט. די דערשראָקענע טאַטע־מאַמע מיט ווארימע קושען זיינען שוין ארום איהר.

— ארים קינדר! געליבט איז גאָט, וואָס מיר זעהען זיך!

— וואָס מיר האָבען דורכגעלעבט, דורכגעלעבט!

די שטאָדט איז געווען נאָך אַ פּאָגראָם. אָנגעהויבען האָט עס זיך אין מיטען העלען טאָג, ווען מען האָט אַם וועניגסטען גערעכענט דערויף, און אין דעם קווארטאל אויף וועלכען מען האָט גאַרניט גע־רעכנט — אין „ראָוו". אין מיטען העלען טאָג איז געוואָרען אַ געדרו־דער און אַ געשריי אויף די גאַסען. וואָס? ווער? — דאָס האָט קיינער ניט געוואוסט. די געוועלבער פערהאַקט, די לאַדען און טויערען צו־געשלאָסען און די גאַסען אויסגעשטארבען. אַ מענש איז געשטאַנען אי־בער די ליידיגע גאַסען און האָט געשריען אין די פערמאַכטע לאָדען און טויערן:

— אין „ראָוו" האָט זיך אָנגעהויבען!

אז די יונגע לייט, — — — — — — — — זיינען אָנגעקומען צולויפען — — — — — — — — האָבען זיי געפונען דעם „ראָוו" אָבגעשלאָסען. — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — איינינע מוטהיגע יונגע־לייט האָבען זיך געפּרואווט דורכצורייסען. —— — — — — — — — — — — אַנדערע האָבען אָבגעטרעטען, און די יונגע לייט זיינען געשטאַנען ווי משוגעים, ווי אין חלום, און האָבען געקוקט אין „ראָוו" אריין. פון דאָרט האָט מען גאָרנישט געהערט, גאָרנישט געזעהן, נור אַ שטיל ברומען האָט מען פערנומען. ווי אַ ים וואָלט געזאָדען, און פון צייט צו צייט אַ פערשטיקט געשריי, וועלכעס איז אָבגעשטאָרבען אין מיטען. וואָס דאָרט, אין ראוו האָט זיך געטהאָן — האָט קיינער נישט גע־וואוסט...

צווישען די יונגע לייט, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דער זייט „ראָוו", — — — — — — — — — — — איז אויך געווען מישא. די גאַנצע צייט האָט ער ניט אָבגעטרעטען פון ראחעל און דורך גאַנצע נעכט איז ער אומגעגאַנגען מיט זיין רעוואָלווער אין האַנד און געהיט די שלאָפענדע ראחעל — ווייל עס האָט זיך איהם געדאכט אז ער איז פערפליכטעט צו היטען איהר עהרע, נישט בלויז פון מענש־ליכקייט, נור אויך פון פאָלקס־פפליכט, ווארום ער האָט געזעהן אין איהר דעם סימבאל פון דער פערלאָזטער אידישער שוועסטער. און

ווען דאָס אומגליק האָט זיך אָנגעהויבען, האָט זיין מזל געוואָלט, אַז ער זאָל זיך דוקא געפינען אויף דער זייט פון „ראוו", ווייט פון איהר. ער איז דאָ געשטאַנען אַ בלייכער, — — — — — — — — — מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז ראחעל איז דאָרט אליין, אָהן שוץ, אין מיטען דער ראזענדער ווילדקייט. זיין קאָפּ איז געוואָרען אָנגעצונדען פון די פאנטאזיעס, פון דער גרויזאַמקייט, וואָס איז איהם פאר די אויגען געשטאַנען. עס איז איהם אַ חרפּה געווען איצט צו לעבען. אַ פּאָר מאָל האָט ער זיך שוין געוואָרפען — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

דערנאָך האָט ער זי געזעהן. מיט'ן ערשטען אויגענבליק האָט ער אַלץ געוואוסט. די שטוב איז געווען חרוב, צובראָכען אַלץ. צווישען די קאַסטענס ערד און יונגע אויסגעריסענע בליהעכטס איז זי געלעגען בעהאַלטען אין אַ ווינקעל, דאָס פּנים איינגעשטעקט אין קישענס. —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — און צום ערשטען מאָל —

צום ערשטען מאָל! — זינגט מישא האָט זי געקענט, האָט זי דעם קאָפּ ארויסגעריסען פון זיינע הענד און פערשעמט צוריק אריינגעשטעקט איהם צווישען די קישענס.

ער האָט פון אַלץ געוואוסט.

ווי אַ משוגע'נער איז ער אויף איהר ארויפגעפאַלען, האָט זי אָנגעהויבען בעדעקען מיט קושען און איהר אבגעווישט מיט די ליפּען דאָס בלוט פון איהר פּנים.

— מיין שוועסטער, מען האָט דיר שלעכטס געטהאָן!

זי האָט זיך ארויסגעריסען פון זיינע הענד און בעהאַלטען דאָס פּנים אין די קישענס.

אזוי איז זי אבגעלעגען צוויי טעג און נאָרנישט גענומען צו זיך.

מישאַ איז געזעסען נעבען איהר. ער האָט צו איהר קיין וואָרט נישט גערעדט. ער האָט זי נישט געטרייסט, ער איז נור נישט אָבגעטראָטען פון איהר אויף איין מינוט.

דורך די צוויי טעג איז זיין צער צייטיג געוואָרען.

דאָס אכצעהנטע קאַפּיטעל.

אין צוויי טעג ארום איז דאָקטאָר לייזעראָוויטש אהיים געקומען פון טורמע. דאָוויד איז אָבער שוין נישט געוועזען אויף דער וועלט. —

— — — — — — — — — — — — —

פּאָטער און זוהן זיינען די גאַנצע צייט געזעסען צוזאַמען אין איין קאַמער. פאַר־טאָג האָט מען דאַווידען ארויסגענומען און געפיהרט צום געריכט, נאָך מיטאג האָט מען איהם צוריקגעבראכט. דער יונג איז געוועזען בלייך, די ליפּען פערביסען און די אויגען האָבען איהם ארויסגעשטאַרט פון פּנים. — — — — — — — — — — — —

ער איז מיט'ן פּאָטער אבגעזעסען א גאַנצען נאָכמיטאג, ביז אין דער האַלבער נאַכט אריין, און קיין וואָרט נישט דערצעהלט — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

די לעצטע פאָטאָגראַפיע זיינע האָט געוויזען אין כעס צוזאַמענגעביסענע צייהן אויף די ליפּען און גרויסע אויסגעשטאַרטע אויגען...

דאָקטאָר לייזעראָוויטש איז געוואָהר געוואָרען פון זיין זוהנ'ס טויט ווען ער איז שוין פריי געוועזען.

ווען דאקטאר לייזעראוויטש האָט געפונען די טאָכטער אין אַזאַ צושטאַנד — פערבארגען דאָס פּנים אין קישען און קיין מענש ניט געוואָלט אין געזיכט קוקען, האָט ער ביי איהר קיין זאך נישט געפרעגט. ער האָט זי אָבגעוואַשען מיט עטהער, קיין טיעפע וואונדען זיינען נישט געווען, דעם קאָפּ האָט ער איהר געוואַשען, אויסגעטהאָן זי און אין בעט אריינגעלעגט. מיט געדולד און גלייכגילטיגקייט האָט ער אָנגעהויבען צוריק צונויפשטעלען זיין צושטערט אפּטייקעל, די שיינק־לעך צוזאַמענגעשלאָגען, פּאַליצעס צוריק איינגעהאַקט און אָנגעהויבען אויפצוזוכען פון די חורבות ארויס די פלעשלעך מיט רפואות, און זיי צוריקגעשטעלט יעדעס אויף זיין אָרט. זיין געזיכט האָט זיך נישט געענדערט, קיין צער, קיין וועהטאָג איז ניט געווען אָן איהם צו בע־מערקען. נאָר דער רוקען איז אביסעל מעהר איינגעהויקערט געוואָרען און די לעצטע קאָלטנעם אויף זיין אויסגעקראַכענעם קאָפּ זיינען דורך דער קורצער צייט גרוי געוואָרען. שטיל־שווייגענדיג און אריינגעטראָן אינגאַנצען אין דער ארבייט, האָט ער דעם זעלבען טאָג, וואָס ער איז אַהיים געקומען, שוין פּאציענטען אויפגענומען. „דער „ראָוו" קאָן נישט וואַרטען" — האָט ער געשמייכעלט, דערזעהענדיג די ערשטע פּאַציענטען, וועלכע האָבען אָנגעהויבען אריינצוקריכען צו איהם פאר־נאַכט, ווי זיי זיינען נור געוואר געוואָרען, אַז דער דאָקטאָר איז צוריק־געקומען.

— וואָס? שוין ווידער קראַנק? — האָט ער בעגעגענט די פּאַצי־ענטען מיט זיין אריגינעלער פּרעטענזיע, — נישט געקאָנט דערווייל געזונד ווערען, וואָס? — לאָזט מיר נור דאָס אפּטייקעל אויפשטעלען.

אין אַ פּאָר טעג ארום האָט זיך ראַחעל אויפגעהויבען פון בעט. איהר געזיכט האָט זיך ווייניג וואָס געענדערט — דער זעלבער קינדער־שער בליק פון די אויגען. נור הינטער דער אויבערשטער ליפּ האָט זיך אריינגעג'גנב'עט אַ פּרעך שמייכעלע און אַז זי האָט מיט וועמען גערעדט האָט זי יענעמ'ס בליק אויסגעמידען.

קיינער האָט נישט געוואוסט דעם סוד פון דעם שמייכעלע. קיינער האָט זי גאָרנישט געפרעגט און קיינעם האָט זי קיינמאָל נישט דער־צעהלט, וואָס דאָס שמייכעלע בעטייט.

ערשט נעכטען דאָ געווען אין גאָרטען, — האָט מערי געזאָגט.

דאָס נײַנצעהנטע קאַפּיטעל.

עס איז געװעזן אַ פּאָר טעג נאָך מערי'ס קומען. עס איז אַ הער־ליכער פריה־מאָרגען. דער ערשטער פריהלינגס־װינד האָט געװעהט אין מערי'ס אָפענע פענסטער. עס איז געװעזן לאַנגװײַליג צו זיצען אַליין אין דער היים און צו הערען די מוטער דערצעהלען פון די שרעק־ליכע טעג. די עלטערען האָבען זיך געקליבען קיין אויסלאַנד און גע־װאַרט נאָר ביז זיי װעלען פערענדיגען זייערע געשעפטען. זי האָט געזאָלט מיטפאָהרען און איז געװעזן בעשעפטיגט מיט פאַרבערייטונגען. ביז איצט האָבען זי די עלטערען אויף דער גאַס ניט ארויסגעלאָזט, נאָך געװעזן איבערגעשראָקען פון די פּאָגראָמען, און זינט זי איז געקו־מען האָט זי קיין מענש ניט אָנגעזעהן אין די אויגען. מישאַ האָט זיך ניט געװיזען, כאָטש זי האָט איהם געלאָזט זאָגען אז זי איז דאָ, און פון די חבר'טאָרינס האָט מען אויך קיינע נישט געזעהן. נור די שטאָדט האָט זיך שוין געהאַט בערוהיגט: די טויטע זיינען שוין געװעזן בע־גראָבען און די קראַנקע זיינען געלעגען אין די שפּיטאָלען. אין שטאָדט האָבען זיך געבילדעט קאָמיטעטען צו צוטהיילען די שטיצע פאַר יענע, װאָס האָבען געליטען — די שטיצע, װאָס איז געקומען פון אויסלאַנד. יעדער איינער איז געװעזן פערנומען מיט צונויפשטעלען צוריק זיין רואינירטע היים און בעקומען װאָס מעהר געלד פון די קאָמיטעטען. די געשעפטען האָבען זיך שוין געעפענט, דער האַנדעל איז געגאַנגען און די גאַסען האָבען אָנגעהויבען צוריק צו בעקומען זייער געװעהנ־ליך אויסזעהן.

די עלטערן האָבען ערלויבט מערי'ן דאָס ערשטע מאָל אַראָבצוגעהן אין גאַס. דער טאָג איז געװעזן אַ שעהנער, אַ פריהלינגס־הויך איז גע־לעגען אין דער לופט פערשפּרייט, און די בוימער איבער די טראָטו־אַרען האָבען אָנגעהויבען אויסצוציהען זייערע שװאַרצע צװייגען און אויפגעריכט זיך צום פריהלינג. דער הימעל איז געװעזן ריין, און די מענשען אויף דער גאַס — פיעל בעלעבטער און פול מיט האָפנונג. די טויטע זיינען שוין געװעזן בעגראָבען און די איבערגעבליבענע האָבען זיך אריינגעװאָרפען אין לעבען אריין, װאָס איז זיי נאָך איבערגעבלי־בען, און פערגעסען אָן די טויטע.

דאָ און דאָרט האָט מען געזעהן מענשען בעגעגנען זיך, פאַלען איינער דעם אַנדערען אויפ׳ן האַלז און קושען זיך און פרעהען זיך, וואָס מען זעהט זיך ווידער. מערי איז ווייטער געגאַנגען. זי האָט נאָך קיין איינציגען בעקאַנטען נישט געטראָפען. זי איז אָנגעקומען פאַר דעם שטאָדט־גאָרטען און האָט פון דער־ווייטענס בעמערקט מישאַ׳ן, ווי ער געהט זיך אַליין פון הינטער איהר.

ער האָט זי שוין פריהער געהאַט בעמערקט אויף דער גאַס און איז איהר נאָכגעגאַנגען אויף דעם צווייטען טראָטואַר און האָט זי בעטראַכט פון דער־ווייטענס. אויסער רחמנות, האָט ער שוין איצט גאָרנישט געפיהלט צו איהר.

— אַהאַ, מישאַ, — האָט זי מיט פרייד אויסגערופען, גלייך ווי עס וואָלט צווישען זיי גאָרנישט געשעהן.

איהר שטים האָט אין זיין האַרץ עפּיס אויפגעוועקט און ער איז אויס געוועהנהייט רויט געוואָרען און דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען צו קלאַפּען.

— און איך בין שוין אַזוי לאַנג דאָ, און מען זעהט דיך נישט, זיץ אַליין אין דער היים, און קיינער קומט נישט צוגעהן!

מישאַ האָט נאָך קיין צייט נישט געהאַט קיין וואָרט פון מויל אַרויסצוברענגען.

דער גאָרטען האָט זיך בעפרייט פון זיין ווינטער־דעק. דער איבערגעבליבענער שניי האָט געשמאָלצען אין די ווינקלען, און די בוימער זיינען שוואַרץ געווען, הגַבען זיך געטריקענט אין דער פריהלינגס־זון און פויגעל זיינען שוין אומגעפלויגען. דער הימעל איז ריין געווען. אין אַ מינוט אַרום האָט זיך זיי ביידען געדאַכט, אַז דאָס אַלץ, וואָס זיי האָבען דורכגעלעבט אין דער קורצער צייט, איז אַ שלעכטער חלום געווען, און אַט האָבען זיי זיך ערשט ווידער בעגעגענט אין דעם גאָרטען, אין וועלכען זיי פלעגען אַזוי אָפט שפּאַצירען צוזאַמען, ווען זיי זיינען נאָך קינדער געווען.

— טרויעריגע טעג געהאַט, וואָס?

— איך האָב געהאַט — טרויעריגע.

— אין אַזאַ קורצער צייט, גאָט מיינער, מיר דאַכט, איך בין

— מיר דאכט זיך צומאָל אויך אזוי, שמייכעלט מישאַ.

— דאָס אומגליק איז גרויס! יאָ, עס איז וואהר, מיט ראחעל, דאקטאר לייזעראָוויטש'עס טאָכטער, האָט זיך געטראָפען אזא אומ־גליק? — האָט מערי געפרעגט דערשראָקען.

מישאַ איז בלייך געוואָרען און אָבגעענטפערט הויך און שארף:

— ראחעל, דאָקטאָר לייזעראָוויטש'עס טאָכטער איז מיין כלה, און מיט איהר האָט זיך קיין שום אומגליק ניט געטראָפען.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט האַלב פערוואונדערט, צי מיינט ער דאָס ערנסט און האָט בעמערקט, אז ער מיינט דאָס ערנסט.

— איך גראטוליר דיך, — האָט זי אויך ערנסט געענטפערט.

— איך דאַנק אייך, — האָט מישא צורקגעענטפערט.

זיי זיינען נאָךביידע געגאַנגען אַ קורצע ווײַלע צוזאַמען, זיי האָבען זיך אָבער ביידע געפיהלט שלעכט און האָבען זיך צושיידט.

מישאַ איז איצט מיט פלינקע טריט אריינגעגאַנגען אין „ראָוו“. עפּיס אַ גרויסע אידעע האָט איהם געגעבען אַ בליץ אין קאָפּ. — דאָס וואָס ער האָט אזוי פיעל געקלעהרט דעריבער אין דער לעצטער צייט, איז איהם איצט קלאָהר געוואָרען. יאָ, ער האָט עפּיס, עס איז דאָ — חתונה האָבען און אוועק ערגעץ. וואוהין? — דאָס האָט ער נישט געוואוסט, האָט ער נישט געזעהן. נור געפיהלט האָט ער די גרויסע שאַנד און וועהטאָג און זיין מאַכטלאָזיגקייט. דאָס האָט ער געפיהלט. דאָס האָט ע ר דעם וועהטאג, דעם צער — יאָ, בויען די צוקונפט, דאָס וויטערדיגע לעבען אויף ד ע ם צער, וואָס ער טראגט אין זיך.

ער איז געגאַנגען געשווינד, ווי בענייט מיט אַ האָפנונג, מיט אַ וויטען, ווייטען שטראהל, וועלכען ער האָט געזעהן, ווי אויס אַ נעבעל. אידען זיינען געשטאַנען אין „ראָוו“ און צונויפגעקלאַפּט מיט ברעטער זייערע צוואווארפענע חורבות און אויפגעקליבען פון די אָנגעווארפענע הויפענס זייערע זאכען.

ער האָט נישט בעמערקט, ווי ער איז אָנגעקומען צו דאָקטאָר לייזעראוויטש'עס הויז.

זינט עס האָט זיך מיט ראחעל דאָס אומגליק געטראָפען, האָט זי פאר מענשען מורא געקראגען און פלעגט זיך דערווייטערען, ווען אַ

מענש איז אין שטוב אריינגעקומען. דער דאָקטאָר האָט זי גאָרנישט געפרעגט. זי פלעגט זיך אויף גאַנצע טעג איינשליסען ביי זיך אין צימער און קיינעם נישט צוגעלאָזען צו זיך. דער פאָטער האָט מורא געהאַט, אַז זי זאָל זיך אַ מעשה ניט אָנטהאָן און פלעגט האַלטען הינטערן שלאָס אַלע גיפט־געטראַנקען און זי אוים דעם אויג נישט געלאָזט. נור מעהר ווי אַלע פלעגט זי אויסמיידען מישאַ'ן. קוים פלעגט מישאַ קומען צו זיי, פלעגט זי אין צווייטען צימער אריין און אפילו נישט געגריסט זיך מיט איהם. מישאַ האָט בעמערקט, אַז זי וויל זיך מיט איהם ניט טרעפען, האָט ער אויסגעמיטען דאָס הויז.

איצט איז ער אריינגעקומען אונבעמערקט. דער דאָקטאָר איז נישט געווען, ער איז געלאָפען צו אַ קראַנקען. ער האָט זי געטראָפען זיצענדיג ביים טיש און איבערזעצענדיג די צוטרעטענע פלאַנצען אין די קאַסטענס. זי איז זעהר טרויעריג געווען און בלייך. ביי מישאַ'ס אריינקומען איז זי דערשראָקען געוואָרען און זי האָט געוואָלט זיך אויפהויבען און אריין אין אַ צווייטען צימער. מישאַ האָט זי אָבער ביי דער האַנד אָנגעכאַפּט און געזאָגט מיט אַ האַסטיגער שטאַרקער שטים:

— ראחעל, אַנטלויפט נישט פון מיר, איך ליעב אייך, איך ליעב אייך זעהר און וויל מיט אייך חתונה האָבען!

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט ווילד און דערשראָקען. איהר האַרץ האָט הויך געקלאַפּט, זי האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען מיט די צייהן און אַ מינוט נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט זי זיך געגעבען אַ ריס ארויס פון זיינע הענד, אַ בויג ארונטער דעם קאָפּ הינטער דעם טיש און האָט צום ערשטען מאָל אָנגעהויבען צו שלוכצען:

— אָבער איך קאָן דאָך נישט, איך קאָן דאָך נישט!

ער האָט איהר מיט געוואָלט דעם קאָפּ אויפגעהויבען און געקוקט איהר גלייך אין די אויגען אריין:

— דו קאָנסט, דו ביזט מיין ווייב, איך ווייס פון אַלין.

ביי דעם לעצטען וואָרט האָט זי זיך געגעבען פלינק אַ ריס ארויס פון זיינע הענד און געוואָלט אַנטלויפען פון שטוב ארויס.

מישאַ האָט זי אָנגעכאַפּט פאַרביידע הענד, גענומען איהר קאָפּ און ווידער איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין:

— ווילסטו ניט, גנעה איך און לעג זיך אנידער א טויטער פאר דיינע אויגען.

זי איז דערשראקען געווארען. זי האט געזעהן אין זיין בליק, אז ער וועט עס טהאן און זי האט אנגעהויבען צו ציטערען:

— אבער, מישא, איינציגער מישא, — האט זי ארויסגעשטאמעלט די ווערטער אין אידיש, און איז געפאלען אויף זיין הארץ און האט הויך און לאנג געוויינט, ווי א קינד.

ער האט זי געלאזט אויסוויינען.

— איך ליעב דיך. איך האב קיינמאל קיינעם נישט געליעבט, נור דיך. און מעג זיין דיין שאנד און דיין אומגליק נאך טויזענד מאל גרעסער, ווי עס איז, איז עס מיין אומגליק, מיין שאנד, וועל איך עס נעהמען ווי א קרוין און אויף מיינע הענד ארומטראגען.

זי האט איהם אנגעקוקט, נור מיט יענעם בליק, וועלכער קיהלט דאס בלוט. איהר גאנצער צער, איהר פערבארגענער גרויזאמער סוד איז געלעגען אין איהר בליק.

— מישא, אבער איינציגער מישא!

— זאג, וואס זאל איך טהאן פאר דיר, זאג!

— גארנישט, מישא, גארנישט, — און זי האט געציטערט אין זיינע ארעמס און האט איהם געקושט אויף די ליפען.

אז דאקטאר לייזעראוויטש איז אריינגעקומען, איז מישא צוגע־גאנגען צו איהם און געזאגט:

— דאקטאר לייזעראוויטש, איך בין נאך א יונגער מענש, איך האב נאך נישט קיין פראפעסיע און קען נאך גארנישט, אבער איך וועל זיך נעהמען צום לערנען און וועל פלינק ענדיגען. איך ליעב אייער טאכטער און אייער טאכטער ליעבט מיך, און איך וויל חתונה האבען מיט אייער טאכטער.

דאקטאר לייזעראוויטש האט זיי ביידען אנגעקוקט ווי משוגע, פערוואונדערט און ערשטוינט. ער האט זיך געקראצט אין די איבער־געבליבענע גרויהע לאקען און געקלאפט מיט די ליפען צופריעדען:

— וואָס? וואָס חתונה האָבען? חתונה האָבען? און וואָס זאָגט זי? — ווייזט ער אויף זיין טאָכטער.

— זי וויל אויך, — זאָגט מישא און ווייזט אויף די שטעהענדע ראחעל, וועלכע האַלט מישא'ס האַנד שוואַך.

— וויל אויך, וויל אויך, — קלאַפּט ער מיט די ליפּען. — ווען?

— היינט, באַלה, — שרייט אויס מישא, — מיר ווילען ווי אַם שנעלסטען אוועקפאָהרען קיין אויסלאַנד. איך וויל זיך צוגרייטען צום עקזאַמען אין אויסלאַנד.

— און וואָס זאָגט זי? — ווייזט ער אויף דער טאָכטער.

— זי וויל אויך, — זאָגט מישא.

— אַזוי, אַזוי, — קלאַפּט דער דאָקטאָר מיט די ליפּען, — נו, וואָס ווילט איהר פון מיר? וואָס זאָל איך טהאָן?

— מיר ווילען נעהמען חופּה וקדושין ביים רב.

— וואָס? — וואונדערט זיך דער ראַדיקאַלער דאָקטאָר, — אַ רב? נאָך וואָס קומט דאָ אַהער דער רב? וואָס דאַרף מען דאָ אַ רב? — מור־מעלט דער אַלטער.

— ניין, נור־חופּה וקדושין ביים רב, — שפּאַרט זיך איין מישא.

דער דאָקטאָר האָט זיך לאַנג געאַמפּערט און האָט צום סוף געמוזט בעשטעהן, אַז עס זאָל זיין חופּה וקדושין ביים רב. מישא האָט דורכאויס פערלאַנגט, דער דאָקטאָר האָט עס געמוזט נאָכגעבען און אַליין פערבעטען דעם רב צו זיך אין שטוב.

— אַ דור היינט! — האָט ער געברומט, — וואָס פאַר אַ דור איז היינט! מיר האָבען חתונה געהאַט אָהן חופּה וקדושין, אָהן אַ רב, און זיי דאַרפען אַ שטריימעל, חופּה וקרושין. שעהנע ראַדיקאַלען! — האָט ער געמורמעלט, אַרויסגעהענדיג פון רב.

מערי האָט זיך נאָך אַרומגעדרעהט אַ געוויסע צייט אין איהר שטעדטיל. עס איז איהר געווען לאַנגווייליג און טרויעריג. מיט די חבר'טאָרינס האָט זי זיך וועניג געזעהן, און מיט די, וואָס זי האָט זיך בעגעגענט, איז איהר געווען לאַנגווייליג און ניט אינטערעסאַנט. זי האָט זיך אַרומגעדרעהט אין שטעדטיל און קיין זאַך האָט זי דאָ נישט

פעראינטערעסירט. זי איז שוין געווען אָבגעוועהנט פון דער געזעל־שאַפט און האָט געבענקט נאָך דער גרויסער שטאָדט, נאָך דער מיליע, וואָס זי האָט דאָרט געהאַט. זי האָט געפּרואווט צו לעבען איינזאַם, אַליין, אין איהר בענקשאַפט נאָך קאָוואַלסקי'ן. אָבער דאָס האָט איהר נישט געניגט. אַלץ האָט זיך איהר אויסגעוויזען קליין און לאַנגווייליג און זי האָט געבענקט, געבענקט נאָך דער גרויסער שטאָדט.

דורך גאַנצע נעכט איז זי געלעגען אויף איהר געלעגער און האָט נאָכגעקלעהרט מאַקסימאָוויטש'עס ווערטער, וואָס ער האָט איהר געזאָגט פאַר דעם אוועקפאָהרען, — אַז זי איז אַ ציגיינער־קינד און עס זיינען פאַראַן אַזעלכע ציגיינער־קינדער, וועלכע הערען ביי־נאַכט דאָס ציגיינער־ליעד קלינגט זיי דורך די פענסטער אריין און צו־מאָרגענס געפינט מען זיי אין ציגיינער־לאַגער.

זי איז געלעגען דורך גאַנצע נעכט און האָט געהאָרכט נאָך דעם ציגיינער־ליעד, וואָס וועט זיך אין איהר פענסטער הערען, נאָך דער ציגיינער־באַנדע, וואָס וועט פאַר איהר טהיר פאַרבייציהען.

זי האָט אַמאָל דאָך געמוזט פערנעהמען דאָס ליעד אין אַ נאַכט. ווארום צו־מארגענס אין די פריה, אַז די עלטערן זיינען אויפגעשטאַנען, האָבען זיי זי שוין מעהר נישט געפונען: זי איז געווען אַנטלאָפען קיין פעטערבורג און האָט איבערגעלאָזט אַ בריעף, אַז זי קאַן מעהר נישט לעבען אין דעם קליינעם שטעדטעל.

ע ג ד ע